4

14</>!,V

\

N. IORCA

MEMORII

(TRISTEŢEA ŞI SFÂRŞITUL UNEI DOMNII)

VOL. III

EDITURA „NAŢIONALA" S. CIORNEI

1920, 26 Mart.

Seara, la cluubul nostru, pun chestia Cuza. El a convocat cu de la sine putere un congres la Iaşi. Prietenii noştri se declară solidari cu mine.

27 Mart.

Fracţiunea basarabeană se uneşte, supt rezerva aprobării din Chişinău, cu ţărăniştii.

Se anunţă măsuri de stare de asediu, munca prin armată, etc.

28 Mart.

Splendidă întrunire la Dacia. O mulţime enormă. Sunt şi socialişti, cari aplaudă mai ales pasagiile contra bogaţilor fără merit. Mihalache este foarte bine primit. Expunerea populară a lui Lupu are un deosebit succes. Fostul deputat Man, preot de la Gherla, care asamănă izgonirea guvernului Vaida cu o a doua cădere a Bucureştilor şi vorbeşte, palid de emoţie, de datoria.faţă de dorobanţul român, liberator, dar neliber, stoarce lacrimi.

In uimirea lumii, care revine dela Şosea, în automobil şi trăsuri de lux, trecem, cu ţeranii de la Niculiţel în frunte, pe Calea Victoriei şi pe Bulevard, în cântece naţionale, până

la Vaida, care, salutat de mine, ne asigură că, oricare i-ar fi „tactica" şi succesul, nu se va despărţi de democraţia cea adevărată. Urmează Agârbiceanu; ceva mai rezervat, Cicio Pop.

29 Mart.

„îndreptarea" califică adunarea noastră de strânsura a două sute de trepăduşi şi asigură că am făcut numai anti-dinasticism şi bolşevism.

„Galaţii Noi" ai lui Burbea, candidatul „poporului", îşi pregăteşte terenul, arătându-şi regretul că Dumnezeu nu mi-a dăruit o oarecare inteligenţă.

30 Mart.

întâlnesc pe Bodnărescu şi Văluţă, întorşi de la Varşovia, îmi spun că îndată după căderea Guvernului şi-au părăsit misiunea. Colonelul Antonescu, însă, în numele Regelui şi din însărcinarea Marelui Cartier, rămâne. Ministrul Florescu lucrează bine, dar îi lipseşte mai multă iniţiativă. Polonii arată un mare patriotism. Ii seduc însă iluziile imperialiste. Râvnesc şi până la Odesa şi se miră că nu cerem şi noi ceva dincolo de Nistru.

Schullerus şi Roth vin la mine, indignaţi că Averescu nu-i înţelege. Lui Schullerus însuşi Duiliu Zamfirescu i-a spus că guvernul va vorbi Papei ca să se încheie un concordat în favoarea.... Saşilor şi că drepturile minorităţilor sunt asigurate prin tratatul cu.. Germania.

Averescu refuză orice concesie partidului naţional din Ardeal, care face un memoriu către Rege.

31 Mart.

Chemat de L. Havet şi Petit-Dutaillis la Paris pentru conferinţe la College de. France, arăt că în împrejurările de faţă nu se poate.

*

Ameninţat cu suprimarea Consiliului Dirigent şi desfiinţarea dreptului de reprezentare a minorităţilor, partidul naţional din Ardeal ia, în sfârşit, o atitudine energică.

1-iu April.

Brandsch a fost iar la mine. E indignat de situaţie. Ceia ce îngrijorează mai mult e totala lipsă de siguranţă în orice. Regele la care s'a prezentat — şi i s'a părut „ganz zusammen gebrochen"—spune: „da" la orişice. Pare însă a fi totdeauna de părerea celui din urmă. Goga e un om de cultură superficială şi de ambtjie nemăsurată, Moconii cu totul inofensiv; cu privire la Tăslăuanu, are cele mai slabe idei. Brandsch pare hotărît la lupta contra guvernului.

*

Intenţia de a se ataca drepturile minorităţilor arată a fi părăsită.

2 April.

Schimbare, neînsemnată, a legii electorale. Disolvarea Consiliului Dirigent. Legea chiriilor.

3 April.

Vaida a chemat pe Lupu pentru a-i propune să între în partidul național. Ba încă să-mi spuie şi mie.

Lupu a răspuns că e loc în „Federație" şi pentru partidul național.

4 April.

îmbogățiții se aruncă la alergările de cai de la Băneasa.

*

Garoflid, preşedinte al Comisiei Agrare, e făcut ministru.

5 April.

In Comisia Acjrară a lui Garoflid sunt numiți Răducanu, care a fost cu greu convins a nu primi, şi țăranul, aderent al nostru, Şerpeanu.

Cu toate mijloacele se încearcă a se provoca defecțiuni între noi.

La Fălciiu ;fostul senator țăran Ploaie a fost arestat ca instigator.

Profesorul cernăuțean Vasile Gheorghiu aduce acuzații lui Nistor şi se dedară aderent statornic al lui Flondor.

6 April.

Vaida trece pe la mine. Arată cum s'a aflat, cu uimire, la Paris înlocuirea Iui. Nu vorbim de atitudini electorale.

*

De la Paris vine Al. Lăpedatu. E îngrijorat. Se răspinseseră obiecțiunile Ungurilor cu privire la Sătmar şi Oradea, ca şi în alte privinți. Dar Nitti a dezaprobat imediat pe Scialoja. S'a cerut avizul Americii, care poate fi periculos. Lăpedatu credea cu nu trebuia să se atingă nici din partea noastră chestia hotarelor.

Soricu vine la mine ca membru al partidului țărănesc din Ardeal. Ii spun că nu pot lua o hotărâre decât după congresul de Ia Alba-Iulia.

Cuza ne dă, pur şi simplu, afară din partid.

7 April.

Lăpedatu a fost la Ion Brătianu. Acesta îi vorbeşte de primejdia bolşevismului, de convenția comunistului Bujor cu Lupu, de nevoia ordinii... Le spune acestea solemn, ca lucruri de care nimeni nu are voie să se îndoiască.

Membrii partidului țărănesc din Ardeal se prezintă la mine. Ii sfătuesc să se înțeleagă întâiu cu partidul național şi apoi să între în Federație.

*

Sever Dan spune că înțelegerea s'a făcut. Se va da lupta împreună. Tinerii au biruit în partidul național. Mă poftesc să vin la congresul din Alba-Iulia.

13 April.

Partidul ţărănesc din Basarabia s'a declarat contra înţelegerii lui Inculeţ cu Averescu; ei sunt gata, dacă înţelegerea se menţine, să excludă pe Inculeţ.

*

Cineva mă asigură că tratativele dintre Brătianu şi Averescu continuă. Acesta ar oferi liberalilor numai douăzeci de locuri în Cameră.

*

Generalul Ballif se retrage de la PPalat, pentru a întră în Administraţia Domeniilor Coroanei.

«

*

Christodorescu dela Căile Ferate îmi spune cum era primită mai bine în Ardeal administraţia din Regat decât cea locală. Saşii, satisfăcuţi odată, i-ar fi declarat că administraţia noastră e mai bună decât.... cea din Franţa.

li April.

întâlnesc pe Cicio Pop şi M. Popovici. Au încredere în rezultatul alegerilor. Popovici i-a descris Regelui politica ultimelor decenii, a relevat serviciile ce i-am adus şi i s'a părut că vede lacrimi în ochii Suveranului.

15 April.

Profesorul Eliescu vine dela Braşov. Partidul naţional ar fi părăsit de tineret. Criticile se fac liberi I s'ar asemna

în viitor rolul unei grupări conservatoare. Averescartii sunt reprezentaţi acolo de cele mai rele elemente Prefecţi dinn Ardeal s'au umilit pentru a fi păstraţi.

După amiazi mă cercetează Dragnea, redactor la „Patria". Generalul Petala li-a suprimat cuvintele mele din şedinţa de disolvare: „farsă sinistră". De atunci a început prigonirea lor.

Maniu li-a telegrafiat să pregătească unirea partidului naţional cu „Federaţia".

16 April.

Molin, fost deputat bănăţean, povesteşte o întrevedere cu Averescu, înainte de disolvare. I-a spus că nu trebuie mai multe partide într'o ţară ca a noastră, pentru că aceasta aduce prea multe suprafeţe, care, „se freacă". El se trudeşte de doi ani ca la partidul lui să facă o singură suprafaţă. Ţara are nevoie numai de două partide: unul „tare", altul „de control". Intr'un partid, şeful poate avea o părere şi fiecare membru părerea Iui, dar, când şeful hotărăşte, ei sunt datori „a pune mâna la capelă" (o arată şi cu gestul, sculându-se).

Lui Mihalache i-a spus că el vrea să fie „ursar", nu „urs".

*

Azi, Congresul averescan la Arenele Romane. Membrii Congresului poartă tricolorul la butonieră — unii, din greşeală, mă salută; sunt aduşi cu tren special şi ţinuţi pe socoteala Statului.

Pe scenă apar şi două doamne.

La fiecare cuvânt al generalului, care face «să fie proclamat preşedinte pe trei ani, aclamaţiile.

După un discurs al lui Goga, Teodor Mihali, care acuma câţiva ani mă căuta la otel ca să-mi destăinuiască amănunte privitoare la Goga, cere să fie înscris în oastea biruitoare. Dori Popovici era, fireşte, departe; se pare că Nistor lipsia. Vreme foarte frumoasă, pe care aranjatorii au aierul s'o prezinte ca omagiul lui Dumnezeu faţă de şeful guvernului. După amiază ploaie: bielşug pentru acelaşi motiv.

Apoi întrunirea la Eforie.

Mihalache mă asigură că partidul naţional e într'adevăr dispus să între în Federaţie.

11-18 April.

Propaganda oficială pentru alegeri se face făţiş. Prefecţii comunică sătenilor prin afişe legea agrară care va veni.

Un învăţător îmi spune că la alegerile parţiale pentru Senat succesul averescanilor a fost datorit ocupării localurilor de vot, cu concursul jandarmilor, de către dânşii.

Azi, pe ici pe colo, este câte unul care îşi dă sama, că „ăi cari au fost", să mai fi rămas câteva zile, făceau ceva bun.

Proprietarii se înscriu pe un cap la averescani.

Prin trenuri unii strigă că eu voiesc... să mă fac preşedinte de Republică.

*

De pe urma scenelor de Vineri, când a fost o bătaie între agenţii guvernului şi socialişti, cu profanarea bisericii Cuţitul de Argint de cei d'intâi şi trântirea în stradal a

unui cadavru, căruia i se făcea pogribania, o nouă agitaţie între muncitori. Sâmbătă s'au făcut demonstraţii de stradă. La Căile Ferate a fost grevă, şi se încearcă greva generală.

19 April.

întâlnesc pe însărcinatul de afaceri al Franciei, Cambon, care pleacă în concediu, după audienţa solemnă a noului ministru, Daeschner. îmi spune că e acuzat de „vaidism".

20 April.

Doi publicişti unguri, aderenţi ai lui Oscar Jaszi, la care. au fost de curând în Pesta, vin la mine; cu ei şi fostul deputat Maurer.

Mă întreabă ce e de făcut. Li vorbesc sincer. Să rămâie Unguri. Nu ne temem; avem nevoie chiar de aceasta. Avizaţi unii la alţii în chipul cel mai imperios de nevoi economice, capabili de a ne înţelege prin faptul că stăm pe aceiaşi treaptă a culturii sufleteşti, legaţi prin atâtea amintiri istorice, Românii şi Ungurii, ca popoare, se pot împăca, în ciuda romantismului vechilor clase dominante.

Vizitatorii sunt democraţi. Li se pare că autoritarismul român de ieri ca şi cel de azi nu e decât o reeditare a celui maghiar. Deosebire este numai în ce priveşte pe cei apăsaţi. Unii dintre dânşii s'au gândit la o atitudine de pasivitate. Nu li-o recomand. Care sunt intenţiile mele, li-am arătat ca preşedinte al Camerei şi, dacă voiu avea vre-o influenţă de acum înainte, ele se vor vedea şi mai bine.

Adunare la mine acasă pentru a se fixa candidaturile

Federației. Pe alocurea neînțelegerea între naționaliști și țărăniști se menține. Se poate să se ajungă și la liste deosebite, dintre care niciuna însă nu va avea caracterul oficial.

22 April.

Spre Alba-Iulia, pentru congresul partidului național. In ultimul moment, din cercurile Palatului a intervenit o nouă încercare de împăcare cu Averescu-Goga. Maniu și Vaida au venit în București anume pentru aceasta. Nu s'au putut înțelege.

Merg la Mihalache. Lupu e reținut de un accident al tatălui său.

23 April.

Destul de multă lume în tren. Și Ardeleni de mult așezați în România, cari se fac membri ai partidului național în vederea alegerilor: Brânzeu, dr. Tălășescu.

La Alba-Iulia mă primește cu vorbe în adevăr elocvente protopopul Teculescu. Ii răspund că trecutul îl cunosc, dar îmi pare bine că hotărîri ca acelea ce stau să se ia acum mă pot asigura în ce privește un viitor fără care acel trecut ar fi o mustrare mai mult.

24 *April.*

Congresul numără 460 de membri: mulți țărani, cari stăruie să între și sânt, în sfârșit, introduși. Maniu cetește o declarație de luptă cu guvernul. Apoi, Goldiș luând presidenția, urmează cuvântarea aceluiași Maniu, foarte interesantă, rostită, fără nicio nedumerire în formă, timp de două ceasuri. Apoi se alege o comisie de patruzeci pentru rezoluțiile definitive.

Ele zăbovesc. După amiazi sunt rugat a vorbi, și anume... despre Mihai Viteazul! Prefer, pe sama mea proprie, să expun chestia rurală. Adunarea, cu țăranii în frunte, strigă contra lui Averescu și Goga. Discursul lui Mihalache, care vorbește despre legea lui, e foarte bine primit.

La 9 noaptea, după plecarea celor mai mulți congresiști, se aduce hotărîrea :„colaborare cu partidele democratice care au aceleași idei și aceleași sistem". Se evită numirea lor. Apoi Voicu Nițescu cetește un lung, prea lung program, cu părți luate din al blocului: se aplaudă numai punctele care cuprind unificarea monetară și controlul averilor de războiu. Vaida, mișcat (a fost și bolnav de curând), arată cum s'a încheiat Ministeriul lui, Goldiș, care a prezidat și acum, declară că partidul național, care, și după noul program, „se extinde" și dincoace, ^ e cel mai național, cel mai democratic, și — aici își pune ochelarii și cetește încet pe o hârtie: „cel mai țărănist" dintre partidele românești.

Se desface adunarea. Din balcon, unde am stat până atunci, răspund la un semn de prietenie al lui Ștefan C. Pop că nu trebuie să fim chemați pentru a ni propune înscrierea individuală în partidul național, dar că, de și jigniți, îi vom sta totuși la îndemână în ceasurile grele.

Pop cată a-mi da asigurări. Tineretul, cu Agârbiceanu, Meteș, etc, e vădit, și tot mai mult, de partea noastră.

25 April

Maniu și Vaida vin la mine. Refuză ideia Federației, a unei „opoziții unite" chiar, dar primesc un cartel. Au îndoieli în ce privește legăturile noastre cu partidul țărănesc ardelean, care ar fi numai o frântură a unei foaste grupări și cuprinde pe un fost mangrist ca Ienciu. Par-

tidul acesta, care ni telegrafiase unirea cu Federaţia, prezintă un proces-verbal de condiţii, prevăzând un număr de deputaţi şi senatori, precum şi aceiaşi reprezentare în comitet ca şi a celorlalte partide federate. Făgăduiesc, fiind şi Mihalache de faţă, că noi vom lungi discuţiile cu partidul ţărănesc ardelean până după alegeri şi asigurăm că nici noi nu voim desfacerea unităţii politice a Românilor din Ardeal.

După amiazi spre Braşov. In tren se vorbeşte de năvala întreprinderilor liberale în Ardeal. Se cumpără tot.

26 April.

La Braşov ţin întâiu, la oara 5, o conferinţă despre problemele actuale ale României Mari. Ajioi, seara, una despre regionalism. Foarte multă lume, foarte călduroasă. Mulţămeştc profesorul Blaga, fost senator.

Aici averescanismul este foarte slab. Bătrânul Nicu Popovici, care îl reprezintă, se plânge că a fost lăsat ca prefect Baiulescu, care a promis să scoată pe toţi candidaţii guvernului.

„Gazeta Transilvaniei" aduce vestea că în Consiliul de o sută de la Alba-Iulia s'a admis în primul rând colaborarea cu naţionaliştii conduşi de mine, cu ţărăniştii Iui Mihalache.

Fac cunoştinţă cu redactorul sas Neugeboren, care a

fost mult timp în Germania. E prieten cu Vaida şi autorul broşurii Saşilor, pe care am publicat-o.

Un bătrân îmi observă că de la unire Românii din Cetate îşi vând casele Ia străini...

27 April.

In tren Gheorghe Dobrescu din Ploieşti, care merge Ia Take Ionescu cu un protest contra candidaturilor de la centru. îmi vorbeşte despre putinţa desfacerii partidului.

întâlnire cu Mihalache şi Lupu. Acesta din urmă propune un cartel cu Evreii constituiţi în „bloc", supt conducerea lui Stern şi Fildermann; Averescu, din partea lui, vorbeşte cu rabinul Niemirover. Refuz. Am pierde foarte mult în spiritul public.

Mihai Popovici se întâlneşte cu noi. Explică ultimele hotărâri de la Alba-Iulia. El crede că Vaida şi Maniu nu ar trebui să candideze la Bucureşti... din cauza doctorului Lupu, ci mai curând în Oltenia. In Ardeal, dintre ai noştri, aş candida eu, la Blaj, şi Mihalache. Lupu simte puţina aplecare a Ardelenilor către dânsul. Oferă să facă listă aparte. Declar că nu sunt dispus să calc pactul Federaţiei.

Adunarea dela Cluj a lui Goga a fost foarte puţin cercetată şi întreruptă de studenţii cari aclamau pe adversari. Ar fi fost şi bătaie, cu intervenţia poliţiei.

28 April.

Lupu aduce lista pentru Bucureşti. La Giurgiu, unde candidează Vasile Kogălniceanu, dar nu şi la Prahova, s'a ajuns la o înțelegere între naționalişti şi țărănişti.

l-iu Maiu.

La Râmnicul-Vâlcii, unde descopăr existența unei organizații naționaliste. La întrunire, puținii țărani sunt atraşi din sală de agenții guvernului. Se pune la cale un scandal cu obişnuitul bețiv. Până la Orleşti o ceată de țărani averescani îşi aclamă idolul.

La Craiova. Imens scandal la întrunire, provocat de takişti şi de averescani. Din discursurile Iui Lupu şi Mihalache nu se aude mai nimic. Eu izbutesc a impune linişţea, pentru a spune lucruri pe care la Bucureşti Ie vor taxă, fără îndoială, de „comunism".

3 Maiu.

,La Severin. Foarte mulți țărani. Nota o dau adesea socialiştii, pe cari îi măguleşte în discursul său Madgearu.

5 Maiu.

Mă cercetează Ia Bucureşti preotul bucovinean Dan. La Consistoriu unii membrii s'au gândit că ar putea tăgădui celor din provinciile alipite dreptul de a participa efectiv, fiindcă legea de unire bisericească n'a trecut prin Cameră.

Georg Muller, directorul Arhivelor săseşti din Sibiiu, îmi aduce pentru Rege două memorii: Unul cerând crearea unui institut filologic-istoric al națiunii sale, celalt în vederea unei Universități săseşti.

*

In cancelaria Universității profesori liberali îmi vorbesc de „bolşevismul" alor miei.

6 Maiu.

Denize vine la mine. Se pare că, măcar în ce priveşte pe Regina, situația lui Averescu e extraordinar de bună.

Nici Denize, nici Morawski.. dela Legația polonă, cu care mă întâlnesc, nu prea au încredere în marele succes, pe care acum nici Averescu nu-1 mai aşteaptă de la alegeri.

Expulzarea bancherului Ciprut, socialist, supus persan: e acuzat că la o societate de afaceri a insultat pe Vintila Bratianu.

9 Maiu.

La Galați. Foarte frumoasă întrunire dimineața, cu neînsemnate întreruperi din partea guvernamentalilor.

Dar, după masă, Ia Brăila, un enorm scandal. Ni se aruncă în cap, de o ceată de bețivi, scaune de fier; suntem amenințați cu stinghii rupte; plouă pietrele asupra noastră. Afară, un bandit caută să mă străpungă. întrunirea nu poate continua.

Pe vas, la întoarcere, un maior de jandarmi găseşte că „bine i s'a făcut şefului de bolşevici".

10 Maiu.

La Râmnicul-Sărat. Aid admirabilă întrunire, cu toate încercările de întrerupere ale energumenilor guvernului.

Afişuri pe stâlpi, cu chipul lui Averescu, invită lumea a se feri de „bolşevici" şi „lupi în piele de oaie", ca noi.

12 Maiu.

Ziarele guvernului ne insultă. După ştiri „oficiale", scandalul de la Brăila l-ar fi făcut... cuziştii, iar cel cu cuţitul avea doar foarfeci ca să facă „gluma" de a-mi tăiai barba.

13 Maiu.

Amicul mieu spaniol Bastera vine la mine. E bolnav şi obosit. Şi-a terminat cartea despre România. Vrea să trăiască într'un loc unde n'a fost războiul, cu lipsurile şi cu mizeriile lui. Şi-a cerut şi căpătat mutarea. Va merge în Portugalia, în America de Sud.

E pentru împăcarea cu Averescu, care i se pare lui că „lucrează". Discordiile ne-ar duce la împărţirea României.

Partidul naţional îmi pune candidatura la Arpaş, dar îmi recomandă ca la Sălişte să-mi pun candidatura ca naţionalist din Vechiul Regat.

Regele m'a invitat şi pe mine, ca fost preşedinte al Camerei, la excursia de la Putna. Trebuie să răspund mareşalului Palatului că „împrejurări bine cunoscute mă împiedecă de a sta alături de miniştrii actuali ai Maiestăţii Sale". Cineva care a văzut pe Rege îl arată ca slăbit şi trist. Ministrului Spaniei i-a spus că „politica nu e un lucru plăcut' .

Regina, în tăcere, vizitează pe Marghiloman la „Albatros".

15 Maiu.

La Cluj, chemat pentru o „conferinţă". Mi se refuză Teatrul. Vorbesc la Prefectură, unde au mai ţinut întruniri politice Goga şi Maniu. Lămuresc lumea asupra practicelor politice din Vechiul Regat şi asupra datoriei Ardelenilor de a nu întări răul, sprijinind politica lui Averescu.

Asistă o lume imensă. Adversarii pândesc la Hotel New-York, cartierul lor general. Se face un trafic enorm al conştiinţelor. Se oferă orice cui se leapădă de „nebunul de Iorga"; unui preot, după chiar spusa lui, un câştig de 500.000 de coroane.

I. Suciu şi-a dat până acum demisia de câteva ori. „Nu se poate lucra", spune el, „cu aceşti oameni".

16 Maiu

In „Câmpie". La Cojocna, la Ghiriş, la Mociu, pentru candidatura fostului deputat Sever Dan. Un ţărănist ardelean mă îndeamnă să nu merg. Ii răspund că nimic în angajamentele mele politice nu mă împiedecă de a combate acolo regimul actual.

Primire cu steaguri şi flori. La Mociu foarte multă lume în câmp deschis. Unii par nehotărâţi. Li s'a făcut propagandă de guvern, care nu şi-a pus candidatul până acum.

Mi se înfăţişează frumoase jocuri populare.

Seara, spre Alba-Iulia, unde primarul Sava îmi spune ca el smgur dintre funcționari nu s'a făcut guvernamental.

17 Maiu.

La Sălişte, mare primire. Vorbesc în sala şcolii, pe vreme de ploaie, — cea dintâiu, după o lungă aşteptare.

La Sibjiu, poetul Soricu asigură că partidul național a pierdut pretutindeni situația.

Deocamdată doctorul Comşa, prefectul cercului, a fost la Sălişte şi a recomandat să se aleagă Bucşan de la „resortul de la Interne", cumnatul lui Goga, iar nu „celalt", adecă eu. La Poiana li s'a spus că procesul cu Săliştea pentru munte li 1-a câştigat Bucşan şi că, Ia apel, tot numai el li poate câştiga.

La Arpaş, unde voiam să merg, nu s'a aranjat ce trebuie. Las, şi după dorința localnicilor, locul Iui Mihalache.

Văd pe Mitropolitul ales. Ii pun în vedere caracterul de reclamă electorală al sfințirii Iui în mijlocul agitației şi la capătul vizitei din Ardeal a primului ministru, care începe la 25. El menține data: nu mai poate zăbovi. II sfătuesc în zădar să deie un caracter popular serbării: se teme de demonstrații politice. Totuşi se va merge Ia Răşinarii Iui Şaguna — şi ai lui Goga, care candidează acolo. Ii dau sfatul de a se ridica măcar în cuvântarea lui peste spiritul de partid. Nu vrea praznic pentru ţărani, nici concert de coruri săteşti, dar Sibiiul intelectualilor va da un concert clasic. Ii amintesc că de acum înainte ce face el trece în istoria Bisericii noastre şi că are răspundere grea. EI stăruie să

vin şi eu. Nu avea de gând să invite, pe lângă Maniu, pe Vaida, dar se convinge.

Averescanii îl prezintă şovăitor şi pe Agârbiceanu.

18 Maiu.

Prin Sălişte la Rod, unde, la întors, am o foarte frumoasă adunare. La Poiana s'a dat ordin să nu vie oamenii; de alminteri, pretutindeni instrucțiile erau să mi se ceară permisie de la comandament. Agenții guvernului aduc contraargumente propagandei mele. La Jina sătenii sunt cu noi, dar nu şi preotul. Prefectul amenință cu prigonirea: azi chiar, el ține întrunirea cu primarii la Sibiiu şi-i „roagă" să voteze pe ai guvernului.

La gară un bătrân ofițer superior pensionar îşi râde în gura mare de limba presei din Regat, de anarhia în uniforma armatei. Trebuie să-i spun că, dacă urmează, îl denunț.

19 Maiu.

Acasă. Regele a fost cam rece primit în Bucovina. La Putna țeranii abia umpleau curtea. El a vorbit frumos, mărturisind că ne chemase pentru o încercare de înfrățire. La Cernăuți Regina a fost rău rănită la un ochiu de un buchet. La Suceava un zid s'a surpat pe ministrul de Războiu.

La Academie fac ca Sextil Puşcariu să propuie excursie la Sibiiu pentru sfințirea lui Bălan, care ne-a invitat. Se aprobă, dar cu protestări şi rezerve.

Preotul Burcă, tatăl sculptorului, îmi vorbeşte de fostul Mitropolit Ghenadie ca de un om desinteresat, darnic, milos, cast (n'a primit pe Partenie, după marele scandal) şi iubitor de popor (la sfinţirea Catedralei de la Argeş a oferit ţăranilor praznic din banii lui).

*

Telegrama lui Vaida că primeşte candidatura la Senat în Bucureşti a venit prea târziu. Oficiosul guvernului, care nu-mi cruţă, zilnic, injuriile, spune că Vaida ar fi făcut-o intenţionat.

Dupa zabavi şi nesiguranţe, şi cu o mică schimbare pentru a nu se spune că avem acelaşi program, şi „Patria" pubhca manifestul partidelor din fostul bloc, pe care neschimbat cum îl redactasem eu, îl dăduse „Gazeta Transilvaniei . Programul e întâmpinat cu interes.

Prin judeţe, bătăuşii guvernului primesc cu ciomege pe candidajii şi propagandiştii noştri.

Socialiştii ar recomanda alegătorilor desorientaţi şi pe „Tata Averescu" şi semnul lor: două ciocane.

20 Maiu.

Rece serbare a eroilor, cu monumente de lemn şi de ipsos.

La Academie, Onciul arată că Ia Putna a vorbit chemând pe Ştefan-cel-Mare ca să se închine „Maiestăţilor Lor Regale", fără a uita „excelenta bucătărie" a Curţii.

21 Maiu.

La Academie, discuţie inutilă în jurul participării la sfinţirea din Sibiiu.

22 Maiu.

Secţia istorică a Academiei cere a se zăbovi un an alegerea înlocuitorilor lui I. Bogdan şi A. D. Xenopol. Poni părăseşte scaunul prezidenţial „pentru a nu face o propunere pe care n'o aprobă".

*

Seara, Pelivan, acuma întors din Paris. E uimit de ce se petrece, de arestarea lui Inculeţ şi a deputaţilor basarabeni, de ce face guvernul şi de ce sufere opinia publică. La el, în Basarabia, răbdarea e mai puţină. Astfel de purtări ar putea să aibă cele mai rele urmări. Şi faţă de armată ar fi nemulţămiri.

Regele şi Regina se întorc spre Bucureşti de la Cetatea-Albă.

23 Maiu.

întrunire la Dacia. Foarte multă lume. Destui socialişti, cari aplaudă ce li convine. După plecarea noastră cânta cântecele lor. Un sătean, bătrânul Grigore Popescu, a dat măsura isteţimii clasei sale.

In tot acest timp o puternică ploaie generală.

Alexandru Lăpedatu îmi arată că Duiliu Zamfirescu i-a cerut să asiste la lucrările comisiei de delimitare pentru Maramurăş. Zamfirescu nu părea lămurit nici în ce priveşte această chestiune, nici despre valoarea angajamentului luat de Lloyd George pentru Basarabia.

25-26 Maiu.

Alegerile încep, liniştite aici, în mijlocul potopului de afişe. Amicii lui Take Ionescu, pe care averescanii nu l-au primit la Braşov, plimbă pe stradă un car cu snopul. II văd pe Take Ionescu trecând foarte necăjit.

In provincie, toate sălbătăciile.

Regele s'a întors. Călătoria a mers bine, — dar nu în folosul Guvernului.

întâlnesc pe Ştirbei, foarte supărat. Se apără că ar fi conlucrat Ia schimbare. EI ar fi dat ceva „mai puţin prost". E neadmisibil să se fi aruncat ţara în acest „haos".

29 Maiu.

Sosire la Sibiiu, cu Sextil Puşcariu, pentru hirotonisirea lui Bălan. Pe drum, zăbăvi, din cauza subdirectorului Căilor Ferate ardelene, care trece înaintea noastră in eleganta sa drezină-automobil.

Priveghere solemnă în biserică. Primul ministru şi ministrul de Instrucţie sunt de faţă.

Strălucită ceremonie a hirotonisirii. In discursul ministrului

Negulescu, aluzii politice, vorbindu-se de „ordine". Discursul Primatului, cu amănunte istorice, atinge, nedibaciu, chestia Unirii, în prezenţa delegaţilor Bisericii surori. Cu un preambul despre importanţa serbării Rusaliilor, Bălan vorbeşte bine, modern, în sensul nostru. Vlădica Pop află prilej pentru două interminabile disertaţii de modă veche.

Păcat că publicul ţărănesc, imens, n'a putut prinde nimic.

După aceia deputăţiile. Funcţionarii sunt puşi înaintea Academiei şi ei ameninţă că iese dacă se interverteşte ordinea, care totuşi a trebuit să fie intervertită. Intru când vorbesc reprezentanţii celorlalte confesiuni: Saşii blând, Ungurii tare. Bălan li răspunde cu o dulce amabilitate.

La masă obişnuitele toasturi. Era prevăzut să nu se vorbească „neoficios". Mă văd silit însă, după repetate chemări ale publicului, să fac, ca „bolşevic", călcări de ordine pe care numai „oamenii ordinii" şi le pot permite. Vorbesc apoi ca preşedinte al Ligii, ca fost preşedinte al Camerei care a contribuit la alegerea Mitropolitului şi ca istoric, mai ales, înălţând valoarea, în Ardeal, a „satelor şi preoţilor", înfăţişaţi prin simpatica păreche bătrână a părinţilor Iui Bălan. Adaug că ei au ştiut să-şi crească fiul curat într'o vreme când aceasta nu pregăteşte o carieră, ci o strică. Goga a vorbit despre „omenirea sângerândă", „altar" şi... congruă.

La Asociaţie, conferinţa mea despre statutul şagunian e primită foarte simpatic de un public foarte numeros.

Oficialii merg la Răşinari pentru prăznuirea lui Şaguna şi masa de ceremonie.

Plec la Sălişte, de unde, cu trăsura, din nou la munte şi în împrejurimi, pentru propaganda electorală.

La Orlat, preotul, succesorul lui Agârbiceanu, ma pn-

meşte foarte bine, ca şi sătenii, de şi din cârciumă pornesc urletele unui agent beat. La Gura-Râului lumea se fereşte de a pune mâna pe manifest; la şcoală vin numai câte unul. Cei doi preofi, de şi legaţi prin interese de oamenii guvernului, ne ospătează acasă Ia dânşii.

l-iu Iunie.

La Tilişca, unde asist la slujbă, vorbesc de supt poarta bisericii unei mari mulţimi entuziaste. Preotul găseşte cuvinte duioase pentru mine. La Rod e p întâmpinare regală. Călăreţi, steaguri, flori. Nu e femeie care să nu ţie a-şi arunca şi ea buchetul. Făgăduiesc sătenilor o bibliotecă pentru popor, pe numele profesorului Florian Aaron, născut acofo.

Călăreţii se opresc în hotarul Poienei, unde o săteancă ne pofteşte în casa ei împodobită cu ţesături care cuprind versuri de Eminescu. Doamna văduvă Paicu ni va întinde şi masa la întors. Meseriaşi şi săteni formează un public rural extraordinar de înţelegător şi cald. Ei cer necontenit să li se vorbească şi, cum jandarmii şi-au făcut „datoria" de a-i împrăştia, mă adun cu meseriaşii în simpla lor odăiţă.

Le Jina, săteni şi preot au atitudine rezervată: iarăş cârciuma urlă. Totuşi trăsura mi-o împodobesc oamenii cu jneapăn din munte.

La Apoldul-de-Jos, unde găsesc lumea la un capăt de nuntă, preotul, învăţătorul sunt vădit pentru guvern. Vorbesc şi Saşilor. La Apoldul-de-Sus, feuda familiei preotului Beu, zgomotul agenţilor mă face să li refuz cuvântarea de candidatură. La Amnaş, noaptea, abia câteva cuvinte în treacăt cu un grup de săteni, foarte buni ascultători.

2 Iunie.

La Galeş, cuvântarea în Primărie. Apoi seara la Amnaş iarăşi, unde aflu bătrâni cari ştiau despre I. C. Brătianu şi C. A. Rosetti. La Topârcea, noaptea, întrunire lângă biserică: ţăranii, purtaţi prin România, îmi dau bune asigurări.

3 Iunie.

Sf. Constantin şi Elena. Slujbă foarte frumoasă în biserica de la Sălişte. Apoi discurs şcolar.

Prefectul a răscolit totul. Afişe mincinoase spun că trei milioane de ţerani au votat pe „tata" Averescu, care a cules 188 de cfeputaţi, iar opoziţia abia 30. Primăriile au ordin să le afişeze oficial. Le găseşti şi pe uşa bisericii.

Urna se închide cu scandal la ora 6: au rămas afară sute de alegători. Saşii din Apold n'au fost aşteptaţi să vie de la câmp: acolo locotenentul a închis Ia patru. La Amnaş mi se promite să nu se îngăduie aceasta de preotul săsesc, foarte favorabil.

Rezultatul îl aflu la Sălişte: în Gura Râului am 9 voturi, faţă de 333 ale celuilalt; Săliştea încă i-a dat 120, faţă de 288 ale mele. Orlatul a mers aproape ca Sibielul, satul natal al acestuia,

întâia mea candidatură în Ardeal, şi cerută...

4 Iunie.

La Sibiiu. Văd pe Bălan: e indignat că s'a încercat a se face din el „Mitropolitul Sibiiului" prin diploma regala. A protestat în actele Consistoriului. Biserica lui e autonoma: o vă apăra. A zăbovit şi învestitura. Alt om a răsărit m el, şi acest om, simplu, senin şi bun, ar putea fi mare.

Brandsch critică vehement alegerile. 11 bucură că la Iaşi Cuza, ale cărui glume nu le apreciază, are numai 5.000 voturi, faţă de 15.000 ale noastre. El crede în noi şi ni promite tot concursul.

5 Iunie.

La Bucureşti guvernamentalii ştiu de ieri căderea mea la Sălişte, şi se bucură. Ii aşteaptă însă vestea că în Făgăraş au reuşit ai partidului naţional, că Averescu a căzut în **două** locuri. Goldiş nu e mai fericit.

Mihalache merge din nou în Ardeal, la Blaj. întâlnesc şi pe Lupu. El laudă marile virtuţi ale Basarabenilor, cari au trimis la Cameră 32 de opozanţi. Câţi suntem, putem da lupta cu succes.

La Tighinea au ieşit ai noştri la Senat, şi tot aşa la Dorohoiu.

6 Iunie.

Şedinţă solemnă la Academie. Prezidează Regele, care, foarte fluent, adresându-se „colegilor" săi, vorbeşte de ce a făcut Academia pentru unitatea naţională.

Mehedinţi îşi ţine, după mai mulţi ani, discursul de intrare, vorbind despre legăturile dintre muncă şi celelalte ocupaţii omeneşti. Răspunde Bianu, cu o caldă apreciere a personalităţii şi rolului lui D. A. Sturdza. El prezintă pe Mehedinţi ca pe emulul în literatură al lui Creangă şi Gane.

Regele caută a-mi vorbi, ocupându-se de cartea de istorie universală germană pe care o am înaintea mea (publicul manifestă un interes aproape zgomotos pentru această scenă). Trec de la lauda lucrării în care nu se aţiţă sentimentele crude ale războiului, care e o tristă necesitate, la alegeri, altă necesitate, adesea şi ea tristă. Din ea am scăpat cu viaţă prin norocul mieu, dar se putea şi altfel. Regele se face a nu auzi, dar îl rog să asculte şi aceste lucruri, şi, cum se depărtează jenat, adaug că s'a împlinit una din prevederile mele, aşteptând pe celelalte, până la sfârşit.

Urmează, după şedinţă, o neplăcută discuţie cu Lupaş, care a cetit răspunsul mieu şi nu-1 află corespunzător meritelor sale. I se pare că insult pe fetele din Sălişte când le asămân cu domniţe fugite în codri de pe urma cine ştie carii dragoste vinovate. Insistă cu brutalitate asupra cererii sale. Şi e totuşi un aşa de vechiu fiu sufletesc al mieu, şi pare un om aşa de bun!

O, cât avem de făcut pentru a schimba starea de spirit a acestui moment, de exagerări grotesce ale personalităţii fiecăruia!

7 Iunie.

Mihalache desminte hotărât, ca şi Bujor, că partidul ţărănesc ar dori să se desfacă din Federaţie. Intrigile câtorva, supăraţi de neizbânda lor personală, vor rămânea deci sterpe.

Seara, ministrul Italiei Ia mine. Observă că la ei regalitatea a căutat totdeauna mâna partidelor înaintate.

8 Iunie.

Recepţia lui Lupaş. Regele subliniază cu zâmbetul şi cu gesturile menţiunea atacurilor lui Moldovănuţ contra Iui Maiorescu. La urmă el se apropie de mine. Nu mai e loc pentru aluzii politice.

La Finanţe, două steaguri tricolore îndoite. In jur, „gal-

benii", cari s'au aşezat ca să protesteze contra „roşilor" reintegraţi.

9 Iunie.

Averescu dă o „deriziune" pentru muncitorii în gâlceava.

Certe în jurul intrării lui Take Ionescu în Ministeriu.

La Covurluiu mi se spune că unii ţărani de-ai noştri se rugau să-i lăsăm data aceasta a vota cu Averescu, ca să se vadă ce o ieşi.

Răducanu îmi spune că Take Ionescu, lepădându-se de „boieri", ar vrea se între în Federaţie.

10 Iunie.

De două zile, Inculeţ vine la Academie. Îmi spune azi că intrarea lui şi a lui Nistor în Ministeriul Averescu a fost cerută de Rege, care voia dispariţia guvernului Vaida înainte de a se discuta legea agrară.

La Academie, discuţie în jurul budgetului, care se ţine numai din economiile trecutului.

11 Iunie.

Primirea la Academie a lui Sextil Puşcariu, cu o interesantă cuvântare despre locul limbii româneşti între celelalte limbi romanice. Răspunsul obosit al lui Bianu, interesant prin ce spune despre „autarkia" Universităţilor noastre.

Regele n'a venit: e răcit.

S'a amânat până la 20 deschiderea Parlamentului.

Seara, demonstraţie a sindicaliştilor naţionali, „galbeni", la şosea. Strigă „Trăiască Regele", cântă Imnul Regal. Sunt cei de la Căile Ferate, cari au lucrat în timpul grevei, neadmişi de „roşii", întorşi la lucru, pe cari îi voiseră smeriţi şi pocăiţi.

La Clubul socialist păzesc santinele.

Grevă la uzina de gaz: lucrează „galbeni" şi prizonieri.

12 Iunie.

Academia alege ca preşedinte pe Onciul, cu o mare majoritate.

Seara, conferinţă la club despre alegerile din Ardeal.

14 Iunie.

Toader Creţu, fostul deputat de Suceava, îmi explică de ce a căzut, având în faţă pe un omonim, advocat, prieten al lui Zelea Codreanu. Toader Creţu a fost apărat împotriva bătăuşilor guvernului de Lipovenii din sat, cari au votat toţi pentru noi. Din partea lui, Borcia îmi arată cum se tocmiseră tâlhari ca să-1 aştepte şi să-1 bată, cum el a luat alt drum, dar, la capătul întrunirii, banda a apărut şi 1-a lovit, iar pe prefectul de ieri l-au aruncat sângerat în şanţ. La un moment dat, primarul a făcut semnul „destul!".

In satul unde stă mama şi rudele lui Borcia s'a ordonat a-

restarea preotului, pentru că elevii de şcoală ar fi şuierat pe primul ministru; satul protestând, a fost încunjurat, ca rebel, cu mitralierele.

Take Ionescu a întrat în guvern.

15-16 Iunie.

Un inginer italian mi se prezintă cu dorinţa de a întemeia o nouă fabrică de hârtie în România.

17-18 Iunie.

Vaida vine cu Mihai Popovici. Sunt îndârjiţi contra guvernului şi critică în declaraţia pregătită de noi partea care ar însemna o păsuire măcar a Parlamentului. Se pare că ar dori ca un atac violent să plece **de la noi.** Asigură că şi' Maniu este de aceleaşi păreri. Vaida ar dori să refacem blocul sau să creăm o ^.uniune parlamentară". Ne îndeamnă stăruitor să venim,, să ne instalăm la clubul lor. Veşnica iluzie că partidul naţional ardelean ar putea să acapareze toată situaţia...

Au şi o dispoziţie foarte combativă contra Saşilor, cart, la Braşov, au votat toţi cu Take Ionescu.

In schimb Şt. C. Pop vorbeşte, în ziare, foarte reverenţios de acelaşi Take Ionescu.

19 Iunie-

Lupu mă asigură că rămâne în legătura noastră.
Vaida şi Popovici n'au venit la oarele 6, cum era vorba.

20 Iunie.

Deschiderea Parlamentului. Am voit să facem vizibilă Regelui abţinerea noastră de la aplause. Ni s'a pus în faţă un cordon de entuziaşti, cari să ne ascundă.

Brătianu a apărut târziu, cu Al. Constantinescu şi dr. Angelescu. Părea mai sigur de sine decât oricând.

Regele strângea în mână hârtia Mesagiului, a cărui nulitate ajungea exasperantă. ^Aplause rare şi silite. Regina părea foarte mulţămită, şi saluta adânc. Take Ionescu arăta foarte jenat în noua sa tovărăşie.

Ardelenii convoacă fără niciun drept la clubul lor mâne, pentru ora 11, pe ţărănişti şi pe ai miei. Mă invită şi pe mine telefonic. încercarea de captare continuă. Dau amicilor miei instrucţii cu privire la ţinuta lor, care va evita orice scandal şi orice servire a unor scopuri care nu sunt ale noastre şi nu aduc niciun folos ţării.

21 Iunie.

Camera o prezidează provizoriu Vasile Lucaciu. care a părăsit partidul naţional cu explicaţia că simte necesar un singur partid: al României Mari. Republicanul de la Iaşi tămâiază Dinastia. Maniu şi Cicio Pop singuri aplaudă.

Fără a se constitui Camera, în aplausele entuziaste, se mută şedinţile dimineaţa, la ceasurile 8.

In secţii energumeni cu mutre de frizeri perorează asupra grabei lor de a lucra pentru Patrie.

Vaida şi Popovici m'au văzut iar. Li explic că sunt la dispoziţia lor pentru o apropiere,, dar cu observarea formelor necesare. La oarele 5 era să fie o adunare a Federaţiei. Mihalache spune că a convins partidul naţional de necesitatea de a deveni „ţărănesc" şi cere voie să discute cu el. îmi ia şi declaraţia ce trebuie cetită în Cameră, pentru a o prezenta sovietului său.

Dimitrie Greceanu mă roagă să renunţăm la discuţia MesagiuluL pentru a grăbi legea izlazurilor. Ii spun că n'am niciun interes la aceasta şi nicio autorizaţie în acest sens.

El vorbeşte de chestia Tăslăuanu, care va fi rezolvată în două săptămâni.

21 Iunie.

Şedinţă de 8 oare dimineaţă, prezidată de Lucaciu. Apoi discuţie de validare în secţii. Dăianu se face a observa că eu turbur liniştea şi... mă chiamă la ordine. Un majoritar cu cel mai urât trecut vorbeşte chiar de „obrăznicia" mea. Unn alt deputat strigă că „alegeri fără bătaie nu se pot". Un al treilea spune că la Prahova socialiştii au fost bătuţi cu adevărat de ,,„cetăţenii indignaţi".

Tilică Ioanid mă asigură că Averescu va face să se voteze legea rurală aşa cum o prezentase partidul muncii la Iaşi.

La Senat preşedintele declară că trebuie să facă voia guvernului. La o validare, aceasta are 600 voturi contra lui. Opoziţia, insultată, iese din şedinţă.

Un arhimandrit, Visarion Giovanni, mi se prezentă ca episcop al Albaniei mijlocii, care ar dori să fie sfinţit la noi ceia ce oficialii îi refuză.

Regina, care a plecat la Vichy, ar fi spus că mi-a dat buna ziua ca unui prieten şi i-am răspuns ca unei Regine.

22 Iunie.

Cu toată mărturisirea lui Mârzescu cu privire la sensul atribuit de dânsul legii pe care însuşi a redactat-o„ o Cameră încă neconstituită refuză dreptul de succesiune al listei care n'a întrunit numărul necesar de voturi pentru a da de-a dreptul deputaţi. Totuşi sunt 112 voturi contra. Duiliu Zamfirescu cere reluarea votului pe faţă.

Dau explicaţie asupra cuvântului „.acefal", cu care, faţă de Greceanu, am calificat Camera şi care se întrebuinţează pentru a aţâţa majoritatea contra mea; Greceanu neagă că el ar fi destăinuit conversaţia.

Averescu intervine înaintea votului cu privire Ia lista de mai sus pentru a spune că, dar ar fi ştiut că legii se atribuie acest sens, ar fi modificat-o; el cere să se ţină samă, nu de textul legii, ci de intenţia sa.

23 Iunie.

Şedinţă şi mai zgomotoasă: se ajunge aproape la bătaie. Guvernamentalii nu iau decât hotărâri de partid: un caz judecat într'un fel, când e vorba de Averescu, e judecat altfel, când e în joc un adversar. Preşedintele Consiliului face în zădar morală acoliţilor săi, cari totuşi se mai potolesc puţin.

Cum e vorba de alegerea profesorului Ioan Ursu, acesta spune în particular că, să nu fi fost el la Paris, el singur, ca reprezentant al Ardelenilor, timp de un an şi jumătate, n'aveam Ardealul.

Cristescu, socialistul, arată că armata a atacat cu baioneta pe muncitoarele de la Regie. Se vorbia întâiu de cazuri de moarte. Ministrul de Interne tăgăduieşte, isprăvind cu obişnuita făgăduială de ordine. Se propune o Comisie de anchetă şi guvernul o primeşte, cerându-mă chiar pe mine.

La plecare, se împart afişe care chiamă la greva generală. Un ziarist revenit din Rusia spune că ţara e total ruinată, dar armata e disciplinată şi fanatică. Toată lumea munceşte. Aşa e scris pretutindeni. Altfel nu se capătă de mâncare. Polonii au contra lor toată ţara. Cei vre-o 600.000 de comunişti sunt numai momentan şefii ei. Revoluţia a creat o mentalitate deosebită a mulţimilor, care nu e marxistă.

24-26 Iunie.

Şedinţă extraordinar de zgomotoasă şi cu scene de pugilat. Conducerea desbaterilor caută să şi-o atribuie în acelaşi timp Lucaciu, Duiliu Zamfirescu şi Oteteleşanu. Observaţiile Preşedintelui de Consiliu, care intervine des, sunt naive. Majoritatea îl aplaudă totdeauna şi nu-1 ascultă niciodată. Aruncarea insultelor este lucru obişnuit, şi ele pornesc mai totdeauna dela majoritate.

Sâmbătă, 26, scandalul a venit de la discutarea alegerilor, evident necurate, de la Caliacra, unde s'a ales Papacostea de la Poştă, naţionalist trecut la averescani. Bulgarul Boris Stefanov, care vorbeşte foarte bine româneşte, a dat lungi explicaţii. Majoritatea, care îl contestase şi-1 admisese apoi, îl contestă din nou. Se strigă contra „Bulgarului". Cer primului ministru o declaraţie pentru a „reabilita" ţara. O face cum trebuie, adăugind însă un sfat de „sentimente româneşti", pe care îl poate interpreta fiecare cum vrea.

O cerere a lui Maniu de a se invalida alegerea unui „ministru" ardelean ales contra legii nu e ţinută în samă. Guvernamentalii flutură „îndreptarea" cu insulte la adresa lui Şt. C. Pop, care ripostează. In această atmosferă se amână desbaterile pe Luni.

27 Iunie.

Azi n'a fost şedinţă, cu toată cererea noastră.

Vaida mă roagă să ridic chestia insultelor aduse Iui Şt. C. Pop.

28 Iunie.

Se dă o satisfacţie lui Pop. La cuvintele mele, majoritatea nu reacţionează.

Dar Dori Popovici e pus să insulte.

După amiazi chestia comunistului Bujor. La propunerea de a fi adusă în Cameră, Lupu votează pentru, dar declară că n'are nicio legătură cu dânsul.

Duiliu Zamfirescu se ridică de două ori către Lupu, căruia îi spune: „la ieşire vă voiu spune un cuvânt". Lupu iese încunjurat de ţărani.

29 Iunie.

Generalul Răşcanu, care acum apare la Cameră, rugat să ia măsuri contra ofiţerilor agenţi electorali, mă învinuieşte că „insult armata". Cum noi a trebuit să îngăduim pe ţărănistul Antonescu de la Buzău, nemţofil impenitent, C. Sturza, cumnatul Iui Tăzlăuanu, ne solidarizează cu politica lui. Răspund la ambele învinuiri, arătând că Banca ministerială insăşi e legată de politica lui Antonescu.

Seton Watson e întâmpinat la Cameră de Lucaciu, care îşi regăseşte oarecare mijloace oratorice, de Goga şi de Vaida, care ţine un frumos discurs. Prietenul englez asistă la o şedinţă în care i se pare că deputaţii „se distrează".

Alegerile de la Prahova dau prilej lui Dobrogeanu şi lui

Dunăreanu, deputaţi socialişti, să dovedească talent. Se aduce înainte cazul unui Bănăţean, care a fost osândit ca escroc pentru furtul zestrei logodnicii sale. Mulţi din majoritate votează făţiş pentru validarea imediată sau se abţin.

Vaida şi Popovici îmi cer să fac eu proiectul nostru de răspuns la Mesaj.

30 Iunie.

Alegerea lui Duiliu Zamfirescu ca preşedinte al Camerei. Majoritatea a fost foarte disciplinată. In discursul noului preşedinte s'a spus că va veni momentul când Aliaţii nu ni vor mai fi aliaţi, ceia ce mă face să anunţ o interpelare.

l-iu Iulie.

Răspunzând la interpelarea mea, Take Ionescu a încercat să-şi salveze colegii cari au fost împotriva Aliaţilor.

Seara banchetul dat de ministrul de Externe lui Seton Watson. La discursul de fraze al lui Take Ionescu serbătoritul răspunde în cuvinte pline de miez, dar şi de critici şi de rezerve.

3 Iulie.

Congresul Ligei Culturale la Râmnicul-Vâlcii. Foarte bună primire cetăţenească. Autorităţilor li s'a dat numai în ultimul moment voie să participe. Primarul se arată; prefectul mai puţin; armata de loc.

Seara, primirea „Astrei" cu preşedintele ei, Andrei Bârseanu, şi a corului din Sălişte, care dă un concert, în grădină, foarte aplaudat.

4 Iulie.

Cele două şedinţe ale Congresului. Şi liberalii locali caută să facă o atmosferă rea.

5 Iulie.

Excursie la Cozia, pe care o găsesc în ruine, cu toate sforţările egumenului, care se plânge de aceasta.

Congresiştii trec la Sibiiu unde se arborează şi multe steaguri săseşti. Primarul, un Sas, salută la gară. Dar Asociaţia a refuzat concursul Saşilor.

Sunt în gazdă la Mitropolitul Bălan. E tot aşa de decis să apere autonomia Bisericii sale. Nu i se pare că ministrul de Culte ar avea rost în Sinod. Regele, la darea cârjei, i-a spus: „îţi doresc tot ce poate dori o inimă de om bun".

Mitropolitul crede că Mangra, morfinoman de mult, a putut „greşi" doza, provocându-şi, în clipa supremului dezastru al politicii sale, moartea.

6 Iulie.

După vizitarea Mitropoliei, a bisericii săseşti, a muzeelor, se merge spre Sălişte, unde se petrece şi noaptea. întâmpinarea e frăţească. Cercetarea unei simple case ţărăneşti umple de uimire pe toţi congresiştii.

7 Iulie.

întoarcere prin Sibiiu.

8 Iulie.

Găsesc Camera două zile după un mare scandal, la capătul căruia armata a evacuat tribunele. Protestez contra acestui act nechibzuit. Se adaoge impunerea unui regulament „după cel francez", care ni promite expulzarea prin

forța armată şi pentru ofense aduse preşedintelui sau miniştrilor, întreb ce mai poate fi „ultragiu" pentru unii oameni a căror conştiinţă morală nu mai poate răspinge nimic.

Pus la vot de-a dreptul, — formele fiind admise ca îndeplinite în trecutul Parlament (!) —, regulamentul e admis, cu toate protestările noastre, cari ieşim ostentativ, declarând nelegal orice s'ar vota de acum fără noi, supt imperiul unui asemenea regulament.

La club se discută ce e de făcut. Unii Basarabeni merg până acolo, încât par aplecați a lovi şi în actul Unirii. Se cere un apel pentru țară.

Vaida comunică întrevederea pe care i-a cerut-o, la Cameră, Averescu: acesta n'a înaintat un singur pas față de concepțiile lui tiranice.

*

Toma Ionescu insultă pe culoare pe Basarabeni.

9 Iulie.

Discuție la Mesagiu. O declarație seacă a lui Banu: L Brătianu vine prea târziu ca să-1 asculte. Intr'un lung discurs, Pella anunță intenția de a se introduce votul plural. Pelivan vorbeşte îndelung, aducând şi multe fapte noi.

Intră în Cameră Cuza, ales Ia Teaca.

Cineva care a văzut pe Take Ionescu spune că după dânsul „mergem Ia dezastru", şi pentru că funcționarii nu mai vor să muncească.

Grevă la Poştă pentru salarii şi pentru reprimirea în serviciu a unor şefi detestați.

10 Iulie.

Pelivan îşi isprăveşte discursul. El ar fi influențat către liberali. N'a pomenit un singur cuvânt de Inculeț. Mişcător, a cerut să se ajute Basarabia oropsită. I se acordă comisia de anchetă pe care a cerut-o.

Lucaciu vorbeşte cavernos şi gol. Face din România Mare opera sa. Măgulind pe Ion Brătianu, acuză feroce pe Marghiloman. II întreb de ce nu o făcea aceasta, fiind de față, când îl acuza că a traficat cu vagoanele. Majoritatea mă insultă. Sunt silit a-i spune şi lui Tăslăuanu că omul public e dator să se desvinovățească de orice acuzare care îi atinge onoarea. Ii aduc ziarul „Dacia", cu denunțul iscălit de G. Leon. El aruncă jos foaia, zicând că nu discută cu ziarele, ci aşteaptă interpelarea, anunțată, a lui Madgearu.

Lucaciu arătându-ne ca duşmani ai concordiei, destăinuiesc ce oferte am făcut Regelui în ultimele două audiențe din Martie.

O parte din majoritate însetoşează după o înțelegere.

Regele a chemat pe Maniu şi pe Mihalache. A vorbit de marşul bolşevicilor spre Varşovia. Mihalache i-a expus toate ticăloşiile electorale. Regele le scuză prin moravurile curente.

11 Iulie.

întrunire la „Dacia". Cu toată ploaia grozavă de astă noapte şi timpul care continuă a îi rău, multă lume, adunată pe încetul.

Maniu e bolnav. Inculeț nu se poate găsi. Vorbeşte Vaida, frumos şi energic, Minai Popovici. Lupu e primit cu o extraordinară căldură. Nu par a fi în sală socialişti, nici Evrei. Odată se strigă „Trăiască Revoluția". Buzdugan spune că acela nu ştie ce e o revoluție. Moțiunea, foarte potrivită, a îăcut-o Lupu.

Bocu spune că în Banat e starea care premerge revoluțiile. Nu se administrează de loc, dar oamenii regimului au început a face averi năprasnice.

12 Iulie.

Duioasă serbare a împărțirii premiilor la şcoli.

13 Iulie.

Şedință de după amiază la Cameră. Interpelări. Take Ionescu li răspunde de trei ori cu o mare virtuozitate.

Polonii sunt groaznic bătuți. Take Ionescu are intenția de a-i susținea.

U Iulie.

Lucaciu e pus din nou să ne insulte, şi preşedintele e acolo pentru a ne chema tot pe noi la ordine.

Inculeț vorbeşte Ia Mesagiu, destăinuind abuzuri care nu se pot tăgădui şi încheind cu părerea ca opoziția să rămâie unde este.

15-16 Iulie.

Sâmbătă, discuție la Mesaj. Programe de guvern ale unor oameni cari nu guvernează şi nu vor guverna. Compoziții literare cetite. Broşu caută a sămăna neîncredere între mine şi Ardelenii partidului național, ale căror legături cu Viena şi negociații cu Pesta le-am combătut totdeauna. Ii explic lui Goga de ce a trebuit să merg cu „oamenii", nu cu „talentele".

Averescu, probabil după un îndemn mai de sus, propune, prin Mihai Popovici, modificarea regulamentului şi chiar participarea noastră la comisiunile de reforme. Nu facem dificultăți.

Deputatul 'Lascu învinuieşte pe Goga de legături cu Alexics şi cu Academia maghiară.

17 Iulie.

Atacurile lui Cuza provoacă la Cameră un imens scandal.

18 Iulie.

La Vălenii-de-Munte. In cale se observă spiritul de anarhie în muncitorime şi chiar între țărani. Bețivi pe toate cărările. Trenul, plecat din Bucureşti Ia oara 5, ajunge în Văleni la 3 din noapte.

19 Iulie.

Preşedintele chiamă la ordine pe I. Răducanu, care, în numele opoziției naționale, protesta contra necontenitelor chemări la ordine ale celorlalți. Ne retragem din şedință până ni se va da satisfacție deplină. Averescu ni trimete pe

Matei Cantacuzino şi pe Take Ionescu. Acesta vorbeşte iarăşi de primejdia bolşevică: Ruşii n'au răspuns Englezilor, şi staţia lor de la Nicolaev ne chiamă pentru o convorbire. La urmă, după ce cetesc declaraţia noastră, foarte aspră, Averescu „regretă incidentul" şi-1 invită pe Duiliu Zamfirescu să facă tot aşa.

După frazele umflate ale Iui Zelea Codreanu, socialistul Cizer e o revelaţie.

20 Iulie.

Teribil rechizitoriu al lui Madgearu contra lui Tăzlăuanu, care, ca şi Averescu, râde. Preşedintele Consiliului aminteşte că şi el a fost calomniat, de oameni cari, azi, sunt demonetizaţi ori în temniţă; el propune o ligă a oamenilor cinstiţi şi declară că, după explicaţiile pe care Ie va da ministrul său, nimeni nu va mai păstra o îndoială.

21 Iulie.

Tăzlăuanu răspunde, fără a putea dărâma faptele. Termină cu o peroraţie, în care face apel la mine. După replica Iui Madgearu, îi arăt că nu avea nicio- calitate să se bage într'un Ministeriu pe care nu ştie şi nu poate să-1 conducă. Averescu se declară solidar cu dânsul. La sfârşit, pe o chestie de regulament, preşedintele provoacă un nou şi absolut zadarnic scandal.

22 Iulie.

Urmează discuţia asupra cazului Tăzlăuanu. Duiliu Zamfirescu nu e la prezidenţie. Majoritatea, care a avut aseară o întrunire, în care s'a certat şi asupra legii agrare, e din nou provocantă. Contra lui Tăzlăuanu votează şi vre-o patruzeci de majoritari. Averescu declară că retrage Decretul-Lege.

Dragu vorbeşte ascultat întâiu, apoi întrerupt când divaghează pe chestia războiului.

24 ***Iulie.***

Foarte liniştită expunere a Iui Brandsch, care, plângându-se de reaua administraţie, lasă a se înţelege ce consecinţi „politice" poate să aibă aceasta. Urmează discursul lui Pistiner, deputat evreu din Bucovina. Ambii sunt ascultaţi cu atenţie.

>

„Viitorul" publică telegrama din Timişoara a lui Aurel Cosma, care cere partidului naţional din Ardeal ca în zece zile să se rupă de noi şi să se lege de partidul de Ia guvern.

Se afirmă că flota aliată ar fi bombardat Oceacovul.

24 Iulie.

După o scurtă şi cam jenată expunere a lui Răducanu, Vaida vorbeşte. Caută să explice jocul său diplomatic cu Centralii prin atitudinea faţă de aceştia a tuturor politicianilor de la noi, afară de mine. Se trezesc protestări violente. Şedinţa se suspendă. La întoarcere, Vaida pare a face **mea culpa,** cerând a se închide procesul trecutului şi vărsând în bloc lauda tuturor celor cari l-au reprezentat. Atacând pe cei cari au lovit în Ardeleni, furia majorităţii se deslănţueşte din nou. Numai expunerile de politică externă sunt ascultate liniştit şi atent. La urmă, Berea, fost naţionalist, vrea să strecoare o înfierare a lui Vaida, pentru că ar fi spus că şi opinia publică era germanofilă. Dr.

Dobrescu, Ardelean, îi smulge hârtia din mână. Imbroane care prezida, ridică şedinţa.

Matei Cantacuzino se arată foarte enervat de discursul lui Vaida.

Lucaciu insinuiază, iarăşi, că Ia Ligă am fost contra politicii de desrobire a Ardealului.

Cererea membrilor din comitatul Timişului şi partidului naţional de a se face fuziunea, despărţindu-se de Federaţie, se vede, în formă autenticăj a cuprinde dorinţa fuziunii cu **liberalii.**

La Cameră Maniu stăruie continuu ca opoziţia să se domolească.

26 Iulie.

La Mesagiu vorbeşte Crihan, foarte aprins, despre jignirile şi pagubele aduse Basarabiei. La un moment dat, întrebat de Averescu, el se prinde a zice că nu este procesul Guvernului, ci al Vechiului Regat. Crihan pare bolnav, tuşeşte; cuvântarea i se rupe în bucăţi. II întrerup des cei mai ignobili guvernamentali, adunaţi în jurul bizarului Schitătănescu. Aceleaşi scene urmează când, cu gesturi absurde, Chiorăscu, conducătorul cooperativelor Basarabiei, ceteşte o cuvântare în sens guvernamental, negând orice merit partidului ţărănesc, de oare ce toate s'au făcut de naţie, spontaneu şi anonim. Nici Pelivan nu e lăsat să dea explicaţii. Suntem insultaţi şi huiduiţi.

înainte de Crihan, Bănăţeanul guvernamental Ghilezan apărase marea proprietate şi pe Ungurii proprietari de case din Cluj.

27 Iulie.

Zi pierdută de Cuza cu atacuri, pe care le aplaudă majoritatea. Totuşi unii din majoritari îl ţin de rău.

28 Iulie.

Mihalache are un foarte mare succes cu o expunere bogată, în care s'a dovedit om învăţat pe altă cale decât a diplomelor şcolare. Seara, i se înscenează întreruperi pentru a-i scădea efectul. Presa conservatoare şi „Adevărul" lui Take Ionescu îi fac avansuri fireşte zadarnice.

29 Iulie.

Sunt silit a vorbi de la aproape 12 până la 2. încercări timide de a mă întrerupe; ale lui Averescu sunt dureros de naive.

30 Iulie.

După un discurs al profesorului Petrovici de la Iaşi, Take Ionescu vorbeşte volubil şi familiar, ignorând complect pe Averescu şi partidul poporului.

Vorbirea primului ministru e un dezastru, care jenează şi pe ai lui, ale căror aplause scad necontenit. Abia dacă persevereează, pe banca ministerială, Goga, care îi strânge mâna. Averescu trece de la tăgăduiri, de Ia atacuri nedrepte, de la „morala" jignitoare, la simple rugăminţi de ajutor, îşi povesteşte momentele de mândrie satisfăcută, când Românii provinciilor alipite îl cereau „şef". Pare zdrobit fiziceşte: tuşeşte des. In unele momente ai crede că şi-a pierdut firul.

Din întreruperi se desluşeşte că Goga transmisese oferte

pentru alegeri lui Minai Popovici şi că acesta nu le-a comunicat lui Maniu, care e foarte supărat. Un moment penibil pentru noi.

Discursul, extrem de lung, al lui Averescu face ca ţeranul Vasiescu din Banat să vorbească până la miezul nopţii. Scenă deplorabilă. Votarea Mesagiului se face incorect, supt surâsul vice-preşedintelui. Intre cei ce iese Ia sorţi pentru a duce Mesagiul, socialistul bulgar Stefanov şi coreligionarul său politic Tănase, care scrie pe convocare: „Trăiască Revoluţia, Trăiască Republica".

31 Iulie.

Răspunzând la Adresă, Regele recomandă concordia. In aceiaşi zi oficiosul „îndreptarea" spune ritos că n'are nevoie de dânsa.

2 August.

Şedinţă de după amiazi, cu votarea legilor generalului Răşcanu. Averescu vrea să se spuie în procesul-verbal că noi nu le-am votat. Arăt că ele au fost pregătite supt Ministeriul nostru.

Funcţionarii de la Poştă se arată gata a-şi relua lucrul.

3 August.

Coltor vorbeşte foarte frumos la legea lui Trancu, foarte îngustă şi reacţionară.

Contra opiniei Comisiei de cercetare Camera, răspingând pe Gh. Pop neadmis a candida, după metodele pur ungu-

reşti, validează pe Fekete Andras, Secuiu, dar membru al partidului poporului.

Greva de la Poştă va continua. Generalul Mihail a cerut funcţionarilor să meargă pe la sentinelă cu **ausweiss,** apoi i-a ameninţat cu arestarea, şi i-a dat ***s&wa.***

Ştirbei se plânge că intrigile lui Boule l-au îndepărtat de Palat. E contra Englezilor, cari ar fi făcut o bază navală la Sulina şi ar ţinea, ca instructori, ofiţeri englezi pe vasele date de dânşii. El nu crede în posibilitatea Guvernului de coaliţie, pe care Regele 1-a recomandat în discursul la Adresă.

Foarte rele ştiri despre războiul ruso-polon. Bolşevicii merg spre Liov şi Varşovia.

Take Ionescu, care o întăreşte în şedinţa de seară, crede serios că învingătorii ard oraşele pe unde trec. Se teme că armata noastră, redusă azi la 180.000 oameni, cu luptători, cu neluptători, n'ar putea fi sporită simţitor prin mobilizare!

In şedinţa de seară se discută schimbarea rublelor şi a coroanelor.

4 August.

La Cameră tot legea muncitorească a lui Trancu.

5 August.

Cu generalul Răşcanu, Vaida, Maniu, Mihai Popovici la Argeş. Neuitate clipele când morţii domneşti apar înaintea noastră: cel din mormântul de piatră e mai ales impresionant.

Găsim zvârlite supt un şopron lespezile sepufcrale ale Doamnei Despina şi Mitropolitului Anania.

Maniu descrie frumos peirea la Campo-Formio a unui escadron de cavalerie italiană, cu ofiţeri nobili, lupta de Ia Monte Tomba, arzând în flăcări, cu cele două baterii care au tras până ce au perit toţi servanţii. La Udine Austriecii au fost primiţi demn de femei, ospitaliere pentru a-şi salva copiii. Regimente din Roma şi Neapole, lucrate de socialism, se predau. La Tolmino ceia ce a decis a fost noul ^jaz care irită nările, aşa că se lepăda şi masca şi atunci **blaugazul** ucidea. Grămezi de morţi au fost găsite aşa.

Maniu descrie pe fostul diplomat român Beldiman, venit anume ca să aducă pe Tisza la concesii, numai să nu intervie România, şi dând paşapoarte ca „staatenlos" Ardelenilor.

Excursie la mănăstirea Vieroş. Mormintele sunt foarte bine îngrijite de preotul tânăr. învăţătorul ni arată că sătenii doresc să revenim la guvern.

Aflu moartea lui Fleva, Ia moşia Iui.

Răşcanu crede că bolşevicii nu ne vor putea ataca decât doar peste o lună. Atunci, după recoltă, s'ar putea mobiliza două-trei contingente.

6 August.

La Bucureşti se vorbeşte de negociaţii politice pe care le-am purta cu Răşcanu.

*

Se discută legea de represiune a grevelor, adusă de Trancu.

7 August.

Discurs, foarte mişcat, al lui Cizer la această lege. Răspunsul lui Anibal Teodorescu e slab.

In tren cineva îmi comunică radiograma prin care Sovietele ni reînoiesc oferta de negociaţii unde voim, în locul Harcovului, şi asigură că nu vom avea motiv să ne plângem.

8 August.

Aflu din ziare cuprinsul însuşi al radiogramei. Din partea lor, Anglia şi Franţa ni-ar cere să ajutăm militar Polonia. Ar fi fost un Consiliu de miniştri, cu consultarea Regelui. Take Ionescu şi Goga ar fi fost de părere să ne supunem acestei injoncţiuni.

9 August.

In tren, Sever Dan îmi spune că şi liberalii ar fi pentru intervenţia armată, cerând în schimb concesii de la Aliaţi.

Pe ziduri înştiinţarea, „anuală", de a anunţa obiectele de rechizitie.

La Cameră, întrebat de mine şi de Vaida, Averescu desminte nota Aliaţilor, cererea de ajutor a Poloniei şi pretinsa Ciocnire la Nistru, de care-i vorbise Pelivan. Declarând că suntem în stare să ni apărăm graniţa, e aplaudat în picioare de toţi.

10 August.

La Buftea, cu Vaida, Mihalache şi Mihai Popovici (Maniu e uşor bolnav; Pelivan, invitat, e oprit în familie).

Vorbesc cu Ştirbei despre situaţie. EI o vede foarte gravă. In Basarabia, după ştiri de la un militar, abia dacă avem 4.000 de puşti; aducerea de trupe, de muniţii, de hrană e foarte grea în actualele condiţii de transport. Regele, la care Ştirbei a avut o audienţă, nu tăgăduieşte cu totul aceste lipsuri aşa de îngrijorătoare.

Şi acum Ştirbei apără patriotismul lui I. Brătianu, pe care a ajuns, spune el, să-1 cunoască bine. Asigură însă că supt el anume presiuni ale Ministeriului liberal asupra Regelui aflau rezistenţă.

După masă, discuţie asupra situaţiei. Regele ar fi vrând să fie uşurat de răspunderea ce o are astăzi, dată fiind slăbiciunea Ministeriului. Arăt că el poate cere plecarea miniştrilor incapabili sau compromişi şi poate declara că are nevoie de un Consiliu de Coroană. Ştirbei pare că se teme încă de popularitatea lui Averescu, de legăturile Iui în armată. El ar dori, oricum, să-i facem Regelui un memoriu asupra situaţiei.

In automobil, la întors, Mihai Popovici pare grăbit în speranţele de schimbare. Moştenirea ar avea-o, după el,

partidul naţional din Ardeal, care şi-ar adăugi „elemente bune din Regat"... Mihalache ar vrea să se uzeze întâiu generalul şi să se recurgă la noi la un ceas de nevoie, în loc de a ne îmbulzi noi, ceia ce nu ni-ar permite să ne atingem de prerogativele regale.

11 August.

Arăt la telefon lui Ştirbei rezervele pe care le-am exprimat aseară. Rămâne să ne întâlnim singuri pentru a ne explica.

#

La Cameră discuţia legii lui Trancu, pe care cearcă s'o apere un droghist din Galaţi. Cocea impresionează prin înşirar-ea câştigurilor realizate de un capital care nu e măcar indigen.

Sala răsună de strigătele şi cântecele a „40.000" de muncitori, cari manifestează contra legii. Duiliu Zamfirescu trebuie să primească o deputăţie. Trancu, foarte speriat, se sileşte a râde şi a glumi. Deputaţii socialişti au flori roşii în piept. Li s'a spus minciuna că legea se va retrage.

Papacostea, azi, după Mârzescu, ieri, reia chestia grevei dela Poştă. Greviştii sunt trimeşi, — 700! — la regiment. Casa lor de conferinţă şi studii e sechestrată. Averescu, absent astăzi, spunea ieri că greviştii sunt nişte „rebeli", cu cari se duce o luptă de forţe!

Continuu a primi cele mai murdare scrisori anonime, ca „bolşevic".

Şedinţă de noapte pentru discursul pompos al lui Trancu. Obişnuitul scandal nu lipseşte.

'L'

12 August.

Se votează la răpezeală, fără a îngădui discuția — pentru care opoziția se retrage —, legea Trancu. Se pare că ea va muri în drumul spre Senat.

13 August.

Vaida vorbeşte la tratatul cu Austria; frumoasă cuvântare liniştită. Take Ionescu face apoi cel mai bun discurs al său. Se votează şi legea pentru şcolile româneşti la Paris şi la Roma.

-^.T^ts: tis* —

Pe când lucrăm, seara, Ia regulamentul cel nou al Camerei, se toce ca un lucru fără Importanță ep şcopia de O

^lÂ^r " BU,9aria- ^ Son-uTunite"

greşeala. Aceasta Camera nu are niciun simț al decenței

Litograful Henegariu, Ardelean de naştere, vine din Rusia. Porția zilnică e un sfert de pâne de orz. Totuşi inima îl trage către „libertatea" de acolo.

14 August.

La Cameră Dăianu e împins să atace pe Vaida pentru a împiedeca presupusa viitoare colaborare cu opoziția. Discursul lui, violent, provoacă întreruperi, răspunsuri şi, Ia capăt, un imens scandal.

Henegariu vine la mine. EI spune că în Rusia e mai bine decât se crede. încă odată, dacă hrana e în adevăr puțină, este cel puțin „libertate". Copiii sunt în deosebi îngrijiți. Aceiaşi stofă i se dă oricui, dar cu voia de a o croi după plac. Toți muncesc; la Chiev îi opriau pe stradă pe „burjuii" leneşi (şi pe femei); secretarul cutărui Ministeriu, căzând leşinat la muncă, reîncepea. Ziare iese numai patru, dar păreri divergente se pot exprima în broşuri şi în cărți. Se lucrează la stârpirea analfabetismului.

16 August.

Regele contramandează serbările pentru Mihai Viteazul. Va fi o simplă strămutare a moaştelor de la Iaşi la Târgovişte între 23 şi 24. Colonelul Manolescu şi ministrul de Războiu sunt rău impresionați. Ei atribuie deciziunea unui anume cerc de la Palat.

Joffre vine mâne seară la Bucureşti.

La Cameră, dr. Dobrescu aduce cele mai grele acuzații lui Tăzlăuanu, care e prezent. Cum eu îl întrebam de ce nu dă un răspuns, el are cutezanța să spuie că „dreptul la răspuns nu-1 am eu". Am fost silit să-i spun din nou ce cred despre dânsul, în ce priveşte şi competința şi autoritatea. Argetoianu îl ținea de rău pentru necuviință.

Trupele româneşti au ieşit din Hotin. Prefectul evacuase şi administrația. De aici, panică. Apoi s'au întors funcțio-

narii. Ţanţu a crezut că trebuie să aducă lucrul la Cameră Argetoianu, pe care îl îndemn să desmintă, declară distrat că nu s'a evacuat Cetatea-Albă.

Academia nu are cu ce-şi mai face tipăriturile.

17 August.

Tăslăuanu provoacă iarăşi scene scandaloase după interpelarea iresponsabilului Schitănescu contra lui Madgearu. Se propune o comisie de anchetă pentru a cerceta cum s'a făcut un concurs acum opt ani! Preşedintele trimete din greşeală la secţiuni.

Beneş soseşte în astă seară.

Dimitne Tacu îmi aduce un memoriu al proprietarilor Se plânge de caracterul ireal al legii de expropiere, găsită de Duca, neisprăvită, în cartoanele lui Fotin Enescu.

La Cluj apare ziarul „înfrăţirea". Colaboratori „literari" Alexandru Lăpedatu şi Bănescu. Director, uşor schimbătorul D. Tomescu.

Se crede că Varşovia a fost ocupată de bolşevici.

18 August.

La Cameră o propunere a lui Schitănescu, iscălită abia azi, a fost înregistrată ieri. Zamfirescu pleacă pentru a. ieşi din încurcătură.

Doi deputaţi guvernamentali, Gioroceanu din Olt şi Toplicescu din Dorohoiu, atacă pe prefecţii militari de acolo. Urgenţa se admite pentru primul. Averescu pleacă furios,, şi se vorbeşte de demisia lui. O neplăcută scenă cu Argetoianu.

La urmă se constată formal că se făcuse o greşeală în socotirea votului, care e nul.

Văd pe Joffre ieşind de la Palat: placidă figură de bun burghez francez.

Seara, cu Maniu, Vaida şi Popovici, dau forma definitivă memoriului către Rege cu privire la situaţia imposibilă a ţării.

19 August.

Beneş vine la Cameră. Un om mic, nepretenţios, cu un puternic craniu rotund şi nişte .ochi de timid. Zamfirescu îl salută într'o formă îngrijită, dar neuitând să laude talentul muzical al Cehilor. Averescu mă invită apoi pe mine să vorbesc, ca să aibă avantagiul ultimului cuvânt. După mine, Mârzescu face o declaraţie absolut ştearsă. Generalul spune solemn lucruri banale. Apoi trece în loja lui Beneş. Urmează obişnuitul tumult: majoritatea a aplaudat îndelung pe stăpânul ei la intrare şi e, ca dovadă de cuminţenie, mai intolerantă decât oricând.

Seara, masă la Palat. Atrăgându-se atenția asupra caracterului guvernamental al celorlalte, e poftit Vaida şi sunt poftit şi eu (pe fostul preşedinte al Senatului, Bujor, l-au uitat). Sunt aşezat al şaptelea la dreapta Regelui, după Trancu şi lângă Mocioni; în față e Vaida, pus lângă Averescu, care explică îndelung de ce a refuzat să vie la cartierul general lângă actualul Suveran şi apoi se apucă să facă desemnuri prințului Nicolae.

După masă vorbesc cu Daeschner despre Şcoala românească la Paris şi noile mijloace de apropiere culturală. Regele vine la mine. Intâiu vorbim de mormintele dela Argeş. Apoi ii arăt situația imposibilă, mai ales în Ardeal şi Basarabia. Cere timp pentru a se face schimbarea cum trebuie, îşi va numi şi un adiutant sas, Phleps. Pregăteşte o călătorie în Ardeal şi Banat. Memoriul pe care 1-a cerut admite să i-1 prezinte Popovici spre a nu se atrage atenția. La spusa mea că nu-i pot fi ministru fiindcă nu-şi susține miniştrii, Regele protestă: e numai aparența. Apoi trece la Vaida, cu care vorbeşte îndelung, de şi trenul pentru Beneş ar trebui să plece. La plecare, Vaida se întreține mai mult timp cu colonelul Stârcea, şi mareşalul Catargiu nu ştie cum să se arate mai amabil cu noi. Primarul Gheorghian e gata să ni explice de ce a trecut la Averescu...

Sunt recomandat şi lui Joffre, căruia îi propun să vadă colecțiile Academiei şi Muzeul.

20 August.

Joffre la Senat, unde vin şi deputații. Preşedintele Senatului, Coandă, salută de două ori, pe mareşalul... Foch. Duiliu Zamfirescu îşi arată plăcerea „estetică". Brătianu insistă asupra faptului că el e acela care a încheiat tratatul cu Aliații. Averescu a cetit un discurs bun, făcut, se zice, de Take Ionescu. Joffre îl sărută. La urmă, vorbesc eu.

Averescanii se supără rău că laud la Joffre modestia cu care, după victorie, el s'a întors în viața privată.

Ii dau lui Joffre medalia de la Sf. Elena, pe care cândva am găsit-o aici.

21 August.

La Cameră Cudalbu, apărându-se de învinuiri pe care Ie crede nedrepte, insultă pe unul din membrii opoziției şi face o lecție chiar opoziției întregi. Apoi Tăzlăuanu glorifică din nou onestitatea sa.

In părțile Făgăraşului, țăranii români nemulțumiți spun limpede pentru ce ar voi să aibă o armă în mână. In Muscel satele declară că n'ar mai asculta de o nouă chemare militară.

22-26 August.

Ceremonia transportării capului lui Mihai Viteazul dela Iaşi la Dealu.

întâia zi, 22, la Iaşi. Foarte frumoasă slujbă la Mitropolie pentru primirea Primatului; Ardelenii, între cari Lupaş, recunosc că se serveşte mai frumos ca la dânşii.

La masă oficialii reeditează toate calomniile la adresa mea şi sunt silit să li răspund. Seara, conferința mea la Teatru.

A doua zi, serviciu pentru Mihai şi conducerea moaştelor la Gară. O lume imensă, foarte călduroasă, pe când ieri socialiştii, cari s'au obişnuit să adreseze primarului, Mihai Negruzzi, somații în numele „Clubului internațional", n'au avut supt steagurile roşii decât vre-o câteva sute de oameni.

Parada militară, la gară, e admirabilă.

La Podul Iloaii, la Târgul Frumos, multă lume. Vorbeşte Mitropolitul Miron, cu energie.

La Ruginoasa, în sărăcăcioasa biserică goală cu şuviţe pretenţioase de mozaic, se face slujba pentru Cuza-Vodă.

La Mirceşti vedem pe văduva lui Alecsandri: în rochie neagră, cu broboadă neagră. Vorbeşte foarte la locul ei. E născută în Iaşi; avea şase ani când cu focul cel mare; poartă grija mormântului. De Ia moartea soţului fumează: altă slăbiciune n'are. Trăieşte cum poate din pensia de 280 de lei, cu sporul de scumpete. A fost altfel odată, dar „fost-ai, lele, când ai fost". Vestita cupă de la Montpellier e la fiica ei, d-na Bogdan. Nu e lipsită de humor; ochii albaştri, foarte mari, amintesc alte vremuri. Vorbeşte cu accent polon. Ar fi fata otelierului de la Mărăşeşti.

Casa, joasă, nesănătoasă, goală. Câteva cărţi neînsemnate. Puţine tablouri, şi de familie. Intr'un dulap, uniforma de ministru plenipotenţiar a lui Alecsandri. Mormântul, o coşmagă de scânduri putrede peste îngrămădeala cununilor veştede; în fund, pe patru cărămizi, sicriul de zinc. In jur, livada părăginită.

La 24, în Roman. Generalul n'a venit la Gară. Vizităm oraşul. Apoi la Bacău. Primire entuziastă.

La Mărăşeşti. Buruiana a cuprins cea mai mare parte din imensul câmp de luptă. Soldaţi desfac pregătirile pentru primirea Iui Joffre. Vedem mormântul căpitanului Ignat. O fabrică de săpun infectează aierul. Ruina — pretutindeni.

La Focşani. Excursie la Odobeşti până târziu noaptea. Regiunea e refăcută.

A început ploaia, care ne urmează până la Buzău, unde întâmpinarea e onorabilă. La Ploieşti autorităţile o fac de tot meschină. După o seară petrecută la Nucet, suntem, la 26, la Târgovişte. Se gătise un dric ordinar, care trebuie lărgit, pentru a cuprinde sicriul. Altfel, totul în cea mai bună ordine. Au venit nişte tineri tocmai de la Hotin. Mitropolitul Bălan e de faţă.

Pe jos până la biserică. Femei din mahalale aruncă flori.

Regele soseşte. Rosteşte cel mai frumos discurs al său. Ceilalţi, banali sau pretenţioşi, unii cu gesturi de-a dreptul nepotrivite.

La urmă, când se coboară sicriul, Regele stă cu mâna Ia chipiu. Primeşte propunerea mea de a pune în mormânt crucea lui Mihai Viteazul pe care o are la gât. El însuşi, cu cei trei Mitropoliţi, aşează capul. Tot aşa se face cu al lui Radu-cel-Mare, sfărâmat, la năvălirea Nemţilor, în trei bucăţi.

Cu cei cari au vorbit, dejunăm în vagonul regal. In legătură cu o lectură a mea, Regele spune că a cunoscut Ia Tegernsee pe soţia morganatică a lui Alexandru al II-lea, pe fiica ei Olga, măritată cu un bastard de Nassau, pe cealaltă fiică, pe fiul Gheorghe. Marii Duci îi tratau ca egali. Observ că Frederic al Germaniei n'a volt s'o ţină în samă la înmormântarea Ţarului. — Frederic era, contra părerii admise, foarte trufaş, iar bătrânul Wilhelm, blând şi familiar. „Odată m'am prezentat la el, când făceam stagiul de ofiţer la Berlin, şi, ca prinţ, i-am spus Moştenitorului: **ich stelle mich gehorsamst,** nu: **untertănigst — vor. — Gehorsamst? — Ja, gehorsamst."** Conversaţia atinge pe Fritz Reuter şi dialectul plattdeutsch. Regele, care a vorbit în copilărie dialectul renan, ceteşte **Ut min Tid** fără greutate. Observă că, dacă Luther ar fi scris în **acest** dialect, el ar fi ajuns limba literară. Adaug că atunci **acolo** ar fi fost centrul politic german, în legătură cu Scandinavia şi Anglia.

Regele nu stimează armata bolşevică. Succesele greceşti le crede exagerate; Venizelos e un om dibaciu. La Cehoslovaci, Germanii şi clerul catolic din Slovacia lucrează contra Statului. E neorânduială şi lipsă. Lucrătorii „socializează" prin case.

Ca şi Răşcanu, care e în faţa mea, Regele e indignat de

ce se face la Ministeriul lui Tăzlăuanu şi i-a spus-o. Răşcanu adauge ca **azi** ministrul compromis trebuia să demisioneze. Se vorbeşte şi de prădăciunile la drumul mare (lângă Albeşti, contra lui Paul Greceanu), Regele e uimit. Răşcanu spune că va organiza potere. Jandarmii nu se simt siguri că vor fi menţinuţi.

La Cameră au fost, Luni şi Marţi, scandaluri. Mihalache n'a putut vorbi la legea islazurilor. Se lucrează febril pentru închiderea sesiunii extraordinare. Orice mijloc e bun. Matei Cantacuzino îşi menţine demisia, A plecat la Iaşi. I. Petrovici, care ne-a întovărăşit ca delegat al Camerei, aşteaptă un loc de ministru.

27 August.

Take Ionescu spune, faţă de sutele de prinţi români cari se numără astăzi, că singurul, odată, era beizadeaua Dimitrie Ghica. Pe cutare din prinţii cei noi ministrul Americei, primind după căsătoria lui o cartă de vizită cu „prince et princesse", 1-a întrebat dacă Regele 1-a făcut prinţ.

Se votează statutul Casei Regale. Se propune mărirea pensiei soţiei generalului Grigorescu şi pensia doctorului Demostene.

Averescu ceteşte decretul de închidere a sesiunii. Dar pe urmă el şi preşedintele ţin majorităţii discursuri ca şi cum şedinţa ar continua.

3 Septembre.

Averescu anunţă într'un interview că nu ni face onoarea unei colaborări — pe care n'am cerut-o — pentru că l-am „ofensat" şi pentru că nu avem nicio valoare personală.

Cavaleria lui Budienyi, care îngrozise Polonia, e total sfărâmată. încă odată tactica franceză a biruit pe cea germană. •

13 Septembre.

De la Galaţi, unde am mers pentru o conferinţă, la Reni. Institutorii de la şcoala medie se ceartă; administratorul e acuzat că se bate prin cârciumi. Un grup de militari petrece. Intelectualii locali încep a se da la brazdă. Corul lui Căpriţă atrage foarte multă lume la Casino.

14 Septembre.

Cu automobilul la Cahul, prin sate pline de veche viaţă moldovenească. In cale, un plutonier de jandarmi ne opreşte şi jandarmii lui încarcă arma, pentru că împărţim manifeste inofensive. Prefectul, pus de noi, şi om de carieră, se apără de orice răspundere şi telefonează blânde mustrări.

15 Septembre.

Prin Oancea, Rogojeni, Oarba, Bujor, pretutindeni întâmpinaţi de cea mai caldă iubire ţărănească.

16 Septembre.

La Bucureşti aflu raportul lui Virgil Drăghiceanu, despre găsirea la Argeş a inscripţiei murale cu data morţii lui Basarab-Vodă.

17 Septembre.

Se adună „Constituanta bisericească", din care am fost înlăturat, pentru că nu am avut niciodată Ministeriul respectiv. Liberalii găsesc că aşa e bine, de oare ce pretutindeni eu aduc necompetenţă şi pasiune politică.

29 Septembre.

Adunarea partidului nostru cuprinde, afară de Bucureşteni, vre-o cincizeci de delegaţi. Se discută în cea mai bună înţelegere şi cu discreţia cuvenită. Se ating chestii delicate, pe care le provoacă ideia fuziunii cu ţărăniştii, cari nu s'au cernut încă în de ajuns, şi cu partidele, care s'au prea cernut, din provinciile alipite. Mi se vorbeşte de o bancă sătească a aderenţilor noştri, pe care eu aş înţelege-o ca o mare unealtă de progres economic al satelor, făcând şcoli, aducând instructori agricoli şi industriali, organizând vânzarea produselor.

8 Octombre.

Masă dată prinţului Carol, la care n'am participat. Au fost chemaţi şi preşedinţii Parlamentului lui Marghiloman, care, legal, este „neexistent". Brătianu, care s'a deranjat să vie, se laudă cu atenţia specială a Regelui.

15 Octombre.

Un ziar anunţă apropiata sosire la Bucureşti a lui Venizelos.

*

Von Linde (acum de Linde), consul polon, la mine. Se arată neplăcut impresionat de „Mica înţelegere" a lui Take Ionescu. Iugoslavii nu vor merge niciodată contra Rusiei, marea noastră primejdie, de Unguri putându-ne apăra şi noi singuri. Ar voi, fireşte, legătura cu Polonia.

Beza vine din Londra. A fost la Atena şi prin Macedonia, unde nu fusese de cincisprezece ani. O cale ferată leagă Atena de Belgrad. E făcută de Francezi. Supt toate raporturile lucrurile merg mai bine ca la noi.

Sindicatele cer Guvernului o serie de reveniri şi reforme, fără care la 20 Octombre vom avea greva generală.

Luxul e mai mare ca oricând. La prăvăliile principale preţurile nici nu se mai discută.

15-16 Octombre.

Teribil drum la Oradea Mare. Trenul pleacă din Bucureşti la 2 în loc de 9,50. O navetă a deraiat la Predeal. Abia găsim un automobil oficial care să ne ducă la Braşov. E acela care-l aduce pe Goldiş, chemat la Bucureşti de Averescu pentru nu mai ştiu ce combinaţii de cârpeală. De la Braşov pornim la 4 după amiazi.

Braşovul apare mai săsesc decât oricând. E atâta viată în băieţii, în fetele, cu chipiu roşu, care iese de la şcoală. Noi suntem reprezentaţi doar prin câteva uniforme ofiţereşti.

17 Octombre.

La Oradea Mare serbare militară pentru desvelirea bustului Regelui. Trupele se prezintă foarte bine. In numele Guvernului le trece în revistă Trancu-Iaşi.

La autorităţi, numai Unguri, cari nu ştiu româneşte. Populaţia ungurească arată o curiozitate care nu pare să ascundă, la popor, antipatie. Episcopul. Szechenyi, pe palatul căruia flutură tricolorul nostru, ar fi venit negligent, într'o reverendă uzată.

In numele „suveranităţii Parlamentului" a vorbit Amos Frâncu, cu banda tricoloră a „fraţilor de cruce" la braţ.

Masă oficială dată de prefectul oraşului, Gheorghe Popa, fost magistrat, ceia ce-1 jenează, se zice, om de treabă. Provocat vorbesc despre necesitatea sufletului ardelenesc. Clica averescană face zgomot în colţul ei, dar e redusă la tăcere.

18 Octombre.

Conferinţile la „Asociaţie". Eu vorbesc despre trecutul Orăzii; Alexandru Lăpedatu face o foarte cuminte expunere privitoare la problemele hotarului nostru apusean.

Masă, de o bogăţie princiară, Ia episcopul Radu. El vorbeşte înduioşător despre scopul măreţei clădiri ce s'a ridicat „nu pentru dânsul, a cărui casă în pământ e gata, ci pentru neam".

In tren am întâlnit pe Ciser, care vorbeşte elocvent despre suferinţile poporului şi despre credinţa lui, despre hotărârea grevei generale pe ziua de 20.

Spre seară vizităm biserica episcopului catolic, cu cele trei rânduri ale ei şi porticele canonicilor în faţă. Acestea sunt lucruri care nu se distrug.

19-20 Actombre.

La Braşov oprire în zorii zilei de 20. Greva mecanicilor de la Căile Ferate a început încă de Sâmbătă. La locul deraierii trecem pe jos. Un tren militar trece iute, prin gări pustii, la Ploieşti. De aici altul întrebuinţează **nouă ceasuri** până la Bucureşti.

21 Octombre.

Oraşul e liniştit. Tipografii singuri sunt în grevă. Lumea lucrează.

Totuşi guvernul întrebuinţează prilejul pentru a aresta pe deputaţii socialişti şi pe şefii sindicatelor, pentru a introduce starea de asediu la Bucureşti şi a supune cenzurii numai „Chemarea", „Luptătorul", „Mântuirea", şi... „Neamul Românesc".

Cer o audienţă la Rege. E la vânătoare.

Lupu, întors din Praga, unde a fost foarte bine primit de Masargk şi Beneş, vechi cunoştinţe, e foarte încălzit de luptă. Răspinge însă orice solidaritate cu socialiştii, cari au făcut prostia de a declara greva generală, neizbutită,

şi de a da pretext tiraniei, care, supt egida lui I. Brătianu,. s'a instalat.

Mihalache, Madgearu, etc, vin din Ardeal. Au scos deputat Ia Şuncuta pe Emil Panaitescu. Au vorbit despre fuziune cu Maniu {Vaida e bolnav la Braşov), care se derobează prudent. Eu li declar că nu sunt în principiu contra,, dar vreau să fie după aceia mai bine decât acum. Ţărănistului Berbecaru îi arăt că ar ajunge comitete comune pentru propagandă şi alegeri şi împărţirea, deocamdată, a cercului de activitate reciproc după districte. Şi presa s'ar putea, unifica.

22 Octombre.

Regele nu mă poate primi nici azi.

Se zvonise că socialiştii au fost liberaţi. Din contra,, aduşi pe jos de la Văcăreşti, li s'a confirmat mandatul.

Trupe trec cu muzica pe străzi pentru a intimida.

Lucrătorii tipografi se întorc în ateliere (pentru mine n'au vrut să facă excepţie). Ziarele partidelor reacţionare coalizate nu şi-au întrerupt niciun moment apariţia.

*

Morawski, însărcinatul de afaceri polon, vine la mine. Armistiţiul s'a încheiat cu bolşevicii. Se doreşte prietenia cu România. Guvernul polon, cu un ţăran având patru clase de liceu în frunte, cu un socialist şi cu prinţul Sapieha, e hotărât democratic.

Mihai Popovici mă asigură că nici în Basarabia, nici în Bucovina partidul naţional n'a încercat o acţiune separată.

23 Octombre.

Ziarul mieu nu iese din cauza nerecunoştinţii lucrătorilor, poate aţâţaţi de adversarii politici.

Sunt silit a publica articole, pe care cenzura mi le masacrează, în „Luptătorul" şi în „Adevărul".

Denize la mine. Regina n'ar fi dat ea ordin să mi se răspundă numai prin ofiţerul de ordonanţă la urările mele din Iulie trecut. Ea nu s'ar amesteca în politică. Logodna princesei s'a făcut fără prezenţa Regelui şi în chip cu totul particular. Prinţul Gheorghe ar fi un om cu toate calităţile de inimă şi societate, ca şi sora lui mai mare.

24 *Octombre.*

Lupu trece pe la mine. Constatăm amândoi idioţia unei mişcări total nepregătite, în cel mai defavorabil mediu intern şi extern. In prostia lor, socialiştii au dat mult doritul pretext de tiranie. Armata lor de bărbieri, chelneri şi birjari a dat greş; dintre conducători, Dragu **plângea,** arătând că a fost iscălit fără voia lui...

Lupu vorbeşte despre Stere, şi el recunoaşte că nu-I putem lua lăngă noi. II taxează de capricios şi incapabil de o acţiune urmată. Brătianu 1-a întrebuinţat douăzeci de ani pentru a stoarce informaţii din lecturile lui.

25 Octombre.

Ziarul mieu se lucrează. Cea mai mare parte din tipografi s'au întors. Cenzura îmi taie jumătate din articolul prim.

Aceiaşi linişte perfectă. Sosesc trenuri imense, dar rare. Gara, păzită de trupe, are aspectul pustiu. Simplonul pleacă în orar.

Revista „Art and archaelogu" din America scoate un număr consacrat nouă. Tânărul I. Lugoşianu din „Comisia consulară română în Statele-Unite şi Canada", îmi cere o contribuţie despre arta religioasă în România.

26 Octombre.

Vizita profesorului italian Michele Silvestri, venit pentru o misiune economică. E un istoric, care a lucrat adesea în aceleaşi domenii cu mine.

*

Cenzura nu-mi mai persecută ziarul. Pare că anume ordine au oprit-o de la aceasta. Cenzorul e un băiat care a învăţat la mine...

*

Pe cheiul Dâmboviţei trec ceferiştii arestaţi, în dubă. Lasă să cadă un protest că n'au fost îngăduiţi a merge pe jos ca să-i vadă „poporul".

27 Octombre.

Cu Silivestri la Muzeu şi Ia biserici. E uimit de frumuseţile vechii noastre arte.

Amiralul Bălescu vine la mine. S'a retras, învins, din marină. I s'a primit demisia. Totuşi Regele îi strângea mâna, acum câteva luni, îi vorbia de caracterul lui, de autoritatea lui morală şi-1 asigura de tot sprijinul.

Mişu devine ministru al Curţii Regale, care e din ce în ce mai devotată liberalilor.

1. Brătianu începe a cere dictatura militară, ca să-i dea Parlamentul, cu care apoi să guverneze.

28 Octombre.

N. Lupu Costaki şi Ghelerter fac pace cu Averescu şi rechiamă Ia datorie pe lucrători. E însă o tragere pe sfoară. Liberarea celor arestaţi, care li-a fost promisă îngăimat nu se va face.

29 Octombre.

Cenzura şi starea de asediu se menţin. Sînt ei proşti să li scape din mână!

30 Octombre.

Ger cumplit. O adevărată zi de Ianuar. Frunzele au încremenit verzi pe pomi.

31 Octombre.

Cu Silvestri la Pantelimon, Cernica şi Pasărea. El se îngrozeşte de trivializarea morţii în mănăstirea de călugări.

Maniu îmi spune că Primatul, a cărui alegere a pregătit-o el, zăbovind alegerea de la Sibiiu ca să nu cadă faţă de Bălan, a stăruit pe lângă Rege pentru aducerea lui Averescu ca om indispensabil, iar acum ajută pe liberali în Banat.

*

Discuţii la comisia pentru schimbarea regulamentului Camerei. Cu bunăvoinţă reciprocă se ajunge la rezultate apreciabile.

*

Regina, pe care o felicitasem de ziua ei prin Denize pentru ca felicitările să nu fie interceptate de cine o încunjură, îmi răspunde aşa: „de şi prin intermediar, urările dumneavoastră mi-au pricinuit o mare bucurie şi vă mulţumesc din suflet şi sunt încredinţată că, **en depit** de toate fluctuaţiunile politice, bucuriile ca şi năcazurile noastre nu vă lasă niciodată indiferent".

Regina pleacă la Londra pentru înmormântarea mamei ei. Prinţul Gheorghe e rechemat de tatăl său în Elveţia.

*

Vorbesc cu Madgearu despre fuziune, pe care Maniu ar primi-o, scoţând înainte şi cazul lui Stere, pe care îi declar că nu l-aş primi în fruntea Basarabenilor, şi discutând şi titlul, din care Maniu n'ar voi să lipsească „naţional" sau „naţionalist". Atrag atenţia lui Madgearu asupra îmbulzirii jignitoare a ţărăniştilor pretutindeni (în Ardeal au făcut din Meteş un ţărănist) şi-1 rechem Ia simţul realităţilor **permanente.**

Madgearu îmi spune că, prezintând Regelui, în Decembre

1918, programul cercului lor de studii, era trimes la fiecare pas la Brătianu şi la Duca.

l-iu Novembre.

Lupu îmi aduce petiţia către Rege a mecanicilor de la Căile Ferate. Declară că nu sunt socialişti şi-şi înoiesc cererile; denunţă că până acum s'au stricat de soldaţi cincizeci şi şapte de locomotive, că în zece zile nu vor mai merge trenurile şi cer, dacă sunt socotiţi inutili, să li se dea voie să plece din ţară.

Scriu Regelui, căruia îi comunic cererea, prezintând gravitatea situaţiei şi observând ce ne-am face dacă, fără trenuri, am fi atacaţi. Fac apel la patriotismul lui ca să pună capăt unui războiu civil idiot şi fatal.

*

Din Bacău vin două persoane cu asigurarea că dentistul Aroneanu a fost zugrumat în închisoare pentru că era socialist.

*

La Timişoara a ars Teatrul şi Uzina electrică asemenea cu care nu era alta în România.

*

Şi Maniu îmi spune că la Cluj au fost bătuţi socialişti români în aşa fel că li s'a înegrit spinarea.

*

Kirileanu îmi arată că plângerile mecanicilor prezintate

Regelui la trecerea prin Bacău nu cuprindeau decât revendicări profesionale. Nu li s'a răspuns nimic. Li se aduce acuzaţia că ei strică locomotivele după ordine făţişe de la Moscova.

Două trenuri au rămas în câmp.

La comisia pentru regulament, care îşi isprăveşte azi lucrările, toţi sunt contra sălbătăciilor şi îndărătnicei opuneri la orice negocieri. Dau vina pe generalul Văleanu.

3 *Novembre.*

Lungi discuţii cu Mihalache şi Bujor, cari vreau fuziunea supt numele „ţărănesc", cu o conducere de trei de-asupra unei organizaţii ca aceia a ţărăniştilor din Bulgaria. Se pare că nu vom ajunge la nimic. Se Iasă greu în ce priveşte delimitarea teritorială a acţiunii partidelor federate.

4 ***Novembre.***

Pleacă Silvestri şi studenta cehoslovacă Jindra Flajshansova, trimeasă de Urban Jarnik, care a pregătit o antologie românească şi un studiu despre terminologia creştină. în româneşte.

Guvernul izgoneşte din casă — pe acest frig! — familiile lucrătorilor de la chibrituri, cari continuă a fi in grevă.

începe militarizarea Căilor Ferate.

Maurice Croizet îmi propune reluarea ideii conferinţelor mele la College de France. Ministrul de Instrucţie publică francez, Honorat, se ocupă special de Şcoala română în Franţa.

La Academie câţiva colegi caută să zăbovească, să împiedece recomandarea mea şi a lui Pârvan pentru şcolile din Paris şi Roma, cerând ca ministrul de Instrucţie să intervie cu o întrebare.

Mecanicii au reluat lucrul printr'o telegramă către Rege.

7 *Novembre.*

Deschiderea cursurilor Institutului sud-est european, Asista miniştrii ucrainian şi polon.

10 *Novembre.*

Fostul mieu elev Zaborovschi se întoarce de la Viena. Acolo viaţa normală s'a reluat. Aprovizionarea a creat restaurante pentru săraci, cu preţul de un leu prânzul. Ordinea e perfectă. Redlich spune că s'a făcut prin războiu o „epocală greşeală" ignorând tendinţa naţiunilor de a trăi oricum la ele acasă. Austriei trebuie să i se recunoască acest drept.

Denize spune că prinţul Gheorghe a rămas aici. Nu lipsesc speranţele de a veni pe tron. Princesa Elisabeta n'o

doreşte: vrea libertatea vieţii burgheze. Căsătoria, din cauza îndoitului doliu, s'ar face în cerc intim, până la Crăciun.

11 Novembre.

Primatul vine Ia mine pentru explicarea unor cuvinte contra mea care i s'au atribuit de ziarul „Chemarea". Comisia pentru Constituţia bisericească lucrează. S'a şi ajuns la o înţelegere principală.

El spune că, înainte de căderea Ministeriului Vaida, Regele I-a chemat Ia prânz. După masă i-a cerut părerea despre socialişti. Mitropolitul a fost de părere că fiecare trebuie tratat după cum este. Atunci Regele i-a declarat că „omu' viitorului" e Averescu. Mitropolitul arătând acest lucru lui Mihali, acesta răspândise zvonul că el, Mitropolitul, a **recomandat** pe Averescu.

13 Novembre.

Anton Bibescu, ministrul României Ia Washington, trece pe la mine. Vorbind de planuri culturale în America, Bibescu arată puţină simpatie pentru politicianii noştri: pentru Take Ionescu, ca şi pentru „vărul" Brătianu.

74 *Novembre.*

Seton Watson la mine. La Londra se creiază un Institut de studii înalte, în care el va avea teritoriul fost austro-ungar şi balcanic. îmi cere conferinţe acolo. Apoi îmi aduce imitaţia sârbească a foii sale „New Europe", pe care nu se gândeşte, momentan, a o scoate, şi îmi cere a colabora Ia dânsa.

Ii vorbesc de regimul sârbesc tiranic în Banat. El îmi spune că e mai mult o afacere de partid. Radicalii speră

să aibă, excluzând pe alogeni, majoritatea in cercurile din Banat şi Bacica. Mulţi Sârbi sunt contra acestei păreri: şi Gavrilovici, ministru la Londra.

Serbia se reface mai iute ca România.

In ce priveşte tratatul franco-bulgar pe care liberalii îl publică, bucuroşi, şi în „lTndependance" şi în „Viitorul", iar oficialitatea noastră îl desminte, Seton Watson crede că era o intenţie, pe jumătate realizată, a lui Paleologue, dispărut acum de la suprafaţă.

Laudă pe Trumbici, în absenţa căruia şi contra intenţiilor căruia s'au făcut mari greşeli la Belgrad, de Sârbii din Vechiul Regat. N'are multă consideraţie pentru Veşnici.

Seton Watson merge în Ardeal spre a vorbi cu Ungurii. Va sta trei săptămâni acolo, plecând apoi la Praga.

El vede posibilitatea venirii liberalilor la putere, dar o crede „o tristă eventualitate", şi nu iubeşte pe Brătianu. împărtăşeşte şi întăreşte părerea mea că Take Ionescu face politică bună cu mijloace proaste.

La Londra s'a înfiinţat o societate închisă fără dări de samă publice, în care 500 de oameni înscrişi ascultă conferinţe de miniştri şi de diplomaţi despre politica exernă.

Seton Watson recunoaşte că Goga a stricat Ardealul şi vede primejdia ca fiecare partid să-şi creeze, din puţinul capital uman de acolo, încă un rând de utilităţi, de o calitate din ce în ce mai inferioară.

Laurenţiu Oanea vine la mine desgustat de atitudinea egoistă a miniştrilor şi de cea nesinceră a Ardelenilor sai. Recunoaşte că aceştia vreau din nou guvernul **pentru ei.**

„Epoca" reproducând două cuvinte spuse unui trimes al „Chemării", mă confirmă bolşevic şi-mi prezice temniţa.

15 Novembre.

Lupu aduce pe Ghelerter, pe un Bucovinean român Rosnovanu şi pe un Român maghiarizat, Dascălu, veniţi ca să ceară să se aducă în Parlament tratamentul ilegal al socialiştilor arestaţi, care e vorba ca până Joi să fie condamnaţi la cinci ani de închisoare.

Ei prezintă întrebările pe care la Curtea Marţială vor să le puie lui Averescu, Argetoianu şi Negulescu, cari oferiseră socialiştilor trei locuri în Ministeriu, între care al Muncii pentru Moscovici. In opoziţie ei cereau ca greva generală să aducă schimbarea de regim, ca legea electorală să nu fie ţinută în samă, ca dinastia să fie înlăturată, unii voind un prinţ englez, iar alţii republica.

In Bucovina se dăduse ordin a se aresta socialiştii. Interogaţi în faţa generalului Mircescu, s'au purtat dârz cu acesta, care a cedat, înştiinţând că nu poate executa ordinul. Acest ordin i-a fost repetat în zădar. Viind Averescu la Cernăuţi, el li-a răspuns delegaţilor că nu ştie nimic de plângerile lucrătorilor, cari ar fi trebuit să se adreseze lui, şi nu lui Văleanu, care, acesta, nu i-a spus nimic, pe când Văleanu protestă că i-a spus de atâtea ori lui Averescu, de şi fără folos. Gretianu a fost adus să dea înscris instrucţii de neurmărire, iar, **după aceia,** Ministeriul a cerut arestările.

Vorbim de Racovschi, pe care Ghelerter îl apără numai ca pe un om inteligent şi foarte învăţat; îmi destăinuieşte că el mi-a scris la Iaşi cele două scrisori la care am răspuns în „Neamul Românesc". Ghelerter recunoaşte şi el că invazia Chinezilor şi Letonilor lui Racovschi aici ar fi o imensă nenorocire, dar observă că Racovschi a fost cu noi în chestia Dobrogii.

Dascălu se recomandă ca fără neam şi fără patrie şi vorbeşte de „barbariile" armatei noastre.

Cererea de a se face un plan comun de acţiune în Parlament o înlătur hotărât. Voiu protesta numai contra flagrantelor ilegalităţi.

16-18 Novembre.

In procesul socialiştilor se dă la iveală complotul cu Averescu.

Emoţie mare — şi nu prea.

Se vede că orice e permis în această nenorocită ţară!

20 Novembre.

Pe un viscol cumplit parastasul lui Vlahuţă. Numai familia şi redacţia noastră.

21 Novembre.

La parastasul lui Mihai Viteazul douăzeci-treizeci de bătrâne, cu copii şi oameni din popor de pe aproape.

Mihalache vine la mine singur. A auzit că aş fi supărat. Ar dori să ştie ce cred despre statutul ţărănist. Protestă că ar fi avut legături cu cineva de aiurea (dr. Angelescu^ pe stradă, îmi „demonstra" că ţărăniştii şi Ardelenii fac casă cu Take Ionescu, iar eu trebuie să vin la Brătianu). Hotărârea Ardelenilor de a continua colaborarea deocamdată nu-1 satisface deplin. Crede că se va ajunge Ia fuziune, pe care o doreşte. Nu mai refuză a se adăugi în titlu cuvân-

tul „național". Şi eu îi declar că acela de „țărănist", fie şi „țărănesc", mi se pare util. Recunoaşte şi organizațiile județene până la o nouă formă comună. Maniu i-a spus că unii din Ardeal sunt contra prezidenției mele, dar că el a obiectat impunerea ei dela sine.

Propun — şi el primeşte — ca, plecând de la fuziunile locale, care se înmulțesc (şi la Suceava), să se numească o comisiune care să se ocupe de chestia fuziunii în timpul cât va lucra Parlamentul. Garoflid a căutat să-1 întâlnească pe Mihalache. El vrea asentimentul opoziției la retragerea promisiunii lui Averescu că Statul ia asupră-şi dobânzile pământurilor date la țărani şi mai ales că țăranul care plăteşte **acum** îşi va avea dobânzile depuse. Stăruie şi penpentru schimbarea prețului din decretul-lege, care e „neconstituțional". Rezervă proprietății mari câteva zeci de mii de hectare încă. Evident că nu s'a ajuns la nicio înțelegere.

Ii vorbesc lui Mihalache de nevoia impozitelor pe câştigurile de răsboiu şi de putința ca proprietarii reali şi activi să fie ajutați printr'o transformare a Creditului Rural.

22 *Novembre.*

Cheradame, scurt, gros, blond, cu părul adus pe frunte ca o perucă, vorbeşte cu încredere în sine, Arată în câte limbi a fost tradus, cât se vând cărțile sale. E vechiul reprezintant a ceia ce numeşte el „Antanta Continentală". Pangermanismul, pe care îl descopere pretutindeni — şi în criza Căilor Ferate de la noi —, o face necesară: pangermanismul a trântit pe Venizelos. Dacă diplomații nu vreau, armata, opinia publică s'o impuie! Şi trebuie s'o impuie, căci prăpastia e înaintea ochilor. El lucrează, „singur" în acest scop prin călătorii şi conferințe.

25 *Novembre.*

Doamna de Cosmutza, foastă colaboratoare a „Luceafărului", iar acum măritată cu un Ungur care vrea să scoată un ziar unguresc la Bucureşti, femeie dârză, care vorbeşte de francheța ei, strângându-ți mâna ca un caporal, îmi anunță prezența aici a lui Oscar Jaszi, care, desgustat de poporul său, vrea să meargă în America. Ea crede că trebuie să mă întâlnesc cu dânsa.

La întâlnire, el lipseşte. Ea îmi spune că e „obosit". Va veni mâne.

Nistor publică un comunicat ambiguu, în care arată neîncredere față de Guvern. E gata să susție Guvernul democratic, dar tare, al unui **singur partid.**

Generalul Anastasiu a văzut la Mihalache o scrisoare a lui Barcă, prin care îl chiamă la Chişinău pentru că partidul țărănesc de acolo e gata să meargă cu liberalii, dându-şi samă că aceştia au un program asămănător, pe care ar fi gata să-1 întind şi până la autonomia Basarabiei.

26 *Novembre.*

Jaszi vine la mine. Un cap romanic, cu ochii aprinşi şi un păr alb scurt, dârz pe frunte. Cu totul altceva decât ce aşteptam. începe prin a spune că, dacă, într'o veche anchetă, în care îi spusesem că ne vom înțelege îndată după osebirea națională, a refuzat să-mi publice răspunsul, n'a fost din partea lui o lipsă de loaialitate. A venit să expuie situația din Ungaria şi să ceară, ca democrat, concursul de la democrați.

Karolyi, pentru care hrăneşte o mare stimă, ca pentru un perfect cavaler, mistic însă şi ireal, voia, cu Ministeriul din care şi el, Jaszi, făcea parte, soluția chestiei sociale. De aceia a căzut. Roşii, în parte foşti elevi şi cetitori ai lui, l-au tolerat. Albii de acum l-ar asasina.

Ei practică antisemitismul înăuntru şi predică revanşa în afară ca mijloc de a se menținea. Dacă Evreii mici sunt prigoniți şi ucişi, cei mari, cu băncile, n'au fost niciodată mai tari decât pe lângă aceşti aristocrați şi cavaleri medievali, cari pregătesc întoarcerea Habsburgilor. Armata de 150.000, în mare parte compusă din ofițeri, are voie să facă supt Bronay-ii şi Hejas-ii ei, orice.

Ungaria va muri cu dânşii. E o primejdie şi pentru vecinei.

Jaszi ar dori să cerem Franciei, căreia, ca şi celorlalți Aliați, de către cei din Pesta i se fac toate concesiile economice, Budapesta fiind paradisul aventurierilor capitalului, demobilizarea până la 35.000 a Ungariei şi evacuarea teritoriului care revine Austriei. Dar mai ales dăinuirea regimului republican de la Pecs, pe care Sârbii, cu minele Iui, îl ocupă, după cererea lucrătorilor, cari se tem să nu fie asasinați de oamenii lui Horthy; regimul acesta să se întindă în tot comitatul Baranya, pentru a se face de acolo sâmburele Ungariei democratice. Cu aceste condiții regimul Horthy s'ar înăbuşi în propriul său putregaiu.

Este ceva de student entuziast în acest om, care era speranța radicalilor maghiari. Ar admite şi un guvern Apponui, contele fiind om modest şi cu metode de cârmuire corecte....

P. P. Negulescu vrea să încunjure legea pentru şcolile din

Paris şi Roma, cerând avizul Senatului universitar, cu motivarea că legea e de inițiativă parlamentară.

Cenzura i s'a ridicat „Adevărului". Pe mine mă lasă să condamn sentința care trimete la ocnă, pe cinci ani, comitetul diriguitor al socialiştilor. Dragu, desolidarizându-se şi umilindu-se, a scăpat cu trei voturi contra două.

Mândrescu îmi spune că, în 1919, cerând lui I. Brătianu să i se dea mână liberă în Ardeal, i s'a răspuns că nu-i trebuie un al doilea partid acolo.

27 Novembre.

Maniu vine la mine, înainte de a primi pe Argetoianu, care i-a anunțat vizita sa. Găsesc şi eu că poate îndeplini o datorie de politeță față de acesta, dar, dacă se poate lucra cu acest Parlament, în acest Ministeriu nu se poate întră.

Bl îmi spune că Regele 1-a rugat să-mi explice neprimirea mea în audiență prin totala imposibilitate materială în acea zi. Regele îşi dă samă de situația teribilă a țării; cere sfat. Maniu i-a răspuns că la el e hotărârea. De venirea liberalilor Regele n'ar fi bucuros.

Maniu vrea ca Federația să se instaleze din nou la guvern. — Numai nu pentru a se face a doua oară de râs, adaug eu.

Seara arăt deputaților, foştilor deputați şi candidați na-

ţionalişti situaţia şi hotărârea mea de a cruţa majorităţile cât se poate, ca să putem avea în momentul crizei uşa deschisă către un nou guvern, corespunzând reprezintării partidelor în Cameră.

28 Novembre.

Deschiderea Parlamentului. Asistenţă mai slabă, din cauza trenurilor. I. I. Brătianu nu se coboară să vie. Opoziţia e puţin reprezentată.

Regele e întovărăşit de Regină. El arată suferind: tuşeşte de două ori, a doua oară îndelung. Nu apasă pe niciun punct din mesagiul extrem de pretenţios, „ca pentru patru regi", spune Al. Constantinescu. Regina apare slăbită şi tristă în haina neagră de doliu. Se înviorează numai când se anunţă logodna fiului. La anunţarea aceleia a fiicei, nu se numeşte logodnicul.

Un grup de mameluci aplaudă furios — pe Averescu. Acesta zâmbeşte şiret şi are ca un gest de mulţămire. Se strigă chiar „Trăiască Averescu". De la ţărănişti, scos întâiu de Răducanu, ţişneşte strigătul „Trăiască Regele, jos conspiratorii", repetat de mai multe ori. Majoritarii caută a-l înăbuşi strigând. Regele, preocupat şi amărât, pare că nu observă.

Ii spun lui Take Ionescu că e mesagiul cel mai complect al celui mai necomplect şef de guvern şi că n'are nicio lipsă, pe când de partea cealaltă sunt toate. — Eşti rău, caută el să corecteze. — Fiindcă spun ceia ce gândeşti şi dumneata?

Take Ionescu încearcă să mă convingă că fratele său, doctorul, e cel mai bun reprezintant al României pe lângă Liga Naţiunilor.

29 Novembre.

întâia şedinţă a Camerei. Se alege preşedinte Zamfirescu. Mituş Dimitrescu, avocatul ploieştean care i se opunea, a renunţat. Discursul preşedintelui scurt şi încurcat, e întrerupt de opoziţie cu strigătele „Reşiţa, Reşiţa!"

La alegerea vice-preşedinţilor, D. R. loaniţescu, care prezidase, de şi trebuia preşedintele de vârstă, cade în balotaj cu Brăiescu. Totuş se ceruse realegerea întregului birou vechiu.

Unii din takişti se plâng că şeful lor e „rău geambaş de oameni", că are o adevărată idolatrie pentru fratele său Toma şi că pune pretutindeni „ciurucuri".

30 Novembre.

Camerele lâncezesc. La Maniu a venit Argetoianu şi Goga, „fără ştirea generalului", dar aprobarea lui e garantată, îşi dau sama că administraţia în provinciiile alipite e detestabilă. Vreau să se înţeleagă cu opoziţia din ele. Dar numai cu ea. In Vechiul Regat sunt siguri. Generalul are: pe Rege, ţăranul şi armata. Ce-i mai trebuie!

Maniu "declară că nu crede în tăria Guvernului. Să se negociază deci cu toată opoziţia!

Astfel, „negocierile" sunt rupte de aceia chiar cari le-au început.

Şt. C. Pop ar dori o înţelegere cu liberalii.

l-iu Decembre.

Contra lui Zamfirescu se aduce, şi de Mârzescu, o învinuire de ordin privat. Apărarea preşedintelui o ia Amos Francu. Peste câteva minute, după un duel între doi sprijinitori ai Guvernului, alţi doi deputaţi guvernamentali se pumnesc lângă tribună.

Sunt de părere să nu facem discuţie la Mesaj, arătându-ni neîncrederea în Guvern printr'o declaraţia scrisă, pe care, ca şi proiectul de răspuns la Mesagiu, o redactez. Maniu ar dori, ca şi Inculeţ, să vorbească vre-o doi reprezintanţi ai minorităţilor.

Foarte mişcător, Maniu îmi spune cum a intervenit pentru Jumanca, amintind că, acum doi ani, acesta dădea sprijinul unui glas socialist unirii Ardealului cu România Veche. I s'a făgăduit liberarea lui, i s'a dat chiar încredinţarea că s'a şi făcut. Dar Jumanca, aruncat câteva zile pe cimentul gol al cazărmii, e escortat Ia Timişoara.

Un prieten îmi anunţă că s'a **descoperit** la socialişti lista demnitarilor regimului revoluţionar, cu mine ca preşedinte al Republicii!

Te întrebi de ce mai pot fi capabili aceşti falsificatori.

' 2 Decembre.

Audienţa Ia Regina, cerută supt pretextul călătoriei mele la Paris şi a Expoziţiei de artă medievală, pregătită de o societate, în fruntea comitetului român al căreia e Regina.

Cum îi aduc recenta mea carte românească despre Istoria Românilor, o răsfoieşte şi, aflând lunga listă a Domnilor, observă: Se schimbau des prinţii la dumneavoastră. — Da, dar acum nu se schimbă nici Ministerele dovedite rele.

Vorbeşte de căsătoria fiului ei, care o bucură mai presus de orice. Prinţul e „amoureux fou" de viitoarea lui soţie. Această e foarte bine crescută. Odată în România, va fi numai princesa României. „Ca şi mine."

Recunoaşte că, politiceşte, dubla legătură nu promite mult bine. Dar lucrurile s'au schimbat. „Mi se spune că eu port noroc." Regele Constantin, bolnav, cu fistule în plămâni, n'avea putinţa de a reacţiona faţă de anume situaţii. In conflictul cu mateloţii francezi nu trebuie să se uite că se dezarma armata grecească. Intr'o zi, producându-se conflictul, au căzut şi dintr'o parte şi dintr'alta: mai mulţi Greci. A doua zi, aceştia au fost îngenunchiaţi. Regele a trebuit să plece supt sila străină. N'are dreptul, el care se simte numai Grec, să dorească a se întoarce? „Am obiceiul de a vedea lucrurile şi din partea celorlalţi."

După expunerea obiectului audienţei, trec la situaţia politică. E detestabilă. Mergem la ruină. Plăţile stau să înceteze; impozitele pe bogaţi nu se pun. Imoralitatea e îngrozitoare. Şefii guvernului au fost dovediţi că au uneltit contra Regelui. Cum poate el să fie păzit de asemenea oameni? Călătoria ministrului de Externe n'a adus niciun rezultat. Milioane cheltuite cu inconştienţa obişnuită, pentru o simplă satisfacţie personală.

Condamnarea socialiştilor, pentru ideile lor politice, e nedreaptă, e ilegală şi e imorală. A-i trimete pe cinci ani la ocnă e mai rău decât o sentinţă de moarte: e o agonie îndelungată, pe care o au înainte de acum.

Regina e responsabilă şi ea faţă de puterea misterioasă,.

de sigur divină, care ne încunjură, faţă de viitorul copiilor ei. Recursul socialiştilor oferă putinţa unei casări fără trimetere. Iar ţara cere un Ministeriu de competinţe, fără şef şef de partid.

In Mart s'a încercat o schimbare, cu intenţii pe care le recunosc bine. Calculul s'a dovedit greşit (Regina recunoaşte printr'un gest). Cel mai rău dintre noi era mai bun decât cel mai bun al lor. Cei ce au stricat să dreagă! Vorbesc Regelui prin Regină, a carii superioară inteligenţă şi inimă admirabilă poate înţelege tot ce se impune astăzi.

Promite a vorbi. îmi pare că a şters o lacrimă.

La Cameră validări, cu obişnuitul scandal. Nu pot reţinea nici pe cei mai de aproape ai miei. Haosul revine. Argetoianu curteneşte pe Ardeleni şi ţărănişti. Maniu dispare misterios.

3 Decembre.

Camera ia vacanţă până Luni.

Partidul ţărănesc ia o hotărâre demnă şi loială faţă de târguielile ce i se atribuie.

k Decembre.

Un Englez, ziarist şi scriitor, Charles Wood, vine la mine. Se plânge că a fost rău primit la noi. N'a putut răsbate la Averescu; Derussi, la Externe, i-a dat zece minute, lăsându-1 să înţeleagă că ar fi mai bine să plece. — N'aveţi interes să fiţi apreciaţi în presa engleză? Derussi i-a mai spus despre Bulgari lucruri pe care Wood, cunoscător, Ie ştie falşe.

f A fost la I. Brătianu, care i-a ţinut o conferinţă de trei sferturi de ceas despre tratatul de pace; la Marghiloman, care i-a vorbit o oară, limpede şi plăcut, despre situaţie, lăsându-i cea mai bună impresie.

Ii spun ce cred eu despre originea, desvoltarea şi viitorul partidelor noastre politice. El repetă întrebările şi cere precizări. Ştie că suntem ruinaţi şi fără mijloace de comunicaţie, că ne-a infectat corupţia. — De ce mai mult decât aiurea? Ii aduc înainte mizeriile materiale şi morale ale celor două ocupaţii: nemţească şi rusească. Un moment el pune întrebarea dacă Românii din Ardeal n'ar prefera pe Unguri, fiind deziluzionaţi de noi: Ii răspund, indignat, că nu de aceia au ieşit oamenii din robia de o mie de ani şi că, din frigul şi flămânzia de unde au venit, se poate să li pară soba rece şi masa goală, dar nu s'ar întoarce înapoi.

5 Decembre.

Deschiderea Congresului agronomilor. Se comentează cele câteva minute de convorbire ale Regelui cu Vintilă Brătianu.

6 Decembre.

Dragu, cu ceva din vechea lui energie, aduce în Cameră chestia socialiştilor arestaţi. I se opune textul constituţional, care permite arestarea, şi se loveşte articolul din regulament care pretinde verificarea imediată a motivelor de către Adunare. Arăt că nu e o nepotrivire şi cer, conform regulamentului, imediata comunicare a dosarului.

Multe interpelări. Guvernul a cedat în chestia doctorului Aroneanu. Se va face o nouă anchetă. Dr. Lupu se duce acolo.

Discuţia asupra regulamentului se deschide. Takiştii, cari

cer roluri în guvernarea ţării şi cărora li s'a dat azi o nouă lovitură, aducându-se, înainte de venirea lui Titulescu, un program complect de reforme financiare, se agită, cercând a face dificultăţi. Arăt că zăbava n'ar veni din cauza noastră. Se desemnează o opoziţie takistă şi boierească, reprezintată de Grigore Filipescu, care îşi face prima intervenţie parlamentară, C. Sturdza şi generalul Cantacuzino. Generalul atacă risipa cu misiunea prinţului Carol, Filipescu cere să se poată discuta interview-ul acestuia, etc.

întrunirea delegaţilor opoziţiei naţionale. Se reduce discuţia la Mesagiu, afară de Senat, la declaraţii scrise.

7 Decembre.

La Cameră, Cuza aprobat de liberali şi secundat de Zelea Codreanu discută regulamentul. Se provoacă un mare scandal. La intervenţia mea vorbeşte de legăturile mele cu Blank, Zelea precizând că Banca mi-a plătit „Istoria Românilor". Arăt că n'am luat un ban pe o carte pe care Guvernul n'a ştiut s'o tipărească la vremea ei şi cetesc lista liberalilor din Consiliul de administraţie al lui Blank. Take Ionescu explică negocierile lui cu Englezii pentru Căile Ferate. Atmosfera este excesiv de duşmană liberalilor, cari se retrag in corpore fără explicaţii.

8 Decembre.

Groaznic atentat la Senat. Episcopul Radu e ucis. Episcopul Ciorogariu are o mână zdrobită. Grecianu va avea mâna paralizată, dacă nu se declară o infecţie la plămâni. Preşedintele Coandă e destul de greu rănit. O maşină infernală a fost introdusă pe la spatele tribunei prezidenţiale.

La Cameră, Zamfirescu găseşte cuvinte răsunătoare. Mârzescu vorbeşte în tonul poliţist al partidului său. Dragu se umileşte din nou. Cuza ne arată pe noi ca vinovaţi. Nu mă pot opri de a aminti că „libertăţile publice sunt principalul scut al ordinii într'un Stat constituţional". Şi Inculeţ atinge vinovăţia Guvernului, pentru ca îndată să se insinueze că Basarabeanul se pricepe la conspiraţie. Averescu a spus câteva cuvinte cu glasul întretăiat de emoţie. Ridicarea şedinţei în semn de doliu s'a anunţat numai după o consfătuire secretă.

In oraş puţină emoţie. Un vânzător de ziare striga: „Au început să piară şoarecii".

9 Decembre.

Podarilor cari aşterneau nisip pe trotoare, un ţăran li strigă: „şi în stradă, că boierul se poate ridica, dar calul nu".

La Cameră obositoare discuţie a regulamentului, cu atacuri ale lui Cuza.

Basarabenii cer să se oprească un sistem de schimb al coroanelor care îmbogăţeşte numai pe speculanţii satelor.

10 Decembre.

„Neamul Românesc" era să fie suspendat. E pus la cen-

zură printr'o adresă obraznică, pentru „articole" care ar fi aprobat crima de la Senat. întreb guvernul, şi de pe Banca ministerială mi se promite „pumnul în gură", in acest timp majoritatea urlă fără precedent. Culeg: „ocnaş", „mojic", „epileptic"; „am de ales între ocnă şi casa de nebuni". Sunt acuzat formal că aş fi dorit moartea lui Goga. Cuza tace; liberalii fac pe sfinţii, indignaţi de moravurile **ambelor** tabere.

Sfârşitul şedinţei este consacrat discursului prin care Goga aminteşte pe Grecianu. La sfârşit întreb pe asociaţii miei politici dacă felul mieu de a fi nu-i jenează.

Maniu şi ceilalţi prieteni mă asigură loaial de contrariu. Ei iau măsuri pentru pentru a se solidariza formal şi public cu mine.

11 Decembre.

Se exploatează şi mai departe, în tot felul, nenorocirea de la Senat. Toate silinţile se fac pentru a răsfrânge odiul ei asupra mea. Aceasta mă împiedecă de a fi în rândul acelora cari îşi fac ultima datorie faţă de morţi.

12 Decembre.

Conferinţa lui Ehrlich la Institutul sud-est-european. Nistor nu-1 vrea profesor la Cernăuţi pentru că ar fi trimes cândva pe Români la grapă şi sapă.

Conferinţa e extrem de interesantă.

Slujbă pentru ebiscopul Radu şi pentru Grecianu. Mitropolitul Primat ar fi vorbit foarte frumos, făcând lecţii aspre şi acelor cari se îmbogăţesc pe spinarea ţării. Goga ar fi făcut fraze cu efect, iar Take Ionescu şi I. Grădişteanu politică.

Seara, Vaida, Bujor, Pop, Pelivan, Nistor, Popovici, Emil Panaitescu şi încă un Basarabean vin să-şi arate indignarea pentru insultele ce am suferit şi, recunoscând partea ce am putut avea la întruchiparea stărilor de acum, să-mi ceară să rămân la locul de conducere.

Se vor face şi declaraţii formale în Cameră şi Senat.

12-13 Decembre.

Popovici ceteşte la Cameră o declaraţie pentru libertăţile publice, în care se vorbeşte şi de injuriile ce mi s'au aruncat. E lăsat să se rostească în speranţa că astfel relaţiile dintre majoritate şi minoritate se vor restabili.

îndată însă intervenţia lui Berlescu, care propune o moţiune de încredere în Argetoianu, deslănţuieşte vacarmul. Oanea vorbeşte de afacerea prinţului englez şi de republică şi i se răspunde că el a vrut să mituiască pe nu ştiu ce şef de gară. Scandalul reîncepe. Argetoianu nu poate vorbi.

La aducerea moţiunii sunt 93 de voturi contra. îndată Lupu prezintă o altă moţiune, contra cenzurii, care, pusă la vot nominal, ni aduce aprobarea Saşilor şi a multor takişti, între cari Cămărăşescu, care aminteşte că suprimarea cenzurii era pentru el, cândva, o condiiie pentru a lucra în Ministeriul Vaida. Zamfirescu îi aminteşte moartea prietenului lui, Grecianu, ca o mustrare. Cămărăşescu se explică în aplausele noastre. Cu toate sforţările, votul făţiş de 103 glasuri contra cenzurii faţă de 127 şi 10 abţineri. Cămărăşescu vorbeşte de la tribună de „majoritatea de şapte glasuri". Liberalii, cari voiau să se eschiveze, revin pentru

a spune că măsurile represive nu **pot** veni decât pe cale legală.

închizând şedinţa, preotul Imbroane insultă opoziţia, spunând că „pentru astăzi ni e destul".

Se vorbeşte de un Guvern de generali.

Cenzura îmi suprimă orica aluzie la guvern. Redactorul mieu e chemat la judecătorul de instrucţie şi ameninţat pentru că „face anarhie" la o foaie „ignobilă".

14 Decembre.

Linişte la Cameră. Doi deputaţi, Bălan şi Petre Popescu, arată că au fost chemaţi la judecătorul de instrucţie ca unii cari ar fi anunţat un atentat, de acum în câteva zile, contra ministrului de Interne. Denunţătorul apare: e preotul Tomescu din Vâlcea, vestit pentru nişte purtări scandaloase pe timpul războiului.

Se reia regulamentul, şi asupra imunităţii în vacanţă se porneşte o vie discuţie. Maniu vorbeşte înălţător. Mulţi din majoritate demonstrează pentru părerile noastre. Textul depus în legătură cu Constituţia rămâne a se stabili Joi.

I. Atanasiu, atacând pe Popovici ca începător al sistemului navetelor, primeşte un strălucit răspuns al acestuia.

La ieşire Zelea Codreanu injură pe Lupu şi vrea să-1 atace.

O cocoană, într'o franţuzească specială, mă ameninţă cu soarta pe care Charlotte Cordag i-a făcut-o lui Marat.

16 Decembre.

Discuţie în Cameră cu privire la navete şi la greutăţile. Căilor Ferate. Atmosferă relativ cuviincioasă.

Generalul Cantacuzino crede că la Curte se hrănesc planuri germanofile.

17 Decembre.

Şedinţă odioasă la Cameră, unde a venit şi Averescu. Scopul ce se urmăreşte e aruncarea unei „bombe" contra opoziţiei. După un discurs al lui Lupu în chestia navetelor, generalul Văleanu aduce un raport al lui Cosmovici de ia Căile Ferate contra lui Oanea, care ar fi vrut să-1 câştige pentru o furnitură a unei firme vieneze. Oanea, în mijlocul vuietului, acuză de necinste pe Cosmovici.

Take Ionescu aplaudă ostentativ. Ai lui nu-1 urmează însă.

*

In lupta grea ce se duce încă de ieri pentru a se asigura în vacanţă parlamentarii contra arestărilor ilegale, majoritatea refuză să primească orice garanţie. Maniu a încercat în zădar să-i convingă printr'o foarte frumoasă cuvântare.

17 Decembre.

Cuza ia o întreagă şedinţă pentru obişnuitele lui atacuri. In chestia apărării deputaţilor în vacanţă vorbeşte şi Maniu. Raportorul, Berlescu, e de un reacţionarism inegalabil. Ca

să nu se ajungă la un vot defavorabil, Zamfirescu, îndemnat de banca ministerială, suspendă brusc şedinţa.

Lui Madgearu preşedintele a făcut greşala de a-i spune că-1 „răpede" de la tribună.

18 Decembre.

Amendamentul nostru pentru apărarea deputaţilor în vacantă e răspins, dar avem 108 voturi pentru politica noastră de legalitate şi umanitate; de cealaltă parte toate mijloacele de presiune au câştigat numai 133 glasuri. Take Ionescu a vorbit numai din datorie; ai lui au votat pentru noi.

19 Decembre.

In forma obişnuită a oficialităţii, Regele mă felicită de ziua mea; Regina prin telefon.

Condamnaţii socialişti, duşi la Jilava, în loc să fie trecuţi la Văcăreşti, fac greva foamei. Take Ionescu nu îndrăzneşte a-i scoate de supt autoritatea militară. Şi Regele judecă tot aşa.

Intre cei închişi este şi Jumanca.

20 Decembre.

Intr'o expunere nemăsurat de lungă, Madgearu atacă „politica" de la Căile Ferate.

Vaida a prânzit cu Marghiloman, care caută o apropiere. El cere a fi autorizat să meargă la Rege, pentru schimbarea situaţiei. Se plânge că „sunt supărat" pe el. Spun lui Vaida că omul are o întreagă socoteală, care trebuie lămurită şi îndreptată **public.**

21 Decembre.

Interpelare puternică a lui Mârzescu contra concesionării Atelierelor Căilor Ferate. Take Ionescu întrerupe extraordinar de enervat. El destăinuieşte că Dimitrie Sturdza iscălise un act de concesionare a petrolului.

22 Decembre.

Văleanu se apără violent de învinuirile ce i s'au adus, vorbind de moştenirea ce va lăsa. Take Ionescu şi Averescu întrerup cu pasiune. Mârzescu ripostează, semnalând „cris-, ţiile" omului care trebuie înlăturat din viaţa publică.

Liberalii au acum cincisprezece deputaţi, plus doi Basarabeni şi un Ardelean de pripas.

23 Decembre.

Averescu explică legăturile lui cu socialiştii: indiferenţa acestora faţă de dinastie i-a permis să facă o „acţiune" împreună cu dânşii. Şi partizanii săi sunt scandalizaţi. Vaida a intervenit pentru a-i aminti conversaţii neplăcute cu privire la dinastie.

Lupta cu Mârzescu a urmat, pătimaş.

S'a intrat în discuţia bilului de indemnitate budgetară, desvăluindu-se haosul din budgetul provizoriu, cu nesfârşite funcţii ridicule.

Cum ministrul de Interne declară deputatului Bălan că nu-i răspunde şi deci să se adreseze gazetelor, Mihalache anunţă că ne vom adresă pentru afacerile de la Interne direct primului ministru.

Vorbind cu dr. Anghelescu despre atitudinea lui Ion Brătianu în neutralitate, el arată că, în August 1914, la o adunare în casa lui Costinescu, s'a hotărât că vom merge cu Aliaţii: negocierile cu Rusia au şi început: Morţun ar îi fost pus numai „să joace un rol".

24 *Decembre*

Ardeleanul Lazăr vorbeşte impresionant la budget. Halippa, bolnav, spune sincer şi duios patimile Basarabiei. La acuzaţia că s'au furat milioanele ruseşti de la Chişinău, Inculeţ, şi el suferind, pune întrebarea cu ce drept ne amestecăm în gospodăria unui Stat pe care nu noi l-am creat. Enorm tumult întrerupt de tânguirea lui Halippa, îa tribună: „dar pe mine mă dor picioarele,"

Lupu a fost la Rege, care i-a spus că recunoaşte slăbiciunea Guvernului, dar noi n'avem cadre, liberalii n'au popularitate, Maniu e moale, Vaida e violent. De mine evită *a* vorbi.

25 *Decembre.*

Apriga interpelare a d-rului Lupu în chestia cenzurii şi a lui Aroneanu, a cărui ucidere e aprobată din majoritate. Cetirea unui pasagiu suprimat din ziarul mieu face pe Goga se exclame „obrăznicie". I se dă răspunsul cuvenit.

Take Ionescu s'a făcut interpelat în chestia trimeterii trupelor româneşti în Armenia, ca să spuie că e vorba numai de o participare proporţională, care ne-ar îndatori doar la un contingent de vre-o 700 de soldaţi.

Mihalache crede că în adevăr se impune încercarea unei coaliţii de guvern, dar, fără liberali, ea ar fi în dauna noastră.

26 *Decembre.*

Facultatea de Litere din Bucureşti se opune la crearea Şcolilor din Paris şi Roma.

27 *Decembre.*

La Cameră, cetesc declaraţia opoziţiei naţionale. E ascultată cu multă atenţie. Declaraţia liberalilor, aceiaşi ca la Senat, se pierde.

Apoi Dragu revine la legăturile celor trei şefi ai partidului de la Guvern cu socialiştii, pomenind şi pe prinţul englez şi republică. Socialiştilor li s'a oferit concursul invalizilor, li s'a afirmat nevoia revoluţiei şi li s'a anunţat căi două regimente din Capitală au şi început.

In culoare, pe când Cuza, cald susţinut de liberali, atacă pe Take Ionescu, socialistul Grigorovici spune cele ce urmează: el a fost însuşi în casă la Negulescu unde Averescu a făcut o lungă expunere cu caracter de conferinţă, din care reieşia necesitatea unei revoluţii. Moscovici a fost pentru regalitate. Grigorovici fixează rolul fiecăruia din vorbitori. Spune căi el a ieşit scârbit de exemplul care se dă claselor de jos.

*

Am mâne audienţa la Rege. Maniu şi Vaida mă roagă să

pun în lumină avantagiile venirii unui Guvern al Federației singur.

28 Decembre.

La Regele.

Ii comunic declarațiile lui Grigorovici. Știa totul. Râde de figura de revoluționar a lui Văleanu. Recunoaște greșala ce s'a făcut în Mart. Caută un mijloc ca. să „scape" de acest Ministeriu, în care este numai un om de ispravă, care a lucrat bine în străinătate și pe care-1 dorește în țară, autorizându-mă să i-o spun: Titulescu. Lui Averescu îi recunoaște sârguința în căpătarea de cunoștinți speciale, dar concepția, aceia îi lipsește. Vorbește de buna organizație liberală, dar liberalilor nu li-a venit vremea, și de organizația țărănească, în care ne cuprinde și pe noi, naționaliștii. Sunt singurele care există. Vrea un Ministeriu de conlucrare al oamenilor cari sunt capabili de aceasta. — Dar dacă liberalii refuză? — N'a pierdut nădejdea în ce privește anume elemente dintre dânșii. I se pare că elementul determinant nu poate fi decât de aici din Regat. Ceilalți, deprinși cu politica negativă, au a se deprinde cu cea pozitivă. Ii vorbesc de Știrbei, arătându-i calitățile. Rămâne pe gânduri. Adaug că eu îl înțeleg ca președinte al Consiliului.

Regele prețuiește pe Mihalache, onest, muncitor, modest și foarte stăruitor, ca țăranul. Intre ai lui sunt de aceia cari merg prea departe. Dacă Mihalache ar împărtăși părerile lor, stăruința lui ar fi un rău. Expediția armenească a lui Take Ionescu nu se va face.

Pare rece față de înțelegere. Cu Sovietele ar face pacea, dacă n'ar ii scrupulele lui Take Ionescu, care se teme de* eventualul lor reprezentant în București. Apără pe regele Constantin: la predarea forturilor, generalul grec a poftit pe Sarrail să ocupe fortul Ruppel. Acesta n'a vrut.

Când Regele a voit să-1 decoreze pe Sarrail, guvernul francez 1-a arătat ca suspect.

Vorbește de călătoria prințului în Iaponia, de surpriza delicată a traducerii cărții Reginei, „Țara Mea", în limba iaponeză, cu prea frumoase vederi, de cărțile scrise de către Iaponezi în englezește pentru a învedera existența unei Asii orientale cu cultură proprie, trecută din India prin China și Iaponia, și pentru a cere ca aceste teri să aparție locuitorilor lor. își exprimă bucuria pentru legătura pe care o contractează fiul și fiica sa: cele două căsătorii sunt pentru dânsul „o rază de soare".

In materie de ofițeri pensionați, el spune că Aslan avea calități, că pe Georgescu 1-a trimes la Roma, ca să nu-i dea o comandă, că Bălescu era prea acru pentru a putea lucra cu alții.

E de părere că Ehrlich de la Cernăuți trebuie reluat în învățământ, părăsindu-se prejudecățile. A fost pentru un sub-secretariat al minorităților, ca să se dea o direcție unitară afacerilor care le privesc. Obiectându-i că nu este încă omul, el recunoaște. Laudă pe un Ardelean de la Casație, Nedici.

își dă samă de situația dezastroasă a finanțelor. Relevează că nu se culeg impozitele în Ardeal. Vede greșala că s'a introdus sistemul nostru de percepție, care e inferior. „Unificarea a fost pripită și proastă." A intervenit de repețite ori, dar oamenii nu mișcă.

Foaia mea o cetește. A desaprobat cenzurarea ei, de altfel fără efect. Intre Negulescu și Trancu preferă dorința de muncă a acestuia din urmă.

1921

2 Ianuar.

Sosire la Paris. Aflu lucruri îngrozitoare. Zece mii de Români trăiesc pe sama Statului. Câte 1.000 lei pe lună se dau numai la studenți. Cutare funcționar costă 30.000 lunar. Toți profesorii francezi pe cari-i vizitez, Bemont, Roques, Croiset, Havet, se interesează de bolşevici şi de căsătoriile greceşti.

3 Ianuar.

Foile franceze aduc telegrame în acest sens.

4 **Ianuar.**

Ceremonie la Invalizi. Se dă un drapel românesc pentru sala Aliaților. Vorbeşte ministrul Ghica, frumos, măsurat, dar rece. Ii răspunde aprins generalul Maleterre, dându-ni sarcina de a apăra, împreună cu Polonia, Europa de bolşevici. Mult public românesc, desordonat ca de obiceiu.

*

D. N. Ciotori a venit să se înțeleagă cu Titulescu. Se întoarce la Londra pentru a negocia cu Crasin, reprezintantul Sovietelor. El crede că, dacă nu facem pace, bolşevicii ne vor ataca. Partizanii lui Troțchi sunt opuşi curentului pacifist al lui Lenin. Titulescu ar fi scăpat țara de urmările

unor greşeli financiare ale lui Take Ionescu. In Februar el încheiase o convenţie de neutralitate cu Ruşii până în August. Take Ionescu prin declaraţia sa că suntem în luptă cu dânşii o rupsese. Apoi a orânduit ca înţelegerea să se prelungească. Averescu i-a trimes instructii foarte cuminţi. Intr'una, pe care Ciotori mi-o arată, Averescu spune că Boule n'are nicio misiune de la Ministeriu şi astfel ceia ce negociază el cu Wrangel n'are niciun efect.

Take Ionescu ar fi spus lui Lloyd George că e gata a se bate alături cu Polonia contra bolşevicilor. Englezii s'ar fi speriat.

5 Ianuar.

încep conferinţile mele la College de France.

7 Ianuar.

Deschiderea unui curs la Sorbona.

La prânzul prezidat de Havet, acesta are cuvinte bune pentru ţară.

9 Ianuar.

La Louis Leger. Acesta vorbeşte de legăturile sale cu familia Hasdeu. Crede că Bulgarii sunt poporul „cel mai inteligent" (îndreaptă apoi: „cel mai serios") din Balcani. Recomandă înţelegerea şi cu dânşii, nu numai cu Sârbii şi Cehoslovacii.

La Boyer, directorul şcolii limbilor orientale vii, era ataşatul francez la Sofia, contele Fleury. Se pare că şi pe această cale Bulgarii îşi caută legături.

Charles Victor Langlois, acum director la Archivele Naţio-

nale, îmi vorbeşte de legăturile lui cu Brătienii şi cu unul din fraţii Pherekyde.

15 Ianuar.

Lecţii la Hautes Etudes şi la Hautes Etudes Sociales.

16 Ianuar.

Conferinţă la „Foyerul studentelor" despre literatura română.

17 Ianuar.

Dejun la Langlois. Soţia lui este fiica chimistului Berthelot. Frumoasă atmosferă de veche familie burgheză. A avut în războiu patru fii aviatori: unul a căzut fără a se răni; ajutor era fratele lui. Ginerele, un Belgian, biolog, observă paguba pentru omenire a pierderii rasei roşii, cu acuitatea ei de simţuri şi rezistenta ei. Pot petrece două zile pe cal nemâncaţi. Cea mai mare parte din alimentaţia omenirii au dat-o ei şi Chinezii. Cartoful a creat puterea industrială a Angliei.

După amiază, conferinţă la Cercul Curţii de Casaţie despre „starea de spirit la noi". Face observaţii colonelul Lamouche, amicul Bulgarilor.

18 Ianuar.

Merg la Fontenay-aux-Roses, la familia Ferdinand Lot pentru alegerea localului Şcolii româneşti.

21 Ianuar.

Comunicaţia la Institutul de Franţa despre Biserica Dom-

nească din Argeş şi influenţa franceză la noi în veacul al XIV-lea. Intervin Durrieu şi Diehl.

22 Ianuar.

Ultima lecţie la Hautes Etudes. Asistă şi Bemont. Duioase sentimente mă stăpânesc.

Seara, masă la d-ra Dick Mag. Asistă Alfred Croiset, un consul al Boliviei, care îmi vorbeşte de vechiul caracter conservativ spaniol al oraşelor de acolo, de năvala Germanilor la Valdivia. Prinţul Roland Bonaparte, întrerupt numai une ori de deputatul şi profesorul Barthelemy, vorbeşte despre Liga Naţiunilor, combătând-o violent.

23 Ianuar.

Prânz de plecare dat de ministrul României. Plec cu adânca părere de rău că am lăsat atâta lume bună.

24 Ianuar.

Conferinţă la Strasbourg. Bună primire a rectorului Charlety. Sunt aici douăzeci şi patru studenţi români.

27 Ianuar.

Conferinţă la Turin înaintea studenţilor Politehnicului, între cari Români; unul a fost la Charlottenburg şi acum vrea să plece în America.

29i Ianuar.

Conferinţă la Milano.

30 Ianuar.

Ceaiul la profesorul Volpi, cu elevi şi prieteni de-ai lui.

2 Februar.

Conferinţă la Roma, în salonul Asociaţiei Presei, prezidat de Barzilai.

4 Februar.

După un drum lung şi greu prin singura parte dezorrganizată a Europei până la bolşevici, ajung, la 3 noaptea, în Bucureşti.

5 Februar.

Aflu de scrisoarea prin care Ion Brătianu declară că lucrările Camerei nu-1 îndeamnă a lua parte la activitatea ei, dar se crede legat de votul alegătorilor lui. Duca a reuşit prin enorme sforţări la Romanaţi, dar Vintilă Brătianu a căzut la Bucureşti. Regele a protestat când cineva i-a spus că liberalii nu sunt democraţi şi a invocat umbra lui Kogălniceanu. Averescu ar fi spus că, orice s'ar face, tot ei vor fi succesorii.

La Cameră şedinţa se subtilizează prin trimeterea la secţiuni, unde se lucrează la legea electorală.

; *6 Februar.*

Discuţie la Mitropolie cu privire la încoronarea Regelui. El cere ca şi ungerea şi încoronarea să se facă la Alba-Iulia. Se propusese .pentru ungere biserica Mihai-Vodă din Bucu-

reşti. Propun—şi ce adoptă— să se ridice la Alba-Iulia din nou biserica lui Mihai Viteazul.

Discuţie la opoziţia unită. S'au făcut de Guvern oferte lui Bujor (prin Averescu însuşi) şi lui Madgearu (prin Cita Davila, care spune că generalul poate dispărea, dar partidul atârnă de Argetoianu). Intenţia e de a ne desbina.

Cineva îmi spune că Nistor şi Şt. C. Pop, ca şi Inculeţ, sunt gata a trece la liberali.

7 Februar.

La Cameră Cuza-şi reia atacurile.

Se prezintă, prin procuraţie (Văleanu în locul lui Argetoianu), o lege care trimete toată populaţia la birourile de poliţie pentru trecerea în registre. O combate Xeni, Iunian, Lazăr. De şi s'a votat cu bile contra amânării, se ajunge totuşi la acest rezultat.

8 Februar.

Şedinţă pierdută cu interpelări şcolare.

In comisia electorală se primesc cu atenţie observaţiile lui Maniu la proiectul guvernului.

.9 Februar.

Cuza îmi strigă din nou că „sunt finanţat de Blank" şi provoacă noi explicaţii ale mele.

S'au discutat condiţiile alegerii lui Duca. Trimeterea la Comisiunea de judecată a trecut cu o mare majoritate.

JO Februar.

Se cere a se lucra în secţiuni, fără a se deschide şedinţa publică, de două ori pe săptămână. Intervenţia mea nu împiedecă măsura, dar preşedintele e silit să admită în acele două zile douăzeci de minute pentru comunicaţiile urgente.

Ţărăniştii voiau să trimeată un „informator" la Congresul ţărănesc din Sofia. Am declarat că fac din aceasta un caz de ruptură.

Generalul Popovici, fost comandant în Basarabia, cete să-mi vorbească pentru a-mi arăta că graniţele sunt deschise prin lipsa de pază, la Est ca şi la Vest. Un memoriu prezintat Regelui şi trinsmis lui Averescu a fost adnotat cu glume contra „pesimismului". Vorbindu-i lui Răşcanu, el nu-şi aminteşte de un asemenea memoriu şi se oferă a veni la mine ca să-mi spuie adevărata situaţie. El ar vrea să nu ieie lumea de la lucru.

Marţi, Mihalache a fost la Rege. I s'a spus că nicio asigurare de a veni la putere nu s'a dat liberalilor, al căror ceas n'a venit. Regele recunoaşte că ultimele alegeri n'au dat rezultate decisive. A dorit să afle cu ce rezultate am venit de la Paris.

12 Februar.

La Take Ionescu pentru lămuriri privitoare la Şcoala română din Franţa, contra căreia oficialii continuă a face intrigi.

Take Ionescu e nemulţămit de situaţie. Nu demisionează, el şi Titulescu, pentru a nu provoca demisia Guvernului şi, deci, venirea liberalilor. Il sperie intervenţiile naive ale lui Averescu, în care vede şi el pe cineva care dibuieşte; „descoperirile" lui, spuse pe un ton măreţ, îl uimesc. E pentru o înţelegere care, puind neted, chestiunile şi ajungând la o soluţie asupra lor, ar pregăti putinţa unei colaborări.

14 Februar.

La Regele.

Mă întreabă de cele văzute în Franţa. Pare a se mira de ce-i spun cu privire la perfecta ordine. Ii precizez amănunte.

Trecând la chestia politică, el îşi dă samă 'de insuficienţa miniştrilor săi: unul este „negativ", altul „biet". Ar dori o înţelegere. Ii dau iarăşi sfatul unui Consiliu de Coroană, în care şefii şi-ar exprima părerea, s'ar lua proces-verbal iscălit şi s'ar face un apel la dânşii. Regele râde: ar fii o scenă din „Reinecke Fuchs" , dar, privind lucrul serios, el nu este împotrivă; însă odată spune că s'a convins de imposibilitatea lui, odată iarăşi arată speranţe. Puindu-i întrebarea dacă vrea situaţia actuală, care primejduieşte însăşi ordinea de Stat, ori succesiunea liberalilor, el afirmă că nu intenţionează aceasta. Pe Ion Brătianu îl crede respectat în străinătate chiar de cei cari nu-1 iubesc, ceia ce n'ar fi cazul cu Take Ionescu. Recunoaşte că, în relaţiile cu Apusenii, Brătianu nu a găsit forma acceptabilă.

II preocupă Concordatul, şi i se pare absurdă întâmpinarea celor din Cernăuţi, cari voiesc a denega Bisericii romane dreptul de a-şi zice apostolică; citează titulatura Bisericii engleze. Aminteşte plângerile ce i s'au făcut de episcopul Teutsch, la care ţine, şi de Schullerus cu privire la intrusiunile Statului în Biserica lor autonomă. Şi după consultarea cărţilor speciale recunoaşte că Suveranul nu are în părţile foastei monarhii austro-ungare drepturi episcopale; cei doi trimeşi ai Saşilor au cerut să se dea o garanţie constituţională acestei Biserici a lor. Ungurii sunt absurzi, medievali: episcopul reformat a cerut chiar ca el să facă jurământul numai după ce Regele va jura şi el că va respecta anume privilegii ale reformaţilor unguri. Majlath, în schimb, va veni pentru jurământ. Regele doreşte ca la încoronare să fie de faţă, participând activ, toate confesiunile.

In chestia agrară ar voi majorarea preţurilor. Consideră ca îrică mai importantă chestia economică. In cea d'intâiu e un mijloc de a ţinea liniştiţi pe ţărani, în cea de-a doua însuşi viitorul ţării. E absolut necesară o politică economică a României mai presus de partide, politică neexistentă încă. Proiectele lui Titulescu sunt binevenite — şi Regele se bucură că acesta s'a supus dorinţii lui, comunicate prin mine, de a se întoarce —, dar nu i s'a răspuns până acum de nimeni cu privire la acest îndreptar invariabil al economiei noastre naţionale.

Propaganda în străinătate o socoate ... — Ruşinoasă, zic eu. — Nu ruşinoasă, fiindcă e vorba de Români, dar tristă. Din lucrurile mici iese rezultatele mari. Sârbii lui Veşnici, Bul-

gării au priceput-o; noi nu. Cunoaşte cartea despre arta bulgară a lui Filov. De ce totdeauna noi la urmă? Statul n'a cheltuit, particularii iar nu. Cei ce sunt în treacăt la Paris n'au niciun simţ pentru aceasta.

Ii vorbesc de îngrijorările generalului Popovici cu privire la situaţia de la hotare. Regele crede că nu e o primejdie bolşevică; întreprinderea de aventură a unor capete aprinse poate fi tăiată net. S'a înmulţit numărul soldaţilor, şi este şi o rezervă în Moldova. Generalii nu sunt răi; bolşevicii contează mai mult pe propagandă.

Aduc înainte ideia graţierii, cu prilejul nunţilor, a socialiştilor. Regele recunoaşte că judecarea lor s'a făcut neregulat; doreşte totuşi să nu se compromită prestigiul Curţilor Marţiale; se teme că socialiştii graţiaţi ar întări comunismul (îi propun să încerc o declaraţie a lor; graţiarea n'ar înlătura scoaterea din viaţa politică). S'ar putea o amnistie. Regele recunoaşte că, de vreme ce nu s'a lucrat energic în chestia trădătorilor — pentru inteligenţa şi cultura lui Stere arată consideraţie —, ea se impune. N'ar putea atinge pe militari: faţă de ei şi aşa s'a mers prea departe.

Vorbesc de încoronare. Regele nu admite să se separe încoronarea de ungere, acte ale aceleiaşi ceremonii: Alba-Iulia a intrat în conştiinţa populară. E pentru biserica lui Mihai Viteazul. Când îi spun că încoronarea supt cerul liber ar fi prea „ţerănească", el obiectează că „ţeranul n'ar consimţi să facă nuntă aiurea decât în biserică".

Vorbind de Biserica unită, el a avut un moment foarte elocvent, amintind că şi această Biserică, alături de cealaltă, a luptat pentru câştigarea drepturilor naţionale.

Pomenesc cartea pe care o pregătesc eu pentru „nunţile greceşti". Găseşte ideia bună. Aduce vorba de serbările pentru Tudor Vladimirescu. Le crede bine venite. Suferinţile de la Greci trebuie însă uitate uşor. I-a spus Diadohului

despre dânsele, şi acesta i-a răspuns că e vorba de Fanarioţi, cari nu sunt simpatizaţi de Greci.

Arăt că aş dori să se tipărească de către Statul grecesc „Istoria Imperiului Otoman" a mea, tradusă de Sp. Lampros şi adăugită de dânsul.

Mihalache s'a îndărătnicit să trimeată o telegramă Congresului de la Sofia al partidului ţărănesc de acolo. Regele, ca şi mine, e de părere că nu se poate altă Internaţională decât cea socialistă. A văzut pe Stamboliischi, care i s'a părut sincer; cât despre Bulgari, în genere, eî păstrează opinia că ei urmăresc supt mască scopurile lor.

Un ţăran din judeţul Constanţa îmi arată în scris că pe la ei generalul Averescu şi-a perdut încrederea, dar nu în folosul nostru. Sătenii cred că toţi fură şi că ar.fi mai buni liberalii, pentru că ei sunt bogaţi şi sătui.

După cererea formală a lui Mihalache, partidul naţional ardelean a cerut o săptămână pentru a răspunde în chestia fuziunii. Acelaşi lucru s'a pretins şi lui Nistor. Pe acesta l-am văzut la Academie, Vineri. A evitat o discuţie pe tema politică.

Astăzi Mihalache e la Iaşi, unde apără candidatura ţărănistă, susţinută şi de naţionalişti, a profesorului Costăchescu.

Unele ziare cred că la Soroca a reuşit Stere. Ce situaţie îmi creiază mie acest fapt, vroit de toţi ţărăniştii basarabeni!

Seara, la popota franceză cu dr. Cantacuzino pentru a serbători decorarea lui Le Theo.

Stere a fost ales cu o majoritate zdrobitoare la Soroca

15 Februar.

Continuă vacanţa Camerei.

> Candidatul liberal (de formă?) era un localnic obscur; cel conservator, Pascal Toncescu. Ministrul Basarabiei colabora cu deputaţii ţărănişti pentru a-1 scoate pe Stere. N'ar fi imposibil ca Argetoianu să fi întrebuinţat acest mijloc pentru a-1 împinge din Ministeriu pe Take Ionescu. **Qui vivra, verra.**

16 Februar.

Se contestă partea luată de ministrul de Interne la alegerea lui Stere. Recomand lui Zamfirescu să împiedece o discuţie pasionată în jurul validării pentru a nu creşte situaţia alesului, care atâta aşteaptă.

Camera, ieşind din vacanţă, nu lucrează.

17 Februar.

Prin surprindere se aduce subsecretariatul minorităţilor, cu toate că Saşilor li s'a făgăduit că se va amâna; la protestările opoziţiei el e prefăcut într'un oficiu bun pentru orice, pentru propagandă ori pentru... technică. Astfel o expunere de motive cu un scop anumit se găseşte în fruntea unui proiect fără scop. Reiau cuvântul ca să arăt că nu putem să admitem idei moştenite din vechea Ungarie, pentru că situaţia naţionalităţilor nu mai este la noi ceia ce era acolo. După alte intervenţii, un majoritar, Ghilezan, cere ca proiectul să fie luat în cercetare afară din Cameră. Deputaţii pleacă pentru a nu fi siliţi să voteze.

In aceiaşi şedinţă un proiect al lui Văleanu rămâne pen-a doua oară nevotat.

La audiţia muzicală de la Palat. Se cântă şi lieduri nemţeşti, de o Germană care indispune pe generalul Petain şi pe mulţi alţii. Spun Reginei, care mă chemase lângă dânsa, că, oricum, „Kultur" pentru „Kultur", prefer liedul ordonanţelor Iui Mackensen.

O vorbă frumoasă a principesei Elisabeta. Ii spun că-i va fi dureros să se despartă-de ţară, şi deci să se încunjure cât mai mult de amintirile ei. Ea spune liniştit: „nu am nevoie de aceasta".

Intre asistenţi, C. C. Arion, ţinut **.la** o parte.

Takiştii contează pe o luptă a mea contra lui Stere şi Guvernul speră că astfel se va rupe Federaţia.

18 Februar.

La Academie mi-a trebuit osteneală ca membrii să se convingă că trebuie făcut ceva pentru îndoita nuntă din Familia regală.

Grigore Filipescu vine dimineaţa la mine. îmi spune că, la Iaşi, văzând pe Stere, acesta i-a spus că trebuie să fie cineva nebun ca să se gândească la înfrângerea Centralilor şi că acei cari au susţinut lupta contra lor merităm să fim spânzuraţi.

19 Februar.

Aseară, Mihalache a fost la Averescu, chemat de acesta. Generalul i-a mărturisit că vede prea răpedea slăbire a partidului său şi întărirea liberalilor. A încercat fuziunea cu takiştii, şi n'a izbutit. Acum o oferă ţărăniştilor. Mihalache a răspuns că el speră că evenimentele îi vor fi dat alte păreri despre situaţie.

*

La Cameră continuă discuţia cu privire la legea subsecretariatului minorităţilor. Cămărăşescu o atacă. De aici ridicarea averescanilor contra acestuia. Se trece, după scene violente, fără nicio grijă de decor, din partea Băncii ministeriale şi a Prezidiului, la votarea pe articole. Stingerea luminii electrice aduce amânarea votării.

Se spune că Argetoianu cere hotărât desfacerea de Take Ionescu.

20 Februar.

Amândouă legile ministrului de Interne trec. Cu acest prilej mi s'a spus că am cheltuit degeaba banii ţării la Paris. Am răspuns cum am putut. Intr'adevăr, nu mai ştie cineva cum să se poarte într'un asemenea mediu politic.

22 Februar.

Halippa îmi cere discret reluarea relaţiilor cu Stere. Ii spun că, la întoarcerea din Bucureşti, dacă aş fi fost şeful guvernului, l-aş fi trimes la Curtea Marţială, iar, dacă aş fi fost judecător, l-aş fi osândit la moarte. Insă respect votul alegătorilor basarabeni şi nu vreau să dau alesului succesul unei întăriri zgomotoase. Relaţii politice însă cu dânsul — niciodată!

Se discută, cu prilejul unei interpelări, activitatea lui Toma Ionescu la Liga Naţiunilor. Acesta lămureşte îndelung, simpatic, chestia. Take Ionescu vorbeşte frumos, cu generozitate, pe când Cuza aduce pasiunile liberalilor, şi e aplaudat de dânşii.

Spun lui Maniu că în Cameră sunt oameni cari n'au o părere şi vorbesc, oameni cari au o părere şi nu vorbesc şi oameni xcari n'au o părere şi nu vorbesc. Adecă Cuza, eu Maniu şi liberalii.

Un deputat liberal asigura, mi se spune, că în trei săptămâni Camera va ii disolvată.

Grecii au fost rău bătuţi în Asia Mică.

23 Februar.

La principele Nicolae al Greciei, care îmi aduce o scrisoare de la d-na Ana Lampros despre editarea traducerii greceşti a „Istoriei Imperiului Otoman".

Un om de cel mult patruzeci de ani, de cea mai plăcută conversaţie. Laudă pe Lampros sub toate raporturile. E preşedintele Societăţii pentru publicarea ineditelor lui: „Ca diletant..." Dar se însărcinează însuşi cu „Portretele împăraţilor bizantini". Doreşte o reală şi durabilă apropiere: schimb de profesori, de studenţi, de cărţi.

Cer la Academie să se facă o recepţie acestui prieten al culturii care e prinţul Nicolae al Greciei. Chestia se va discuta mâne.

24 Februar.

La Cameră se aduce chestia refuzului de a veni, printr'o scrisoare jignitoare, a lui Ion Brătianu. Preşedintele îl atacă violent, împreună cu tot liberalismul lui. Solemn vorbeşte, după dânsul, Banu. La apelul spre unire al preşedintelui răspund, arătând convingerea mea personală că un singur partid nu poate guverna ţara. Arăt originea răului de astăzi: partidismul exclusiv. Atacul priveşte şi pe

Averescu, cu propunerile lui de „fuziune" către Mihalache şi cu discursul lui de aceară la majorităţi, că nu vrea colaborarea simplă. Totuşi majorităţile aplaudă furtunos. Mihalache, în chestie personală, se răfuieşte violent cu liberalii, cari îl acuzaseră de... conrupţie electorală. Mârzescu îngaimă câteva cuvinte slabe la tribună.

• S'a făcut jocul liberalilor, spune cineva: au cu ce se plânge la Curte. Răspund că s'a adus în schimb cea d'intâiu atingere prejudecăţii de inviolabilitate a lui Brătianu.

Recomand să fie validat Duca, pentru a se vedea că nimic din el nu sperie pe nimeni.

Aduc princesei Elisabeta daruri: cartea „Români şi Greci", un vechiu dicţionariu greco-ruso-francez din 1811 şi o medalie. îmi spune să vin la Atena numai când voiu şti-o că. este acolo.

Seara, concertul Filarmonicei la Ateneu. Preşedintele e Marghiloman. Wagner şi Strauss, dar la capăt Ceaiicovschi. cu splendida lui solemnitate tonitruantă, din care strigă accente de Marsilieză şi domină „Boje Ţaria hrăni". In loja regală e şi soţia prinţului Nicolae, Mare Ducesă rusă. Regele e deosebit de bucuros.

Asistă şi Brătianu: apariţie regală în blana lui maiestoasă, el gustă plăcerea de a simţi murmurul de curiozitate al Adunării.

Mi s'a spus că Averescu s'ar fi înțeles cu Duca pentru o serie de succesiuni reciproce.

25 Februar.

Grigore Filipescu la mine. E gata să ajute schimbarea. Ar trebui la prețul moșiilor expropriate un adaos de 70o/o, dar el admite că nu se poate menținea cifra de două milioane de hectare **ne varietur;** în caz de disolvare, să se sprijine unele candidaturi ale amicilor săi.

îmi arată o scrisoare a lui Ghica de la Paris care, în 1912, prezicea lichidarea politică, din lipsă de oameni politici, a Austro-Ungariei.

26 Februar.

Reprezentație la teatru: partea cea mai grosolană din „As you like it", cu lătrături de câni, o declamație seacă, absolut revoluționară, din „Răsvan și Vidra" a lui Hasdeu, danturi rusești moderne, cu picioarele goale (unul din bărbați le are goale aproape până la stinghii) și o splendidă scenă din „Haida".

Federației i s'a dat al treilea rând de loji.

Aseară, Averescu a smuls majorităților autorizația exclusivă de a trata cu oricine și când va fi nevoie.

Asiduități liberale la teatru în jurul lui Maniu.

27 Februar.

Nunta Princesei Elisabeta Ia Mitropolie. Totul se petrece în bună rânduială. O scenă emoționantă. Regele are lacrimi în ochi, generalul Rășcanu plânge. Cuvântarea Primatului e simplă, dar mișcătoare. Mulțime enormă.

Seara, recepția e rece. Apariția pe estradă a Familiei regale prea teatrală. Musica se aude surd.

Și-au dat întâlnire toți germanofilii. Era și Grigore Cantacuzino. La amiazi miniștrii Germaniei și Bulgariei ar fi fost mai aproape de Rege decât ai Aliaților.

28 Februar.

Discuție la Cameră în chestia plății monedelor străine. Titulescu ar fi dispus să lucreze printr'un sistem de impozite asupra câștigurilor imorale.

l-iu Mart.

Recepție la Academie a prințului Nicolae al Greciei. Rostește o frumoasă cuvântare, într'o limbă franceză impecabilă. Comunicarea lui Babaș și a mea par a-1 obosi.

Sapieha vine mai târziu. E măgulit de legătura, pe care i-o descopăr, cu Ștefan-cel-Mare. Vorbește călduros de iubirea sa pentru poporul nostru.

Seara, banchet la Ministeriul de Externe. Discursul lui Sapieha e mai vioiu și mai fin decât al lui Take Ionescu. Se pomenește adesea de... pace.

Duca e validat. 83 voturi contra.

Cazul Stere la Cameră. Unii vreau amânare. Se răspinge după cererea mea de a nu se ţinea necontenit de programul „numere ser.saţionale..." Generalul Cantacuzino vorbeşte fără a atinge chestia. Ne sileşte la declaraţii. V. Kogălniceanu are din nou o atitudine separată. Basarabenii declară că Stere e eroul lor. La sfârşit li spun că strămutarea chestiei de pe terenul regulamentului pe cel politic poaic aduce o ruptură între noi. Par informaţi.

4 *Mart.*

Basarabenii, Lupu, mulţi ţărănişti manifestă pentru Stere. Berlescu vorbeşte bine în numele majorităţii, după ce Bogos, din Basarabia, stârnise cele mai turbulente scene, vorbind contra lui Stere.

*

Acesta vorbeşte cu o înfumurare fără păreche, prezintând politica sa fără defect (afară de un „mic amănunt") şi pe sine ca factor esenţial al conştiinţei naţionale. E insuportabilă situaţia mea, şi trebuie să intervin de mai multe ori. Propun la urmă să se continue şi isprăvească discuţia azi. In urlete cumplite, Basarabenii, ajutaţi de Lupu, protestă. Scriu lui Maniu că sunt silit a mă retrage din Federaţie şi Opoziţia Unită. Ai miei mă aprobă în toate.

o *Mart.*

Marea reprezentaţie a lui Stere continuă, după ce ridic observaţia că Bălcescu, a cărui politică faţă de Unguri o aducea ca argument, n'a trădat ţara lui pentru ca să ajute pe duşmani. Toate artificiile sunt utilizate nu numai pentru a scuză o crimă de Stat, dar pentru a prezintă pe vinovat ca pe începătorul tuturor lucrurilor de samă din ţară. Basarabenii şi socialiştii continuă să aplaude furios, susţinuţi de Lupu şi de V. Sasu. La urmă Lucaciu şi medicul macedo-

nean Papagoga vorbesc în numele majorităţii. Camera se descomplectează.

In tribune, Pătrăşcanu şi toată banda nemţofilă aprobă când Stere se prezintă ca unul care ar putea fi şef de Stat, ca şi Pilsudzki şi Lenin, tovarăşi de Siberia. Când din majoritate i se strigă: „Preşedinte de Republică", o isterică din lojă spune destul de tare: „Şi de ce nu?".

După stăruinţile lui Maniu scot din ziar scrisoarea către dânsul.

6 Mart.

Mihalache şi Inculeţ vin la mine ca să încerce o împăcare. Li arăt formula, pe care ieri i-am propus-o şi lui Take Ionescu, care se pare a o fi primit, prin care, ca moţiune înainte de votare, se reprobă atitudinea lui Stere supt ocupaţie, arătându-se însă că nu poate să-i fie oprită validarea. Pelivan pare mai liniştit; Mihalache are lipsa de tact de a-mi spune că „mi se atribuie atitudinea mea temerii ce aş avea-o de Stere". Ii spun că această feroce ambiţie nu vine în Cameră numai pentru un rol de figurant, dar nu pot împiedeca Federaţia şi Opoziţia Unită, de care mă simt deslegat, de a se sinucide. Dau o nouă formulă, cruţătoare pentru Basarabeni, a desaprobării: ei n'o vor.

Mitropolitul Bălan vine la mine. Tatăl său a murit dăunăzi de pe urma unei ştiri falşe că fiul i-a fost grav răntf în atentatul de la Senat.

îmi vorbeşte de problema Românilor uniţi. El crede că Biserica lor nu poate dură şi că trebuie să se lucreze pentru desfiinfarea ei. Cererile Romei la Concordat sunt inad-

misibile, mai ales paritatea, pe care Statul român s'ar fi arătat dispus a o recunoaşte.

Halippa rămâne într'o stare de îngrijitoare exaltaţie. Face o declaraţie prin care ameninţă cu retragerea Basarabenilor din Parlament. De altfel, cu concluzia lui de iluminat, de speţa lui Rasputin şi Inochentie, Stere a ameninţat cu revoluţia în Basarabia.

întâlnesc pe Inculeţ: el pare liniştit. Se simte vădit ameninţat de irupţia lui Stere.

8 Mart.

Cuza vorbeşte limpede şi bine în chestia Stere. Ciudată fire capricioasă! Grigore Filipescu face un debut convenabil. Cuvântarea lui Mihalache îi foloseşte lui Stere, ca şi a lui Maniu, care-i pomeneşte meritele pentru Ardeal alături de ale mele.

Din parte-mi, mă mulţumesc să învederez intenţiile „alesului de la Soroca" prin propriile sale articole, comentate. Arăt că sancţiunea trebuia pentru toţi, dar clasa noastră conducătoare nu avea autoritatea morală care se cerea ca s'o deie. Acum e prea târziu. Desolidarizarea politică faţă de vinovaţi e însă o datorie. Explic că, de şi unit cu Federaţia şi Opoziţia Naţională, în chestia reformelor, în materie de metode şi de atitudini rămân tot naţionalistul intransigent.

La un moment dat, silesc pe Maniu să declare că l-am convins de intenţiile lui Stere de a aduce pe Carol de Austria ca rege al Românilor printr'o Adunare naţională a Românilor de pretutindeni.

9 Mart.

Take Ionescu vorbeşte, foarte des şi extrem de grosolan întrerupt. Se influenţează, şi discursul pierde foarte mult din ce ar fi putut să fie.

Stere pretinde să i se admită explicaţii, şi, cum aceasta i se refuză, izbucneşte un enorm scandal. Şedinţa se suspendă.

La redeschidere, după înţelegerea avută, Averescu ia cuvântul. E moderat şi foarte la locul lui. Când Stere vine la tribună, majoritatea pleacă. El îngăimează scuze lamentabile. Detronarea era numai un mijloc de a înşela pe Nemţi, dacă lucrurile ar fi ieşit în favoarea lor! Mă mărgenesc a zâmbi. O contestaţie intervine. Ea nu întră în prevederile regulamentului. Totuşi majoritatea o menţine. La votare, se retrage. Stere e validat prin răspingerea contestaţiei. Au votat şi Sergiu Niţă şi Chiorăscu, vice-preşedinte al Camerei, apoi câţiva nemulţămiţi şi vre-o doi liberali. La proclamarea votului, îi explic sensul: răspingerea unei intrigi, nu aprobarea unei politici. **a**

10-13 Mart.

Madgearu aduce contra lui Argetoianu acuzaţia că a dat bancherului Schuller bonuri de tezaur pentru a le specula în Italia. Ministrul declară că a fost înşelat de un „escroc".

Opoziţia, demoralizată de cazul Stere, asistă pasivă.

U Mart.

Concert la ministrul Poloniei. Asistă şi Batzaria, care pregăteşte memorii asupra revoluţiei turceşti.

Vaida vine la mine. E gata de luptă. Dar **cum,** după ceia ce a fost?

Mare scandal la Cameră pentru validarea lui Prie, ales, evident, prin fraudă, la Dicio-Sân-Martin. In zădar îl îndemn să ceară el însuşi o anchetă.

In acest timp de descopere un mare complot unguresc în Ardeal.

Ciotori e la Bucureşti. Merge la Reval. Guvernul vrea să însărcineze cu conducerea negocierilor cu Sovietele, în luptă cu revoluţia menşevică, pe Filaliti sau pe Hiotu.

Averescu asigură pe Ciotori că în legătura noastră cu Polonia e vorba numai de cazul unei agresiuni ruseşti contra acestui Stat şi după doi ani putem denunţa convenţia.

15 Mart.

Discuţie în jurul situaţiei în Basarabia. Camera a pierdut orice ţinută. Opoziţia pare în complectă lichidare.

16 Mart.

Take Ionescu vine la mine. Ii arăt starea de lucruri. Regele are datoria de a chema pe şefii de partid la un schimb de vederi. Motivul pe care poate şi trebuie să-1 invoce este că reformele au a fi făcute de toţi ca să nu poată fi atacate de nimeni. Şi aceasta cu atât mai mult, cu cât averescanismul în descompunere n'ar putea să vegheze la păstrarea operei sale.

Take Ionescu povesteşte multe. Brătianu i-a spus şi lui că nu vrea să rămână la pace cu învinşii. In 1914 el i-a declarat că aşteaptă data, garantată de militari, a intrării Germanilor în Paris: mijlocul lui Septembre. Nu excludea să mergem alături cu ei. Take Ionescu însuşi ar fi dator să

se ralieze la această politică. Mai târziu, a obiectat că regele Carol nu se poate hotărî la o intervenţie alături de Aliaţi. Take Ionescu i-a spus că el ar rezolvi chestiunea printr'un detaşament de soldaţi care l-ar duce pe Regele la Braşov. Brătianu i-a răspuns că el preferă Ardealului Dinastia. Take Ionescu era de părere că Ardealul e un scop, Dinastia — un mijloc.

Pe prinţul Ferdinand 1-a văzut în acel moment, după dorinţa lui, comunicată prin Ştirbei. Moştenitorul obiecta intransigenţa unchiului său, care e gata să abdice şi i-ar impune în acest caz şi lui şi întregii familii" a părăsi drepturile. Take Ionescu a răspuns că atunci ţara ar pierde mult, dar Dinastia şi-ar înscrie o pagină neagră în istorie. Prinţul a plâns. La plecare a cerut voie să raporteze conversaţia Regelui, de care e obişnuit a nu ascunde nimic. Din partea lui însă, el e încredinţat că nu putem face războiul, cum ni se cerea, cu o armată de 300.000 oameni, rău pregătită.

Regele a păstrat dorinţa de împăcare cu Germanii. S'a înţeles cu fraţii, cari însă continuă a-1 considera ca tră^ dator. La masă, de faţă fiind şi Diadohul, dăunăzi, el şi-a arătat regretul că lumea tot mai e împărţită între naţii binecuvântate şi naţii blăstămate **(reprouvees).**

Take Ionescu vede primejdia sterismului. *1* se pare că Basarabia a devenit o Irlandă. Averescu, veşnic încântat, n'a prevăzut-o. Mijloace de falsificaţie propuse de unul din miniştrii influenţi n'au izbutit.

Take Ionescu spune ce i s'a întâmlat la Paris cu Goga, rugat să vie la o conferinţă cu Cvijic în chestia Banatului. Se discuta o linie mai favorabilă pentru noi, după îndemnul însuşi al lui Goga. Dar, când, în Consiliul Naţional, s'a discutat soluţia, el a tăcut. „Sunt Ardelean", a spus el la ieşire.

17-18 Mart.

La Cameră încă un proiect de lege al lui Trancu-Iaşi.

Oraşul e pavoazat pentru centenariul lui Tudor Vladimirescu. Se dau mese mari. Liberali şi averescani s'au întrunit ca să confişte aniversarea.

Denize vine la mine. Vorbeşte de adânca evlavie a prinţilor greci. In Elveţia şi-au organizat întâiu o capelă şi în cea d'intâiu Duminecă au făcut slujba.

18 Mart.

Regele, la masă, s'a exprimat cu indignare cu privire la absolvirea krefeldiştilor. A spus adiutanţilor săi să nu-i salute pe stradă. Pe colonelul Stavrachi, care voia să se prezinte în uniformă, nu 1-a primit.

La Cameră Maniu îmi cere să aprob hotărârea lor de a se retrage din Parlament pe tema că trebuie doui treimi la votarea reformelor şi Guvernul nu admite. Eu refuz. Ii spun că retragerea e un mijloc uzat, care se poate întrebuinţa numai pentru a cere Regelui schimbare de regim şi pentru a a avea un Ministeriu de coaliţie capabil de a face aceste reforme în numele tuturor partidelor.

Stere face cerc la bufet. Se pregăteşte a vorbi la legea sindicatelor.

19 Mart.

Imens scandal la Cameră când se prezintă hotărârea comisiei financiare, care îşi declină competinţa în chestia bonurilor de tezaur. Se constată că s'a ţinut o şedinţă ilegală şi că procesul-verbal are semnăturile a patru deputaţi cari lipsiau. Se renunţă la el, retrimeţându-se chestia la comisie, dar se prezintă o moţiune de încredere în Argetoianu. Aici tumultul, crescut de nepriceperea şi brutalitatea lui Dăianu, care prezidează. Un Ardelean, Văleanu, ia bilele negre pentru a împiedeca votul. Chemat în grabă, Averescu cere imediata excludere a vinovatului **mânu militari.** In comisia de disciplină Văleanu face scuzele care, după regulament, împiedecă orice măsură de pedeapsă, %ăsăm majoritatea să voteze singură moţiunea ei, şi totuşi sunt 21 voturi contra.

20 Mart.

Gr. Filipescu la mine. E descurajat de neputinţa lui Take Ionescu de a se desface din tovărăşia cu Averescu, care continuă a-i cere fuziunea. Titulescu ar fi în aceiaşi stare de spirit: după budget se va retrage.

Filipescu spune că întâiul pact al generalului cuprindea şaptezeci şi cinci de mandate pentru amicii lui. In ultimul moment făgăduiala a fost retrasă.

21 Mart.

Se discută cu pasiune în comisiunea financiară bonurile de tezaur. Incinta e goală Ia proiectul lui Trancu. Arăt zădărnicia legislaţiilor muncitoreşti după tipicul liberal, care cuprinde idolatria Statului şi fetişismul legii. Titulescu vă depune mâne proiectele lui de organizare financiară.

La Râmnicul-Sărat, cu prilejul alegerii de deputat, reprezintanţii Federaţiei au fost atacaţi de bande.

22 Mart.

La masă la Ioan Callimaclii, unde e găzduit Herriot, primarul Lgonului. Istoric odată, azi unul din cei mai mari organizatori ai Franciei. A ajutat de mai multe ori pe Români. Enorm cap rotund, de caracter niai curând germanic (e Alsacian); liniştită privire de comandă. Povesteşte cum, în războiu, artileria engleză îşi bombarda infanteria. Semnalându-se, răspunsul a fost: ofiţerul e un bancher din Londra, care acum îşi învaţă meşteşugul.

Titulescu e foarte aclamat la prezintarea proiectelor sale.

Lungă ceartă, desgustătoare, la Cameră, între Ardeleni.

Seara, conferinţa lui Herriot despre starea de astăzi a Franciei.

23 Mart.

Se aduce hotărârea de incompetenţă a comisiei financiare. Tumult. Preşedintele chiamă la ordine pe Buzdugan, Barcă, Dionisie Roman şi Mureşeanu, cari de fapt au rostit dictoane latineşti sau ceruseră pur şi simplu cuvântul. Sunt trimeşi la comisia de disciplină cu ameninţarea că „ne dă afară pe toţi cu armata". Comisia cere expulzarea. Arăt că, în momentul când li se face violenţă, ne vom retrage cu toţii.

Argetoianu se explică violent. Lupu ceteşte lista membrilor Consiliului de administraţie al Băncii Ţărăneşti. Preşedintele trece asupra chestiei în discuţie şi face a se vota, contra moţiunii Iunian, pentru ministrul acuzat. Cum Argetoianu a adus în discuţie bonurile de tezaur manipulate de Consiliul Dirigent, aceasta dă lui Maniu şi Vaida prilejul unor discursuri frumoase şi concludente.

Prânz la Legaţia Franciei, cu Take Ionescu, I. Cantacuzino, dr. Gheorghian şi două doamne. Take Ionescu are o lungă conversaţie cu Herriot.

24 Mart.

Expulzarea s'a făcut în Cameră, şi deci am fost siliţi să plecăm. Propunerea mea către Federaţie ca acuzaţii să ni ceară ei înşişi rămânerea în Cameră n'a fost admisă. „Judecarea" lui Mihalache e pentru astăzi.

După ieşire, şedinţă la Clubul ardelean. Se arată nemulţămiri. Se cere partidul unic. Şefii păstrează o tăcere prudentă. Destăinuesc că nu din cauza noastre nu s'a mers mai departe, în ce priveşte partidele naţionalist şi ţărănesc.

înştiinţez pe Take Ionescu că nu pot asista la banchetul de astă seară oferit de dânsul lui Herriot. Aceasta pentru că ai lui au votat cu Guvernul, făcându-ne mutre furioase fără niciun motiv.

25 Mart.

La Cameră, Mihai Popovici, venit să cetească declaraţia

noastră, a fost insultat şi ameninţat cu bătaia, în timp ce Cuza fulgera Federaţia.

Presa takistă ne acopere de injurii.

Stere a fost atacat de Inculeţ în adunarea Basarabenilor. Câţiva dintre aceştia au venit la Cameră.

26 Mart.

Declaraţia noastră o repetă Pântea, adăugind că ni este imposibil să o aducem înainte zilnic. Se votează excluderea lui Mihalache. Liberalii se abţin.

Inculeţ a izbutit să împiedice intrarea la Basarabeni a lui Stere, cu tot discursul de patru ceasuri al acestuia. El îmi spune că Brătianu ar mai îi scăzut din morga lui şi că, acum două luni, ar fi fost pentru o colaborare.

La Râmnicul-Sărat au ieşit liberalii, alegându-se un mare proprietar înrudit cu familia de latifundiari a Lupeştilor.

Maniu pleacă. Vaida îl înlocuieşte la Bucureşti.

27 Mart.

Imensă asistenţă, foarte călduroasă, la întrunirea noastră de la „Dacia". E nevoie să se ţină cuvântări şi în curte. Dobrescu, decanul Baroului, ales senator acum câteva luni, ţine o cuvântare aproape socialistă, de şi auditoriul pare mai puţin muncitoresc decât altă dată.

28 Mart.

întrunire intimă a Federaţiei. Răducanu ridică din nou chestia fuziunii. Arăt ce s'a petrecut până acuma. Procesul-verbal între naţionalişti şi ţărănişti aşteaptă încă o discuţie, dar mi se pare preferabil să se cerceteze raporturile cu partidele din provinciile alipite. Se lasă chestia în sama comitetului.

29 Mart.

Comitetul se adună la „Majestic". Vaida arată că e bine să se amâie decizia partidului naţional din Ardeal. Goldiş, venit pentru unirea elementelor ardelene, ar putea deci să se prezinte, nu ca liberal, ci sa reprezintantul adevăratului partid naţional. Propun şi se acceptă adunări generale de partide pentru a cincea zi de Paşti. Şi Nistor spune că are nevoie de o asemenea întărire.

30 Mart.

Carol de Habsburg a intrat pe la Stein-am-Anger (Szombathely), la Pesta, primit de Teleky în cale; Horthy refuză să-i cedeze puterea; fostul rege se retrage în localitatea pe unde a venit.

Take Ionescu spune la Cameră că nu-1 recunoaştem şi suntem gata şi noi a trage consecinţele.

Bucovineanul Pantazi vine din Viena. Oraşul e plin de zgomotul plăcerilor. Muncitorii mănâncă şi se îmbracă bine. Fabricile lucrează. Studenţimea e ajutată din America, din Olanda. Străinii însă încep a fi sătui de cheltuieli şi recomandă Austriecilor munca proprie. Cea mai scumpă masă costă 300 de coroane, 30 lei. In Cehoslovacia atmosfera e socialistă, în Polonia linişte şi ascultare; armata e bine echipată; scăderea mărcii o aduc Evreii, persecutaţi. La noi, pretutindeni nemulţămiri, în provinciile alipite, dar fără dorinţa de a sparge Unirea. Carol de Habsburg ar fi un beţiv şi un simplu.

l-iu April.

Vaida vine la mine. Spune cum Carol de Habsburg era lăudat la început pentru gesturi gentile, cum a fost acela de a aduce de braţ la sicriul lui Francisc-losif pe Carolina Schratt, ignorată de toţi, ori pentru că odată cărase cu caii grajdurilor imperiale cărbuni la săraci. Peste un an însă ţăranii din Austria Superioară îi doriau un glonte.

La Regele.

E contra întoarcerii Habsburgului: lumea credea altfel şi spunea că Maria-Josephina, mama lui Carol, ar fi asistat incognito dintr'un balcon la serbările nunţii princesei Elisabeta. Trebuie întâiu să se consolideze Statele cărora li s'a restituit ce luase odată Ungaria: i-a spus-o şi lui Martin Franklin, ministrul Italiei. Poate mai târziu... Acum Sfânta Coroană! e un mare mijloc de agitaţie. Ungurii au şase divizii de oaste, şase de jandarmi, soldaţi camuflaţi (6—700.000 soldaţi), plus 30.000 ofiţeri, cari stau gata. De frica lor Horthy, foarte corect, amabil chiar, cum spune ministrul

nostru Stârcea, în raporturile diplomatice, face declaraţii iredentiste ziarelor, spunând că nu recunoaşte împărţirea Ungariei şi că soldaţii săi sunt gata să reia lupta (I. Lăpedatu îmi spunea însă că se exagerează, că muncitorii nu sunt înrolaţi şi că este vorba să se demobilizeze ofiţerii).

Regele e şi el îngrijorat de scăderea lefilor ofiţerilor. Ei sunt nemulţămiţi şi de înaintări. Regele voieşte să se facă pe armată, nu pe arme. Regretă că după Constituţie el e numai şeful nominal *al armatei. Generalul Răşcanu e prea bun şi cedează prea uşor.

Expun Regelui cum am fost scoşi din Cameră. Regele recunoaşte că e ilegal şi abuziv. A făcut observaţie lui Argetoianu la fiecare ieşire, adăugând că un om inteligent n'are nevoie să se coboare la asemenea mijloace. A mustrat şi pe Zamfirescu, care i se pare un om bizar. Nu se poate stăpâni, şi îngreuie astfel situaţia.

Ii propun să se anuleze expulzările pentru vicii de formă. Aşa am putea lucra cu toţii la reformele dorite şi iniţiate de Rege. Altfel, eu voiu pleca definitiv. Legea agrară, pe care, ca şi pe cele financiare, Regele o doreşte, ar fi discutată în mod neserios. Regele-mi spune că **el** a făcut ca proiectul să meargă la secţii şi să fie convocaţi şi membrii minorităţii. Promite a încerca reluarea lucrărilor Camerei.

Cii privire la venirea liberalilor, spune că unii îl prezintă greşit pe dânsul ca „liberal". E convins de scăderile acestui partid. Generaţia veche s'a dus, iar cei noi sunt, şi acolo ca şi aiurea, membrii unei generaţii slabe. Politica modernă cere coaliţii de grupări, care trebuie de aproape supraveghiate.

Recunoaşte că nu mai putem încerca nimic cu Averescu.

De Take Ionescu vorbeşte oarecum simpatic: are inima slabă!, e bun. Se îndreaptă şi de servilismul lui faţă de Aliaţi.

Regele e contra adoptării taxei.de 50 o/o pe mărfurile germane. Doar şi Aliaţii vând asemenea mărfuri, dar pe preţul lor. Nu putem să ne sacrificăm pentru scopuri care nu sunt ale noastre.

Cu liberalii s'ar putea încerca. Brătianu e însă „leneş". De la Iaşi el a mers însă de două ori pe front: odată ca să-şi vadă fiul la o bombardare foarte periculoasă.

Regele vorbeşte cu laude de Titulescu, de dr. Proca, recomandat de dr. Cantacuzino pentru Ministerul Sănătăţii. Se îndoieşte de linia politică a lui Cămărăşescu. N'ar mai răspinge ideia prezidenţiei de Consiliu a lui Ştirbei, dar măcar până în toamnă nu trebuie disolvat Parlamentul.

Ardelenii îi par Regelui pregătiţi numai pentru luptă negativă; politica pozitivă rămâne s'o înveţe de acum înainte.

2-3 April.

Cu profesorul Frank Gold din California, trimes de Hoover ca să adune documentele războiului. A fost în Finlanda: ţara e aşezată, curentul suedez scade; o mare parte din profefesorii suedezi de la Universitate au fost înlocuiţi. Estonia, Letonia sunt simple creaţiuni provizorii ale Angliei; baronii germani sunt urâţi; Germanii consideraţi cu mai multă simpatie. In chestia Basarabiei, vorbeşte de oarecare „delimitări" posibile, la Hotin şi în Sud. Pare influenţat. Chestia Rusiei va veni în curând în discuţie la ei, în Statele-Unite: ni-ar trebui un om de nădejde. Laudă pe Wilson. Hoover ar fi trebuit să-i succeadă, dar Harding a fost impus de neînţelegerea dintre partide, ca un om mediocru şi inofensiv.

4 *April.*

întrunire la „Dacia". Multe femei de la sate, care par aduse. Apoi muncitorime. Un public care prinde greu. Se strigă contra Guvernului, se aclamă şefii opoziţiei. Auditoriul continuă însă a nu vibra.

Take Ionescu la mine. A încheiat tratatul defensiv cu Polonia, după discuţie de trei zile. Conlucrare militară în caz de atac neprovocat asupra frontierei orientale a amânduror Statelor. Ele se îndatoresc a-şi comunica noile legături ce ar interveni, dar cu voia de a se păstra alianţele făcute în vederea păstrării situaţiilor create prin tratate. Am recunoscut tratatul anglo-polon, care ar fi foarte cuminte. Alianţa poate căpăta şi un caracter mai larg.

Take Ionescu a stăruit să se încheie înainte de aceasta tratatul de la Riga. După o ezitare de câteva ceasuri, Sapieha a primit.

In chestia lui Carol de Habsburg, care vădit rămâne, e vorba de retragerea reprezintanţilor Statelor interesate direct. Se va vedea dacă se poate căpăta, afară de aceia a ministrului Italiei şi aceia a colegilor săi francezi şi englezi. Poloniei i s'a cerut serviciul amical corespunzător, chiar şi fără a face o protestare; Regelui i se va cere să iscălească tratatul cu Iugoslavia şi Cehoslovacia. Altfel Take Ionescu se retrage.

Pentru o putinţă de întoarcere a opoziţiei naţionale va vorbi mâne şi cu Regele şi cu Averescu. Ii spun că întoarcerea e necesară, de oare ce mâne liberalii vin cu o declaraţie în chestia externă, care ar fi prea pacifică.

Şi el e pentru Ministerul de coaliţie. Se interesează dacă facem ori ba fuziunea. Recunoaştem că, faţă de actuala situaţie externă, nu se poate provoca o criză; pe urmă, da.

Spune că la Iaşi Argetoianu îi denunţase cu indignare

intenţia de pace separată al lui Brătianu, dar pretinde că peste trei săptămâni îi cerea să stăruie pentru dânsa în străinătate, fiindcă acum Guvernul Averescu era instalat.

Reprezintantul german, care pare foarte şiret, nu i s'a prezintat încă de la prima audienţă. Când s'a discutat în Cameră chestia lui Carol de Habsburg, Stere rânjia de bucurie.

5 April.

După făgăduiala lui, Take Ionescu a intervenit, dar Averescu se mulţămeşte a cere Camerei să se ridice opreliştea lui Mihalache pentru ca să poată colabora la discuţia proiectului agrar, ceia ce i se comunică.

Se pare că Adunarea ungurească s'a hotărât contra lui Carol de Habsburg.

*

Ieri Take Ionescu spunea că până în ultimul moment Brătianu nu voia să ieie Parlamentul la Iaşi. Şi, la obiecţiile ce i se aduceau, spunea că nici Belgienii nu l-au luat pe al lor. Ignora sau se făcea că ignorează lucrările Parlamentului sârbesc la Corfu.

6 April

Averescu a cerut ieri în Cameră ridicarea interdicţiei asupra lui Mihalache. Contra părerii lui Vaida, revenim în Parlament.

Aventura ungurească durează încă. „Regele încoronat" se face bolnav în" pat ca să nu plece. Cehii şi Sârbii par gata să-1 scoată cu forţa. Rolul nostru e foarte scăzut.

Racovschi a fost ales, spune ziarul oficios, preşedintele Sovietelor în locul Iui Lenin. Ziarele din Paris au ştirea din Bucureşti că se găteşte un atac împotriva noastră.

7 April.

Lunga discuţie în comisia agrară a fost întreruptă de ucazul lui Averescu, care impune o amânare de o zi. Cum Kogălniceanu a primit să fie raportorul legii, sunt silit să declar că el nu mai face parte din organizaţia noastră. Rezultatul e că el iese din comisie şi, ca să rămâie raportor, trebuie să treacă la averescani.

Seara, Brâncoveanu, cu alţi doi reprezintanţi ai proprietarilor, vine să-mi expuie punctul lor de vedere. In unele privinţi au dreptate, dar sunt unele necesităţi ale unei societăţi care trec şi peste orice consideraţie de justiţie.

8 April.

Averescu ar fi decis să menţie legea votată la Senat şi să puie chestia de încredere. „Adevărul" takist vorbeşte mai hotărât de apropierea unui Guvern de coaliţie.

9 April.

Vaida îmi spune că niciodată politicianii noştri nu ce-

reau Ardelenilor altceva decât să se întreacă în demonstraţii de loaialitate faţă de Habsburgi. Odată, la Disescu, Vaida a fost întrebat dacă se vorbeşte nemţeşte în Parlamentul din Pesta şi dacă el stă la Viena şi Maniu în capitala Ungariei.

Furtuna între averescani s'a potolit. Generalul a admis radicalilor din partidul său limita de o sută de hectare şi concesii asupra preţului. Dar e vorba ca lucrul să se decidă, în plen (ca să treacă la comisie?).

10 April.

Comemorarea alipirii Basarabiei. Preşedintele împiedecă să se vorbească despre abuzurile administrative de acolo. Cu deputaţii prinşi în comisiuni se trece prelungirea regimului excepţional la comune.

Maniu şi Vaida cred că liberalii s'au asigurat pentru succesiunea la putere. De la altcineva aflu că Averescu ar fi mers la Brătianu ca să i-o ofere. Brătianu a întrebuinţat prilejul unei cărţi ce i-am dat prin fiul său ca să lase o cartă de vizită cu mulţămiri pentru mine.

Maniu şi Vaida se tem de acţiunea lui Goldiş, care vrea să refacă partidul naţional pentru liberali. Ei pleacă la Sibiiu pentru congresul preoţilor ortodocşi, pe care Goldiş vrea să-i agite contra „uniţilor". Ei ar dori o înţelegere cu Take Ionescu, pe care însă aderenţii lui, afară de cei din Cameră, l-au părăsit.

Murgoci, venit de la Atena, spune că oraşul, afară de monumentele vechi, e „ca un Galaţi sau ca o Brăila oarecare". Regele şi Regina duc o viaţă burgheză, dar, la recepţii, stau pe tron şi mareşalul li aduce cu toiagul pe cei cari vreau să li vorbească.

Lucrurile greceşti în Asia merg rău. Grecii au fost bătuţi la Eschi-Şer.

Colonelul Teodor Dumitrescu, din vechea suită a lui Brătianu, a spus la o conferinţă de militari că avem muniţii numai pentru cinci zile.

10 April.

Saşii Binder şi Roth se apără la Cameră contra învinuirii că nu sunt loaiali, adusă de Savu, fost redactor la „Tribuna". Au accente calde. Roth isprăveşte spuind că nu e bine ca ei să fie siliţi a face altă politică. Brandsch, venit în primele rânduri, îi susţine.

Fac ca Şt. C. Pop să intervie în sprijinul lor şi adaug şi declaraţiile mele personale despre loaialitatea Saşilor.

Se prezintă o lege a chiriilor pentru Basarabia în legătură cu decretul modificat la noi.

In Anglia, greva minerilor ar îi degenerat într'un fel de revoluţie. Manchester, Birmingham ar fi ocupate de muncitori.

Basarabenii sunt indignaţi că li se strică legea agrară.

12 April

Lupu denunţă la Cameră jafurile de la atelierele Griviţa, cedate de Guvern pentru o chirie ridicolă inginerilor Cotescu şi Mareş.

Dr. Dobrescu continuă interpelarea în care, atacând administraţia averescană în Ardeal, atinge Vechiul Regat, care supt toate raporturile îi apare inferior. Am o explicaţie cu Maniu şi cu Vaida. Acesta din urmă! e foarte indignat contra mea că mă ridic, în folosul duşmanului, contra unor asemenea atitudini nepatriotice.

14 April

Câţiva dintre tinerii Federaţiei vreau să se lămurească mâne asupra zvonurilor că Ardelenii tratează cu liberalii.

Mihai Popovici îmi declară că n'a fost nimic, dar convenim că într'acolo ne duc împrejurările. Inculeţ a declarat-o public.

15 April

întâlnesc pe Vintilă Brătianu. Ii arăt ce rău face politica lor de pândă şi de exclusivism. Ii spun că încă ar putea fi loc pentru o înţelegere. El e aplecat la aceasta. Vorbeşte de sufletul ce era odată şi care lipseşte acum. Vinovăţia trecutului să nu se mai discute. Să se dea garanţii că o înţelegere ar fi în adevăr durabilă.

16 April

Mihalache ar dori ca numai după căpătarea Guvernului, având puterea în mână, să facem oferte liberalilor. Dar cine să dea puterea? Regele? Mihalache nu vrea. II întreb

aacă, atunci, să luăm atitudine contra lui. El nu se dă învins.

Crede însă că fuziunea trebuie făcută, cu oricâţi.

17 April

Declaraţiile pe care le-am dat în scris deputatului Buţureanu au fost cetite de dânsul în faţa opoziţiei naţionale. Răducanu a insistat pentru fuziune şi a dezaprobat apropierea de liberali: Iunian a protestat, aprins, în numele democraţiei. Barcă a fost pentru o politică de independenţă naţional-ţărănistă, care e a lui Stere.

18-19 April

Ardelenii puşi în poziţia de a fuziona, refuză. Arăt alor miei că în asemenea condiţii o fuziune mai restrânsă nu mi se pare potrivită. In 'Federaţie domneşte o răceală cum n'a mai fost.

*

Cu prilejul unei interpelări a d-rului Dobrescu contra abuzurilor din Ardeal, liberalii aplaudă pe Goga, care dă răspunsul.

Averescu a cedat Basarabehilor, cari ameninţau că, dacă se menţine sistemul, introdus de magistratul Erbiceanu, de a se fixa judecătoreşte preţul exproprierii, se retrag din Parlament.

Un Basarabean, primit de Rege, ar fi auzit de Ia acesta că preţul e prea mic, că nemulţămirea populaţiei poate fi reprimată milităreşte, că Federaţia, incapabilă de a da un partid, nu poate cere puterea.

20 April.

O încercare a averescanilor de a da un vot de blam unui ministru takist nu izbuteşte.

Take Ionescu îmi vorbeşte la Cameră. îşi dăduse demisia pe chestia impozitului asupra mărfurilor germane, sfătuind pe Rege să nu se opuie. Peste câteva ceasuri Mişu 1-a anunţat că Regele admite.

La Reval va fi numai o orientare generală a chestiilor de hotărât.

Ataşatul militar polon îmi spune că sovietiştii cedează în chestii de hotare, dar sunt îndărătnici în cele de ordin economic. Joffe a trebuit să-şi grăbească tovarăşii.

Bolşevicii au trimes o notă destul de dură cu privire la vasele noastre de războiu, care trec pe Nistru, pe când ale lor sunt bombardate. Li s'a răspuns că informaţia e falşă: n'avem monitoare pe Nistru; în materie de bombardat, ei au făcut-o; tot aşa pretindeau că am tras asupra satului îaruga, pe când erau simple exerciţii pe malul nostru.

22 April.

Legea taxei de 50o/o pe mărfurile germane vine în discuţie. Vaida vrea să se opună violent. Madgearu face ob-

servaţii în doi peri. Basarabenii strigă împreună cu socialiştii, şi chiar cu câte un Ardelean. Apăr cu putere proiectul. Take Ionescu nu câştigă multe voturi: peste şaizeci sunt contra.

La Senat, Grigorovici prezintă pe Germani ca pe adevăraţii urmaşi ai Romanilor. Şi strigă „Trăiască Germania". Take Ionescu îi răspunde violent.

23 April.

La Senat Matei Cantacuzino, care de-abia putuse fi oprit de a vorbi contra legii, se răsbună atacând în sens germanofil spusele lui Take Ionescu.

Ieri s'a prezentat la Cameră proiectul agrar. Vasile Kogălniceanu a fost continuu întrerupt. Doi deputaţi au pus un zăbranic negru pe bustul lui Mihail Kogălniceanu. De aici un enorm scandal. Preşedintele cere excluderea lor, dar, ca de obiceiu, revine, de şi spusese că fără această măsură el pleacă. Take Ionescu, care a fost azi pe la mine, îmi spune că s'au opus energic la excludere Titulescu şi chiar Argetoianu, chemat la telefon. Take Ionescu îmi spune că Argetoianu ar dori să vină la mine. Mi se pare că e prea curând.

Lungile discuţii provocate de Stere în Federaţie s'au isprăvit. Niciun rezultat. Am ştiut eu de ce n'am voit să particip la dânsele.

24 April.

Generalul Răşcanu îmi spune că diviziile de la hotare sunt

întărite şi capabile de a rezista. Va cere un mare împrumut de şapte miliarde pentru armament şi muniţii.

Excursie Ia Cernica cu Skrzynski, Gorka, cu ataşatul comercial italian, cu Englezul Madge, cu un ziarist elveţian de la „Tribune de l'Est" şi doamna.

Cade cea dintâiu mare ploaie la Bucureşti. In toată ţara recolta e salvată.

Elveţianul a cunoscut pe Lenin la Geneva. Era un om sârguincios, dar mediocru, trăind în cercuri socialiste.

26 April.

De Martonne a venit la Bucureşti. La Cluj a vorbit româneşte. Multe doamne îl ascultau. Dar studenţii erau numai vre-o douăzeci, şi încă nepregătiţi. I se promisese aducerea celor de la alte Universităţi.

27 *April.*

Leeper, de la „Morning Post", ar îi dorit ca în Anglia să fie o mână ca a lui Averescu.

Ştirbei îmi spune că Guvernul de coaliţie nu-1 vor nici Brătianu, nici Averescu.

28 April.

Ştirbei vine la mine. Vorbeşte de aceleaşi dificultăţi. Aminteşte timpul când putea să deie sfaturi bune Regelui.

Mai ales pe vremea neutralităţii, când cu multă delicateţă Regele trebuia adus pe drumul cel bun.

29 April.

Titulescu dă o masă lui de Martonne. îmi arată o scrisoare a lui Daeschner, care îl ameninţă cu o telegramă dură la Paris, dacă nu satisface pe deţinătorii bonurilor de tezaur franceze. Cum nu era vorba decât de un oarecare Boussac, dator la Marmorosch şi Blank, Titulescu îi răspunde dârz.

30 April.

Dejun cu de Martonne la Legaţia franceză. Se vorbeşte de cazul Stere, de intrigile ce se fac pentru a crea un partid germanofil. Mi se trimete „Berliner Tageblatt"> în care un corespondent pe care n'am vrut să-1 primesc mă face aţiţătorul urii contra Germanilor şi, fireşte, om lipsit de orice simţ politic. In Stere cei de faţă văd conducătorul intelectual al ţărăniştilor.

8 Maiu.

Prinţii moştenitori sosesc. Principesa Elena are aierul de familie al descendenţilor Reginei Victoria; ea n'a răspuns nimic la prezentări. Prinţul Carol spune că mi-a adus ceva de la Muntele Athos.

La Mitropolie frumoasă predică a Primatului.

Mihai Popovici vine să-mi explice situaţia şi intenţiile partidului său. E nemulţămit de interview-ul Iui Sever Dan,

care doreşte fuziunea, dar mă atacă pe mine pentru că am pus condiţia să nu fie un partid de clasă şi să nu se primească Stere. Popovici crede că partidul naţional, care a izbutit să aleagă pe Valeriu Branişte în Banat, recâştigă repede terenul. Nu mai prinde strigătul: „sus şuba, sus opinca!". Lui Vuca Secăşeanu, candidat ţărănist contra lui Branişte, îi spuneau că oricare dintre dânşii poate face tot atâta. Liberalii nu înaintează: cei ce se împrumută de la dânşii plătesc greu procentele. Li se zice „librişti", de la „libră".

El ar fi dispus pentru o legătură cu noi, naţionaliştii.

Crede că se va hotărî să se lase chestia fuziunii în sama comitetului restrâns, la adunarea ce este să se ţie în curând.

Cristodorescu, de la Căile Ferate, vine din Paris. Foch, la care s'a dus, a promis să susţie pe Români pentru ca materialul de Căile Ferate pe care l-au luat să fie considerat ca „non militaire". Unii dintre Francezi ar voi să-I poată trece la despăgubirile noastre, rămâind mai mult la ceilalţi.

Cristodorescu a trecut prin Munchen: beţie, conrupţie, nespusă ură în toată Germania contra Francezilor, dar la cererile, exprimate brutal, ale acestora, se supun cu linişte.

9 Maiu.

Concert la Filarmonică pentru Prinţi. Un interminabil Strauss după Wagner. La sfârşit Simfonia lui Enescu.

10 Maiu.

Reprezentaţie la Teatrul Naţional. Oribilă „Electră" de Hoffmansthal, cu urlete de Piei Roşii şi danţ cu torţe. Apoi un act din „Vlaicu-Vodă" cu un asasinat şi zece declamaţii.

La urmă „ura"... Aceasta e marea piesă, pe care o tămâiază presa!

12 Maiu.

La redeschiderea cursurilor văd din condica Universităţii că au funcţionat numai Facultăţile de litere şi filosofie, menţinând ordinele „administraţiei imperiale".

Belgienii serbătoresc pe istoricul Pirenne, care n'a vrut să deschidă Universitatea din Gang la ordinul nemţesc şi a fost întemniţat în fortăreaţă.

13 Maiu.

Partidul ţărănesc basarabean „este şi se menţine" unit cu „partidul ţărănesc independent" al lui Stere.

15 Maiu.

La Academie se discută chestia participării la serbările centenariului lui I. C. Brătianu. Pherekude a invitat oral şi personal pe Onciul, care face parte din comitet. (A asistat şi la clubul liberal la conferinţa lui Duca.) El vrea să ia parte şi să vorbească. Eu cer o adresă formală, cu program şi locul cuvenit Academiei. Punctul mieu de vedere reuşeşte.

Madgearu vine din Berlin, Dresda, Munchen şi Viena. Germanii nu-şi dau samă de răul pe care ni l-au făcut. Ordine perfectă în toate. Spirit bun la studenţi. Enormă producţie literară, cu preţuri nu prea mari. Viaţă politică mediocră. Stricăciune enormă. La 9 dimineaţa femei acostează pe Friedrichstrasse. La Dresda şi Munchen e mai multă moralitate.

In Viena desfrâu enorm. Femei de ofiţeri, de funcţionari superiori se oferă pe bani ori cer în stradă. Copiii, în cartierele muncitoreşti, nu se pot ţinea pe picioare.

Madgearu e absolut contra lui Stere. Nu se înţelege nici cu Mihalache. Pare că vrea să se apropie de mine. Din partea mea, îi spun, cum am declarat-o în „Luptătorul" şi în „Gazeta Transilvaniei", că mă socot desfăcut de orice alte legături decât în chestia agrară.

16 Maiu.

Deschiderea Camerei.

Halippa îmi spune că ţărăniştii din Basarabia nu s'au unit cu partidul lui Stere; e o reproducere greşită a procesului-verbal. In „Patria" se spune că ei „sunt şi se menţin partid ţărănesc independent".

Se aduce chestia fraudelor de la aprovizionare. Titulescu promite energic cercetare şi pedeapsă. Generalul sare de-1 corectează: nu e mare lucru, şi apoi să nu compromitem reputaţia ţării!

17 Maiu.

La Cameră chestia arestării comuniştilor e readusă de Cocea.

Se începe discuţia proiectului agrar. Zelea şi un alt guvernamental, Creţu, se fac aplaudaţi pentru criticile pe care le aduc.

IS^Maiu.

Take Ionescu îmi spune că, după cele mai nouă ştiri din Rusia, bolşevismul stă să se prăbuşească. I-ar urma o lungă anarhie.

In Serbia, wrangeliştii, până la ofiţerii superiori, fac bolşevism, spre desperarea Sârbilor.

Inculeţ îmi spune că Stere a fost introdus în cercul de la Soroca al partidului său, dar că i s'a refuzat venirea la congresul din Chişinău. Are un număr foarte restrâns de aderenţi.

O ultimă stăruinţă a lui Mihalache pentru o fuziune cu Basarabenii, între cari ar fi şi Stere.

19 Maiu.

Sunt îndemnat să întru în comitetul pentru comemorarea lui I. C. Brătianu, şi primesc. De fapt i se va da un caracter fără nuanţă de partid.

La Cameră începe discuţia proiectului Titulescu.

20-21 Maiu.

, La Senat, în prezenţa Prinţului Moştenitor, se comite necuviinţa de a refuza trimeterea unei delegaţii la Florica 'pentru a asista la mutarea rămăşiţelor lui I. C. Brătianu.

La Cameră, ţărăniştii au atitudini diverse, cu totul personale, faţă de proiectele financiare.

In conflictul dintre funcţionarii lui Titulescu şi ai lui Argetoianu la aprovizionare, cel d'intâiu, cu toate asigurările lui, păstrează solidaritatea cu colegul său. Take Ionescu îmi afirmă în particular că Titulescu va şti să tragă consecinţile. Greu de crezut!

*

La 2 seara, prânz la Afacerile Străine pentru generalul Badoglio. Un militar zdravăn, cu figura distinsă, dar cu conversaţia cam naivă. Discursul lui e scurt, fără fond şi rău pronunţat. Al lui Take Ionescu e elegant §i fără originalitate.

22 Maiu.

La Florica. Prinţul Carol m'a luat în trenul său special. Multă lume banală din împrejurimi, cred că şi de la Piteşti, de unde e corul. Foarte puţină pietate. Mai ales lumea vrea să vadă pe Prinţ (două femei se întreabă dacă „vorbeşte româneşte"). Fraţii Brătianu iese la gară. Par îmbătrâniţi şi impresionaţi de ceremonia tristă din ajun. In mormântul său de pe deal, lângă oasele fetiţei moarte la trei ani, trupul lui I. C. Brătianu a fost aflat cu desăvârşire intact.

Pherekyde povesteşte, mergând în cortegiu, amănunte din viaţa şefului pe care se vede bine cât 1-a iubit şi cât 1-a respectat. S'a stâns de artero-scleroză, nemai fiind în stare nici să urce scara de la casa tânărului său colaborator. Organismul nu mai putea să primească iodul, care i-ar fi putut prelungi zilele; un accident, lovitura în cap la răsturnarea unei trăsuri, îi atacase puterea de lucru. Pomeneşte scena tragică în urma morţii copilei Florica: şivoiul apelor unei furtuni de noapte mişcase din loc sicriaşul, atrăgându-1 către casa părintească.

Când Mitropolitul Primat îşi începe cuvântarea, trebuie să plecăm.

In tren, Prinţul Moştenitor recunoaşte meritele lui Stere, care ar fi trebuit să mai aştepte încă mulţi ani amnistia morală.

23 Maiu.

La serbarea de Zece Maiu puţină lume afară, şi slabă mişcare.

Şedinţă a comisiunii pentru încoronare.

24 Maiu.

Comemorarea lui I. C. Brătianu la Academie. Ţin cuvântarea despre dânsul. De faţă familia şi câţiva credincioşi.

La Cameră vine generalul Badoglio. Duiliu Zamfirescu îl salută în cuvinte alese. Mi se dă cuvântul mie după cererea lui Take Ionescu şi a primului ministru, Ştefan C. Pop, după dorinţa lui Franklin Martin, face o cuvântare cam lungă. Se prinde în horă şi Lucaciu, cu o vorbărie italiană de jumătate de ceas. Duca improvizează două cuvinte în numele partidului liberal. Cuvântarea lui Averescu e într'un stil italian elegant şi face bună impresie.

Seara, Prinţul ne chiamă la cercetaşi pentru a ni vorbi de planul său privitor la cultura poporului.

In afară de o Fundaţie, pe care lasă a se întrevedea, el vrea o instituţie, supt control de Stat, dar cu munca particularilor, pentru educaţia fizică şi morală a poporului: o „Academie" sau o „Casă a culturii". Ar dori mai mult întâiul titlu. Sfătuitorul lui, Mugur, pare a fi inspirat sau codificat proiectul.

Lungi discuţii între cei prezenţi. Mitropolitul vorbeşte foarte bine. Ministrul de Instrucţie desfăşoară planul ca pentru zece ani de guvernare. Vintilă Brătianu reclamă pentru Stat dreptul de a conduce şi în acest domeniu. Prinţul, căruia i se cer precizări, promite a le da până a doua zi. Ii spun că, „dacă va merge aşa de răpede şi ca rege, desfiinţează Parlamentul".

i

25 Maiu.

Regele dăruieşte, glorificând memoria lui Tudor Vladimirescu, 10.000 lei pentru cea mai bună lucrare despre dânsul.

La Cameră, Cuza atacă din nou. Primul-ministru, care se distrează lângă dânsul, nu face un singur gest de desolidarizare.

26 Maiu.

Discuţia proiectului Titulescu şi, în acelaşi timp, a chestiunii dacă Zelea Codreanu a înjurat ori nu a înjurat: chestia rămâne nehotărâtă. Arăt, seara, lui Take Ionescu că, în asemenea condiţii, orice dispoziţie de a căuta o împăcare trebuie să se dea bătută.

In şedinţa de seară, Lupu aminteşte lui Goga declaraţia lui de la Paris că se face şi bolşevic numai să aibă puterea. Goga îşi dă cuvântul de onoare că n'a spus niciodată asta.

27 Maiu.

Comemorarea lui Dante la Academie. Vorbeşte Ortiz, explicând iubirea poetului florentin pentru Beatrice, şi cu mine. Badoglio, pe care ni-1 anunţase Take Ionescu, nu e de faţă. El s'a dus la Argeş să depuie coroane pe mormântul regelui Carol şi al reginei Elisabeta, cari, precum se ştie, n'au fost prieteni ai Italiei. Franklin Martin, care e de faţă, spune că generalul a trebuit să se supuie unui îndemn al Guvernului. Ministrul Italiei vorbeşte frumos în limba italiană şi, la sfârşit, anunţă că Guvernul său a redeschis şcolile româneşti din Istria, închise de Austrieci.

La Cameră, un guvernamental, Henri Suţu, vorbeşte contra proiectului lui Titulescu, care el însuşi ar fi un om fără inteligenţă. Aceasta începe să pună pe gânduri şi pe oamenii noştri. Astfel Lupu declară că Stere nu-i e şef şi nu va ajunge să-1 domine.

28 Maiu.

Lung discurs, foarte pretenţios, al lui Stere, aplaudat foarte călduros de un grup de ţărănişti.

29-30 Maiu.

Cineva îmi spune că, în 1916, Ia înmormântarea bunului profesor Tiberiu Popescu, rănit în luptă, un politician, în uniformă de ofiţer superior, spunea bătrânului preot, tatăl ofiţerului căzut pentru ţară: „vezi, părinte, să fi mers el cu noi, scăpa ca şi noi". Iar preotul, amintind că fiul său a făcut totdeauna după convingerile sale, isprăvia: „e mai bine de dânsul aşa cum e acum".

La Cameră vorbesc doi ţărănişti: un Craiovean, bogatul Vercescu, apără, nu fără violente contraziceri, marea proprietate.

Fiind vorba la Academie de noua secţie de ştiinţi sociale şi filosofice, care ar fi să se creeze, Take Ionescu îşi arată dorinfa de a face parte din ea.

Congresul ardelean declară, arătând păcatele Guvernului actual, că păstrează doar o bună amintire despre colaborarea cu celelalte partide din opoziție.

Regele ar îi hotărât să nu îacă încoronarea decât cu un Ministeriu național. Şi Marghiloman ar face parte din-tr'însul.

31 Maiu.

Primirea lui Bogdan-Duică la Academie. Face lauda filosofiei lui Maiorescu. Lui Puşcariu, care răspunde, i se pare că nu e de ajuns şi, revenind la Maiorescu, îl laudă cu şi mai multă căldură.

La Cameră, Berlescu vorbeşte cu hotărâre la proiectul de lege agrară.

l-iu Iunie.

Regina, la Alba-Iulia, îndemnată de Tzigara, desaprobă în ppublic lucrările pentru încoronare. Arăt că atunci, voiu fi silit a demisiona din comitet.

2 Iunie.

Vorbesc la proiectul lui Titulescu după Lupu, care 1-a combătut cu vehemență, răscolind toate rănile pentru care de sigur că ministrul nu e vinovat.

3 Iunie.

La dejun la Palat. Nu mai e, afară de Curte, decât fostul Mareşal, generalul Râmniceanu.

Regele asigură că lucrările de la Alba-Iulia vor continua. I se spusese că e mult mai rău decât atât. Doar dacă nu aprobă chiliile d'imprejur şi locuința regală. Ii arăt, cu privire la Tzigara, care unelteşte, ce spunea el despre Regele în Octombre 1914, atribuind incapacității lui dezastrul. Regele e impresionat.

Vorbeşte de episcopii naționalităților din Ardeal. Majlath i s'a părut cel mai cinstit. A vorbit de rănile învinşilor şi de nevoia de a se turna pe ele untdelemn, nu oțet. Szechenyi e foarte plăcut în convorbire, dar se rezervă. Luptător e Glattfelder, căruia Regele i-a spus că-i întinde mâna cu aceleaşi sentimente cu care îi e întinsă şi i-a recomandat ca privirile să nu fie îndreptate peste hotare. Nagg Karolg, episcopul reformat, îi pare tot aşa de suspect ca sentimente.

Mă întreabă ce cred eu despre şcolile confesionale. Să se menție cum sunt. Şi Regele voieşte aşa, nu din causa tratatului, impus, ci a hotărârilor de la Alba-Iulia. .— Şi a tradițiilor noastre, adaug. In Negulescu Regele află un împotrivitor, care se complace în negații, care a opus părerea sa părerii Prințului şi la a doua adunare pentru planul cultural. De data aceasta, nu s'a putut face nimic nici cu Vintilă Brătianu, care stătea pe punctul de vedere strict de partid.

Regele a fost foarte mulțămit de aplausele care au primit la Cameră declarația mea că țin mai mult ca oricând la Guvernul de coaliție. — Li-am spus că e cel mai plăcut dar de încoronare ce mi l-ar putea face.

Averescu îl uimeşte cu naivitatea cu care afirmă patente

inexactităţi despre lucruri şi oameni. Părerea lui nu este favorabilă nici lui Argetoianu, nici lui Trancu-Iaşi.

Regina vorbia la masă despre mama ei, care „ştia să se uite urît". O întreba odată pe dânsa, „păgâna", dacă ştie că la Bucureşti are oasele Sf. Dumitru. — Da, pentru că le scoate la ploaie. Vorbeşte cu melancolie de bătrâneţa care se apropie.

Am mers cu Prinţul la Princesa Elena în micul lor nome de patru odăi. Au cumpărat la Şosea casa Iarca. Aici au o bună colecţie de tablouri. Prinţul a părut foarte iubitor pentru soţia sa.

La Cameră, Bucovineanul Ungureanu atacă proiectul lui Titulescu, după ce Morandini, ales undeva în Ardeal, îşi bătuse joc de funcţionarii fiscali, provocând o ieşire violentă a ministrului. Lupu are aierul de a da o cumplită luptă, dar îl surprind râzând cu Titulescu. El îmi lămureşte că nu aduce ură personală în lupta politică şi aşa se face şi în străinătate. Dacă ar fi o singură notă, ar fi monoton. Lupu se supără când îi observ că atunci el ar fi „un element de varietate".

Maniu, care se va prezintă la Rege, vrea să-i vorbească despre înlocuirea regimului, Ar dori retragerea din Parlament, la legea agrară, a reprezintanţilor provinciilor. II sfătuiesc s'o facă după aceia, când, 'ar cere să declare Camera Constituantă sau facerea formelor pentru o Constituantă.

Pare că apleacă în această direcţie. Ii spun că odată Regele cerea un fapt parlamentar pentru ca să se hotărască.

După şedinţă, într'un grup de deputaţi, îi spun lui Ungureanu că a făcut rău cedând unui interes de popularitate în Cameră şi găsind laude pentru sistemul austriac, de jupoire cu forme. Legea fiscală tot va trebui să se voteze: de ce să creăm în public, şi aşa destul de agitat, rezistenţă când nevoile Statului cer bani fără zăbavă? Celor din majoritate li recomand să se gândească la un lucru: că Averescu e bătrân, că Argetoianu nu va fi niciodată popular şi că viitorul lor e alături de Titulescu, contra căruia, chiar în mijlocul lor, se fac intrigi.

Li spun cât sunt de desgustat de această atmosferă de scandal perpetuu, care compromite Parlamentul. Se merge spre dictatură, şi li mărturisesc că eu aş fi în stare s'o exercit, fără cruţare, împotriva oricui.

Regele vorbia de Memoriile lui Carol I. S'a convins că nu se poate face nimic dintr'însele. Sunt numai ştiri despre starea timpului.

4 *Iunie.*

La Cameră, după un lung discurs explicativ al economistului I. N. Angelescu, fostul secretar de Stat la aprovizionare, Atanasiu, dă ştiri despre gestiunea sa, cu multă dibăcie şi cu încă mai multă sfidare.

5 *Iunie.*

Conferinţă la Cameră de Comerţ. Pasagiile privitoare. la stoarcerea ţării prin înseşi produsele ei, fabricate în străinătate, la intrusiunea fără socoteală a Statului în viaţa economică şi la nevoia reformării şi întăririi Camerelor de comerţ sunt foarte mult aplaudate.

După amiazi şedinţă festivă pentru Tudor Vladimirescu la Academie. Asistă Regele şi Prinţul Carol. Cuvintele de la început ale Regelui sunt rostite cu cea mai mare modestie şi cu o deosebită graţie. La sfârşit, el îmi spune: „acele lucruri erau în aier. Trebuia cineva care să mişte piatra pentru ca apoi ele să meargă de la sine. Aceasta a făcut-o Tudor".

Seara, Teatrul Naţional închide cu „Tudor Vladimirescu" al mieu. Şi acum actul III e aplaudat îndelung.

9 Iunie.

Congresul Ligii la Târgul-Jiiului şi desvelirea statuii lui Tudor Vladimirescu. Oficialii au prefăcut comemorarea eroilor într'o serbare de convenienţă, adăugând şi desgroparea trupului Ecaterinei Teodoroiu. Prefectul, un copilandru, anunţase „Gorjenilor" sosirea a cinci miniştri, plus Primatul şi „Bălan" al Ardealului. Ba, oral, se spunea că vine Prinţul şi Princesa. A venit numai Goga, care a vorbit ca „intelectual", a luat parte la un banchet cu foarte puţini participanţi, a prezidat o împărţire de pământuri la Vădeni, cu foarte puţini amatori, a vizitat pe inimicul său Iunian şi s'a întors la Bucureşti.

Congresul Ligii e foarte vizitat şi bine orânduit, fără obişnuitul potop de vorbărie. Puţină lume din localitate. Preşedintele, dr. Hasnaş, fratele scriitorului, om inteligent şi original, care cunoaşte tot judeţul şi râde cu fiecare, e liberal. Dar nici liberalii nu ne încunjură.

Seara, corul de la Sălişte.

10 Iunie.

Discuţiile Congresului şi conferinţa mea despre Tudor Vladimirescu, foarte cercetată.

La Vlădimiri, unde mi se spune că oficialii desvelesc un monument al eroilor (au perit aproape jumătate din soldaţii pe cari i-a dat satul). Săteni mulţi, şi din vecinătate, discursuri ale preotului şi învăţătorului. Administraţia tace. Se vizitează biserica şi casa lui Tudor, stăpânită de strănepotul fratelui. Aristide Schileru, fiul lui „Nea Dincă", şi soţia lui, femeie inteligentă şi activă, au făcut o expoziţie. Se ţin şi discursuri de partid mulţimii. Un preot din Ilfov face averescanism. înaintea frumoasei case vechi a lui Gârbea, Schilerii oferă o masă de ţară cu lăutari. Sătenii mănâncă deosebit, cu lucruri aduse de dânşii.

împart cărţi poştale cu chipul şi steagul lui Tudor şi promit o fântână şi o bursă şcolară pe numele lui. La Tismana apoi, unde vedem infinita mizerie a wrangeliştilor.

Seara, al doilea concert al Săliştenilor.

12 Iunie.

La Novaci, unde se gătise masă mare, pentru preşedintele Consiliului, pe care a mâncat-o primarul. La Cernădia, un mare gospodar sătesc şi-a măritat fata la şaisprezece ani cu un tânăr care a venit din America, reluându-şi portul şi ocupaţiile. Amândoi, socrul şi ginerele, îmi cunosc foaia, cel de-al doilea prin reproducerile articolelor în foile româneşti din America.

Pe defileul Jiiului, schitul Lainici se prezintă profanat de Germani, cari îl prefăcuseră în grajd şi îşi zgâriaseră numele pe picturile altarului. Vechea clădire a vămii, părăsită, se dărâmă.

La Bumbeşti, masa o oferă fostul senator Gheorghe Dimitrescu. Ii recomand să păstreze ţărănismul pentru cei cari au legături cu ţăranii.

13 Iunie.

Intorcându-mă la Bucureşti, în tren aflu moartea lui Emil Costinescu.

*

Franţa a ratificat tratatul de la Trianon.

*

Episcopul Majlath a venit în sfârşit la Senat.

14 Iunie.

Discurs vehement al lui Lupu în chestia agrară. La urmă face însă un salut lui Averescu.

Se vorbeşte cu entuziasm despre discursul lui Titulescu. A revenit într'un astfel de mediu obiceiul pieselor oratorice de senzaţie, cu public de premieră. Argetoianu a avut lacrimi. Lupu s'a sărutat cu ministrul al cărui proiect îl atacase.

Duiliu Zamfirescu face elogiul lui Costinescu, şi pentru atitudinea lui în chestia războiului, şi află cuvinte de laudă şi pentru I. C. Brătianu. O parte mare din Cameră era nu mai pentru suspendarea şedinţei; preşedintele o ridică.

I. I. Brătianu e în Banat, unde ţine mari discursuri pentru un viitor în care ar întră scoaterea Sârbilor din teritoriul ocupat de dânşii. Aceasta în momentul când Take Ionescu încheie alianţa cu Păşiri contra primejdiei ungureşti...

15 Iunie.

Duca vorbeşte la legea agrară, ţinând curagios piept întreruperilor, pe care le conduce Cocea! Face greşala de a apăra întreaga politică a liberalilor cu privire la chestiune. Vasile Kogălniceanu e total incoherent: atacă pe Garoflid, mă laudă pe mine şi declară, că, de şi naţionalist-democrat, stă supt steagurile lui Averescu. Garoflid face o conferinţă slabă de agronom, adăugând teoria sa despre necesitatea ţăranului-proletar. Discursul preşedintelui Consiliului e de o perfectă nulitate.

Ieri Lutz Korodi a fost la mine. Arată folosul pe care l-ar putea aduce ţării legăturile lui cu Germania. Saşii sunt nemulţămiţi de, administraţia de acuma. „Naţionalităţile se îndepărtează", i-a spus el Regelui, care l-a întrebat, neplăcut atins, „cum?". Grozea, noul ministru al Ardealului, a acuzat pe Saşi că ei „cochetează cu Federaţia".

16 Iunie.

Expunere de două ceasuri, solemnă şi goală, a lui Stere, ascultată cu toată evlavia ignoranţilor şi proştilor. Mihalache propune schimbarea articolului din lege în sensul „gospodăriei complecte". Nu-i place nici termenul de expropriere „de interes naţional", propunând în loc: „socială şi de Stat". Combat această parte din amendament. Averescu, enervat, se zbuciumă. Adam Ionescu, din majoritate, combate punctul de vedere al Guvernului asupra caracterului de constituţionalitate al Adunării. Primul ministru cere lui Zamfirescu să taie brusc şedinţa.

17 Iunie.

Se substituie în discuţie proiectul financiar. Titulescu e bolnav. II înlocuieşte, nepregătit, stângaciu şi fără putere asupra Camerei, Take Ionescu.

El îmi vorbeşte de misiunea lui la Belgrad. A fost vorba şi de un adevărat schimb de comune la graniţă. Toate partidele sârbeşti s'au arătat unite, pe când la noi I. Brătianu întrebuinţează acest prilej pentru protestarea din Banat contra Sârbilor.

*

Directorul Senatului, Murgulescu, îmi spune că are ştirea sigură a unei înţelegeri pentru succesiune între liberali şi averescani. Lui Averescu i s'ar rezerva doar onoarea tie a prezida încoronarea. De aceia, contra dorintii Reginei şi chiar a Regelui, el ar vrea încoronarea în Septembre. Ar urma apoi un guvern de delegaţi ai partidelor care ar colabora, şi, la sfârşit numai, un guvern durabil.

19 Iunie.

Cercetarea Bucureştilor şi a împrejurimilor (Cernica, Pasărea) cu profesorul suedez Psilander, care vorbeşte româneşte, şi cu Americanul Keats, a cărui soţie, tânără Evreică din părinţi ruşi, îşi arată scârba de Calea Victoriei şi bucuria că numai dincolo de Bucureşti începe a cunoaşte România.

20 Junie.

Pictorul Verona îmi spune că, în captivitate, a zugrăvit un soldat român întinzând steagul. Când comisiunea de generali austrieci a vizitat lagărul, l-au întrebat ce însemnează tabloul: „durerea noastră". Atunci toţi au făcut front, salutând.

*

La Palat, Prinţul Carol, cu comisiunea compusă din Mitropolitul Primat, Onciul, Ştefănescu Amza, Filodor, Mehedinţi şi cu mine, prezintă Regelui statutele Muzeului Renaşterii româneşti, întovărăşindu-le cu o frumoasă cuvântare. Regele răspunde bine, apăsat, spuind că Tudor e şi „fiul României Unite". Are ochii în lacrămi la sfârşit, când mulţămeşte fiului său.

21 Iunie.

Intre felicitările de cinzeci de ani găsesc pe ale fraţilor loan şi Vintilă Brătianu.

*

La Cameră se votează contra unui articol al proiectului agrar care reduce prin moştenire massa de expropriat. Guvernul cere să se întrerupă discuţia. Garoflid e furios.

*

Seara, imens şi scârbos scandal în jurul alegerii de la Otrăvită, unde tânărul Nedelcu a luat locul cuvenit lui Branişte, şi anume prin dispariţia dosarului de la două secţii. Raportorul, Ioaniţescu, aruncă vorba de „bandiţi" membrilor opoziţiei. Ardelenii, Basarabenii urlă. Când invit pe Nedelcu să se explice, el vorbeşte de alte cele, iar preşedintele pune la vot contestaţia, care e răspinsă. Ce a urmat, e indescriptibil. Ardelenii strigă şi contra Vechiului Regat, ceia ce mă face să am cu dânşii explicaţii neplăcute.

La întors, cum mi se cere colaborarea, arăt lui Vaida şi

Popovici că singurul mijloc pentru a o avea din parte-mi e organizarea, începând de la provinciile alipite, a opoziției naționale. Țărăniștii vor trebui să se pronunțe. Pe urmă s'ar negocia pe această bază cu liberalii pentru Guvernul de concentrare.

22 Iunie.

Guvernul demonstrează la Cameră, înșirându-și miniștrii; o adunare a majorității îi impune docilitate, supt amenințarea schimbării de regim. Pentru că n'a lăsat să i se iele cuvântul, Mihalache este condamnat de comisia de judecată, în care sunt oameni ca Brăescu și Bucșan, tipuri 'de brutalitate. Și Vaida este dat în judecată pentru strigătele de aseară. In acest timp se revine pur și simplu asupra votului. Mai toate amendamentele se răsping. Votarea e un scandal. Președintele execută servil ordinele miniștrilor.

23 Iunie.

Ședință liniștită, în care Titulescu trece un număr de articole din legea sa.

2k Iunie.

Maniu îmi spune la Cameră că **el** e partidul național. Așa a fost și supt Pop de Bășești și supt Mihali. Ce vrea el, aceia se face, nu fiindcă o cere, ci fiindcă se impune.

25 Iunie.

Titulescu aduce o schimbare de cotă prin care se favorizează averile mari. -Opoziția ise opune violent. Țărăniștii și celelalte elemente din stânga, afară, poate, de naționaliștii miei, votează contra. La votare se face obișnuita escrocherie cu pumnul de bile în mijlocul urletelor. Am la sfârșit o explicație cu Titulescu, arătându-i cât de urît s'a sfârșit votarea unei legi de atâta importanță.

*

Liberalii au atitudinea unor oameni pe cari puterea îi așteaptă mâne. Exagerează enorm importanța călătoriei în Ardeal a șefului lor.

*

Mihai Popovici e oprit de a lua parte la desbateri timp de cinci zile; Mihalache, achitat.

26 Iunie.

Adunarea șefilor noștri de grupări pentru alegerea comitetului de conducere. Constat că în foarte multe locuri s'a adaus fără voia mea la titlu calificativul de „țărănesc".

27-28 Iunie.

Imensele scandaluri, care se țin lanț, întovărășesc „votarea", prin continuă falsificare, a legii agrare. Oamenii aceștia au pierdut orice rușine. Mamelucii terorizează și dezonorează Camera.

29 Iunie.

Take Ionescu protestă și în particular că n'a fost nicio intervenție din afară pe lângă dânsul pentru a-I face să restituie foștilor proprietari străini casele, parcurile, etc.

El vorbește de căderea lui Sforza, determinată de atitudinea Iui disprețuitoare față de Cameră.

*

La Cameră, aceiaşi atmosferă, puţin mai liniştită. Fac în zădar apel la sentimentele naţionale ale majorităţii pentru a o aduce să admită proprietatea Statului asupra subsolului. O mică parte numai votează, cu bile, în acest sens. Dar, ca de câte ori e vorba de un lucru important, n'au avut curaj să voteze public, prin ridicare de mâni.

Titulescu îmi dă explicaţii cu privire la ridicarea cotei: o anunţase încă din marele lui discurs. Are o situaţie grea. Averescu i-a oferit Finanţele, de acum o lună, lui I. N. Angelescu, de care era vorba la Comerţ. El, Titulescu, îi spusese lui Take Ionescu numai că se retrage în cinci luni. Averescu, tras la răspundere, n'a ştiut ce să răspundă.

Titulescu a depus proiectul impozitului pe averi. Generalul îi ceruse **întâiu** budgetul, **cum o** fi, cu evaluări oarecare. — Dar legile? — Putem trăi şi fără legi. Titulescu, bine înţeles, a refuzat cu indignare.

Sesiunea parlamentară s'a prelungit până la 20 Iulie. Titulescu îmi spune însă că ar fi vorba de o închidere mai răpede.

30 Iunie.

Mişcătoare cuvântare a preotului Mănescu pentru ca văduvele şi orfanii marelui războiu să treacă în primul rând la împroprietărire. Vorbesc în acelaşi sens. P. Brătăşanu şi generalul Cantacuzino. Generalul râde. Majoritatea scoate înainte pe un alt preot, figură ordinară, care cere ca orfanii să trăiască la oraş. Nou şi imens scandal.

l-iu Iulie.

Seara, proiectul Titulescu se discută înaintea băncilor goale. Niciun ministru lângă al Finanţelor. Averescu îi spune lui Titulescu, despre proiectul reformei agrare: „legea noastră", despre acesta: „legea dumitale". La Senat ar fi declarat că legea nu se va vota. Majoritatea se ceartă cu ministrul pentru că a vorbit de ajutorul opoziţiei şi de votul ei, fără a o lăuda şi pe dânsa. Vaida adauge că majoritatea e "„Stimmvieh".

Titulescu, care spune că n'ar fi votat amendamentul străiinilor, îmi arată că nu ştia să fi fost primit de Take Ionescu şi de Averescu, în care caz ar fi făcut altfel. Se vorbeşte de o retractare...

Maniu mă informează despre propunerea lui I. Brătianu de a face o înţelegere cu liberalii: din toată opoziţia naţională, el vrea pe reprezintanţii provinciilor alipite şi pe naţionalişti,; pe ţărănişti, partid de clasă, nu-i admite decât individual. Maniu îmi cere părerea.

Recunosc că orice Guvern e mai bun decât cel de azi, că situaţia în provinciile alipite e intolerabilă. N'am totuşi încredere în loaialitatea politică a lui Brătianu. Nu cred că în lupta electorală ar putea reuşi fără violenţă şi sunt sigur că, la o totală desfacere de noi, ţărăniştii ar merge, cu Stere, până la acte extreme. Admit însă ca reprezentanţii provinciilor să încheie un pact, asupra căruia însă vor trebui să fie foarte veghetori, liberalii având oamenii şi planurile lor şi acolo. De o participare efectivă a noastră nu poate să fie vorba: ne-am mulţămi a declara că păstrăm şi mai departe simpatiile noastre pentru foştii aliaţi, siliţi a face acest pas. Ni s'ar asigura alegeri libere. Ţărăniştii

ar trebui consultaţi, şi numai un refuz hotărât al lor ni-ar reda libertatea de acţiune.

Maniu se teme şi el, vădit, de metodele liberalilor.

2 Iulie.

La Cameră iau cuvântul la legea pentru taxarea averilor. Duca se supără când spun că sistemul noilor îmbogăţiri datează din vremea lor. Fac declaraţia că, dacă am colabora odată, ar fi cu înlăturarea trecutului nenorocit. I. Th. Florescu spune: „o invitaţie la bal". — „Nu la bal, ci la baie".

3 Iulie.

Duca relevează la sumar aceste cuvinte. Ii răspund încă odată că admiterea trecutului lor ni este imposibilă.

Contra legii lui Titulescu se face o intrigă de raportor, I. N. Angelescu, de D. R. Ioaniţescu, de Bucşan, de câţiva prieteni ai lui Argetoianu şi de liberali. Se întrebuinţează articolul despre participarea Statului la afacerile societăţilor anonime, susţinut de raportor, dar pe care nu-l vrea ministrul.

*

Şedinţa de seară, cu amestecul discuţiei asupra comunităţilor de avere din Ardeal şi Banat, se începe abia la unsprezece. Trebuie intervenţia mea pentru ca votarea să nu se facă atunci, după miezul nopţii. La plecare, Titulescu pleacă întovărăşit de Duca. Refuz să iau loc în automobil. Eu nu joc comedie în politică.

4 *Iulie.*

Legea agrară se discută, cu toate că expulzările continuă, într'o atmosferă mai liniştită.

*

Sever Dan îmi spune că doisprezece Ardeleni părăsesc partidul, dacă se face înţelegerea cu liberalii.

5 Iulie.

Maniu îmi comunică răspunsul lui Mihalache. Va simula lupta cu partidul naţional, dar va duce cea mai îndârjită campanie contra liberalilor., Maniu arată încă desorientat.

*

Regeie ar fi amânat după încoronare călătoria în Apus cu miniştrii săi. La Cameră Garoflid vorbeşte de „legile ce va aduce la toamnă".

*

Un amendament al lui Ioaniţescu, strecurat după ora douăsprezece, permite, supt pretext de fabrici, posesiunea de pământ a străinilor în sate.

*

Mocsongi ar fi spus că Regele nu doreşte decât un pretext parlamentar pentru a scăpa de un Ministeriu care de mult îi displace.

6* *Iulie.*

Discuţia asupra preţului pământului începe cu un nemaipomenit scandal.

7 Iulie.

La Cameră, Maniu vorbeşte în chestia constituţională, des

întrerupt. Mihalache luptă eroic contra măririi prețurilor. Niciodată cuvântările lui nu au fost mai energice şi mai limpezi, de şi spiritul de clasă mă impresionează neplăcut.

Seara, înlăturând acest punct de vedere, arăt cum majorarea prețului atinge trăinicia legii, căci nu se va putea respecta de guvernele următoare această clauză esențială: a reformei.

Votarea se face tumultuos, într'o atmosferă degradantă. Liberalii, îngăimând ceva rezerve, sunt pentru. Relevez ipocrizia lor. Şi Saşii sunt pentru, în vederea avantagiilor viitoare şi a prețului ridicat pentru Ardeal. Şi o mare parte din socialiştii votează legea (Dragu şi Ungurul Daszkal, nu), poate în schimbul promisiunii că se vor libera tovarăşii închişi. Cuza şi Zelea votează pentru lege.

8 Iulie.

Conflict cu Argetoianu, insultat prin strigătele de: „Schuller" şi care, în schimb, ne declară „un cimitir" şi lasă Dumineca liberă pentru „parastasul" nostru, ceia ce provoacă din partea noastră o cerere de satisfacție.

Se aduce convenția de comerț cu Cehoslovacia. Vaida şi un deputat din majoritate cer ca diplomația noastră să nu mai fie absolut secretă. Un deputat al Maramurăşului, Papuc, vorbeşte frumos, liric, despre rectificarea de granițe. Preotul Balea, tot Maramureşean, protestă că în provincia lui nu s'a câştigat nimic, ci numai în comitatul Ugocii. Vorbesc şi eu despre întregirea de hotar şi despre expansiunea în Apus, până la limitele naturale.

Se aduce prin surprindere, raportul nefiind încă tipărit, proiectul, de caracter electoral, prin care se mută capitala Teleormanului de la Turnul-Măgurele la Roşiorii-de-Vede, proiect susținut cu grosolănie de doi majoritari. Se cere amânarea până la venirea ministrului de Interne şi, prin răstălmăciri de regulament, se capătă, de şi votul era nul. Am arătat primejdia acestei jucării cu trecutul şi cu interesele județelor după vechiul plan al Guvernului. Foarte mulți din majoritate sunt de părerea mea.

9 Iulie.

Primesc grosolane insulte pentru opunerea mea la mutarea capitalei Teleormanului.

Inculeț îmi spune despre ruptura provocată de Stere în partidul basarabean. A început făcându-se invitat de organizațiile județene ale țărăniştilor din Vechiul Regat. Acuma vrea ca la congresul acestora să apară ca delegat al Basarabiei. Cu el merg numai şapte dintre Basarabeni. Inculeț regretă că între dânşii e Halippa şi țăranul „Moş Codreanu".

Take Ionescu face, provocat de.o întrebare a lui Vaida, o largă expunere a politicei României, foarte aplaudată şi de opoziție. Nimic nou însă. Relațiile cu Bulgaria a bandelor de comitagii rămâne, cu toată întrebarea care s'a pus, nelămurită. Nu se vede nici cine va dezarma de fapt Ungaria.

II Iulie.

Proiecte de mai mică importanță.

*

Se ridică la Cameră chestia colonelului Boyle, care a reapărut, făcând afaceri de milioane (oferă îmbrăcarea întregii noastre armate, sfidând într'o uniformă de colonel, pe care n'o poartă la Paris). Se laudă pretutindeni cu protecţii mari. Lui Madgearu i-a trimes „sfatul" să nu se ocupe de dânsul.

Am întâlnit pe Ştirbei. Vorbim şi de Boule. Brătianu, care îi dăduse o concesie de petrol, cu un câştig fabulos, a refuzat să se atingă de dânsul, ca să nu-şi facă dificultăţi.

Ştirbei crede că, până în toamnă **măcar,** rămâne actualul Guvern. Ar fi şi vina Ardelenilor.

12 Iulie.

La Cameră ni se aruncă înainte Reşiţa. Discuţia începe cu două palme aplicate de Tăzlăuanu unui biet primitiv din Ardeal, care cerea şi el o acţiune. Mârzescu dă o lungă consultaţie de drept, întrerupt de Averescu, care flutură o listă a acţionarilor, dată de direcţia însăşi a Reşiţei, în care ar fi membri ai opoziţiei. I se obiectează că aceştia sunt oameni **cărora li s'a oferit.** Refuză a o ceti, fiindcă, acuma, are îndoieli.

Nu se mai ţine şedinţă seara ca să se adune majoritatea.

Primarul din Turnul-Măgurele îmi telegrafiază că s'a dat numele mieu unei străzi de acolo şi că m'au proclamat cetăţean de onoare.

13 Iulie.

Mă cercetează o doamnă Devereux, scriitoare engleză, care se ocupă de colonii şi face parte din redactorii „Times"-ului. A fost în Ardeal şi se întoarce cu impresii foarte defavorabile pentru administraţia noastră. Ii explic că nu este a ţării, ci a unui Guvern, trecător.

La Cameră voiau să aducă proiectele financiare ale lui Titulescu, întrerupte. S'a cerut continuarea discuţiei cu privire la Reşiţa, şi s'a admis.

înainte de a vorbi Madgearu, a cărui expunere a fost, mi se spune, foarte clară, şi de a încerca să vorbească Tăzlăuanu, întrerupt de cel mai îndelungat dintre scandaluri, merg în audienţă la Rege.

Abia isprăvise cu o delegaţie universitară a lui Mihai Vlădescu şi Pangrati cu privire la şcolile tehnice. Pare foarte obosit şi slăbit.

Se plânge că de paisprezece ani n'a avut o zi în adevăr liberă, cu putinţa unei perfecte odihne fizice şi morale. E bucuros că poate pleca pentru o lună, până la serbările încoronării, pe care, cum vor fi, le vrea pentru 24 Septembre.

Ii arăt că, dacă ne lasă pe mâna cui ştie, o să trebuiască să ne caute, la întors, prin temniţă. Ar fi bine ca Prinţul Carol să aibă Regenţa. Regele răspunde că nu o prevede Constituţia, care vorbeşte numai de Consiliul de miniştri. Şi supt Carol I s'a pus chestiunea, de Lascăr Catargiu, al cărui bun simţ îl laudă. E o lacună.

Vorbim de cartea pe care o pregătesc despre dânsul. Insistă asupra faptului că familia lui nu. e de la Rinul-de-sus,

ci de la Dunărea Superioară. îşi aduce aminte de anii de la Diisseldorf. Pe Rin mergeau transporturile lui Hugo Stinnes, — începutul unei mari averi pentru fiu. Acesta e un om genial, care biruie oriunde se prezintă. E şi aici, supt alte nume, şi va birui. Despre mamă-sa Regele are amintiri vagi. De la dânsa două-trei tablouri, nu din cele mai bune. Vorbeşte de profesorii pe cari i-a avut. La Maurenbrecher din Lipsea n'a putut urma. Acesta vorbia cu dispreţ de Frederic-Wilhelm al IV-lea: „jener Konig", etc, care într'adevăr şi-a pierdut mintea la sfârşit, dar era un om cu fină simţire pentru artă. Ca ofiţer prusian, Prinţul a protestat. Maurenbrecher a revenit în cursul următor şi mai dârz. Atunci Prinţul n'a mai urmat.

Vorbeşte de Veith de la Reşiţa, care a trebuit scos din culoarele Camerii. Ii laudă însă competinţa tehnică. I s'a părut om loaial. Cea mai mare parte din capital, care e de la Staatsbahn, aparţine Francezilor. Cu dânşii a şi negociat. Şi pentru fabrica de arme, în mare parte părăsită, el negocia cu Creuzot. La început Veith i-a refuzat lui Tăzlăuanu acţiunile. In lipsa lui, ele au fost cerute telegrafic, înlocuitorul le-a dat.

întreabă dacă va îi o interpelare despre Boule. Ii spun >că a fost şi Boyle i-a trimes lui Madgearu „sfatul" de a nu-1 ataca. Arăt că intimitatea afişată de Canadian compromite Coroana. Se vorbeşte de stăruinţile Regelui pentru concesiile ce i-au fost acordate. Regele îl crede cu totul devotat, prietenul ţării şi extraordinar de capabil. A fost şi miner în Klondyke, fumător, beţiv: soţia i-a cerut să se desbere, şi el a promis; ea 1-a părăsit a doua zi, dar el şi-a ţinut cuvântul. Are un fiu inginer, însurat, Boyle a reuşit să întrunească toate companiile de petrol englez. A căpătat şi petrolul rus. Lorzi englezi îi scriu: „my dearest Joe". — Tocmai de aceia e periculos. — Contractul lui de petrol cuprindea „preţul mondial". Contra acestei idei, Ministeriul a fixat el un preţ. De aici paguba pentru ţară. Boyle a deschis un proces, care nu s'a hotărît încă. E brutal; pe oficialii de la noi, cari păreau că vor să-i ceară avantagii, i-a dat afară. In lupta contra lui e ura lui Ştirbei şi pasiunea unei persoane influente din aristocraţia noastră. Ii amintesc Regelui cum s'a compromis Cuza cu Liebrecht, totuşi om inteligent şi energic, care a murit sărac. Boyle e văzut în excursiile regale, de ex. la Rucăr. Apare ca intim al Curţii. Să facă şi el ce am făcut eu, care am evitat totdeauna aparenţe de familiaritate. Regele recunoaşte că ar trebui să fie mai discret, şi i-a şi spus-o; de altfel e o lipsă de civilizaţie la noi că nu se admit legături personale ale Suveranului.

Ating situaţia politică. Regele a rămas la părerea că Averescu e un naiv, un „sub-ofiţer", care n'are baza cunoştinţilor sale, un autodidact pe apucate. Se putea mulţămi cu legea agrară. De ce a trezit Reşiţa? I-a spus-o; el a pretins că e prea mult angajat. Recunoaşte temperamentul lui Argetoianu. I-a cerut să lase glumele pentru club, cu atât mai mult, cu cât oamenii nervoşi le pot lua drept insulte. „Cest plus fort que moi. — II faut etre plus fort que vous-meme." Râde de Trancu, pe care Franklin Martin la Ada-Cale îl vedea ca ultimul Paşă al insulei. — Cu dânşii merge Maiestatea Voastră la încoronare? — Au mai fost astfel de oameni şi aiurea. Astfel, în Belgia, un de Peerebom.

Guvernul a trecut legi mari cu două treimi. Nu există prilejul de a-1 înlocui. Apoi nu se prezintă succesorul. Ardelenii negociază cu toată lumea şi nu încheie cu nimeni. Au negociat şi cu Marghiloman, care n'are parîid şi nu poate veni la guvern şi din acest motiv. Federaţia — i-a spus-o lui Maniu —, afară de tendinţi de clasă, pe care Regele

nu le poate admite, a pierdut prin retragerea mea autoritatea morală. Pe liberalii singuri nu-i vrea: autoritarismul unui singur om, care nici n'are capacitatea de lucru. Înţeleagă-se, dacă vreau, Ardelenii cu dânşii (Maniu m'a rugat să nu-i comunic nimic în această privinţă, neăvând autorizaţia lui Brătianu). Ii spun că, în acest caz, n'aş participa la Guvern, dar n'aş combate o astfel de formaţie, dacă ar fi alegeri libere. Regele le găseşte absolut necesare, de şi ideia unei disolvări îl jenează încă. Pe Maniu nu-1 vrea ca şef de guvern. Ii lipseşte deocamdată experienţa.

Seara, Ia Cameră, Titulescu aduce impozitul pe moşteniri. Se adresează' majorităţii, face declaraţii de solidaritate cu Argetoianu. Declară că sporul pentru proprietari va fi plătit, nu de îmbogăţiţii de războiu, ci printr'o supra-taxă pe cei ce au un venit de la 30.000 Iei înainte, aceştia fiind „oameni bogaţi". Se aprinde, strigă, caută aplausele mamelucilor. Pentru mine e o deziluzie.

La Cameră, încă un schimb de palme.

U Iulie.

Regele şi-a arătat încă odată dorinţa unei politice economice a Statului român mai presus de partide. Ea n'ar răspinge capitalul străin, fără a i se robi.

La Cameră, Maniu şi cu mine suntem împiedecaţi de a

vorbi în chestia Reşiţei. Raportor e un profesor Musceleanu. Generalul, aplaudat necontenit, e — ca de obiceiu.

La articolul 1 reiau chestia, învederând că şi proiectul primitiv al lui Tăzlăuanu era mai bun decât ce ni se înfăţişează. Găsesc dovada gramaticală^ a redactării articolului de către Unguri. Sunt încontinuu întrerupt grosolan. Pe băncile majorităţii organizează cântări bisericeşti. Urmează Madgearu. Ministrul de Interne îi spune o expresie care nu se poate reproduce. Tumultul ce se stârneşte e uşor de înţeles. Majoritatea urlă sălbatec. Averescu vrea să facă pe stenografi a tăgădui. Schitănescu stă să se răpadă asupra mea.

împreună cu liberalii, suntem hotărîţi să mergem la Regele pentru a-i denunţa acest perpetuu scandal: în adevăr, de şi regulamentul dă dreptul unui număr de patruzeci de deputaţi să ceară votul pe faţă, se înlătură acest sistem de votare şi se votează, falsificând, prin vot secret. întovărăşiţi de un grup de deputaţi, foştii miniştri şi cu mine ne înfăţişăm la Palat. Cererea de audienţă, colectivă sau individuală, o redactează Duca şi Mârzescu, cu ajutorul mieu. O primeşte ofiţerul de ordonanţă al generalului Angelescu. Mihalache, trist, îmi spune că-şi dăduse sama cum că se află între două bande, dar această situaţie trebuie să se mântuie odată.

Generalul Averescu anunţase că încă din Februar — lucrul nu se spune în expunerea de motive — Veith a mai oferit 25.000 de acţiuni. Aceasta trezeşte furioasele apetituri ale majorităţii.

Seara, repet declaraţia opoziţiei cu privire la votul Reşi-

ței. In înțelegere cu liberalii și Ardelenii redactasem declarația retragerii din Parlament. Țărăniștii cer să aibă întîiu o discuție între dânșii. Liberalii par foarte nerăbdători.

Schitănescu e învățat să spuie că l-am înjurat. Majoritatea strigă: „rușine". Aflu mai târziu ce a spus și rectific, întrerupt de urletele menajeriei. Spun lui Titulescu că nu mai pot avea relații personale cu cine se află în asemenea tovărășie. Ieșim apoi, deocamdată fără declarație, urmăriți de strigătul că ni se declară Colegiile vacante.

15 Iulie.

I. Brătianu vine la mine. Vorbesc de fiul său, care publică în „Revista Arheologică" din Paris un frumos articol despre descoperirile de la Argeș. Ca oricând îi amintesc de dânsul, e foarte mișcat.

In cursul conversației, el face aprecieri asupra ambiției mele, care îl făcea la Iași să vie el la mine și mă împiedeca de la o colaborare cu dânsul. Ii spun clar că reputația lui de „enjoleur" mă făcea și mă face să stau în defensivă. Brătianu spune că reputația nu e îndreptățită: numai față de Centrali a făcut așa, în anii neutralității. Maiorescu, ca și von dem Busche, erau siguri că cel d'intâiu vine la putere. El, Brătianu, n'ar fi consimțit la aceasta, fiindcă Maiorescu ar îi adus o îndreptare către Centrali.

încă de Ia 1913 el a spus că nu putem executa tratatul cu dânșii pentru a susținea astfel o politică de cuceriri. Maiorescu a înoit legătura, dar regele Carol a stat săptămâni de zile fără; a o iscăl. Kalinderu, care îl disuada de a o face, i-a spus-o mai târziu lui Brătianu, poate din îndemnul Regelui.

In materie de politică internă, Brătianu crede și el că situația a devenit absolut imposibilă. E pentru retragerea din

Parlament. Admite și necesitatea de a ne abținea de la serbările încoronării, dar amenințarea nu trebuie să vie prea de vreme. Averescu ar fi în stare să facă orice pentru a se menținea. Spune, glumind: „ar telegrafia Regelui că nu mai trebuie să se întoarcă din străinătate".

Omul i se pare și acum — orice ar zice Regele, care **el** e un naiv —, un om de puțină credință. La o glumă a mea el adaugă: „Eu am spus totdeauna că nu e încă ofițer". Descoperindu-se relațiile lui cu „Adevărul" când făcea parte din Ministeriul liberal, le-a tăgăduit, plângându-se că e urmărit de poliția secretă, iar, când i s'a vorbit de o întrevedere cu Honigmann, a răspuns liniștit că nu știa de legăturile lui Honigmann cu „Adevărul".

Brătianu e dispus a lucra cu Ardelenii. De și Maniu 1-a asigurat că Mihalache e „genial", nu admite decât colaborată individuale cu membrii partidelor de clasă. Crede că țărănismul e în scădere. I-ar acorda alegeri libere, reprimând abuzurile ce s'ar putea comite. Dar lupta ar da-o contra acestor adversari. Ii vorbesc de zvonul numirii la Interne a lui A1. Constantinescu. Spune că obiceiul lui e de a se gândi la portofolii numai după' ce i se dă însărcinarea de a forma cabinetul. Insist asupra necesității de a corespunde dorinții Regelui, care nu poate fi lăsat fără o cunoștință clară a ceia ce poate veni după o schimbare de regim.

I-am vorbit și de desconsiderarea față de mine când a reluat puterea în 1918, de traiul îngrozitor pe care am fost lăsat să-1 duc. E vizibil jenat.

Crede că această conversație e numai un început și că altele vor urma. I-am spus că, fără a-1 combate, nu pot participa activ la guvernarea lui.

Declarațiile de retragere din Parlament se vor face pe partide. Aceasta reiese din discuțiile de la „Majestic" (care se poate numi: „Iadul discursurilor"): țărăniștii, în lunga lor declarație, din care voiesc să facă o platformă de opoziție viitoare, atacă și pe liberali: „oligarhi"; deci Ardelenii și ceilalți nu-i pot urma.

Spun la ai miei că, din moment ce nu se cetește o singură declarație, cea propusă de mine, îi autorizez a spune în câteva cuvinte că ne raliem la declarațiile celorlalte partide din opoziție.

La ceasul șase, Mihai Popovici și Nistor îmi anunță că toți sunt gata de plecare cu declarațiile lor. înjgheb și eu una, și mă las convins să merg la Cameră. Oprindu-ne Ia clubul ardelenesc, aflu că din nou s'a reluat discuția asupra declarației țărăniste. Madgearu îmi spune că ar fi vorba numai de o absență până la demisia lui Argetoianu. Și ai miei par a șovăi, când ar fi vorba de o plecare definitivă. Mă întorc hotărât să nu mai calc la Cameră.

*

Seara, Duiliu Zamfirescu e adus la presidenție, și majoritatea capătă ordin să lipsească. Deci nu se deschide ședința.

16 Iulie.

Declarațiile s'au cetit astăzi. A noastră, de Paraschiv Chiriță. Eu am refuzat să vin: conduceam Ia mănăstiri (Văcărești, Pantelimon) pe scriitoarea engleză Devereux. Țărăniștii atacă, de fapt, pe liberali și pun ca termen al neparticipării la desbateri retragerea lui Argetoianu,

Averescu a anunțat cercetarea gestiunii liberalilor. Ar fi cu voia Regelui.

17 Iulie.

Maniu vine la mine pentru a se informa. E hotărât să anunțe la Cluj că fără schimbarea de regim ei nu participă la încoronare. Dorința lui e să nu se despartă nici de țărăniști, în a căror mare popularitate crede. îmi semnalează oferta pe care li-o face acestora, ca „democrați" și dușmani ai liberalilor, Argetoianu, în „Luptătorul", care ne atacă violent. Mihalache și Lupu n'ar fi primit propunerea.

Azi se ține adunarea comitetului țărănist. Mihalache îmi spune că nu va fi vorba de Stere.

18 Iulie.

Vaida vine la mine înainte de audiența sa la Rege. Ne înțelegem asupra lucrurilor care ar fi să i se comunice.

*

Știrbei, pe care îl întâlnesc pe stradă, e de părere că nu se va face nimic, căci Regele se va învedera, cum n'a vrut să-1 arate până acum, ca perfect incapabil de a lua o hotărâre. El, Știrbei, 1-a susținut în neutralitate, când Regele a avut crize de voință pe care Știrbei și le-a însemnat. Nu se poate împiedeca de a purta rancună pentru asemenea lucruri.

Trecând pe lângă Palat, unde Regele era Ia fereastă, el se retrage răpede la vederea mea.

*

Țărăniștii au primit în partid doisprezece Basarabeni, în frunte cu Stere. Mihalache, Lupu și Madgearu au mers sâ-1 aducă de acasă la Club.

Ce murdărie!

Se oferă, prin „Dimineața", două-trei locuri în Ministeriu țărăniștilor.

Guvernamentalii au avut un banchet de triumf: Take Ionescu, Titulescu s'au identificat complect cu colegii lor.

După toate câte mi le-au spus despre dânșii, Doamne!

*

Joi dimineață, Regele pleacă în străinătate.

*

La Senat, AI. Constantinescu a fost împiedecat prin urlete de a ceti declarația de retragere a partidului liberal.

*

S'a și cerut șefilor de grupări să desemneze delegați pentru a. cerceta gestiunea guvernului liberal.

19 Iulie.

Vaida a făcut Regelui o expunere complectă a situației. Regele a încheiat cu aceia că „va asculta și pe ceilalți domni". Vaida are puține speranțe.

*

I. Brătianu e în București. Doctorul Angelescu vine să mă îndemne a încerca și eu o presiune puternică asupra Regelui. întâlnesc în stradă pe Mârzescu, care vorbește de guvernul liberal ca de un lucru în perspectivă imediată.

La cinci audiență la Palat. întâlnesc pe Mihalache, care mă precede. Purtarea mea rece îl întristează. Foarte mișcat, vine să-mi dea explicații. Totul a fost fără voia lui. Cei din provincie, foștii parlamentari, nu erau în curent cu situația politică. Ei au decis. — De ce n'ai demisionat? Răspunde că la ei nu e ca la noi și că partidul hotărăște. Ii spun că ce s'a petrecut e o nenorocire, că se lucrează la anularea lui personală și că nu peste multă vreme va vedea consecințele.

*

Aflu pe Regele foarte trist. Ii spun: — Maiestatea Voastră știe de ce am venit. — Știu, și asupra lucrurilor petrecute nu poate fi nicio divergență de păreri. Și eu împărtășesc opinia generală. Nu-ți poți închipui cât am suferit de o bucată de vreme de ceia ce se întâmplă.

„Reșița" a vrut s'o împiedece. Asigurase despre aceasta pe Duca. Averescu a venit fără autorizație cu proiectul, care a făcut să se reverse paharul. N'a aprobat nici cercetarea contra liberalilor, care e numai cercetare, nu punere supt acuzație. „Reșița" nu va merge la Senat. Nici legea agrară pentru Ardeal, care distruge pădurile. E și contra desfacerii Universității sășești, pentru care aduce argumentele lui Vaida. Știe în ce hal se află țara. Ii spun: „Voiește Maiestatea Voastră ca Domnia Maiestății Voastre, care, în ce privește hotarele și drepturile naționale, stă cea mai sus în desvoltarea istorică, să fie supt raporturile moravurilor publice cea mai de jos?". Pe Averescu continuă a-I socoti ca pe un naiv, chiar dacă e, cum i se spune, și un șiret. Se exprimă aspru, cum a făcut și față de Vaida, asupra lui Argetoianu. Recunoaște că furtul a năpădit în toate domeniile oficialității și observă cu tristeță că armata e infectată în rândul întâiu. Ii arăt și nemulțămirile din armată: un ge-

neral se oferia să sprijine cu trupa sa o mişcare contra Guvernului. Regele o atribuie şi „galonomaniei", după exemplul răpezilor înaintări din războiu.

Ce e de făcut? Recunosc că Ministeriul de funcţionari e imposibil. Ar trebui să lucreze cu un aparat administrativ străin lui. Recunosc că Ministeriul de coaliţie nu-1 vrea nimeni. Rămâne Brătianu cu reprezentanţii din provincii şi cu îngăduirea mea. Regele obiectează că nu i s'a dat asigurarea unei înţelegeri, făcând-o a depinde de sancţiunea lui, chemarea la Guvern. Explic aceasta prin gândul Ardelenilor că s'ar putea păstra legături şi cu ţărăniştii şi prin îndoiala dacă prin această legătură se va ajunge totuşi la Guvern. Ating numele lui Stere. Regele îmi spune că a înştiinţat pe Mihalache de caracterul destructiv al acestui om. Asigur pe Rege că înţelegerea de fapt există, E mai bine ca liberalii să vie acum, cu legături şi garanţii, decât mai târziu singuri.

La vorba de la sfârşit că „va asculta şi pe ceilalţi domni", observ ca nu e un răspuns care mi se poate da mie. Regele ripostează: „Am înţeles. J'ai Ies autouts".

I-am spus Regelui că nu vom putea participa la încoronare supt acest regim. — Dar încoronarea e ceva cu totul deosebit. — Eu am reînoit asigurarea. Nici eu n'aş putea-o face, fiindcă interese politice i-am sacrificat Regelui, dar demnitatea mea de om, nu pot. Zăbava de o lună va deslănţui toate intrigile. Acest Guvern va încerca să se menţie şi prin forţă. Ni-ar rămânea să ni luăm paşapoartele odată cu plecarea Regelui. In cursul conversaţiei, i-am spus Regelui că Stere, stăpân pe ţărănişti, va încerca să fie stăpân pe Coroană, niciun pas al Regelui neputându-se face fără voia lui.

Cum Regele vine după mine ca să-mi spuie, foarte amabil şi animat, parcă, de dorinţa unei ultime dovezi de prietenie,

ceva despre nişte cărţi, îi mărturisesc că un martor al tinereţii sale — e Regina, dar nu vreau să i-o spun, — îl arată ca fiind cel mai înzestrat dintre fraţi, însă totdeauna supus celorlalţi. De aici a rămas... — Timiditate? — Obiceiul de a vă retrage trei paşi când e vorba de un act de voinţă. Data aceasta, obiceiul ar trebui biruit.

Mişu a încercat o conversaţie cu mine, pe care n'am acceptat-o. Nu-1 cred fidel nici liberalilor., cari l-au numit.

Seara, Stoica, revenit din Italia. Fasciştii au biruit. Ceilalţi, siliţi a striga la Veneţia: „Viva l'Italia", cer umil pacea. Popor energic în manifestarea conştiinţei sale.

Dickinson, vice-preşedintele Ligii Naţiunilor, vine la mine. Face o anchetă în Ardeal. Vorbim de păcatele Germaniei. El ar fi influenţat de Unguri. Aici, ca ajutor, i s'a dat un biet copil de la Externe... Mă feresc de a atinge direct chestia care îl preocupă.

20 Iulie.

Averescu îşi închide Parlamentul cu un mesagiu regal smuls Suveranului şi cu o cuvântare în care reeditează toate atacurile.

Nistor îmi spune că a vorbit cu Regele, care s'a arătat ne-

hotărât, scuzând Guvernul: generalul nu e aşa de rău! A obținut de la el zăbava „Reşiței". Nistor observă Regelui că un Rege nu „obține" ceva de la miniştrii săi. A recunoscut că în Bucovina administrația nu există de fapt, A cerut dreptul de a se odihni, fără a fi egoist, A dat făgăduieli vagi.

*

Ciotori a venit să scuze pe Titulescu, care, la banchetul pentru legea agrară, a făcut elogiul generalului. Ar fi fost şi „ironie", şi lui nu i s'a oferit niciun banchet. Rămân uimit de atâta elasticitate. Maniu, care e de față, îi spune că omului politic, pe lângă inteligență şi cunoştinți, i se cere şi „firmitate".

*

Maniu mă consultă asupra răspunsului de dat preşedintelui, care îl întreabă dacă a demisionat, cum, de altfel, ne întreabă pe toți. Va răspunde că n'a demisionat: nu-i convin acum cinzeci de alegeri în Ardeal. Din partea mea, declar că rămân şi în această privință solidar cu partidul național din provinciile alipite.

Vorbim de platforma pe care, în cazul unui Guvern Brătianu, am putea lucra. Propun terminul de „Colaborarea Națională". Acest termen îl încântă pe Maniu. Ar trebui, zic eu, să-1 poarte şi un mare ziar național.

21-23 Iulie.

Regele nu se poate hotărî. Față de Mihai Popovici, care a fost deosebit de duios şi de elocvent, a lăcrămat. A lăsat să se înțeleagă că la toamnă se va lua hotărârea. Titulescu,

primit Vineri, a insistat, se spune, pentru rămânerea Ministeriului.

24 *Iulie.*

Brătianu, chemat la Palat, refuză: n'ar vrea să apară ca unul care cere încetarea urmăririlor.

*

Take Ionescu vine la mine. Ii recomand „de tirer son epingle du jeu". Răspunde că are de gând. E tot nemulțămit. Titulescu ***Ua*** jignit greu prin declarația lui, care îl înfățişa ca „avocatul străinilor". La banchetul lui Averescu — primari cu tricolorul la brâu în galerie, aducând ca dar o machetă şi poftiți la masa dezordonată, lojile goale, anarhie în toasturi, Averescu, atât de mult întrerupt, încât a cerut să i se îngăduie a vorbi—, el a luat cuvântul numai după cererea lui Argetoianu şi a făcut numai vagi complimente generalului. D. R. Ioanițescu a cerut atunci fuziunea cu democrații. Take Ionescu n'a răspuns.

Titulescu ar fi fost foarte dârz. Ține la punerea în aplicație a legilor lui. Vineri, pe la două, fără să ştie Averescu şi Argetoianu, Ministeriul era în mare primejdie. Acuma — s'a amânat.

*

„Universul" aduce ştirea că se pregătia la Arad un atentat contra Regelui.

*

Take Ionescu spune că victoria Grecilor în Asia Mică este foarte importantă. Vor lua Angora, dar vor căuta să facă un front în dosul ei. Au de la Englezi aeroplane, tu-

nuri grele, tankuri. Conduşi de generali buni, au biruit prin tactică. îndată Bulgarii au scăzut tonul.

Anarhia în ţară continuă: banditul Vârlan din Tulcea a „arestat" pe procuror; în Vasluiu s'a tras cu puşca şi cu mitraliere contra generalului Zadic, comandantul corpului al IV-lea de armată. Pădurile Neamţului sunt pline de tâlhari. In Cadrilater se dau continue lupte. La Hotin cete de hoţi pradă si ucid. Ministrul de Interne se ocupă prea mult de politică la Bucureşti.

„Patria" de la Cluj e făţiş pentru Stere. Voicu Niţescu strecoară în „Gazeta Transilvaniei" atacuri contra liberalilor şi invitaţii către „democraţia naţională" (vezi Stere). Mihai Popovici dezaprobă energic. El spune că Maniu, desgustat, rămâne la locul lui numai în urma insistenţei prietenilor. Am reînoit oferta unei colaborări mai strânse cu partidul naţional. Popovici ar voi-o.

Am întrebat pe Denize dacă o audienţă la Regina ar fi bine venită. Niciun răspuns.

I se atribuie Reginei păstrarea Guvernului.

Take Ionescu spune că a demisionat de două ori: odată când cu taxa pe mărfurile germane, a doua oară din cauza

tratatului cu Cehoslovacia, care i se părea necesar înaintea celui cu Iugoslavia.

! Pare mirat când îi spun că şi în afară de chestia de persoane Ion Brătianu e contra politicii lui externe. Se înîntreabă ce altă politică ar putea face România.

31 Iulie.

Deschiderea cursurilor de vară, foarte cercetate. Vin, conduşi de directorul Pană Popescu, cursiştii profesori de la Ploieşti, între cari Unguri şi Ruşi. Corul îl conduce un Rutean. In cuvântarea de deschidere evit tot ce i-ar putea jigni naţional. Soţia-mea explică învăţătoarelor maghiare in limba lor scopurile noastre.

l-iu August.

Take Ionescu vine la Văleni cu soţia şi cu câţiva excursionişti (Ioan Callimachi şi câteva doamne). Spune şi el câteva cuvinte cursiştilor.

3 *August.*

La Hotin umblă bandele ruseşti în voie. „îndreptarea" însăşi o mărturiseşte.

Regele a sosit la Paris, se pare, foarte bine.

4 *August.*

Ţărănismul revoluţionar atrage pe o parte din partizanii miei.

Dr. Gaster din Londra a făcut o lecţie despre importanţa folklorului român, în cea mai bună limbă românească şi cu foarte multă demnitate.

Şi-a arătat dorinţa ca neînţelegerile din trecut între ai lui şi Români să dispară, şi s'a oferit pentru aceasta.

Pentru Şăineanu, căruia i-a ajutat începuturile, nu arată o deosebită consideraţie.

Vorbeşte de bunătatea Regelui Carol, de superioara valoare intelectuală şi umană a lui Vasile Boerescu.

La Bucureşti a fost primit triumfal. A întâlnit şi pe tatăl său, în vrâstă de optzeci şi opt de ani.

Gaster pare să aibă cele mai bune sentimente pentru ţară şi să fie un suflet moral-religios.

7 August.

Prinţul Carol vine la Văleni. Administraţia judeţeană a luat toate măsurile pentru ca din satele vecine să nu vie nimeni. Au fost opriţi şi cursiştii de la Ploieşti. Prinţul a pus să-î cheme la telefon, dar tot n'au venit. Condus la sală, el răspunde foarte frumos la salutările care i se adresează. Recunoaşte partea pe care cursurile de aici au avut-o în realizarea unităţii naţionale; se declară cel mai călduros iubitor al culturii româneşti şi ni urează tot sporul.

Masa o ia la mine. Se. vorbeşte de încoronare. Prinţul nu înţelege de ce n'am lua parte la acest act, care n'are nimic a face cu politica de partid. Biserica de la Alba-Iulia nu-i displace.

După amiazi, prelegerea mea despre mormintele de la Argeş.

Până la plecare, Prinţul vorbeşte, cu libertatea lui obişnuită, de chestii curente şi de persoane la ordinea zilei. Ii place conversaţia lui Take Ionescu, dar găseşte că el prea mult favorizează interese care nu sunt ale noastre. Pe

Brătianu, reproducând o vorbă pe care am auzit-o atribuită tatălui său, îl crede singurul om de Stat, ceilalţi fiind „oameni politici" (eu fac... şi politică). Regretă exclusivismul lui. Viitorul îl vede în coaliţii de partid. Argetoianu i-a spus că „Guvernul lui e ultimul guvern de partid. Celelalte vor fi altfel, indiferent dacă vor fi mai bine ori mai rău".

La plecare, întrebând de Princesa Elisabeta, Prinţul spune că nu i-a scris nimic.

Cu Prinţul era adiutantul, colonelul Condeescu, Mugur şi un specialist în automobile, Dahon, Francez după tată, iar după mamă nepot al lui Petru Mavrogheni.

9 August.

Bogdan-Duică scuză încercarea ţărăniştilor de la Silistra de a câştiga pe Bulgari cu o foaie în limba lor, „Solia Dobrodgei" (sic), dar recunoaşte că nu se va ajunge la nimic cu aceasta. Totuşi el crede că ieşim din faza naţională pentru ca să intrăm într'una economică.

Bande ruseşti atacă la Tighinea cu mitraliere. Deva, aprinsă de căldură năprasnică, e în flăcări. Ţăranii din Dâmboviţa pradă pe trecători.

10 August.

Profesorul Papacostea mă întreabă dacă nu recunosc că regimul Marghiloman a fost folositor.

12 August.

Bogdan-Duică aminteşte la cursuri opera de cultură națională făcută la „Tribuna".

Şi când o compari cu ce este astăzi în foile româneşti din Ardeal, te cuprinde scârba şi mila. Aceasta e stăpânirea românească acolo în efectele ei?

Ziarele de aici sunt numai o cronică de crime şi mizerii.

Foaia săsească din Sibiiu reproduce după nişte memorii ungureşti recente cum a fost reținut Mackensen la Budapesta. Se caută a se înălța figura mareşalului „trădat", care striveşte supt desprețul lui pe adversarii răsăriți în Ungaria.

16 August.

Județul Vasluiu parcă ar fi în stăpânirea bandelor de hoți; în Cadrilater s'ar fi făcut însă linişte.

Ploile au început. Se pare că în Bulgaria porumbul se uscă la rădăcină.

Aristide Basilescu arată că, din enorma noastră „datorie de războiu", cea mai mare parte nu e datorită războiului.

Take Ionescu întovărăşeşte pe Argetoianu în Ardeal.

19 August.

Sosesc trei Englezi, aduşi de Murgoci, dintre cari un membru de la „Roual Societu", Chapman, un folklorist, Wright. Au fost în Serbia, de unde aduc impresii foarte defavorabile.

Take Ionescu a fost de fapt singur în Ardeal. El pleacă în Apus. Locul lui îl ține Argetoianu.

Guvernul promite războiul contra tâlharilor. Carele cu marfă de la Văleni, — căci la transportul cu trenul s'a renunțat —, vin cu escortă de patru oameni armați:

20 August.

Wright face o conferință foarte interesantă despre asămănarea obiceiurilor populare la Englezi cu cele de la noi; spune că ne are la inimă. Craigie, sosit aseară, un mare filolog, care lucrează Dicționariul limbii engleze, explică desvoltarea şi folosul ei.

Seara, soseşte de Martonne cu patru elevi ai săi.

21 August.

Fromont, elev al lui de Martonne, vorbeşte despre munca, economia şi patriotismul țăranului francez, precum şi despre rolul lui covârşitor în războiu. Apoi de Martonne înşişi,

în româneşte, despre rolul munţilor în viaţa poporului românesc.

El pleacă spre Câmpina, Englezii se întorc la Bucureşti. In numele lor, Craigie mulţămeşte pentru tot ce a putut să afle, în aceste puţine ceasuri, despre ţara şi poporul nostru.

34 *August.*

Consiliul Naţional săsesc aruncă o energică protestare contra legii agrare din Ardeal. O prezintă ca votată fără amestecul lor, de oameni cari declarau că o fac contra lor, şi arată cum instituţiile lor culturale rămân fără sprijin. Susţin cu dreptate că trebuia o singură lege pentru toată ţara.

Bolşevicii ruşi ameninţă că, dacă nu li se dă hrană, invadează, prin România, în Europa. Li s'a răspuns de la noi în chip demn, dar nu ştiu dacă şi pregătirile militare corespund. Mai curând mă îndoiesc de aceasta.

Averescu a scris să se execute, nu legea agrară, ci decretul, care expropriază mai puţin. Când senatorul ţăran Rotaru s'a plâns în numele alegătorilor săi, i s'a declarat că e „o chestie politică". S'a cedat numai într'atâta că, unde,cer ţăranii, se va negocia de consilierul agricol cu parlamentarii.

26 August.

Bogdan-Duică publică în „Patria" un articol în care, confundând conglomeratul ţărănist cu ideia ţărănismului, declară că numai în cel dintâiu e mântuirea şi că, pentru a ni spune aceasta nouă, „foştilor aliaţi", se aşteaptă doar Congresul din Septembre. Intrarea lui Stere la ţărănişti o prezintă el ca o necesitate politică.

Stere e raportor pentru reforma Constituţiei în partidul său. Tot odată „Patria" mă atacă pentru că sunt contra acestei reforme, care, după mine, nu poate să aibă adeziunea tuturor partidelor şi poate trezi ambiţiile celorlalte naţiuni.

27-29 August.

La Breaza, pentru inaugurarea solemnă a Casei Naţionale. Mult popor, cam nedeprins cu disciplina culturii. Enorm lux. O soţie de învăţător face pe milionara. Se joacă danturi „moderne". Oficialitate multă şi mută. Cuvântări care nu toate răzbat la inima poporului.

31 August.

Emoţionantă închidere a cursurilor, puţin frecventate. Anunţ viitoarea Şcoală de fete, întregitoare a cunoştinţilor căpătate mai ales în şcolile din provincii.

Din America îmi vine ştirea că subscripţia pentru această şcoală se ridică la aproape 1.000 de dolari.

Mahno, teribilul şef de bande ţărăneşti ucrainiene, a trecut Nistrul la noi şi a fost dezarmat, ca şi urmăritorii lui sovietişti. Cineva spune că paza noastră în aceste părţi e insuficientă;

Mihalache ar fi dat pretutindeni instrucții să nu se rupă legăturile cu naționaliștii.

5 *Septembre.*

Averescu cutreieră Ardealul împreună cu Argetoianu, anunțând pretutindeni că e inamovibil. Părerea Coroanei nu pare a-1 interesa de loc. De „iubirea poporului" se crede sigur. Invită „partidele noi" la colaborare.

Excursie la Stari-Chiojd. La Râncezi sătenii, cari n'au pământ de împărțit și sunt la strâmtoare, se arată dispuși pentru colonizare. Un bătrân de optzeci de ani, la biserica lui Eufrosin Poteca, spune că odinioară era mai bine, nefiind lumea, ca acum, cu „mintea împărțită".

4 *Septembre.*

Vizita lui Beștelei, fost președinte la Curtea de Apel din Galați. îmi arată formularele declarațiilor de impozite: trebuie să fii un jurist sau un doctor în matematici ca să le înțelegi. Și ele se prezintă țăranilor...

In schimb inspectorii au automobilele, cu care vor alerga să prindă pe cei ce n'au înțeles.

Valuta noastră e la 14,80. Prețurile s'au îndoit la București.

6 *Septembre.*

Cea d'intâiu ploaie bogată, poate prea târzie, cade asupra porumburilor ofilite.

7 *Septembre.*

Comuniștii de la Jilava și Văcărești au vrut să evadeze și au avut o luptă cu soldații.

La Nistru ar fi fost o pregătire de atac bolșevică. Oficiosul dă un comunicat că s'au luat măsuri la graniță și ministrul de Războiu a plecat acolo.

Beștelei povestește despre Dimitrie Sturdza că, odată, la o alegere, vorbindu-i de răul obiceiu de a se numi nespecialiști la Ministere, micul ministru de Războiu i-a spus: „eu cunosc toate regulamentele oștirii pe de rost".

8 *Septembre.*

Un avocat din Sătmar, Cherecheș, vine să mă consulte cu privire la o plachetă a încoronării, făcută de un sculptor maghiar și care s'ar vinde pentru Oficiul Invalizilor, care-I recomandă. E o concepție imposibilă. Regele și Regina, în genunchi, striviți la o margine.

încoronarea se amână. Așa a hotărât Consiliul de miniștri, lucrările nefiind gata. Ca „precauție" s'au și dărâmat câteva arcade din clădirea de la Alba-Iulia, spre marea satisfacție a lumii unguresti, care foiește în cetate.

Regele ar fi fost consultat, el care ținea numai decât ***să*** se facă încoronarea la 24 Septembre.

9 *Septembre.*

După moartea neașteptată a profesorului Precup din Blaj, care, acum câteva zile, mi se arăta desgustat de politica

şcolară de partid, dispariţia violentului liberal care a fost doctorul V. Sion.

11 Septembre.

Câţiva dintre prietenii miei politici vin de la o consfătuire pe care au avut-o în Bucureşti. întrebat de Munteanu-Râmnic, li-am comunicat că hotărârea mea este: nici contaminare cu Stere, nici confuzie cu liberalii, ci solidarizare naţională şi doctrină democratică. Ei îmi spun că pretutindeni liberalii se prezintă ca siguri de putere. Pentru aceasta li trebuiesc eu, nu partidul mieu. Mi se cere sfat asupra atitudinii lor faţă de ţărănişti, cari răspândesc că m'am depărtat de dânşii fiindcă n'au vrut şefia mea: li răspund că mişcarea pentru ţărani a plecat de la noi, că la ea s'au raliat ţărăniştii, cu o formulă mai simplă şi mai brutală, că, despărţindu-se azi, ei au de dat explicaţii, nu noi.

*

Francezi, conduşi de profesorul Glotz, cercetează Ardealul, foarte bine primiţi. In Vechiul Regat guvernamentalii s'au ospătat mai ales pe dânşii.

12 Septembre.

Ungurii lui Lehar şi Horthy poartă războiu în lege cu Austria şi răspund Aliaţilor că-şi vor relua provinciile austriace, cu garanţie că nimeni nu Ii va lua înapoi Burgenlandul. Se vorbeşte de intervenţia „Micii înţelegeri". Beneş e Ia Praga, unde discută cu miniştrii Aliaţilor.

15 Septembre.

Ce haos la Bucureşti! Mihalache a lăudat public la Brăila

pe Stere, pus alături de Oscar Jaszi si Maniu, ca „mare sociolog". Lupu, al cărui frate s'a ales deputat la Tulcea — ţărăniştii revin toţi în Cameră — anunţă că nu se negociază mai departe cu averescanii. Iar la Florica liberalii ar fi vorbit de apropiata lor venire la putere, cu Inculeţ, cu Nistor, cu un delegat al partidului naţional. Din partea lor, partizanii miei, strâmtoraţi, ar vrea o participare la viitorul Guvern. Li spun că bucuros m'aş retrage de la conducerea lor pentru a face o politică de conştiinţă.

16 Septembre.

Mihai Popovici vine la mine. Ardelenii nu fac politică alături cu ţărăniştii, cari, din partea lor, printr'un comunicat al lui Mihalache, anunţă că ei luptă şi cu averescanii şi cu liberalii. Ii atrag atenţia asupra faptului că legătura dintre ei şi mine n'a fost formal ruptă. Ar putea-o recunoaşte la întrunirea lor de Duminecă, întărindu-se astfel baza lor în negocierile cu liberalii. Acestora li-aş cere cele cinci judeţe unde ai miei şi-au dovedit popularitatea: Dorohoiu, Suceava, Covurluiu, Putna, Prahova. S'ar putea şi compensaţie de la un judeţ al nostru la unul ale lor, în punerea candidaturilor.

*

Deschiderea târgului de mostre de la Parcul Carol, cu un foarte frumos discurs al Prinţului Moştenitor.

20-22 Septembre.

Plecare la Paris. In ajun mi s'a vorbit din nou despre posibilitatea unei schimbări de regim.

23 Septembre.

Aflu la Paris că leul, crescut până la 15 centime, a scăzut din nou. Se zice că şi din anularea planului lui Titulescu de a face un mare împrumut în EIve{ia pentru stabilizarea cursului.

Aici, Regele fusese întâmpinat, din cauza originii sale germane, cu foarte mare răceală. Pe urmă lipsa lui de morgă, familiaritatea vizitelor lui pe jos cu Regina de braţ i-au câştigat inimile. Şi Regelui Parisul i-a plăcut foarte mult. N'a voit să audă nimic despre politică.

24 *Septembre.*

Valuta a căzut la 12.6. Blank, pe care-1 caut pentru amănunte de mobilare a şcolii, se apără de orice răspundere. Nu numai că nu plătim în străinătate, dar nu răspundem creditorilor şi nu prelungim măcar poliţele. El prevede o nouă scădere. Se apără că ar sta cu banul său la dispoziţia germanofililor, dar a primit pe Stere şi a discutat cu el. Nu pare străin de susţinerea bănească a ţărănismului.

Profesorul Bedier vorbeşte de lipsa de consecvenţă a Ruşilor, „seducători", dar tot odată şi „inquietants". Soldaţii lor, repartizaţi la bateriile fiilor lui, nu voiau să lucreze la refacerea caselor ţărăneşti dărâmate. Articolul despre România de la „Revue de France" este al lui Petin.

Cineva îmi spune că are de la Ştirbei, ca şi de la Denize, asigurarea că până la încoronare Regele nu vrea să schimbe Ministeriul şi să încerce alegeri noi.

25 Septembre.

Avocatul Krainik, Evreu român aşezat la Paris, care se îngrijeşte de succesiunea mamei Reginei, se plânge şi el de neatenţia şi negligenţa financiară a Românilor. Odată, pentru neplată, Statul român a fost „saisi".

Seara, la studenţii români, cari vor valută şi mai departe, şi au căpătat-o de la Titulescu în Elveţia. Li arăt că singura condiţie pentru continuarea valutei ar fi să se dea lista celor cari beneficiază abuziv de dânsa, precum şi a celor cari, fiind studenţi, nu-şi fac datoria. Adaug sfatul că numai pentru specialităţile care nu se fac în ţară să se ducă în străinătate studenţi cari, pe lângă cunoştinţile necesare, trebuie să trăiască în mediul particular al ţării. Multe mişcări de desaprobare. Intre cei prezenţi erau atâţia pentru cari aceste sfaturi erau o ameninţare.

26* *Septembre.*

Deschiderea Congresului de Istoria Artei. Bulgarii sunt reprezintaţi prin rezidentul lor obişnuit, Ivanov, Sârbii prin mai multe persoane.

După amiază, directorul Artelor, Leon, deschide Congresul printr'un frumos discurs, urmat de salutul reprezintanţilor deosebitelor State. Andre Michel, în numele biuroului, încheie seria cuvântărilor.

28 Septembre.

Văd pe Take Ionescu, care nu pare sigur de situaţia lui: ar dori Ministeriul de coaliţie.

29 Septembre.

Excursie la Chartres. In tren, la dus şi la întors, împreună cu Enlart. Vorbeşte de petrecerea lui în Cipru, plin de urme franceze. Locuitori blonzi în munte, cuvinte ca chanapi, ornieri, etc. A cunoscut şi pe bizarul maior Tankerville Chamberlaune, care, căsătorit cu o princesă Ruspoli, a clădit o biserică catolică la Limassol şi a supus-o împăratului Austriei. Enlart merge acum în Siria pentru săpături la Margat şi Tortosa.

l-iu Octombre.

Enlart face conferinţa lui despre arta cruciaţilor în regatul de Ierusalim, cu amabila pomenire a Istoriei cruciaţilor pe care o scriu.

2 Octombre.

Excursia Congresului la Reims, zguduitor prin ruinele lui. Se cercetează bisericile St. Jacques şi St. Remi. In jurul acesteia din urmă, fiind hram, se desfăşură bâlciul, serbătoarea populară. Lipsă de gust, zic unii, probă de vitalitate, li se poate răspunde.

La Versailles se arată apartamentele regale. In tramvaiu lucrători beţi, toleraţi de toată lumea. Unul face să se ridice un biet Chinez speriat şi, arătându-şi rănile, acopere de injurii pe conductor, aruhcându-se să-1 sfâşie. Peste câ-, teva momente vorbeşte cu dânsul ca doi camarazi.

3 Octombre.

La Fontainebleau, perfect păstrat după părăsirea lui Napoleon al III-lea. Cultul celui d'intâiu Napoleon domină, acoperind pe fundatorii din dinastia de Valois. Congresiştii se îngrămădesc să-i vadă tricornul. Această, nouă idolatrie începe a fi desgustătoare.

Apoi Ia Courans, unde cunosc pe Schlumberger, cu totul zdrobit de vârstă şi de boală. Apoi la Vaux, casa Iui Fouquet, acum a unui fabricant de zahăr, care ni-o explică. Grădinile sunt mai armonioase decât cele din imensul Versailles.

Theodore Reinach ne ia la dus şi la întors în automobilul lui. Fiica lui confirmă că sunt în Franţa oameni cari cred că singur Caillaux ar putea „salva". Blocul radical s'a format numai pentru a combate clericalismul, înviat şi în literatură.

Deocamdată, într'o alegere comunală, biruie cutare comunist, fost ofiţer de marină, condamnat la cincisprezece ani de închisoare pentru că a vrut să-şi omoare superiorii şi să dea vasul în manile Germanilor.

Aceştia caută relaţii de comerţ cu Franţa. Cer mere din Normandia şi oferă granit pentru mormintele soldaţilor morţi! Unul a vrut să ia parte Ia congres. I s'a răspuns? că aceasta priveşte comitetele naţionale şi, pentru diferite consideraţii, nu s'a crezut că trebuie format unul pentru Germania.

In ziarul „l'Eclair" un critic de artă batjocoreşte pe „Suedezii şi Cehoslovacii congresului", cari „deambulează" şi „se gargarisesc" cu citate şi date, în loc să ajute artei franceze prin glorificarea noilor formule!

4-5 *Octombre.*

închiderea congresului cu o conferinţă a lui Venturi despre „artele în vremea lui Dante", din care accentul împiedecă de a se înţelege ceva.

In cursul Congresului, la recepţia de la „Frumoasele Arte", ni se înfăţişează vechea muzică franceză. In sunetele ei învie o societate dispărută, cu mişcări uşoare şi elegante, cu gesturi totdeauna observate, cu zâmbetul ei, fie şi ipocrit, dar plăcut. Şi, ceia ce nu s'ar bănui, sunt şi puternice accente de simţire intimă, aproape religioasă, amestecate cu celelalte. Am inovat mult mai puţin decât credem, dar am complicat de sigur.

*

Directorul Muzeului din Christiania ni-a prezintat probele unei picturi de care ţara lui e mândră. Vechiul DahI e în plină convenţie şi nu văd cum a interpretat natura norvegiană. Dintrei ceilalţi, câte unul doar dă lucruri remarcabile, mai nemerit lucruri proprii. De la naturalismul brutal al celui care prezintă, fără nicio ştiinţă a grupării, „prostituatele la vizita medicală" ori al celui care aduce la nu ştiu ce adunare de sat ţărani în pantaloni negri ca ai lui Courbet, se trece, afară de un stagiu la „Şcoala din Heidelberg", la reproducerea tuturor formulelor de artă franceză, până la cea mai recentă, practicată de artişti norvegieni aşezaţi la Paris.

*

Seara, masă oferită de Societatea pentru istoria artei. Preşedintele ceteşte o foarte frumoasă cuvântare. Delegaţii naţionali trebuie să-i răspundă. De relevat al Olandei, care se întreabă: „ce am fi făcut fără Franţa". Tgs, al

Norvegiei, strecoară posibilitatea unei fraternităţi universale. Iau cuvântul şi protestez contra unei asemenea fraternităţi, căutând să evidenţiez umanitatea ideii latine.

La masă şi rectorul Appell, care mă asigură că nu e vorba nici de catedră ungurească, nici de profesori unguri la Sorbona.

6 *Octombre.*

Discuţia, la Congres, a dorinţilor emise. Fierens-Gevaert a oferit din nou Bruxelles pentru viitorul Congres. Scandinavii şi Olandezii erau vădit contra propunerii. Preşedintele, Andre Michel, cere să se lase data şi locul comitetului Societăţii pentru Istoria artei. Aceasta admiţându-se după lungi discuţii, se aminteşte „recunoscător" oferta belgiană şi aclamaţiile cu care a fost întovărăşită. Apoi se discută, de formă, învăţământul Istoriei artei în şcoli.

La Fontenag-au-Roses, unde iau ceaiul la Lot. El îmi spune că în adevăr a fost vorba de catedra ungurească. In Consiliul Facultăţii de litere Aulard o susţinea, ca mijloc de reconciliare. Lot a combătut-o violent. S'a lăsat chestia deschisă: adoptare, se pare, în principiu, dar realizare numai dacă nu se jignesc Aliaţii.

*

Seara, conferinţa mea despre arta şi costumul românesc, la Legaţie, cu asistenţa lui Appell, a delegaţilor elveţieni, a lui Mărio Roques.

Take Ionescu, întors azi dimineaţă de la Londra, pare foarte obosit şi rău dispus, Stoicescu, secretarul Legaţiei din Paris, îmi spune că ministrul a dictat un lung memoriu

contra Ungurilor, cari cer iarăşi, la Conferinţa Ambasadorilor, schimbări de frontieră.

Lot spune: politica Franciei e a burghezului onest, dar mărgenit. Se ştie dator Angliei cu atâtea milioane şi face deci politica Angliei. Germanii ar fi făcut altfel: ar fi cerut creditorului să-i ajute, căci, altfel, nu-i va plăti.

7 Octombre.

Zvonuri despre apropiata schimbare de regim la noi. La Iaşi, unde Averescu şi-a adus partizanii, oficial, cu trenuri gratuite, el a spus că se ţine în margenile Constituţiei: a o călca de jos este o revoluţie, a o călca de sus o lovitură ide Stat! Deci el se crede intangibil.

Mi se spune că d-ra Văcărescu a avut un mare succes la Geneva. Apponyi a felicitat-o, regretând că Ungaria lui n'are pentru propaganda ei astfel de femei.

8 Octombre.

Excursie la St. Denis. Pregătiri pentru hram în mijlocul unui oraş socialist, cu o municipalitate comunistă, care strânge bani pentru Ruşi şi aţâţă greva din Nord.

Ziarele din ţară vorbesc de nesfârşitele negocieri dintre Ardeleni şi liberali.

9 Octombre.

La Musee Carnavalet şi la Trocadero. Aici Ungurii, Ruşii, Bulgarii au frumoase vitrine în secţia etnografică; noi, o batjocură!

10 Octombre.

Plăcută zi liniştită la Senlis, distrus, în parte de Germani, ca „represalii".

Aflu din ziare de întrunirea naţionalistă de la Craiova.

12-13 Octombre.

Appell îmi arată că nu e vorba la Sorbona de o nouă catedră ungurească, ci de continuarea aceleia pe care o creaseră Ungurii pentru Kont, la care succedase Eisenmann. Guvernul din Pesta a stăruit, invocând pacea şi arătând că e gata să dea mai departe subvenţia de 2.000 de franci pe an. Din partea mea, mă ofer să fac, două luni pe an, lecţii despre istoria Românilor pe lângă catedra lui Roques. Appell n'are nimic împotrivă.

Şi acum mai sunt în Paris Români cu cămăşi de mătasă cari merg să ceară sufletelor bune, ca d-ra Văcărescu, bani pentru a continuă să petreacă.

In schimb, de când Blank[1] a tăiat subvenţia la 200 studenţi, ar fi, de fapt, aceia cari mor de foame.

74 ***Octombre.***

Stoicescu de la Legaţie se ţine ascuns de frica studenţilor cari-i cer valută.

15 Octombre.

întâlnire, dimineață, cu delegații fabricilor de hârtie şi ai tipografilor francezi pentru o mare întreprindere franco-română, cu legături peste hotarele noastre. Mi se obiectează că şi Averescu a făcut aşa ceva, că pădurile sunt scumpe, că Guvernele se schimbă, că Brătianu n'ar fi dispus a îngădui concurența la planurile economice al partidului liberal.

*

La Ch. V. Langlois, la dejun, cu Jameson, reprezentantul Fundației Carnegie, care, cu cheltuieli de milioane, face să se copieze tot ce priveşte, în arhive, Statele Unite. A fost Ia Congresul din Londra. Vorbeşte de Rostovțev, care este acum la Universitatea din Wisconsin. A luat moştenirea profesorului de istoria antică şi are un mare succes. îmi dă adresa: se oferă să mă ajute în viitoarea mea călătorie în America.

Langlois, când îi vorbesc de prada germană la noi, îmi opune a noastră în Ungaria. Protestez, arătând că sunt şi lucruri inevitabile, dar că este o enormă exagerație. El a cetit cartea fraților Tharaud despre bolşevismul în Ungaria. Mă tem că asemenea păreri sunt şi la Ministeriul de Externe, unde are un mare rol cumnatul lui Langlois, Marcelin Berthelot.

La Institut, unde se face darea de samă despre lucrările din Egipt, Salomon Reinach, cu multe detalii, despre cară cu seceri şi poduri pe băşici.

*

Ceaiul la d-ra Văcărescu. Este şî Toma Ionescu, care

spune cum a maltratat pe profesorul Muret, de la Lausanne, care lansase vorba lui Apponyi că am prefăcut în şcoală primară Universitatea din Cluj. D-ra Văcărescu prezintă discuțiile de la Societatea Națiunilor ca haotice: fiecare spune ce vrea, într'o franceză imposibilă. Delegația Columbiei amenința pe succesorii Rusiei cu trezirea „ursoaicei".

E vorba de planul cu hârtia, şi d-ra Văcărescu e gata să vorbească Ia Propaganda Franceză pentru a da încredere negustorilor.

*

In cuvinte de romantic pasionat, bancherul Blank vorbeşte de avioanele lui cu patru motoare, care în curând vor pune Bucureştii la câteva ceasuri de Londra.

17-18 Octombre.

Două zile la Amiens. Impresionant, ca trecut, iar, ca prezent, stăpânit de o arogantă democrație muncitorească.

19 Octombre.

La Paris vizita laboratoriului de geografie fizică al profesorului Gentil, care a fost şi în România. Unul din ascultătorii lui, Bourcart, care a scris despre Albania, unde a stat multă vreme, mă întovărăşeşte şi el la cercul Paris-Orient, unde țin o conferință despre România economică. Răspunzându-mi, Francezii de față şi Gentil arată însemnătatea petrolului român şi nevoia de colaborație pe acest teren.

22 *Octombre.*

Bemont la mine. Vorbim de reluarea buletinului român la „Revue Historique".

Seara, conferinţa mea în sala lychelieu de la Sorbona, despre „O călătorie în România". Asistă vre-o 500 de persoane.

23 *Octombre.*

La Rouen. Dimineaţa, vestea că din nou Carol de Habsburg a intrat în Ungaria, după ce conferinţa de la Veneţia dăduse acestei ţări neastâmpărate Şopronul.

Ce nenorociri mai prevesteşte această lovitură a Internaţionalei Albe?

In Portugalia Internaţionala Roşie a ucis pe miniştri, iar la Paris aruncă bombe asupra poliţiei.

24 *Octombre.*

Habsburgul degenerat ar fi fost oprit la Buda Veche de trupele credincioase lui Bethlen, preşedintele Consiliului, care ar vrea să se ţie de angajamentele diplomatice abia luate de Ungaria. Presa franceză vorbeşte de posibilitatea unei intervenţii armate a „Micii înţelegeri".

In tren prin Lg Mans spre Rennes.

25 *Octombre.*

Rea experienţă a ospitalităţii în vechea capitala a Bretaniei.

27 *Octombre.*

La Dijon.

28 *Octombre.*

O zi la Lgon, pentru mine neaşteptat de interesant ca istorie şi artă.

29 *Octombre.*

Cercetez Arles şi trec la Nîmes. Admirabil oraş clasic, cu grădini extraordinare.

30 *Octombre.*

Trec la Geneva unde întâmpin buna primire a ministrului României, Mărgăritescu-Greceanu.

31 *Octombre.*

Conferinţa la Institutul genevez. Lume destulă şi foarte aleasă, între care, mi se spune, şi străini, câţiva Ruşi. Expunerea despre razele şi Statele din Europa Orientală e primită cu interes.

l-iu Novembre.

Plecare spre Turin prin Lausanne. Ce ţară de admirabilă gospodărie această Elveţie care, e adevărat, trăieşte mai ales prin aceasta!

2 Novembre.

La Turin şi la Milano, unde lumea e strânsă pentru ceremonia „soldatului necunoscut".

4 *Novembre.*

La Roma aceleaşi serbări pentru „II milite ignoto". Mare participaţie populară şi multă omenie în imensul public.

5 Novembre.

Deschiderea Universităţii. Rectorul, un profesor de zoologie, e împiedecat de studenţi de a-şi termina discursul despre „relativitatea ştiinţei". Studenţii aplaudă, sâsâie, strigă. Fac cunoştinţa profesorului Festa, directorul Institutului Oriental, a profesorului Vivante, care pleacă în România pentru o declaraţie de expert într'un proces şi pentru pregătirea Codului de comerţ român după modelul celui italian.

La Universitate, conferinţa mea despre Izvoarele Istoriei Românilor."

6* *Novembre.*

La 3 şi jumătate altă conferinţă, la Legaţie, despre Arta românească. Asistă şi Venturi.

7 Novembre.

La Veneţia, unde copiez testamentul lui Philippe de Mezieres. Neuitată zi de linişte şi de frumuseţă.

9 Novembre.

întors lâ Bucureşti, aflu falimentul băncii lui Marghiloman,

arestarea directorului ei, Stoian, sinuciderea bietului Ghica-Comăneşti. Cursul leului, 6.90.

Titulescu a plecat la Paris, Take Ionescu la Viena (?). Regele consultă pe şefii partidelor. Petrovici asigură că „nu este criză ministerială", ci va fi numai o uşoară remaniere la deschiderea Camerelor.

10 Novembre.

Maniu îmi arată de ce negocierile cu liberalii, pentru a căror încheiere 'm'au aşteptat pe mine, merg greu. Li s'a recunoscut existenţa partidului lor în Ardeal, dar liberalii cer să se „colaboreze" cu dânsul, admiţând administraţia „naţionalilor", dar fără a împărţi mandatele, ceia ce s'ar face numai după formarea Ministeriului.

Din partea lui, Regele este decis la o schimbare. A reluat firul făgăduielilor din Iulie, dar cere să i se ofere pentru viitorul Ministeriu o formaţiune politică asigurată. Maniu crede că, neizbutind înţelegerea „partidelor Unirii", Regele ar da puterea şi liberalilor singuri. Aceştia îşi creiază, din oameni de nimic, foşti averescani şi maghiaroni, pretutindeni în Ardeal grupe de aderenţi, plătindu-se gras recrutorii.

Maniu crede că, într'un fel sau în altul, trebuie să se ajungă la un capăt până Duminecă.

*

După masă, Vaida şi Popovici. Chiar şi cel din urmă e deziluzionat. Târguiala orientală a liberalilor nu se mai mântuie. Când s'ar crede că totul e terminat, se prezintă o nouă obiecţie. Cel mai conciliant e Al. Constantinescu. I. Brătianu dispare Ia Florica. Sforile Ie trage fratele său Vintilă. Li răspund că, în cazul când nu s'ar reuşi la o

J ,

înțelegere, şi chiar fără aceasta, o apropiere între partidul lor şi al mieu e o necesitate, şi ar fi o binefacere pentru țară.

*

Seara, Nistor, foarte îngrijat. Nici el n'ar vrea să devie un simplu „fruntaş liberal". Şi lui îi recomand apropierea între partidele de naționalism şi democrație. Numai astfel am deveni un partid de guvernământ. Va vorbi Ardelenilor şi lui Inculeț, care revine Duminecă.

*

Averescu se încăpățînează să râmâie. Face propuneri Ardelenilor. Se crede sigur de colaborația Ia Finanțe a lui Marghiloman. Dar la unele Ministere s'ar face bagajele.

Un redactor de la „Adevărul", acum câştigat de liberali, supt firma lui Rosenthal, care li-a vândut şi „Izbânda", pretinde că cei doi Evrei arestați ca autorii atentatului de la Senat sunt întrebuințați pentru o simplă diversiune politică.

*

Ghica-Comăneşti ar fi fost sfătuit de tatăl său să nu garanteze. Amicii l-ar fi asigurat că s'ar îngriji de copiii lui.

*

Kirileanu se informează din partea Regelui de sosirea mea. El spune că vizita reginei Sofia nu 1-a prea mulțămit pe Rege. I se pare că o scrisoare a Reginei către Carol de Habsburg n'ar fi imposibilă. Ea se crede campioana formală a Monarhiei.

11 Novembre.

Dr. Angelescu la mine. Vine numai pentru informații, neaducând nimic nou în discuție.

Seara, Mandu îmi arată că situația ar fi aceiaşi.

Un ziarist îmi afirmă că Averescu, care se crede inviolabil după Constituție, pregăteşte Regelui un scandal politic.

*

Generalul Moşoiu mă asigură că n'a fost vorba demobilizarea a două divizii ardelene, cu sau fără telegrama întârziată şi pocită, că nu s'a îndrăznit aceasta, că granița noastră e descoperită, că tot ce s'a luat din Ungaria s'a împărțit la favoriți, că abia în şase luni am putea avea, o armată.

*

La Academie, Andrei Bârseanu, destituit pentru un discurs politic, comunică aflarea „Pravilei" lui Coresi şi a „Catechismului" de pe la 1560.

12 Novembre.

La Regele. Audiență acordată fără să fi fost cerută şi amânată de Ia şase la şapte, din cauza cursului mieu la Universitate.

Re*gele mi-a declarat că împrejurări ulterioare i-au dovedit, după audiența mea din Iulie, că aveam dreptate în prevederile, mele. Atunci nu putea să ieie o hotărâre, având imperioasa nevoie de a se odihni. Acum se ocupă de soluționarea crizei, care continuă, cu toate desmințirile pe care şeful Guvernului le dă pentru a-şi linişti partizanii. Regele i-a spus-o lui Take Ionescu.adăugind că nu e bine

să se ducă uzura aşa de departe. Situaţia financiară e intolerabilă: Guvernul nu e vinovat, fără îndoială, nici de condiţiile economice ale ţării, nici de criza generală. Dar lui, Regelui, îi trebuie o politică economică — şi aceasta nu există. A spus miniştrilor săi: „o caut cu lupa şi n'o aflu". Una rea chiar ar fi preferabilă acestor schimbări de pe o zi pe alta. Reputaţia ţării e compromisă. La întoarcere i-a spus generalului Averescu ce se vorbeşte în străinătate despre venalitatea oficialităţii româneşti. Averescu a iăspuns indignat că e o calomnie şi că vinovaţi sunt cei cari oferă. — Da, însă, când oferi cuiva, trebuie să ai presumţia că el primeşte. Regele recunoaşte şi reaua stare a armatei, şi va convoca în curând Consiliul superior al ei.

O schimbare e neapărată. Nu se poate deschide sesiunea Parlamentului. El ştie că la mine iubirea de ţară e unită cu credinţa faţă de Coroană şi-mi cere să-1 ajut în grelele împrejurări: Guvernul însuşi ar trebui să-1 ajute la o schimbare devenită indispensabilă. Ii spun de demonstraţia ce s'ar fi pregătind la Palat şi adaug observaţia mea că în această privinţă regele Ferdinand nu este ca regele Carol. — Dacă vor s'o facă, în ziua aceia eu nu voiu fi lici. Dar sunt liberi să se facă de râs.

Regele doreşte guvernul de colaborare. Ii observ că un guvern pur liberal ar aduna contra lui toată opoziţia şi că nu s'ar putea opri nici alianţa elementelor moderate cu cele extreme. Regele îmi spune că, vorbind de posibilitatea unui asemenea guvern, a vrut numai să exercite o presiune asupra lui Maniu, care zăboveşte încheierea înţelegerii. De altfel nu-i place regionalismul şi ţine de rău pe Vaida pentru formula „Ardealul al Ardelenilor", pe care el de sigur o înţelege altfel. Se ridică şi împotriva deosebirilor confesionale, care se ascuţesc fără motiv: Bălan ar fi prea intransigent în chestia „unificării Bisericilor". Nu se poate ca un

episcop din Ardeal să participe la alegerea celor de aici fără ca de aici să se exercite dreptul corespunzător de alegere în Ardeal. Revenind la Brătianu, Regele spune că acesta i-a părut gata de concesii şi i-a spus chiar că mai târziu ar introduce şi persoane în afară de partide în Ministeriul său.

Regele critică punctul de vedere de clasă la ţărănişti. Nu avem încă stomahul destul de tare pentru a mistui aşa ceva, Stere e un revoluţionar înăscut, care nu se poate stăpâni, dar a cărui inerţie îl împiedecă de a organiza ceva. — Sunt revoluţionari roşii, spun eu, şi revoluţionari negri: Stere aparţine acestora. — Cei d'intâiu, complectează Regele, râzând, sunt preferabili, fiindcă măcar îi vezi.

Regele vorbeşte încântat de călătoria lui în Apus. In sate se striga: „Vive le Roi!". O fetiţă îlurmăria pentru a-i spune: „Le bonjour â Mr. le Roi". A vizitat castelele de pe Loire şi Orleans; a stat şi la Veneţia o zi. S'a întâlnit cu fratele în Elveţia. A avut doar câteva lămuriri să-i deie. Intre ei nimic n'a rămas nelămurit. N'a cumpărat un castel în această ţară, ci a ajutat pe frate să menţie vechea posesiune a familiei. Vorbeşte de nepoată, soţia lui dom Manuel de Portugalia. Arăt că are greutăţi în Paris. — E, au trecut altele şi mai... Arhiducele Albrecht a fost câteva zile acolo şi, câtva timp, arhiducesa Isabela.

Despre Carol de Habsburg afirmă, indignat, că Regina nu i-a scris nimic decât doar mângâieri: ştirea contrară e „o infamie". Carola pripit cu câteva luni o întreprindere care putea reuşi. Regele nu s'ar fi bucurat de această reuşită; i se pare că un nou Suveran, de alt neam, ar măguli şi mai mult şovinismul maghiar.

La plecare îmi spune încă odată că „se bizuie pe dorinţa mea de a-I ajuta". Din Darte-mi. îl rog să exercite o presiune şi asupra liberalilor.

Maniu şi Vaida vin, scara, după informaţii. N'aduc cu ei nimic nou. Sunt siguri că Regina i-a scris lui Carol de Habsburg; li se pare că Habsburgii restauraţi, aceasta înseamnă chemarea la viaţă a unei caste întregi, foarte puternică, foarte periculoasă.

13 Novembre.

Aflu din ziare că, în lipsa mea, Consiliul Facultăţii de Litere a cerut dublarea catedrei mele, că ministrul va prezenta un proiect în Cameră. Avuseră cel puţin bunul simţ de a rezerva aprobarea mea. Consider acest ca o nemerită; ofensă.

Amicii miei caută să mă îndepărteze de înţelegerea cu liberalii, temându-se că aceştia „să nu-i mănânce".

Spre seară, Vaida îmi arată că neînţelegerea cu liberalii continuă cu privire la locurile din Parlament. Ardelenii oferă şi ei doar 16 liberalilor, cari cer de la 20 la 30. Goldiş joacă un rol dubios, părând gata a înlocui pe tovarăşii săi. Tinerii: Voicu Niţescu, Agârbiceanu, Sever Dan, care publică un interview în „Adevărul", sunt de fapt ţărănişti. Au anunţat în „Patria" adunarea ţărăniştilor şi, când li s'a atras atenţie, au cotizat pentru plata „anunţului".

' Tânărul Brătianu îmi anunţă că tatăl său, sosit de la Florica, doreşte să-mi vorbească.

14 Novembre.

Maniu şi Popovici vin la mine, încă nedumeriţi asupra posibilităţii de înţelegere cu liberalii. Li declar că eu nu voiu negocia cu liberalii decât dacă s'au înţeles prealabil cu Ardelenii. Dar aceştia sunt liberi să se înţeleagă şi singuri, fiindcă eu nu mă supăr.

Popovici ar fi pentru cedare faţă de liberali în chestia mandatelor, singura care se discută. Maniu pare a se gândi şi la posibilitatea înţelegerii cu ţărăniştii, pe care eu o declar, în ce mă priveşte, imposibilă.

întâlnirea lor cu Brătianu trebuie să aibă loc la cinci. După dânsa Popovici îmi trimete răspuns că ei „se lasă greu". Şi eu să fac tot aşa.

*

Nistor mi-a declarat că el n'a spus cum că în orice caz e înţeles cu liberalii, ci numai că, dacă nu s'ar înţelege Ardelenii, o situaţie nouă s'ar deschide, pentru discuţii ulterioare.

AI. Constantinescu, care trebuia să vie Ia mine, se declară bolnav pentru azi, nu şipentru mâne.

15 Novembre.

Al. Constantinescu a venit. E foarte inteligent, dibaciu şi energic. A pus de la început, cu precauţiuni, chestia participării efective la Guvern înainte ca să pot cere pre-

recturi şi primării. A trebuit să recunosc că are dreptate. Detaliile rămâne să le fixeze cu Brătianu. Am obiectat şi eu că, dacă nu pot refuza Regelui concursul mieu pentru a scoate ţara dintr'o situaţie imposibilă, am dreptul să ştiu cu cine aş împărţi răspunderea de Guvern. Constantinescu spune că din capul locului a fost contra greşelii unui Ministeriu de partid şi că luptă contra camarilei lui Brătianu, care ar voi aceasta din dorinţa de locuri în Ministeriu. A lăsat să se înţeleagă destul de clar că e în antagonism cu aceşti oameni.

Intre altele el arată cum, când s'a discutat dacă trebuie sau ba să mergem la Pesta, colegii lui, în lipsa lui Brătianu, se codiau. Prezan vorbia de cele douăsprezece divizii ungureşti. El, Constantinescu, a cerut Regelui un Consiliu prezidat de Suveran şi acolo, cu căldură, ameninţând că se retrage din Cabinet, a pretins înaintarea. Altfel, Ungurii vor veni până la Carpaţi. Cât priveşte opunerea Aliaţilor, am trecut peste ea de câte ori am făcut un pas către graniţele asigurate prin tratate. Mai târziu, când reprezentantul militar al Italiei a apărut, cu un veto, la porţile Budapestei, comandantul român, obiectând că n'are ordine în acest sens, a trecut mai departe, începând defilarea.

16 Novembre.

Maniu mi se plânge că n'ajunge la niciun rezultat. I se cere o treime a mandatelor din Ardeal pentru liberali. I se refuză orice lămurire asupra împărţirii scaunelor de miniştri. Brătianu a tot zăbovit întâlnirea, pentru a duce mai departe negocierile; la oarele cinci ele au fost, în sfârşit, reluate.

*

Banu îmi cere o întâlnire.

17 Novembre.

Brătianu retrimete pe Maniu la Mârzescu şi Constantinescu. Apoi are o nouă întrevedere cu dânsul. Rezultatul este: ruptura. El nu consimte a discuta asupra mandatelor.

*

Brătianu vine la mine la şapte. (Banu e „bolnav"). îmi anunţă ruptura. Se supără rău când îi spun că-1 socotiam „prea sus" pentru a rupe din asemenea motive. îmi face o adevărată scenă de ironie indignată. Tot aşa când îi spun că „nu primeşte nimic de la vremuri şi nici de la oameni" şi când îi explic că o face numai din „îndărătnicie", convins că partidul său poate guverna singur şi că deci negociază cu alţii numai din dorinţa de a nu se face nimic. La urmă îşi cere scuze. Nici noi n'ajungem, fireşte, la nimic. Brătianu nu ştie dacă-1 va chema Regele, dar, în acest caz, va primi. Il va susţinea puternicul curent de opinie publică. Apără pe ai lui din Ardeal şi Banat, de şi îi descriu trecutul lor şi-i arăt valoarea lor actuală. I-am afirmat hotărât neputinţa mea de a discuta odată ce nu merge cu Ardelenii. întâlnirea mă desgustă.

îndată aflu că liberalii au şi dat ziarelor un comunicat în care prezintă „regionalismul" ardelean ca motivul ruperii negocierilor şi asigură că „pactul" cu Nistor şi Inculeţ s'a iscălit. Maniu face a se desminţi aceasta.

Maniu vine la mine. Tăgăduieşte că Brătianu avea dreptul să spuie că el a oferit formal o fuziune cu liberalii. îmi

vorbeşte de ultima lui întâlnire cu Brătianu, despre care acesta nu-mi vorbise. Doreşte să mă întâlnesc mâne din nou cu dânsul şi cu Vaida. Ei sunt hotărâţi la acţiune. Şi Regele va fi înştiinţat.

18 Novembre.

La Regele, căruia i-am cerut audienţă.

Ii expun întrevederea cu Brătianu. Regele se arată foarte afectat. Spune de două ori că speră în reluarea negocierilor. Lasă să se întrevadă că totuşi ar chema pe liberali. Când îi vorbesc de caracterul incomod al relaţiilor cu Brătianu, el întrerupe: „Mie îmi spui?". Totuşi n'ar vedea altă soluţie decât aceasta, care vădit nu-i place. Ii pun în perspectivă alianţa partidelor populare contra unui asemenea regim, care ar însemna răsbunare şi prigonire. Vorbesc de putinţa unui Ministeriu compus exclusiv din magistraţi. Regele obiectează că ar trebui două alegeri, fiindcă este vorba de revizuirea Constituţiei. — Cele de-al doilea le-ar face Ministeriu] parlamentar. Nu pare convins. La îngrijorările mele cu privire la Constituţie, arată că s'a înţeles cu liberalii ca să se discute numai unele articole. E pentru această revizuire: astfel Ardelenii n'ar mai putea pretinde că este regim neconstituţional.

Grăbeşte, pentru întâia oară, ridicându-se, sfârşitul audienţei. Singurul lucru pe care l-ar vrea în adevăr e desfacerea de Averescu. E decis a nu deschide acest „Rumpfparlament". II va proroga.

Vaida vine spre seară. Vestea prorogării ar fi dat-o de mult „Viitorul". El, Vaida, se gândeşte la o alianţă cu ţărăniştii, chiar cu averescanii. Ii spun că, în acest caz, ar întâmpina hotărâta noastră duşmănie.

Generalul Coandă, căruia, după îndemnul lui Bianu, îi prezintasem demisia.din Comisia încoronării din cauza marilor cheltueli necontrolabile, îmi spune că Regele mă ceruse ca membru al ei. Cheltuielile, peste şaizeci de milioane, sunt în mare parte pentru biserică şi arcul de triumf, tot lucruri care vor rămânea. Mă asigură în privinţa controlului. Vorbind de politică, el îmi spune că nu e înscris la Averescu, că nu face politică de partid. Ar fi dispus să rămâie în Comisie şi supt un nou Guvern.

Brătianu a plecat la Florica. Vorbesc Regelui de intenţia lui de a-1 umili. Florica nu-i doar capitala unui Stat independent, şi Regele nu va capitula, el care n'a făcut-o înaintea lui Wilhelm II-lea, faţă de primul Jupiter român.

Comunicatul liberal a sosit. Se declară definitivă ruptura, dar Nistor şi Inculeţ apar ca aliaţi singuri. Şi Nistor simula până în această clipă contrarul....

La Academie e primit pentru întâia oară episcopul Ciorogariu. După atentat are o mână cu proteză.

Ziaristul francez Georges Bienaime vorbeşte la Fundaţia Carol, cu elocvenţă, despre Polonia. A cerut să-1 prezint eu publicului, nu prea numeros.

20 Novembre.

Banu vine la mine. Se arată mirat de nereuşita întrevederii cu Brătianu. El spusese partizanilor lui că ţine la o înţelegere, chiar cu sacrificii din partea lui. Banu crede în putinţa de a se relua negociaţiile, Constantinescu rămâne în părerile lui, contra unui Guvern pur liberal.

Congresul ţărăniştilor a început la „Transilvania". Puţină lume. Stere conduce desbaterile. Lupu se închină înaintea „savantului".

21 Novembre.

Serbare pentru Mihai Viteazul la Mihai-Vodă. Data aceasta, foarte multă lume. Vorbeşte Mitropolitul Pimen, care găseşte, şi în convorbire, frumoase cuvinte, ca acestea: „el, ca mucenic, ar putea mai curând să se roage pentru noi", şi Mitropolitul Bălan.

Pe drum, la întors, Bălan discută cu Mitropolitul Moldovei asupra menţinerii organizaţiei bisericeşti ardelene. Fireşte, eu sunt pentru punctul de vedere al celui d'intâiu.

*

După amiazi serbare la Teatrul Naţional a Societăţii luptătorilor. Piese naive. Mihai Popovici, care este de faţă, observă cu dreptate cât se fac la noi lucrurile „de formă". Şi Prinţul e prezent.

Maniu mă asigură că nu poate fi vorba de o legătură a Ardelenilor cu ţărăniştii. Vaida e bolnav.

*

Congresul ţărănist e o mascaradă revoluţionar-socialistă. La „Dacia" o parte din public şuieră pe trădător şi face manifestaţie pentru mine. Se face un cortegiu de vre-o sută de persoane care manifestă la Palat, unde se dă masă membrilor Ordinului Mihai Viteazul.

*

Seara, d-rul Anton Ionescu îmi aduce îmbieri de la Vintilă Brătianu. Răspunsul mieu e invariabil: întâiu cu Ardelenii.

*

Hamangiu, membru la Casaţie, îmi arată simpatii politice.

22 Novembre.

La Take Ionescu pentru nişte tipărituri. Aflu că Regele a iscălit decretul pentru chemarea Camerei... Take Ionescu crede că se va putea merge. La Botoşani, unde i s'au organizat partizanii, prefectul Irimescu, fost naţionalist, i-a spus că numai cu greu liberalii ar căpăta un loc.

îmi povesteşte că Brătianu i-a cerut odată — şi a căpătat — un act scris că el, Take Ionescu, nu va sta mai mult ca doi ani la putere!

*

Guvernul e în conflict cu Banca Națională, care nu-i dă o nouă emisiune. Titulescu ar fi reuşit la Paris, şi leul se urcă.

23 Novembre.

Vintilă Brătianu oferă să vie la mine. II rog să aştepte trecerea momentului de depresiune în care mă găsesc din cauza împrejurărilor politice, şi voiu veni eu la dânsul.

24 Novembre.

Ştirbei vine să-mi vorbească de situație. îmi cere numai sfatul. Recunoaşte că Regele a făcut foarte rău călcându-şi cuvântul pe care-1 dase opoziției şi, în acelaşi timp, stricându-se^ prin declarațiile repetate pe care le-a făcut, cu Guvernul, pe care îl menține. Dar care ar fi ieşirea?

Ii spun că la Mesagiu el ar putea, ar trebui să ceară suprimarea pasagiului în care se anunță schimbări constituționale, fiindcă el însuşi a declarat că nu Ie admite decât printr'o Constituantă, şi adăugirea altuia, în care ar declara că numai concursul tuturor oamenilor de samă ar fi o garanție pentru existența însăşi a Parlamentului. Ori i s'ar refuza aceasta, ori Regele ar avea, din nou, oricând ar voi, un motiv de disolvare.

Aceasta la oarele cinci. La opt, Ştirbei revine. Regele era decis să se ție de cuvânt, dar la Sinaia a chibzuit din nou situația. Influențe femenine? Poate. Regina ține cu Averescu. Altcineva, tot o femeie, i-o fi spus amenințările pe care le proferează oamenii de la putere.

Acuma Ştirbei adauge ce 1-a îndemnat la acest pas, afară de starea intolerabilă a țării, despre care vorbeşte mişcat. Ceteşte dintr'o scrisoare a Reginei, în care îi cere să susție pe Rege, care de sine n'are curagiul de a lua o

hotărâre. Nu înțeleg — Ştirbei ceteşte englezeşte — ce spune legând numele lui Averescu de al lui Lupu şi Negulescu.

Regele s'a plâns că opoziția n'a făcut ce-i promisese, puindu-1 astfel în situația de azi, care trebuie ținută în samă. E informat că în casa unui ministru s'a spus: toate măsurile sunt luate pentru a se aresta membrii Guvernului care ar fi numit. Aceasta îl impresionează. Cum eu recomand un guvern Maniu pentru alegeri, Regele, dată fiind situația, n'ar admite decât un Guvern tare, capabil de a strivi asemenea comploturi.

întrebat de credința garnizoanei, nu se arată sigur. Răşcanu, îmi spune Ştirbei, continuă a fi suspect. EI a refuzat primirea într'un loc de încredere a unui colonel Sârbu, invocând voința Prințului, care, cu prilejul unei convorbiri, aduce proba că nu e adevărat. In astfel de atmosferă trăieşte Regele. Ştirbei crede că el îşi pune în primejdie tronul. Aminteşte că regii cari au căzut erau regii cei buni cu soții ambițioase.

La urmă, Regele a spus că „se va gândi". — Cu cine?, obiectez eu.

Ştirbei păstrează considerație pentru Stere, de şi îl crede neutilizabil.

*

întâlnind pe Moşoiu, el asigură că ar fi în stare să se impuie armatei, să zădărnicească orice complot şi să rerefacă puterea noastră militară. Liberalii însă ar fi voit tot pe Răşcanu, cu colonelul Rosetti ca secretar-general, ori pe Văitoianu, ba chiar pe Rudeanu.

Seara, frumosul festival Alecsandri la Teatrul National. Lângă noi St. C. Pop se plânge de anarhizarea care creşte. Supt Unguri deputatul era ceva, „Măria Sa". Poporul vrea ca oamenii săi să fie respectaţi de dânsul. Ce săteni de ispravă avem! Acum toată iarna e numai o beţie. Nu mai ştie unde să stea. La Bucureşti i-i groază, acasă i-i scârbă.

Vine Maniu. Şi el ştie de ameninţări, îşi râde însă de dânsele. Contra unui guvern numit n'ar îndrăzni să meargă nimeni. Soldaţii s'ar opune. A avut el lucruri mai grele decât acestea...

Brătianu, chemat de Rege, a refuzat, pentru că Regele şi-a călcat cuvântul. Maniu se va duce acasă, va convoca pe ai săi, ca să discute situaţia. E adânc desgustat. Ii vorbesc iarăşi de fuziune: j.Pentru trecut", spune el, „împiedecau legăturile cu ţărăniştii"; pentru prezent se derobează.

25 Novembre.

Prefectul poliţiei, Nicoleanu, recunoaşte dezordinea în care ne aflăm. Regele ar trebui să cheme un Consiliu de Coroană cu şefii de partide. I-a şi spus-o cândva.

26 Novembre.

Ştirbei vine, seara, Ia mine. Regele a introdus formula mea în Mesagiu. Generalul era bolnav. Take Ionescu a protestat. Comunicând-o generalului, acesta a declarat-o inacceptabilă. Regele a persistat. — Atunci e o criză de Guvern? Regele a făcut gestul că aceasta nu l-ar deranja. —Aveţi un Ministeriu? Niciun răspuns. Apoi Take Ionescu a propus o altă formulă, şi Ştirbei se teme că a fost acceptată. Take Ionescu a declarat însă că, dacă i s'ar lăsa două-trei săptămâni, el ar lua asupră-şi să facă un nou Ministeriu. Ştirbei ar fi dorit ca eu să-1 îndemn pe această cale.

îmi spunea că, la Iaşi, după pacea cu Nemţii, Regele răspundea dârz şi foarte frumos telegramei din Bucureşti a lui Marghiloman. C. C. Arion a protestat, aducând oarecare modificări. Telegrama a fost însă cu totul schimbată prin ...strămutarea unui punct. Ştirbei păstrează originalul.

Dedublarea catedrei mele, contra voinţii mele, a trecut şi prin Senatul universitar.

27 Novembre.

Congresul liberal. Foarte mulţi ţărani, cu steaguri tricoloare. Se masează lângă mine, la „Capul Podului". Când trec, unii mă aclamă. Cutare strigă: „Cu noi, nu cu ceilalţi". Aud însă ordinele de „urale" care se dau pe căprarii, de agenţii cari i-au adus. La întoarcerea de Ia Seminariul mieu îi văd adunaţi înaintea Băilor Eforiei, ascultând discursurile care li se ţin de la fereşti. Cei mai mulţi caută mâncare prin cârciume.

Seara, Pelivan. E foarte pornit contra lui Stere. E **sigur** să-1 poată birui la alegerile viitoare.

In cursul zilei, Nistor mi-a explicat de ce a făcut pactul cu liberalii. Altfel, aceştia şi-ar fi format şi acolo partid, ca

în Ardeal. Bodnărescu, care s'a înscris la ţărănişti, şi-a lăsat locul la Curtea de Apel pentru a încerca o carieră politică. Florea Lupu se oîeria liberalilor.

28 Novembre.

Deschiderea Parlamentului. Trăsura regală foarte de aproape păzită, ca a unui prizonier. Pe stradă indiferenţă. In Mesagiu, fraza mea, modificată de Take Ionescu în acel sens că nu mai e vorba de o condiţie de existenţă pentru Parlament. Seara, Averescu ameninţă pe parlamentarii „grevişti" cu „greutatea mânii sale" şi anunţă Coroana că va rezista faţă de „oricine".

*

Vizita lui Adoşides, fost guvernator al Macedoniei. Vrea informaţii asupra chestiei agrare şi asupra vieţii noastre politice.

29 Novembre.

Ştirbei vine de dimineaţă cu ziarele care cuprind discursul lui Averescu. E de părere că această provocare nu poate fi tolerată. Ii redactez, pentru a o arăta şi lui Brătianu, o declaraţie prin care repetăm „imposibilitatea morală" de a lua parte la discuţiile Parlamentului şi adăugim despreţul nostru pentru ameninţări. Mai redactez o expunere prin care cer lui Brătianu să ne unim pentru o solidaritate în defensivă, indiferent de colaborare, şi să arătăm Regelui printr'un memoriu comun situaţia noastră şi a Coroanei înseşi.

*

După amiazi Al. Constantinescu. Brătianu a primit declaraţia şi a redactat, cum îi ceream, memoriul către Rege, — cam greoiu şi stângaciu —, în care eu nu aduc nicio modificare.

Constantinescu revine, seara. El povesteşte cum s'a adresat Averescu Regelui. O doamnă a fost chemată la ceaiu de altă doamnă, care i-a trimes şi automobilul, dar a fost condusă drept la Prezidenţia Consiliului. Aici i s'a recomandat să-i spuie Regelui că, dacă îi trebuie revoluţie, o va avea, că se răspinge fraza adausă la Mesagiu, preşedintele Consiliului consimţind numai să „trimeată" pe Take Ionescu cu modificarea pe care a admis-o. Constantinescu îmi arată că s'a pus unui colonel întrebarea cum s'ar comporta el în cazul unui conflict între dânsul şi Rege, iar colonelul i-a raportat Regelui însuşi, care a vorbit despre aceasta lui Nicoleanu şi lui Romul Voinescu. Liberalii au la îndemână pe Văitoianu şi au sondat pe coloneii. Averescu ar trebui arestat îndată după constituirea noului Guvern.

*

Şi Ştirbei vine să se informeze. Baliff a fost rugat să înştiinţeze pe Rege de gravitatea situaţiei. El spune că, dacă Regele nu reacţionează, nu e siguranţă pentru viaţa lui chiar. Regina continuă a rămânea impasibilă. Azi, la şapte, Argetoianu a avut o audienţă la dânsa. Ştirbei îl laudă: un om cult, spiritual, bine crescut. Anume atitudini ar fi la el o metodă, prin care a şi reuşit. Take Ionescu are o mare teamă de dânsul. El singur susţine astăzi situaţia.

Constantinescu a combătut ideia unui guvern Take Ionescu, dar va vorbi acestuia.

Ţerăniştii au reintrat în Cameră cu un lung discurs, în

care sc oferă întâiu, ca să atace pe urmă. Graur, de Is „Adevărul", înțelege aceasta: după părerea lui Lupu, e lovitura adusă „oligarhiei"; în trei luni guvernul va fi uzat, dar țărăniștii vor ieși cu legea electorală, cu convocarea Constituantei și cu alegeri libere supt un Guvern neutru. Dacă se încearcă a se călca aceste condiții, ei vor ieși cu scandal. — Și cu autoritate?, întreb eu.

30 Novembre.

Mihai Popovici la mine. Nu-i place că am iscălit, — cum am făcut azi — memoriul către Rege, pe care Brătianu îl va duce la Palat. Vine și AI. Constantinescu. Mi se expun fazele negociațiilor dintre dânșii și mi se cere a fi arbitru. — Cu atât mai bucuros, cu cât sunt sigur că nu mă voiu înțelege cu liberalii.

"Popovici crede că amenințările lui Averescu sunt o glumă proastă.

l-iu Decembre.

Brătianu ar fi fost astăzi la Rege cu memoriul.

2 Decembre.

Aflu că Brătianu n'a fost. Averescu a prezentat un text modificat al declarațiilor sale și a cerut scuze în Parlament, pentru ca apoi acesta, printr'o moțiune, să facă lecție Regelui.

*

Se pare că doi senatori ai miei au trecut Ia țărănliști, revenind în Parlament.

Se vorbește de un Ministeriu Take Ionescu.

5 Decembre.

Inculeț a sosit din Basarabia. El pretinde că, în acest moment, el însuși, și nu Halippa, e cel mai tare în provincie. Cu liberalii nu s'a aliat fără condiții. I s'au sacrificat toate organizațiile acestora în Basarabia. Pentru afaceri personale, Ciugureanu ar fi un om isprăvit. Clubul liberal e un tripou, unde oamenii se bat.

*

Senatorii naționaliști Atanasiu și al Ilincăi declară că n'au trecut la țărăniști; deputatul țăran Dumitraș se pare că a făcut-o.

Zvonurile despre Ministeriul Take Ionescu se întăresc. Argetoianu i-ar fi spus că „îl trimete la Jilava". Popovici îmi vorbește de sondările ce i s'au făcut din partea lui Argetoianu; un emisar ar fi mers să caute pe Maniu în Ardeal. Popovici, care a văzut pe Constantinescu, pare a crede că ireductibilitatea liberalilor e absolută. Inculeț, din contra, socoate că, după eșecul lor recent, ei „s'ar fi muiat".

6 Decembre.

Camera înfățișează un proiect de răspuns la Mesagiu, în care i se vorbește Regelui de nevoia legăturii lui cu „poporul" ca o chezășie pentru viitor.

Spre seară Vaida. Pare că a venit ca să aibă contact cu Take Ionescu. Se interesează de stadiul în care se află dispozițiile liberalilor. El prevede că ai săi se vor întoarce în Cameră.

*

Fiind Vaida încă la mine, Ştirbei. A fost blocat de zăpadă la Buftea. Vrea informații. Nu le am. îmi spune că Prințul Carol ar fi pentru un Guvern militar şi starea de asediu. Şi Regele s'ar fi gândit iarăşi la Guvernul de generali. Discutăm Guvernul Take Ionescu, pe care-1 strigă vânzătorii de ziare pe stradă, dar însăşi „Epoca" îl combate. Dau lui Ştirbei câteva formule prin care Regele ar putea răspunde la atacul din răspunsul la Mesagiu.

7 Decembre.

Bogdan-Duică face la Senat elogiul lui Stere, puindu-1 în alăturare ca germanofil cu... N. Filipescu.

*

Vaida vine să-mi spuie că 1-a văzut pe Take Ionescu. Ar fi dispus, în opoziția lui față de liberali, să meargă şi alături de țărănişti. Stere i se pare acum ceva trecător la aceştia.

8 Decembre.

Dacă Take Ionescu anunță prin „Epoca" hotărârea sa de a nu veni la Cameră din cauza pactului cu Stere, Titulescu se declară, într'un interview, gata să lucreze cu oricine l-ar chema. Generalul rămâne însă sigur de situație.

Becescu Silvan afirmă că, în Mart 1920, eu am declarat

că voiu presida Camera disolvată. Averescu subliniază şi majoritatea certifică: „aşa e". Țărăniştii nu cred că au ceva de zis.

9 Decembre.

Lupu râde, în „Aurora" lui Cocea, de „profesorul de isterie medie şi modernă" care se laudă, ca încă patruzeci, de altminteri, că „1-a făcut ministru".

*

Take Ionescu vine spre seară. începe prin a spune că „e nenorocit". Va trebui să ieie locul lui Averescu, de şi n'a vrut-o. Dar, cum i-a spus-o aceluiaşi Averescu, care nu admite aceasta şi preferă orice umilinți demiterii lui, Regele nu-1 mai vrea şi cere o schimbare imediată. Take Ionescu ştie că majoritatea îi este ostilă, dar crede că, în timpul prorogării, vechii lui prieteni s'ar întoarce la dânsul: între ei sunt şi cei doi vice-preşedinți ai Camerei. In orice caz, el nu merge cu Stere. I s'a obiectat că a trântit patru guverne: răspunde că a făcut-o în interesul țării.

Ii spun şi lui că atitudinea mea față de Guvernul său n'ar fi duşmănoasă, căci îl cred momentan util, mai ales pentru continuitatea politicii noastre externe. Afară numai dacă ar face erorile de politică internă care l-au compromis altă dată. Aş reveni în Cameră, dacă, în răspunsul său la Adresă, Regele ar cere formal întoarcerea opoziției.

Schimbarea ar părea un luau de pe o zi pe alta.

ll Decembre.

Stelian Popescu îmi spune că Take Ionescu a demisionat.

Regele i-a cerut să formeze Guvernul. Averescu nu vrea

să demisioneze. El asigură că în trei-patru zile aduce pe Ardeleni la Cameră. Maniu a venit fără a trece pe la mine.

*

Seara târziu, vine Vaida. îmi povesteşte lucruri necrezut de ridicole. Prin deputatul Pleşoianu Argetoianu îi cere întâlnire, Averescu alta, prin colonelul Zăvoianu de la „Dacia". Maniu îi spune că un fost prim-ministru trebuie să primească o asemenea cerere a unuia actual. Deci &z întâlnesc Vaida cu Argetoianu la Sărăţeanu. Argetoianu pune înainte pericolul demagogiei, de o parte, al liberalilor, vinovaţi de starea ţării, de altă parte. „Partidele conservatoare" să se unească. Ardelenii să vie în Cameră; dacă vrea, el chiamă pe general.

Acesta vine. Se plânge că pentru o vorbă Ardelenii au plecat. Ii imploră, moale, să revie. Li dă Externele, Justiţia şi tot ce mai vor. EI a cedat odinioară cererii lui Vaida. — Atunci eraţi în plină popularitate, acum... La urmă, smulge lui Vaida promisiunea că acesta va face raport lui Maniu.

In tot acest timp cei doi şefi ai Guvernului spun că n'au dat nicio misiune mijlocitorilor. Cu aceştia, într'o scenă hazlie, are loc o explicaţie. Se constată; că într'adevăr erau trimeşi.

La Ardeleni, stăruie pentru o înţelegere, de frica Băncii Naţionale, Bontescu.

Averescu a oferit Regelui o complectare a Ministeriului şi ...cu Marghiloman.

12 Decembre.

La Senat, ieri, un majoritar aclama pe Ferdinand, „preşedintele pe viaţă al Republicei române". Lungi aplause.

Demisia lui Take Ionescu turbează pe averescani. Violent, Goga insultă pe fostul său şef, în strigătele de: „Ruşine!" ale partizanilor săi. Petrovici se solidarizează şi el cu Averescu. O atmosferă revoluţionară.

13 Decembre.

Guvernul Averescu a căzut. Generalul a ţinut o şedinţă cu majorităţile, explicându-se. I s'a prezentat Regelui o ciudată demisie, în care şeful Guvernului asigura că o poate duce înainte cu majorităţile sale şi termina recomandând pe Coandă. Regele nu 1-a primit pe acesta, care declarase public şefului său că se învoieşte, şi a dat sarcina de a forma noul guvern lui Take Ionescu.

Maniu vine la mine. Arată că Take Ionescu i-a cerut concursul. Sunt de părere că, dacă ni se dă prilejul, îi putem făgădui deocamdată întoarcerea în Parlament, dar colaborarea numai în caz de dizolvare. Maniu primeşte.

Aceleaşi lucruri i le spun Iui Take Ionescu. EI se teme că nu va izbuti şi „se va face ridicol". II asigur că e datoria lui să încerce fără ca prin aceasta să fie un risc pentru reputaţia lui. Vorbim de miniştrii pe cari i-ar putea avea. îmi spune că Goga nu era de loc surprins, căci doar discutase chestia cu dânsul. Se aşteaptă la concursul Iui Matei Cantacuzino şi Iui Flondor. Vorbesc de dr. Babeş, de Cihodariu şi Hamangiu, cari nu sunt cunoscuţi ca aderenţi ai miei, şi chiar de Răducanu. Rămâne să încerce.

li Decembre.

Sever Dan şi preotul Man vine la mine să explice interview-ul celui d'intâiu în care mi se recunosc meritele de creator al ţărănismului şi, în puterea lor, de şi sunt un

spirit „autocrat", se cere pentru mine un loc în marele ţărănism de mâne. Tot odată ei regretă legăturile mele cu Take Ionescu şi ar dori un Guvern neutru: Maniu, Maniu-Iorga, Iorga-Maniu.

Li declar că nu-mi retrag niciodată angajamentele şi ca a voi altceva decât Guvernul lui Take Ionescu înseamnă a găsi Guvernul Brătianu.

*

După amiazi vine Take Ionescu. Aşteaptă pe Flondor şi pe Mateiu Cantacuzino. Cercetăm lumea ministeriabililor (între alţii dr. Babeş, care, la Universitate, peste un ceas, râde de trecătorul Ministeriu al Iui Take Ionescu). Se teme de eventualitatea unei chemări a lui Coandă, şi dau pentru ziare o declaraţie că nici Ardelenii nu cred că l-ar ajuta. Scriu şi lui Maniu, îndemnându-1 să-i deie lui Take Ionescu doi ministeriabili.

îmi povesteşte cum, odată, Grigore Tocilescu îi cerea să fie între candidaţii oficiali pentru Parlament. Take Ionescu i-a spus că are calităţi, dar îi lipseşte caracterul; tot îl va susţinea. Tocilescu a plecat zicând: „Mulţămesc, domnule ministru". Era încântat.

Senatul Universitar renunţă la a doua catedră de Istorie Universală, destinată lui Ursu, şi răspinge cererea lui Filiti de a face lecţii de istorie diplomatică românească.

15 Decembre.

Ştirbei se miră că Take Ionescu nu se grăbeşte a face Guvernul şi că Ardelenii nu înţeleg o situaţie cu care nu se vor mai întâlni niciodată.

17-18 Decembre.

Guvernul Take Ionescu s'a format, cu prieteni de-ai lui, în parte recomandaţi de mine, şi cu inginerul Cihodariu. Camera e prorogată prin „Monitoriu" încă de Sâmbătă.

*

Pamfil Şeicaru, venit în numele lui Flondor pentru a cere o împăcare, spune că acesta ar întră în Ministeriul cel mare cu Ardelenii şi cu mine. El asigură că averescanii se vor ţinea bine, votând contra Guvernului.

Averescu nu are de gând să plece de la Palatul Prezidenţiei, fiind sigur că se va întoarce curând, aşa încât nu face să deranjeze mobilele.

*

După amiazi, la Ateneu, judecata machetelor monumentului Unirii Bucovinei cu România. Prezidează Prinţul Carol, foarte cochet în uniformă de amiral. Arată foarte ocHpat de Fundaţia lui culturală.

19 Decembre.

De ziua mea, Regina îmi telegrafiază că „toate gândurile ei sunt cu mine".

*

Dimineaţa, vin Ardelenii la mine. Goldiş, îndemnat de Popovici, vorbeşte despre necesitatea unui singur partid naţionalist-radical. — E ceia ce v'am spus de mult. Pop are rezerve: el se teme de primejdia Guvernelor fără autoritate.

Scara, Maniu şi Vaida. Regele li-a spus, Ia ceaiu, că nu dă disolvarea decât unui Guvern tare. Deci vor veni liberalii. Se va da lupta cu dânşii. Maniu n'ar accepta o colaborare Ia guvern, după cele petrecute. E şi el pentru unirea cu noi. Lupta s'o ducă în alegeri regionalist, iar în noile Camere să ne prezentăm ca partid unit.

20 Decembre.

Cămărăşescu e numit ministru de Interne.

Prinţul Carol îmi urează muncă, „mai ales în cele culturale". Ii amintesc că scopul studiilor mele e însănătoşirea acestui popor şi că mă silesc mai mult acolo unde mai mult se manifestă boala.

21 Decembre.

Cămărăşescu îmi cere sfatul pentru numirile de prefecţi, pe care zice că vrea să Ie facă în înţelegere cu mine. Are multe greutăţi. Gr. Filipescu îi cere „situaţia" la Putna. Prefecţii ardeleni, dintre cari numai trei sunt răi, ameninţă cu demisia colectivă, dacă s'ar atinge măcar unul din ei.

Flondor face în ziare un zgomot infernal în jurul ideii unui Ministeriu prezidat de dânsul.

Unii ingineri intrighează contra lui Cihodariu.

22 Decembre.

Aflu că Bogos, poftit să fie ministru al Basarabiei, prezintă cereri inacceptabile. Urmează înscrierile de parlamentari la takişti.

Zvonul unui Guvern Flondor face loc aceluia al unei formaţiuni Mateiu Cantacuzino.

23 Decembre.

Take Ionescu dă presei lămuriri satisfăcătoare. Averescu aruncă un manifest blânduţ, contra liberalilor singuri. Cel d'intâiu, violent, de care îmi vorbia Cămărăşescu, a fost escamotat. Duiliu Zamfirescu îşi atribuie meritul.

24 Decembre.

Acelaşi joc nebun de ipoteze.

Unii prefecţi averescani vor trece la parchet.

25 Decembre.

La Mihai Popovici aflu pe Flondor, care îmi întinde mâna. Evită să răspundă la întrebarea mea despre vechea lui scrisoare de insulte. îmi face asigurări de prietenie.

După masă, Vaida şi Maniu, cel d'intâiu aprins: se gândeşte la o nouă adunare de la Alba-Iulia. Maniu, liniştit, prevede insuccesul lui Take Ionescu. Ardelenii n'ar vota pentru dânsul. Se impune necesitatea unui Guvern pentru alegeri. Ar trebui s'o recomand Regelui.

Vaida îmi povesteşte cu câtă indiferenţă Brătianu a pri-

mit odată demisia lui Flondor, după conflictul cu Pherekyde: „Nu mă interesează".

26 Decembre.

Hortopan, numit la subsecretariatul minorităţilor, îmi cere sfatul. Arată un om de bine, dispus să lucreze. Dar cât timp are înainte!

27 Decembre.

Gr. Filipescu mă asigură că doar cinzeci de parlamentari dacă-i rămân lui Averescu. O sută sunt gata să iscălească şi acum pentru Take Ionescu. Ei cer nu bani, ci numai continuarea afacerilor începute la Ministere, afaceri de milioane, şi spun că e şi în interesul partidului. Şi la Ardeleni s'ar fi produs o schimbare.

La Ilfov, popularitatea lui Averescu a dispărut total, dar se menţine a lui Mihalache.

Unii dintre ai miei sunt numiţi prefecţi. Li îngăduiu a face parte numai din comisiile interimare.

28 Decembre.

Mă zbucium pentru Eftimiu, pe care, fără nicio înştiinţare, 1-a înlocuit la Teatrul Naţional ministrul Artelor, Demetrescu-Brăila, bănuindu-1 că a piis lâ cale o demonstraţie în „chestia cortinei". Este numit în loc Tăuşanu, de la „Viitorul". Merg pentru aceasta şi la Take Ionescu.

*

Ştefan Ciobanu cere să nu se încredinţeze Instrucţia în Basarabia lui Erhan. Măi asigură că Regele va da puterea lui Brătianu, dacă Take Ionescu nu va avea majoritatea în Cameră. Take Ionescu se interesează dacă Ardelenii ar întră în Guvernul lui Brătianu. Ii spun hotărât: nu.

*

Aflu că în Basarabia numărul refugiaţilor, cari se primesc pe bani, e de un milion.

29 Decembre.

Mihai Popovici îmi spune că Regele, primind pe Mateiu Cantacuzino, l-ar fi întâmpinat cu cuvintele: „Şi dumneata vii cu prostia Guvernului neutru?".

Popovici crede că Ardelenii vor veni la Parlament şi vor vota cu Take Ionescu. Şi el e pentru o îndârjită luptă contra liberalilor, uzând de toate armele legale, şi o Adunare din nou Ia Alba-Iulia.

*

Vintilă Brătianu face să se proteste contra ideilor reacţionare pe care i le-am atribuit: oferă textul conferinţei lui de la Institutul Social.

20 Decembre.

Corteanu vine la mine să mă sondeze dacă aş accepta ca persoană pe Marghiloman în Ministeriul de coaliţie. Ii spun ce cred despre partidul lui.

*

In presă apare ideia unui Guvern pe care l-aş prezida eu.

l-iu Ianuar.

La Craiova, pentru o conferință, despre regionalismul oltean; la două după amiazi întrunire publică: foarte mul{i țărani, deosebit de înțelegători.

2 Ianuar.

A doua conferință la Craiova, despre Partea Olteniei în literatura noastră.

Mişu Pop şi un grup al său se înscriu la noi.

3 Ianuar.

Ieri noaptea, în tren, Dinu Brătianu, care vine de la vânătoare. „Mulți vânează azi", îi spun eu, „vorba e: cine împuşcă". Vorbeşte cu mine despre țărănişti. Mihalache şi pe front făcea politică pentru dânsul, iar agitația lui politică a început-o acasă cu jandarmul neamț lângă dânsul. Dinu Brătianu e foarte hotărât şi față de trădarea lui Stere. El ține neapărat la Guvernele de partid. — Cine ar veni **după** o coaliție a tuturor? — Alți oameni din aceleaşi **partide.**

*

Tânărul I. Pillat, care vine la mine nentru **noua sa re-.**

vistă „Cugetul", dezaprobă atitudinea exclusivistă a unchilor săi, pe cari-i acuză că nu cunosc lumea, ci stau în singurul cerc al linguşitorilor.

5 Ianuar.

Aflu pe Take Ionescu la Ministeriul de Externe. Mă asigură că nu are intenţia de a demisiona. Oricum, se va prezenta Parlamentului. Poate să izbutească, Se miră şi el de hotărârea Regelui. Şi lui i-a spus Regina că, la intrarea lui Ion Brătianu în odaie, pare că simte o greutate ce i se adauge şi nu e în stare să discute cu un om care vorbeşte singur.

Ministrul Italiei desminte alianţa italo-ungară contra Iugoslaviei, de care s'a vorbit.

8 Ianuar.

Cihodariu îmi spune că din locomotivele, peste 4.000, pe care le avem, abia o treime sunt utilizabile. A cerut sumele necesare pentru repararea lor. I s'au acordat 500.000.000 şi crede să i se dea un miliard.

9 Ianuar.

Bredioeanu, ministrul Ardealului, e mulţămit de Take Ionescu, dar nu şi de ai săi. Aceştia, pe de o parte, au atacat pe Take Ionescu, iar, pe de alta, i-a impus să schimbe administraţia Ardealului în folosul partidul naţional. Acum îl strâng pentru patru prefecţi cari au mai rămas.

Vaida adresează o violentă scrisoare lui Vintilă Brătianu.

10 Ianuar.

Sunt întrebat din mai multe părţi dacă am reluat legăturile cu Marghiloman. Acesta stăruie din răsputeri pentru Ministeriul Iorga, care l-ar putea reabilita.

Gr. Filipescu mă sondează în acest sens. Ii spun că, atâta timp cât durează situaţia actuală, nu-mi retrag cuvântul dat Iui Take Ionescu.

11 Ianuar.

Aceiaşi situaţie, cu absoluta menţinere a punctului mieu de vedere.

„Ţărăniştii" cu „armonia socială" şi cu „Soarele" vin să-mi prezinte ca preţ de colaborare o listă de mandate pentru Parlament, după ce Take Ionescu i-a răspins.

12 Ianuar.

Docentul francez de la Cernăuţi îmi spune că în manifestaţiilor de acolo privitoare la teatru de fapt s'a manifestat contra României, şi în chipul cel mai insolent.

13 Ianuar.

Take Ionescu mă caută pentru a-mi cere să primesc candidatura la Prezidenţia Camerei în contra Iui Averescu, pe care o demisie eventuală a Jui Duiliu Zamfirescu ar căuta să-1 scoată înainte. Cu altul nu crede că ar birui. Pun în legătură propunerea cu zvonul Ministeriului de coaliţie prezidat de mine. Spun că nu pot sta în fruntea unei Camere

pe care am infierat-o public. Aş putea cel mult să primesc pentru a demisiona imediat.

Take Ionescu imi confirmă că, la Iaşi, Morţun a fost acela care a adus chestia reformei agrare, tocmai cum îmi spusese Brătianu că-1 va însărcina.

Despre regele Alexandru al Serbiei, logodnicul princesei Mărioara, el se exprimă foarte bine. Când i-a vorbit de eventualitatea unui guvern Brătianu, regele s'a întunecat.

Ştirbei vine seara. Vorbeşte de o posibilă colaborare a mea cu Marghiloman: îi păstrez şi lui un loc în ... mosaic". Marghilomanistul care i-a vorbit de Ministeriul prezidat de mine, i-a spus că nu poate îi serios. L-am rugat să-mi spuie argumentele lui faţă de acesta, ca ...să nu mă trudesc eu a găsi altele.

*

După o lungă ignorare, Denize vine la mine. îmi aduce de la Regina câteva cuvinte jenate şi o cutie din vremea lui Gheorghe al III-lea. Vorbim de declaraţiile sălbatece ale lui Mihalache şi Lupu. Cu privire la; acesta din urmă, îi spun că voiu căuta şi eu să fac bolşevism: poate să-mi aducă o invitaţie la ceaiu la Cotroceni.

Se vorbeşte şi de totala neiniţiare a Princesei Elena în lucrurile româneşti. Era vorba de a i se da ca profesoară soţia lui Răduiescu-Pogoneanu.

S'a obiectat atitudinea politică a familiei.

Ştirbei îşi arată preţuirea pentru Stere şi Tzigara. A recunoscut însă că situaţia lui Marghiloman e mult mai uşoară decât a acestora.

15 Ianuar.

Admirabilă adunare a noastră la Dacia, cu delegaţii din provincie. După amiazi consfătuire.

Conferinţa mea la Ateneu despre „Criza morală mondială".

16 Ianuar.

Fata lui Gherea scrie şi stăruie pentru fratele ei, deputatul Dobrogeanu, întemniţat de opt luni pentru crimă politică, încearcă a-1 cuprinde în procesul atentatorilor de la Senat. Nu-şi poate vedea familia decât odată cu ceilalţi, la gratii, în urletele tuturora. Mai bine a şi renunţat.

Ministrul de Justiţie îmi spune că nu poate face nimic. Peste câteva zile se judecă procesul. Există o scrisoare prin care Moscovici cere bani Sovietelor (dar partidele socialiste nu s'au ajutat public totdeauna cu bani?). Nu poate smulge procesul de la Curtea Marţială. De altfel, după dorinţa Regelui, care se teme, Bucureştii continuă a fi supt stare de asediu.

*

Un redactor sârb de la „Politica". Laudă pe Regele Alexandru. Trimes la Paris pentru a cunoaşte viaţa, îl găsiai pe Ia librării, cumpărând cărţi. Fratele lui, Gheorghe, pe care redactorul 1-a cunoscut tot acolo, la Paris, e un om independent, care petrecea. Poate, spunea el, va sfârşi cândva cu o căsătorie. Paşici e orator mediocru, dar om de autoritate şi pricepere.

Zicea că Take Ionescu ar avea disolvarea. Se pare totuşi că Regele i-ar fi pus ceva în perspectivă.

*

Majorităţile s'au adunat cu scandal.

Unii au fost daţi afară. La patruzeci de Basarabeni li s'a interzis intrarea în sală. Argetoianu a strigat: „Afară

r

cei cu permisele!". Generalul a avut votul de blam. Unii au vrut să ceară explicaţii. Li s'a înăbuşit glasul. Eusebiu Popovici şi Sergiu Niţă s'au declarat alături de şefii lor.

Guvernamentalii par foarte îngrijaţi. „Viitorul" continuă a mă insulta grosolan.

*

Mitropolitul Primat a ţinut la Anul Nou un discurs politic, prezintând ţara dezorganizată, acuzând pe oamenii politici, recomandând pe omul providenţial, al cărui nume e pe buzele tuturora, sau coaliţia. (Vaida crede că Vintilă Brătianu i-a dat prima formulă). Regele a improvizat, cu mult tact, declarându-se pentru buna înţelegere a tuturora.

1'7 Ianuar.

Pe la 10 dimineaţa Take Ionescu a venit să-1 susţin. Era prăpădit: ii tremurau muşchii bărbiei. Era sigur că nu va avea majoritatea. Avea de gând să mai facă o ultimă sforţare Ia opoziţie. Preferă să se retragă fără luptă. Filipescu încearcă să-I remonteze. I-am explicat că, retrăgându-se cum doreşte, s'ar sinucide politic. L-am sfătuit să nu ţie un discurs, ci să dea o simplă lămurire, să facă aşa ca **la tort** să fie din partea celorlalţi. A plecat în altă dispoziţie.

La Cameră iarăşi oferte faţă de mine din partea stângii averescane, care s'a constituit în grup, cu iscălituri. Şi Averescu m'ar susţinea. Li cer s'o puie în scris şi li declar că formula cea mai bună e tot Take Ionescu.

înainte ca M. Popovici (Maniu e absent; o soră bolnavă...) şi eu — urmaţi apoi de Cuza, care „nu se amestecă", de ridiculul „comunist" Tănase, de socialistul Dunăreanu — să cetim declaraţiile de întoarcere, Goga prezintă moţiunea de neîncredere; se cere Ministeriul din partidele ce s'au ales prin sine... Se trimete la secţiuni. Duiliu Zamfirescu sileşte pe Take Ionescu să spuie că doreşte urgenţa, şi o traduc: chiar azi.

O singură secţie e contra moţiunii. Ţărăniştii aduc un amendament care e şi contra lui Averescu. Vorbeşte, sfruntat, Cocea, atacând camarila Palatului. Arăt prin întrerupere că în dosul ei sunt fabricanţii, liberalii. Camera aplaudă îndelung. Apoi Madgearu, făcând în linişte un crud rechizitoriu fostului Guvern. (Lupu e în audienţă Ia Rege, pe care 1-a făcut Nicolae al II-lea, el fiind... Tolstoi; cadavrul lui Stere zace într'o bancă.) Intervine şi arhi-ridiculul Becescu Silvian, tolerat.

Totul se face cu bile după apel nominal. Dar partizanii lui Averescu arată bilele. Aproape nicio defecţiune. Ardelenii lui Maniu şi ai miei votează contra. Tot aşa Basarabenii cumpăraţi. Ţărăniştii pentru: Lupu demonstrează cu bile şi-şi freacă mâinile: el a determinat curentul. Liniştit Take Ionescu trage concluziile marii majorităţi ce s'a declarat contra lui. Dintre ţărănişti unii strigă să iasă din banca ministerială, îl intitulează fost ministru. Pe Averescu îl duc pe umeri ai lui, pe când Ardelenii strigă: „la Circ".

E desgustător.

*

Mihalache-mi spune că aşteaptă de la Basarabeni, pe cari i-a luat întregi, triumful democraţiei. Tăgăduieşte că la Palat ar fi dezaprobat primirea lui Stere. Ii spun că poate în viaţă mă voiu mai întâlni cu el. Iar lui Răducanu că tot în corabia mea vor isprăvi, dar aş fi preferat să-i ieau la debarcader decât pe scândurile unui naufragiu.

* •

s

Scara festivalul Moliere. Actul mieu e bine dat. Țin şi un discurs comemorativ. Take Ionescu e de fată şi-mi mulțămeşte. N'a găsit pe Rege aseară; prezintă demisia dimineață.

18 Ianuar.

Azi, la 11 Regele a primit demisia Iui Take Ionescu şi i-a dat, ca... despăgubire, cel mai mare cordon.

Seara, Take Ionescu, venit să-mi mulțămească, arată că Regele i-a pus în perspectivă Guvernul Brătianu, pentru icare e „aproape hotărât". I s'a spus atunci că o asemenea hotărâre ar zgudui sentimentele mele pentru dânsul. Regele s'a făcut a nu crede. A fost vorba şi de defectul mieu de a fi; „un om imposibil". Am impresia — şi aceasta e a multor altora — că Take Ionescu, pentru a se răsbuna, a fost pentru această succesiune.

*

I. N. Angeîescu şi Potârcă au fost la mine pentru a-mi oferi sprijinul majorităților in vederea formării unui nou Guvern parlamentar. Averescu n'ar fi contra. Argetoianu ar părăsi țara pe o lună şi jumătate, fiind bolnav de inimă. Am spus că totul atârnă de Rege, care trebuie să consulte pe preşedinții Corpurilor Legiuitoare. Dar cred că hotărîrea lui e luată în folosul lui Brătianu.

Searaj şi Gr. Filipescu. Ii spun că, în cazul Guvernului Brătianu, trebuie o Ligă pentru apărarea libertăților publice. O aprobă. Atinge însă şi chestia susținerii de noi a candidaturilor takiste.

*

La telefon Vaida spune că-mi trimete pe Sever Dan. Vaida nu crede încă în Guvernul Brătianu.

Sever Dan vine cu preotul Man. E contra înțelegerii cu liberalii şi pentru Liga propusă de mine.

Maniu a sosit, dar n'a trecut pe Ia mine.

Cineva-mi spune că la Dorohoiu se va merge până Ia arestarea Iui Buțureanu. Acolo se va face prefect poetul Pilat, nepotul lui Brătianu.

19 Ianuar.

Maniu vine spre amiazi şi-mi comunică chemarea lui Brătianu la putere. îndată i-a cerut să se întâlnească. I-a spus, scurt, că nu oferă măcar ce oferise altă dată^ ci numai două Ministere şi unul pentru Ardeal. I-a fixat şi ceasul de răspuns, fiind grăbit.

Răspunsul a fost fireşte, negativ. Maniu ceruse vreme ca să consulte pe ai săi.

Pe Ia 6 seara agenți electorali aşteptau la poarta Pa*-latului. M'au primit cu batjocuri: i-am trimes Ia ce va fi peste trei luni. La fereastă, A1. Constantinescu (cel care nu primia Ministeriul exclusiv liberal).

Lista e ridiculă: Ion şi Vintilă Brătianu, Constantinescu, Mârzescu, Duca, Sasu şi Banu, Florescu. Regele a impus pe Văitoianu la Interne, a propus pe Prezan, care a refuzat, pe Moşoiu — ca Ardelean... — care n'a fost întrebat.

Sever Dan a şi chemat la Clubul ardelean pe delegaţii partidelor (şi ai lui Marghiloman: Teodorescu-Carada!). S'a adunat şi presa. Se dă un comunicat de protestare. Takiştii, din cauza lui Marghiloman, nu-1 iscălesc. Corteanu vine la mine pentru înţelegere.

*

Vaida şi Popovici la mine (Maniu e la conferinţa de Ia Fundaţie a lui Grigorovici). Total dezorientaţi. Nu primesc ideia candidaturii mele la Sălişte. Vaida e absolut regionalistv

Mai târziu Cihodariu. Oferă a lupta şi a cheltui. Mă gândesc la reaua credinţă a ţărăniştilor, la lipsa de valoare electorală a averescanilor. îmi licăreşte ideia **listelor cetăţeneşti.**

*

Denize m'a întrebat dacă i-am răspuns Reginei. Profit de ocazie ca să-i arăt că nu voiu lua parte la botezul Prinţului Mihai şi că, ignorat, am dreptul să ignorez Coroana, ajunsă vasală Brătienilor.

El promite să vie a doua zi.

20 Ianuar.

Denize a Venit Ia mine. Recunoaşte atmosfera grea de la Curte. Contestă insă, hotărât, că Regele, Regina, Prinţii s'ar fi exprimat vre-odată defavorabil Ia adresa mea. **Dar totdeauna, şi acei cu cari colaboram, au prezintat tot binele de Ia ei, tot răul de la mine, pentru a incheia cu părerea că trebuiesc retrimes Ia ocupaţiile mele ştiinţifice.**

II rog să dea aceste scrisori:

Către Regina:

„Maiestate,

Credeam că închinarea micului mieu volum poate fi un modest răspuns la amabilul dar al Maiestăţii Voastre.

Fiindcă Maiestatea Voastră îmi dă dreptul de a-i adresa în scris mulţămirea mea, profit de această ocazie pentru ca, împreună cu această nouă dovadă a unor vechi sentimente faţă de sufletul frumos al Maiestăţii Voastre, să adaug motive de plângeri, care mi se par îndreptăţite.

E aproape un an de când n'am văzut pe M. V. şi în tot acest timp M. V. a găsit sfaturi preţioase care făceau inutil cuvântul mieu de informaţie, care a putut fi, în timpurile cele mai grele prin care a trecut dinastia, mai folositor decât al intriganţilor şi linguşitorilor de astăzi.

Am crezut că sentimentele mele democratice, pe care M. V. nu le-ar împărtăşi, au fost cauza pentru care M. V. n'a dorit să afle ce crede despre o situaţie dezastroasă omul pe care persoane foarte drepte şi sincere în judecăţile lor îl taxau, pe de-asupra, de incalculabil pentru că n'aveau în conştiinţa lor criteriile mele de îndreptare morală, şi de ,,imposibil", fiindcă nu e gata de transacţiile din care se formează viaţa lor. Atenţia M. V. faţă de dr. Lupu, a cărui înlăturare i sie părea, în Mart 1920, o condiţie a Ministeriului susţinut de mine, îmi arată însă că vina mea nu sunt părerile mele politice, pe care d. Lupu în tot ce spune şi scrie, le duce până la absurd şi până la ridicul.

Vina mea nu poate fi deci decât în caracterul mieu drept, care jigneşte. Să-mi dea voie M. V. să-1 retrag pentru totdeauna de Ia o Curte unde am căutat idealul întrupat în literatura de o aşa de înnaltâ inspiraţie a M. V., şi nu 1**-am** găsit. Nu voiu căuta alianţe revoluţionare, cum vreau **unu,** şi nici nu voiu renunţa Ia activitatea mea politică, **precum** alţii îmi recomandă, dar, urmărind-o şi mai **departe pen-**

tru a trezi conştiinţa acestui biet popor nenorocit, voiu îndrepta regrete acolo unde mult timp am îndreptat — de şi acuzat de naivitate — speranţele mele de îndreptare a acestei teri prin cultură, moralitate şi legalitate.

Rog pe Maiestatea Voastră să primească omagiile unui devotament care, dacă nu mai poate servi pe Rege, se poate găsi, în capătul greşelilor politice ce se îngrămădesc, pentru om.

(ss) **N. targa.**

Apoi, către Prinţul Carol:

„Alteţă Regală,

Am primit şi eu invitaţia la bucuria de familie a A. V. R.

Ea se îndreaptă către fostul preşedinte al unei Camere „izgonite", contra practicelor constituţionale, către şeful unui partid ignorat şi către consilierul, desconsiderat în fericire, al vremurilor rele de la Iaşi, când poate fără omul acuzat astăzi de a fi „imposibil" şi „incalculabil", dinastia rămânea, în lumea politică, singură.

Aşa fiind, să mi se îngăduie a înţelege în sfârşit, cu toată greoaia mea pricepere, provocată probabil şi de sentimentele care astăzi nu mai au preţ, că prezenţa mea Ia Curte e rău văzută şi supărătoare. Cum această conştiinţă se întâlneşte şi cu judecata absolutismului ministerial în manile căruia a abdicat Coroana pe care o doriam glorioasă şi o doriam liberă, cu atât mai mult mă hotărăsc să despart de azi înainte viaţa mea politică de legături pe care, prea mult timp poate, m'am îndărătnicit eu singur să Ie păstrez.

In ceasurile grele care pot veni pentru Alteţa Voastră Regală ca şi pentru părinţii Alteţei Voastre Regale ca oameni, O rog să nu uite că undeva, la o parte, este un om 'a

cărui inimă e capabilă — să-mi ierte cuvântul — de toate prostiile.

Rog pe Alteţa Voastră Regală, căreia-i trimet datoritul omagiu, să mă creadă vechiul său învăţător.

(ss) **N. targa.**

21 Ianuar.

Duminecă moartă, cu încă un viscol.

La Ateneu serbarea franceză pentru Moliere. Actriţele noastre au o perfectă dicţiune literară, care uimeşte. Oficialitatea s'a abţinut cu totul.

*

Comunic ideia listelor cetăţeneşti la ai miei, cari aprobă. Takiştii pipăie încă terenul. Dintre Ardeleni n'a venit la mine nimeni.

Stelian Popescu-mi spune că despre mine Regele ar fi spus că sunt un om prea superior, şi de aceia având defectul că nu se poate lucra cu mine.

Lui Duiliu Zamfirescu, care vorbia de sângele ce va curge, i-a râs în faţă. A adaus apoi că atâta timp n'a putut rupe ghiaţa ce-1 despărţia de Averescu.

Unii liberali mai sperau o înţelegere cu mine şi li-a părut rău de mojicia agenţilor lor.

Nistor a spus lui M. Popovici că trebuie alegeri cu armata, apoi bună administraţie, şi ţara va fi mulţămită.

22 Ianuar.

Take Ionescu-mi .povesteşte vizita Iui Brătianu Ia dânsul. L-a iniţiat în ce are de făcut: între altele şi un tratat

de-'rectificare a hotarului cu Sârbii în Banat. Regele Alexandru spunea lui Take Ionescu că Brătianu, venind la Belgrad, n'a vorbit nimic despre Banat lui Protici, care ținea locul Iui Pașici, dar a deschis vorba față de el. Regele. Acesta i-a spus că în Serbia e obiceiul de a se vorbi întâiu cu miniștrii. Brătianu i-a arătat avantagiul graniței dunărene. In Dobrogea ne-au băgat Rușii, și iată supărări cu Bulgarii! Regele a obiectat că atâta timp Belgradul a stat supt tunurile de la Semlin; nu i s'ar acorda nici raza de apărare a Capitalei? Brătianu a refuzat.

Când a văzut pe d-na Take Ionescu, Brătianu și-a adus aminte că a mai întâlnit-o la Petrograd și a precizat că nu în data când a fost găzduit la Palatul de Iarnă. Felicitat de dânsa, a adaus că merita felicitat când a intrat alături de Rege în Bucureștii desrobiți. O picătură de venin în fiecare cuvânt!

Vorbim de listele cetățenești, și ne înțelegem.

Nimeni din Ardeleni nu mă vizitează. S'a dus și dragostea stângii averescane.

*

Seara, colonelul Rasoviceanu mă roagă în zădar să asist la botezul Prințului Mihai, pe care-1 botează el și vânătorii de munte.

Tot seara vine Bogos, Basarabean din Partidul Poporului, de mult nemulțămit, cu Sergiu Niță și cu Chiorăscu. Vrea să facă, împreună cu ai săi, cari au votat cu guvernul căzut, un nou partid. Pare că venise ca să mi se ofere. Spune că Inculeț nu mai avea nimic; totul era la Halippa, care remorchează pe Stere.

23 Ianuar.

Maniu se anunță, dar nu vine. Take Ionescu-mi spune

că el s'a înțeles cu țărăniștii pentru a li lăsa anumite locuri din Ardeal. Deci țărăniștii n'ar mai ținea congresul de la Cluj și n'ar face politică separată.

Take Ionescu a luat parte la botez (unde colonelului Rasoviceanu, „nașul" de formă, i s'a creat o situație ridiculă, stând numai lângă Rege, care ținea copilul în brațe). Stelian Popescu a refuzat să reia relațiile cu Vintilă Brătianu, care Ia Iași îl trimesese pe front, de la nu știu ce misiune judecătorească. E vorba cu Take Ionescu de generalități privitoare la candidare.

Asistă și Gr. Filipescu. Impresia lui Take Ionescu e că Vintilă Brătianu n'are nicio concepție clară.

*

Ministrul Poloniei se informează la mine asupra situației politice. I-o expun fără nicio rezervă. La ei s'ar ridica și pietrele contra unui Guvern reacționar.

24 *Ianuar.*

înscriem semnul pentru alegeri: secerea în steag.

*

Guvernul a decretat că viitoarele Camere vor fi Constituante. Aceasta provoacă o mare emoție.

*

Consfătuirea alor miei în vederea alegerilor.

*

Gusti-mi spune că Prinţul se plânge că-1 fac răspunzător de o situaţie care nu i se datoreşte lui. Datoria mea ar fi mai curând să ajut a se drege unele greşeli. Observă şi aceia că n'aş fi răspuns Reginei.

Prinţul se teme că Vintilă Brătianu vrea să-i suprime societatea culturală, făcând o direcţie cu agenţi politiciani. Declară că primeşte lupta.

25 Ianuar.

Am depus semnul şi a trebuit să trec printr'o contestaţie a ţărăniştilor.

Vaida se prezintă la Senat în Bucureşti alături de ţărănişti intr'o listă interpartidală. îmi cere să fac parte dintr'însa. II refuz.

26 Ianuar.

Nastasievici, fostul însărcinat de afaceri al Serbiei, astăzi directorul Afacerilor Străine la Belgrad, mă vizitează. Se interesează de situaţie. Guvernul Brătianu-I îngrijorează, îmi arată că la Belgrad s'au construit 3.000 de case într'un an; anul acesta, se vor construi alte 2.000. Statul contribuie şi culege o parte din venituri. In materie de politică, Guvernul Paşici are pe radicalul, rival al preşedintelui Consiliului, Protici, patru Croaţi şi doi Turci; Musulmanii ceruseră chiar şi un subsecretariat la Interne: după două săptămâni au fost convinşi să renunţe. Rădici, căruia nu i s'a acordat o legaţie în Polonia — mare greşală —, rămâne încă ireconciliabil cu cei treizeci de deputaţi ai lui. Protici negociază cu dânşii: ar fi vorba de un Ban pentru Croaţia.

Gusti-mi spune că liberalii vreau să supuie cultura directorului învăţământului Primar.

27 Ianuar.

Prinţul îmi scrie câteva rânduri de invitare la „Fundaţia" lui, dojenindu-mă pentru păcatele politice pe care le-aş fi făcut.

La Academie, comemoraţia lui Moliere, pe care o fac, eu, în cele mai modeste condiţii. Apoi la adunarea Casei Culturii.

Miniştrii sunt de faţă. Caută a reînoi legăturile personale cu mine, afară, bine înţeles, de fraţii Brătianu. Se numeşte fără discuţie Guşti ca director. Apoi Prinţul, cu multă stăpânire de cuvânt, aduce chestia sprijinului de Stat. I. Brătianu spune ***caA*** va da cât poate şi cât merită instituţia. Nu e prea amabil. Mai târziu, Vintilă Brătianu apără drepturile Ministeriului, „care e şi el cultural". Alţii nu se amestecă. Adunarea stă să se împrăştie fără nicio precisare.

Spun Prinţului aceastâ, adăugând că pentru o „treabă românească" de acest fel nu făcea să mai venim. Banu rămăsese, şi se reia discuţia. Se fixează în principiu trecerea la Casa Culturii a tot ce e răspândit azi la deosebitele Ministerii (Instrucţie, Culte, Muncă), Războiul a şi făcut-o, dând un milion. Nu s'a încasat nici taxa de la cinematografe, al căror control l-ar voi Prinţul. Antipa, care fumează ca la berărie, ceteşte o lungă expunere mefisică. Prinţul ar vrea să o ascultăm atent. Se propune ca membrii Consiliului să-şi iea câte o parte: ieau bibliotecile populare.

La urmă Prinţul ni arată depozitele, pline şi bine rânduite.

Lucrează pentru distribuție cu băncile populare.

*

Moşoiu mi-a spus că a luat Ministeriul din ordinul Regelui.

28 Ianuar.

La Galați ai noştri nu cred în oarecare succes fără țărănişti. Au luat cu ei „secerea". Ii opresc formal.

*

Mizerii şi certe între ai miei pentru candidaturi.

29 Ianuar.

întâlnesc pe generalul Prezan. Vine de la moşie şi se întoarce acolo. N'a primit să intre în Ministeriu. Pentru el, care crease o armată, e dureros să vadă cum ea s'a desființat. Acolo trebuie stabilitate şi autonomie. E singurul lucru care-1 interesează.

30 Ianuar.

Discuții de candidaturi. Primesc a face o încercare în Basarabia.

l-iu Februar.

Mi se propune de M. Popovici să candidez cu sprijinul Partidului național la Brad. Dacă vreau, şi la Sălişte, unde ar renunța Lupaş, dar acolo Bucşan e încă tare. Refuz candidatura în Ardeal.

Popovici mă asigură că nu se face cartel cu țărăniştii.

S'ar putea admite doar un număr de persoane ca atare. Totuşi se negociază, asupra acestui punct, bine înțeles.

Popovici, — fiind de față şi dr. Toma Ionescu, venit să-mi ceară votul pentru Senat la Universitate, — stăruie să primesc lista comună pentru Senat. Altfel „servim pe liberali".

Regele i-a spus lui Cihodariu că, pe lângă calitățile mele, am defectul de a fi aspru. Dar că toate vor trece.

Neînțelegeri între ai miei pentru candidaturi.

2 Februar.

Take Ionescu îmi arată că s'a înțeles în ce priveşte candidaturile pe care le adaugă la ale noastre pe lista cetățenească. El pare a conta, ca „şef al unui partid de guvern", pe moştenirea, nu depărtată, a lui Brătianu. La Curte s'ar regreta măsura luată în folosul acestuia.

5 Februar.

La Iaşi. Discuții cu privire la colaborarea cu tachiştii, pe care ai miei n'o vreau.

Conferință populară la „Ateneul" din Tătăreşti. Foarte multă lume.

6 Februar.

Entuziastă manifestație la Universitate, unde vorbesc despre progresele istoriei în ultimele decenii.

Adunare naţionalistă la Circul Sidoli. Timide întreruperi ale ţărăniştilor, cari vorbesc de „steagul de doliu".
Seara, plecare spre Dorohoiu.

7 Februar.

Mare întrunire ţărănească la Dorohoiu. Liberalii, al căror prefect, Timus, farmacist, e un simplu agent electoral, nu îndrăznesc să oprească, precum se propusese, lumea la bariere.

Cu sănii spre Botoşani. Ne duce Burbure, mare proprietar pe care războiul 1-a prins în Grecia, apoi în Belgia, unde doi fii i-au fost împuşcaţi de Germani. Regele Constantin îi pare un om inteligent. Regele /libert e un „socialist", foarte simplu. întreabă despre „vărul" său Ferdinand.
îmi spune cum ziarul „Libre Belgique" era aşa de dibaciu răspândit că nu ştia un prieten de altul.

*

Seara, conferinţa la Botoşani, înaintea unui public redus, în mica sală Popovici. Lumea e la Tănase, care cântă cupletele lui la Teatrul Eminescu.

8 Februar.

întrunire la Botoşani. Lumea multă se desghiaţă la urmă. Mi se pune, de asistenţă chiar, candidatura la Senat. Se ceteşte scandalosul manifest liberal din localitate, în care Regele e făcut să stăruie pentru Brătianu şi să blăstăme pe cine nu I-o vota.

Seara, la Paşcani, unde ţin o conferinţă muncitorilor. Muncitorii îmi arată simpatie.

9 Februar.

La Folticeni. Era vorba de huiduieli şi şuierături la gară. Le am după întrunire, în cursul căreia eu singur am fost necontenit întrerupt cu strigăte de-ale agenţilor liberali. Ţeranii mă conduc Ia gară.
Este şi candidatura lui Mihalachi şi a lui Zelea.

11 Februar.

Depunerea candidaturilor. Tachiştii se declară legaţi de acum înainte de mine. Seara, Take Ionescu pentru candidaturi. II candidează Evreii la Iaşi. Nu i se opune contracandidat la Baia-Mare. Spune că Al. Constantinescu rămâne nemulţămit de politica Brătienilor.

12 Februar.

Conferinţă pentru studenţi, la Casa Şcoalelor. Li vorbesc despre necesitatea culturii generale, naţionale, active pentru a-şi juca rolul în crearea vieţii morale unitare a poporului românesc.

*

La 6 sunt chemat la ceaiu la Cotroceni, cu soţia mea, de Regina. Oarecare jenă la început. In convorbirea următoare strecor motivele nemulţămirii mele. Regina — asistă şi princesa Mărioara şi d-ra Cantemir — pare să guste descripţia lui Brătianu. Arătai a fi neliniştită de şansele de succes ale ţărăniştilor. încolo, nefiind singuri, multe lucruri

nu se pot spune decât glumind. Regina doreşte să vadă vestitul manifest din Botoşani.

Princesa Mărioara intervine, arătând albumuri de artă sârbească date de Regele Serbiei, pentru a spune că Ministeriul de coaliţie ar fi ca acel sârbesc în care miniştrii vin unul după altul la Suveran pentru a se descrie în cele mai urâte colori.

13 Februar.

Un delegat al Uniunii evreieşti, advocat, mă vizitează. Oferă sprijin în locurile unde Take Ionescu nu pune listă separată. Unde o pune, voturile merg la dânsul.

De pretutindeni vin ştiri favorabile ţărăniştilor spune el.

lk-16 Februar.

Scandaluri electorale. De la Paşcani sunt mutaţi cei bănuiţi că au simpatie pentru noi. Pe ţăranii din Suceava îi arestează şi-i bat. La Olteniţa au zdrobit pe purtătorul manifestelor noastre. In Bucureşti chiar se închid sălile pentru întrunirile noastre.

Plângerile la autorităţi n'au niciun efect.

17 Februar.

încep a veni din provincie ştiri despre crimele electorale ce se săvârşesc din ordin,

încă o societate a fost disolvată pentru motive electorale.

Regina mi-a vorbit de sentimentele prinţului Carol pentru mine.

fi'

19 Februar.

Drum electoral la Câmpina, unde foarte frumoasă întrunire. La Breaza un ţeran strigă: „Nu ni trebuie boieri, ni trebuie ţerani, Români"; peste zece minute iea două sute de lei şi vine să sărute mâna. La Comarnic tot satul, cu femeile şi copii, vine să ne asculte. La Sinaia mic public strâns în pripă: lumea „supţire" se abţine.

20 Februar.

Pe de o parte Ianculescu îmi comunică mulţămirea profesorilor francezi că voiesc a vorbi la Sorbona, iar, pe de alta, decanul Brunot îmi arată că sunt autorizat a ţinea câteva lecţii în semestrul de vară.

Venirea Regelui Serbiei. Primire strict oficială.

21 Februar.

Conferinţă la Casa Şcoalelor, pentru Institutul sud-est-european, despre „Cele trei Serbii şi cele trei Românii". Asistă multă lume. Şi Nastasievici, cu un coleg sârb, scuzând pe Paşici, obosit. Şi cu acest prilej spun lui Nastasievici ce rea impresie face decorarea cu Cordonul Sf. Sava a celor mai neînsemnaţi dintre miniştri, şi chiar a poliţişilor.

Seara, concert la Palat. Vine şi Marghiloman şi Argetoianu. I. Brătianu, t)HCa apar mai târziu, foarte puţin

încunjuraţi. Fac cunoştinţa ministrului Americei, om vioiu, care vorbeşte perfect limba franceză, dar care, după patru luni de şedere în ţară, nu ştie aproape nimic despre dânsa.

Regele mă caută pentru a mă prezintă regelui Serbiei, cu care vorbesc îndelung despre lucrurile lui de acasă. E un tânăr foarte simpatic şi blând, cu ochi mari şi buni. Vorbeşte de călătoria ce ar dori să facă prin ţară. Regina vine pentru a-I lua de lângă mine.

Apare Paşici, foarte obosit, zdrobit. Ii amintesc de ce spunea în 1913 că eu voiu trăi să văd unitatea românească, el însă pe a neamului sârbesc nu; şi iată câ s'a întâmplat. O recunoaşte cu emoţie. Lângă el Nincici, unul dintre miniştri, care asigură că lucrurile „s'au aşezat" în Serbia.

Prinţul Carol vorbeşte de planurile societăţii culturale, etc. Ii pomenesc de situaţia electorală defavorabilă guvernului, ceia ce pare a-1 interesa şi a-I bucura.

A încercat să scuze pe regele Constantin. N'a dat telegrama prin care felicita pe Wilhelm al II-lea pentru succesul din România; toate aceste telegrame le-au falsificat adversarii. Nu e nemulţămire la Atena contra Regelui; rămâne tot aşa de popular. Dar Gunaris, om inteligent, e moale. Ar fi vorba de Metaxa, capabil, dar compromis cu Aliaţii.

Cât am vorbit cu Regele Serbiei, grupul liberal se impacienta. Un glas spunea: „dar serata e pentru Iorga?". Altele spuneau că Regele a pregătit totul pentru a face plăcere opoziţiei.

22 *Februar.*

De dimineaţă, Brandsch la mine. E foarte nemulţămit că ai săi vreau legătura cu Brătianu, care nu li făgăduieşte

nimic serios, ci se mărgineşte a li vorbi solemn de ceia ce are să facă. Caută a împiedeca (şi nu va reuşi).

La 4 şi jum., concert la Take Ionescu pentru prinţii logodiţi... Cunosc pe Bulgarul Ficev, care aici tot mai află prilej de ceva discuţie, pe Rubido-Zichy, ministrul unguresc, care se declară internaţional, „austriac" şi purta aseară pe spate cheile de aur ale lui Franz-Joseph, pe un vioiu viceconsul sârbesc, poet în ţara Iui, care vorbeşte perfect italieneşte. Ministrul Italiei lipseşte: e de o lună acasă, nu fără intenţie. Absenţa „Grecilor" nu e, iarăşi, fără semnificaţie,

Văd pe un domn sur, cu favorite, având un aier de „pere noble", care e intimul şi sfătuitorul regelui Alexandru.

23 *Februar.*

Vizitez Vălenii şi tot şirul de sate până la Stari-Chiojd şi la Bătrâni. Pe alocuri înteţită propagandă liberală printre săteni, cari pun, viclean, întrebări capţioase. In schimb, foarte aprinşi surtucari liberali nemulţămiţi. La Bătrâni, „primarul", făcându-se a se certa cu preotul, care e între noi, ni dă cu „ho" şi ne înjură.

Seara, cea mai frumoasă întrunire ce am pomenit la Ploieşti. Sunt 3.000 de oameni din toate partidele. Vorbeşte Take Ionescu, foarte emoţionat. Sosesc de pe plaiu, şi am o foarte călduroasă primire.

Take Ionescu pleacă la Baia-Mare. Un oficial i-a spus că în schimb pentru 350.000 de lei îl scapă de orice contracandidat...

*

La Inidoara se refuză înscrierea candidaturii lui Ştcfăncscu, naţionalist. Aşa li s'a făcut şi candidaţilor străini, ca Josika.

26 Februar.

La Galaţi. Oraşul cutreierat de patrule, comandate de comisari. In sala de întrunire bătăuşi cari strigă: „La şcoală, la Văleni, la Ploieşti". Generalul Radian e împiedecat de a continua. Nu mi se lasă putinţa de a vorbi. Trebuie să declar adunarea închisă pentru ca apoi, cu uşile închise, să-mi fac cuvântarea.

După amiazi, societatea „Ronetti Roman", condusă de un simplu contabil inimos, Haimovici, îmi cere o conferinţă. Poate 3.000 de oameni, în mare parte Evrei, o ascultă cu atenţie şi inteligenţă.

27 Februar.

La Craiova. Prin sate. La Ghindeni un jandarm mă declară arestat pentru că „am atacat guvernul". Abia prezintând o scrisoare a prinţului Carol pot să conving bestia că trebuie să plecăm. Sătenii se ridicaseră furtunos contra lui. La Malul-Mare aflu doi prieteni arestaţi şi cu greu îi pot scăpa.

Seara, conferinţă despre excursii, la Liceu.

28 Februar.

Alte drumuri electorale. La Segarcea, în urma unui ordin fără număr şi neiscălit, pe care mi-1 prezintă, cum ceream, suntem opriţi. Mi se spune că ordinul dispune să fiu reţinut cu însoţitorii miei. După o conversaţie la telefon cu Craiova, ni se face graţia de a putea întră în sat, dar fără a ţinea întrunire. Şi aici satul întreg alerga spre noi, strigând: „Trăiască coasa, Trăiască Iorga". Merg, la biserici, şi jandarmii răsping cu puştile lumea, care apoi se strecoară prin poteci ca să ne salute.

La Goicea-Mică şi Goicea-Mare şi femeile demonstrează, cu o extraordinară căldură. Tot satul e în mişcare bucuroasă. Jandarmii, cari se suie pe scara automobilului, mărturisesc şi ei simpatie pentru noi. Lâ Barca, e şeful secţiei, care organizase huiduirea noastră (ni se strigă şi: la oase). Acolo fiind locuinţa unuia din candidaţii noştri, dr. Baculescu, până ieri colonel, ni se interzice contactul cu lumea, şi jandarmii se aşează în chiar pragul sălii de mâncare a dr-ului.

Cei cu „crucea, „liberalii" sunt primiţi solemn şi conduşi la ţărani.

La Băileşti 3.000 de săteni au aşteptat toată ziua. Venind spre seară, suntem întâmpinaţi cu o nespusă căldură. Poliţia, care organizase mai ieri huiduirea generalului Coandă, mă păzeşte să nu fiu ...asasinat!

*

Seara, conferinţă la societatea feministă, despre rolul femeilor în literatura contemporană.

l-iu Mart.

Alegerile pentru Senat încep la Craiova. Sătenii par hotărâţi. Cei din Apusul judeţului sunt pentru „roata" ţărănistă. La mulţi liberali ură contra intrusului tiranic care e „şeful" local. Astfel marele importator Titu Andreescu, vechiu parlamentar liberal.

Vizitez atelierul pictorului Stoenescu şi lucrările de la biserica Sf. Gheorghe, curios văpsită în aur şi colori tari <ie Costin Petrescu.

2 Mart.

Rezultatul alegerilor pentru Senat. Am luat ambele locuri din Dorohoiu, „averescanul" Irimescu ambele din Botoşani; legătura noastră cu ţărăniştii la Tecuciu, ambele locuri. Atâta opoziţie s'a ales. Ai noştri au fost învinşi la Suceava. Situaţia la Prahova e foarte rea. • Averescanii ne-au întrecut la Ilfov şi la Dolj. '

*

Take Ionescu se gândeşte a corecta greşelile alegătorului nepregătit prin influenţa pe lângă Ferdinand I-iu, „cel mai mare alegător".

3 Mart.

Conferinţă la Universitatea populară despre „Români şi Unguri". Acelaşi public foarte numeros şi deosebit de prietenos, îndată după aceia întrunire Ia Dacia, foarte cercetată. Pe scenă mai mult aderenţi ai lui Take Ionescu. Cuvântarea lui e foarte rezervată şi fără ascuţişuri faţă de Guvern.

4 Mart.

Au venit şi ştirile din Dolj. Opoziţia a avut multe voturi, ceia ce dă speranţe.

La Universitatea din Bucureşti cade M. Dragomirescu şi la Iaşi ambii candidaţi ţărănişti, Bujor şi Borcia.

5 Mart.

Telegrame şi scrisori, ca şi Dragoslav, sosit de la Fălticeni, îmi spun că sălbătăcia oficială, care tocmeşte cete de puşcăriaşi, n'are margeni. Se bat ai noştri (şi Tempeanu...), li se atacă locuinţile (şi la Odobeşti, o bandă întreagă), li se ameninţă viaţa. Ştefan Ioan strigă că eu sunt profesor, şi locul mieu e la Bucureşti, nu la Suceava.

Săraca naţie, care nu te ştii apăra!

6 Mart.

Toată ziua, din toate părţile, telegrame cu acelaşi cuprins. Şi de la Dorohoiu, unde ai noştri par hotărâţi să reziste.

Se descopere la Bucureşti unul din birourile de distribuţie a buletinelor falşe.

7 Mart.

Alegerile continuă supt aceiaşi groază. Prahova e pierdută. Acolo socialiştii votează pe ţerănişti şi ne majorizează.

8 Mart.

Sunt ales la Dorohoiu (luăm trei locuri din patru), la Galaţi, la Craiova şi Bucureşti, loc care ar reveni lui Take Ionescu, şi el îl cedează lui Gr. Filipescu, care vine să mi-o spuie.

9 Mart.

într'un sat din Ilfov, ţărani, împiedecaţi de a vota pe Averescu, au venit în număr de **800** şi au declarat preşedintelui că ei îl votează, nu în cabină, ci pe masă, căci, dacă nu-i va lăsa, nu votează nimeni din tot satul.

De altfel în Putna, unde se caută prin case „portretele lui Iorga", safe întregi n'au putut vota.

Take Ionescu pleacă în Italia şi la Paris. Pare că ţine să evite întâia întâlnire cu Parlamentul liberal, având scopurile sale.

Doljul îmi cere să optez pentru acest judeţ, unde Argetoianu n'a reuşit.

întâlnesc pe Rubido-Zichy, ministrul Ungariei. Cu sânge francez şi spaniol. Diplomat austriac de carieră. Coleg cu Stârcea. îmi spune fără presiune că rău s'a făcut alegându-se la două milioane de Unguri numai un deputat: cu binele se pot câştiga Ungurii mai uşor.

A fost la el acasă, pe la Balaton: sătenii vor votul pe faţă.

11 Mart.

Adunare la societatea prinţului Carol, pentru participarea la târgul de cărţi.

După cererea Consultei — evident silită de oficialitatea noastră — „Messaggero" nu va mai publica nicio scrisoare a mea. O spun ataşatului comercial italian şi Prinţului, ca şi opunerea lui Mişu ca eu să fiu decorat de Sârbi.

Prinţul, căruia i-am trimes un delegat al nostru din Dolj, plutonier decorat cu Virtutea Militară, care a fost bătut, rănit (are urechea ruptă) şi închis zece zile, spune, de faţă cu ministrul Angelescu, că e un exces de zel al organelor inferioare. — Ba nu, instrucţii formale. Altfel, aveau liberalii voturile pe care le au?

Preotul Dominic Ionescu, profesor la Saminariul din Argeş, pentru că a zâmbit când i se spunea că nu vor ieşi ai noştri, a fost atacat de o bandă, zdrelit la degete, ameninţat cu moartea. L-a scăpat armata.

In Basarabia liberalii s'au prezintat ca partidul ţărănesc-liberal: mi se trimete afişul.

In Argeş, supt ochii magistratului, delegaţii liberali, „învăţând" cum să voteze ţeranul, puneau ei stampila.

Magistratul nu voia să permită votul preotului Dominic Ionescu, căutând a-1 intimida.

Maniu telegrafiază Regelui că partidul său nu recunoaşte rezultatul alegerilor. E vorba, se pare, de neparticiparea la lucrări. Lupu aleargă la Maniu în Cluj.

12-13 Mart.

(Aflu din Italia că stăruinţile ca să nu mi se publice articolele au plecat, în adevăr, de la Legaţia noastră. Amicul Silvestri a izbutit să-mi facă loc însă la II Mondo. El priveşte măsura ca o jignire şi pentru el. Acuză aspru reprezintanţa României în străinătate.

Propunerea mea ca Parlamentul să voteze legile indispensabile pentru a se alege Constituanta în toamnă, supt un Guvern neutru, află răsunet.

Regele ar fi zis, spune „îndreptarea", că preferă alegeri barbare care să salveze civilizaţia unor alegeri civilizate care să întroneze barbaria.

Marghiloman e furios că eu şi Take Ionescu am putea înlocui pe Brătianu.

15 Mart.

La mănăstirile din jurul Bucureştilor după cărţi pentru expoziţia din Florenţa. Căldăruşanii sunt odios reparaţi în stil Curtea-de-Argeş. Reparaţia chiliilor cade. Călugării trăiesc la un loc cu Ţigance chemate Ia lucru.

Seara, M. Popovici. Vrea ca partidul să traducă în limbi străine „Cartea Neagră" pentru alegeri, să declare la Geneva că Brătianu nu vorbeşte în numele Ardealului, să se adune în ziua deschiderii Parlamentului „Parlamentul" de opoziţie din Alba-Iulia, unde să vin şi eu ca să arăt că >nu e vorba numai de o mişcare locală.

Răspund că asemenea acte sunt o faptă rea, că nu ne judecăm înaintea străinilor, că, nerecunoscând legalitatea Parlamentului, voiu fi acolo ca s'o denunţ.

Popovici e foarte aprins şi trece peste orice consideraţie personală, când combate părerile mele. Ii declar că n'am intenţia de a-i da sfaturi, ci vreau numai să rostesc o părere care nu se poate schimba.

Declară că partidul naţional n'are niciun pact cu ţărăniştii.

Ii scapă vorba că de mult era de părere ca partidul său să se întindă şi aici. Eu, care-i vorbisem de o fusiune cu al mieu, îndrept, şi el pare a-şi retrage formula.

La Braşov, el şi Vaida au fost primiţi împărăteşte, ca o protestare contra falsificaţiilor lui Brătianu.

19 Mart.

La Braşov. Cetesc piesa „Contra Patriei", pe care o las Teatrului de acolo. Seara, conferinţă despre Universităţile libere. Masă comună, la care vorbesc foarte frumos profefesorul Fortunescu, preotul Ghia şi alţii. Cihodariu desfăşură un program de organizare.

20 Mart.

In mijlocul sătenilor de la Băileşti, cărora li explic rostul partidelor noastre. Fostul candidat ţărănist îşi capătă lămuriri asupra motivelor care mă împiedecă de a colabora cu partidul lui Stere. Pare convins.

*

In tren, la întors, episcopul Puiu. Vorbeşte despre moartea fostului episcop Safirin, care s'a stâns ca un sfânt. La Argeş la el, n'are locuinţă decât odăiţile lipite de grajd, unde este lumină electrică, iar la dânsul nu. Curtea a luat Palatul episcopal fără niciun act. De şi Brătienii vreau să-1 reţie, el ar dori Buzăul sau Romanul.

A făcut vizitaţie oficială în judeţ. Pe valea Vâlsanului foarte buni învăţători. Ţărănismul lor era odată pe baza naţională. Ar putea fi recâştigaţi.

Conductorul, fost candidat al nostru, mă inițiază în marca operă de conrupție prin care liberalii câștigă personalul inferior al Căilor Ferate.

21 Mart.

„Viitorul" se plânge că învățătorii și preoții din Covurluiu fac politică naționalistă...

*

Gh. Pop a fost la Ploiești și a propus lui Munteanu-Râmnic să fie șeful organizației partidului național ardelean acolo. S'a adresat și la alții.

*

Sever Dan îmi cere să particip, la Cluj, la întrunirea membrilor opoziției pentru a lua o hotărâre comună. Cinci țerăniști au plecat într'acolo. Eu refuz cu hotărâre.

22 Mart.

„Gazeta Transilvaniei", unde colaborez, deschide atacul contra mea, „omul pașnic".

Hotărârea partidului național exclude participarea la lucrările Parlamentului Brătianu. Țărăniștii, neputând participa Ia dânsa, declară că vor urma-o. „Românul" de la Arad reproduce articolul lui Mehedinți prin care cere ca situația să fie dată partidului național, salvatorul.

23 Mari.

Filipescu-mi spune că nici ai lor nu participă la deschiderea Parlamentului.

- . .

După-amiazi Al. Constantinescu, care vine să mă ajute a-mi căpăta casa. E foarte nemulțămit. Zădărnicirea înțelegerii cu Ardelenii și cu mine e datorită acelor cari n'ar mai fi fost miniștri ori, ca Duca și Mârzescu, ar fi avut un ro! secundar. „In cușcă", el se simte jenat în trista situație creată. Trage nădejdea unei îndreptări la toamnă.

*

Apoi M. Popovici, în aceiași stare de revoltă. Afirmă că ai lui n'au nicio înțelegere cu țărăniștii, și e dispus la o înțelegere cu noi. Nu vede altă putință decât a împotrivirii și altă perspectivă decât a unei revoluții, apropiată sau depărtată.

Seara, Buțureanu-mi spune că Take Ionescu înainte de pe autorul articolului din „Gazetă".

24 *Mart.*

Conferința mea despre poetul V. Bumbac, la „Universitatea Populară".

*

Paul Brătășanu-mi arată cu câtă dragoste a fost primit, și de Unguri, în cercul său, Erneul-Mare, unde a dat cărți și clopote. Sașii fuseseră câștigați, dar a intervenit în ultimul moment un ordin de la conducerea lor.

*

Seara, Buțureanu-mi spune că Take Ionescu înainte dc alegeri i-a dat asigurarea despre cuvântul formal al Regelui că el, și nu altul, va lua moștenirea Iui Brătianu.

26 Mart.

Brătăşanu-mi spune că Regele a protestat contra ideii că ar fi vorbit rău de mine: va căuta să mă vadă. A repetat că nu doria nimic mai mult decât ceruse, că a rugat personal pe Ardeleni să ajute pe Take Ionescu, că spera să întru şi eu în acel Ministeriu din Decembre. Neputându-se face, a fost silit să primească pe Brătianu. Pare a-i dezaproba procedeele electorale. Ar fi dispus să ceară anularea alegerilor pătate din Ardeal.

Se zice că Brătianu nu mai pleacă la Geneva, ci va trimete pe Duca.

*

Foile publică adresa către Conferinţă a celor 64 de parlamentari croaţi ai lui Rădici, cari consideră domnia lui Alexandru I-iu ca un simplu provisorat, al cărui termin legal a expirat.

înduioşătoare îmbarcare a rămăşiţelor copilului bucovinean Lascar Luţia, căzut la Ştefăneşti, în Novembre 1914, apărând Bucureştii. Apare Nistor cu suita lui de deputaţi şi senatori.

27 Mart.

Deschiderea Camerelor. Strada indiferentă la trecerea Regelui şi a Reginei. Puţini salută, şi rece. Mi se asigură* că majoritatea, tot „coconaşi", a căutat să acopere prin aclamaţii lipsa opoziţiei. Regina, îmi spune ministrul Ungariei, părea îngrijorată, de frica unei manifestaţii, apoi a trecut

5a o vădită bucurie. Regele a cetit cu glas slab Mesagiul şi s'a înecat Ia ultimele cuvinte. Părea plictisit. N'a vorbit de libeitatea alegerilor, dar de Constituantă, da, de două ori.
I. Brătianu arată obosit; Vintilă îşi căuta în zadar o curte; Mârzescu evita pe Constantinescu.

După-amiazi, preşedinte de vrâstă Orleanu. Nu ţine măcar discursul cu care Pherekyde a binecuvântat Senatul. Se trece în secţii.

Madgearu e de faţă; caută a se lua cu binele. N'am cetit declaraţia pregătită.

*

La întoarcerea Regelui de la Cameră, am salutat la încrucişarea Căii Victoriei cu Bulevardul părechea regală. Regina a răspuns zâmbind, Regele mirat că mă vede acolo. I-am dat explicaţia printr'un gest semnificativ.

28 Mart.

La Cameră facem declaraţiile noastre. A mea, de şi vorbeşte de „o familie şi intimii săi" şi declară pe deputaţi simpli „cetăţeni", e ascultată cu atenţie şi linişte. A averescanilor, pe care o ceteşte Dragomirescu de la Iaşi, e des întreruptă. Ardelenii guvernamentali urlă contra lui M. Popovici, care ceteşte declaraţia partidului naţional. Protestări şi mai vehemente se ridică împotriva lui Mihalache (nu asistă Stere şi Lupu, al cărui nume e totdeauna aclamat). Declaraţia takistă, cetită de Brătăşanu, e luată în batjocură, dar aprobată când se spune că ei rămân în Parlament.
Em. Antonescu face un lung discurs contra Ardelenilor şi

ţerăniştilor. I. Brătianu-şi modulează glasul într'o declaraţie impusă, în care, răspunzând „calomniei", se proclamă preşedinte de Consiliu constituţional şi indispensabil în mijlocul unor Camere cinstit alese. I se refuză cuvântul lui Popovici.

Validările merg cu răpeziciune. Brătianu a promis cercetarea caz de caz pentru a se rosti „validările şi invalidările". Duca încearcă a mă convinge că n'au fost chiar aşa de rele alegerile. Protestă că nu el a făcut intriga de la Roma.

Millerand, răspunzând lui Antonescu, îi spune că numirea lui e singura mângâere pentru plecarea lui Ghica...

*

Gh. Pop tăgăduieşte formal că a cercat a smomi pe Munteanu-Râmnic

*

C. Marinescu-mi scrie din Paris că în contra cursului mieu de acolo s'ar fi ridicat obiecţii de „un Guvern străin", care totuşi n'are ceva personal contra mea.

*

Orleanu prezidează rău. Dă cuvântul lui M. Popovici, care răspunde lui Brătianu. Mi-1 refuză mie.

Validările merg fulgerător. Guvernul nu încearcă a influenţa majorităţile, care sunt la dispoziţia câterva mameluci, mai proşti decât ai lui Averescu.

30 Mart.

Acelaşi spectacol la Cameră. Dar, după cererea Regelui,

căruia i s'a plâns candidatul căzut, I. Panaitescu, se hotăreşte anularea pentru Şuncuţa-Mare.

Răspunde generalul Văitoianu, moale, dar nu fără răutate. E o dezolare pe banca ministerială. Insultele aduse Ardelenilor exasperează pe Popovici. Şt. C. Pop nu e lăsat a da explicaţii.

Mârzescu iea de talie pe Stere şi complotează împreună contra lui Inculeţ!

Senatul universitar, cu toate sforţările desperate ale lui Dragomir Demetrescu, recomandă ca profesor de istoria Bisericii române pe preotul N. Popescu.

Zvonuri de moartea fostului împărat şi rege Carol şi a lui Lenin.

31 Mart.

Conferinţă despre Gh. Baronzi la Universitatea populară.

*

La Cameră foarte nobilă cuvântare a părintelui Agârbiceanu, adesea întreruptă de o majoritate stupidă.

l-iu April.

Lupaş cearcă să mişte, printr'o expunere de cărturar, o

T

Cameră ignorantă şi pătimaşă. Măcărescu, ales la Piatra, acum ca ţerănist, vorbeşte frumos, ca pe vremuri, dar adversarul său, dr. Costinescu, îi aminteşte că, odată, ca liberal, propunea el violarea urnei. In chestia alegerii de la Suceava intervin eu, arătând ce am păţit însumi şi prietenii miei. Camera ascultă, cu aparentă simpatie. Ştefan Ioan neagă, în răspunsul lui. Cineva vorbeşte de darea pământului de către liberali; eu observ că 1-a dat Regele. Vintilă Brătianu îndeamnă pe Duca şi acesta răspinge aserţiunile mele, care, de altfel, nu apar în publicitate întâia oară. E vorba şi de „ipertrofia eului mieu". Nu mă pot opri să semnalez lipsa de recunoştinţă a acestor oameni. Duca a anunţat de două ori că I. C. Brătianu-mi va răspunde la expunerea „incomplectă şi tendenţioasă", cu scop de „mistificare". In culoare ai lui spun că răspunsul va fi aşa „de-mi vor merge petecile". L-am înştiinţat pe Brătianu să nu întindă coarda.

Seara, în lipsa mea, Mârzescu spune că n'am, şi n'am avut, nicio popularitate în Iaşi.

2 *April.*

Brătianu n'a venit să „explice".

Conferinţă despre dreptul român la Societatea studenţilor în drept.

3 April.

Duca încearcă să se scuze. Se plânge că i-am atacat, crud, de patru ori. El nu e intim al lui Brătianu, pe care 1-a cunoscut târziu. Morţun, revenind de la ţară, ar fi propus înaintea mea lui Brătianu să facă reformele, şi tinerii din Ministeriu l-ar fi aprobat. Recunoaşte însă că Brătianu s'a codit, crezând că nu e momentul oportun. Dar de aceasta era vorba.

Validările continuă. Totuşi ieri s'a decis anchetă cu privire la alesul maramureşean Petru Mihali şi azi cu privire la alegerea Iui Mavrodi.

4 April.

Urâtă intervenţie a ministrului Ardealului, Cosma, contra partidului naţional. Citează articolul lui Vaida în „Reichspost", la care obiectez că scrisori particulare al lui Vaida îl arată iredentist ca şi mine. Ii răspunde frumos M. Popovici.

*

In zădar au aşteptat liberalii desminţirea faţă de mine a lui Brătianu (dar Lupu a fost aplaudat, ieri, de dânşii, când a negat meritul Regelui). El a venit ca să anunţe plecarea la Geneva. *R* vorbit, obosit şi trist, şi de „foştii aliaţi". Cum cerea unanimitatea, am intervenit pentru a vorbi de „aliaţii din timpul războiului şi după" şi a-i cere să păstreze vie amintirea legăturilor cu dânşii, garanţie a României unite.

*

M. Popovici îmi spune că Mitropolitul Pimen li-a refuzat în 1917 Mitropolia pentru serbarea zilei de Trei Maiu, ca să nu se compromită.

*

O doamnă, moştenitoarea averii în aur a unui frate mort în războiul Franciei pe vaporul ce-1 comanda, vrea să facă la biserica Zlătari un palat al lucrului de mână românesc. I. se cere pentru mijlocire un bacşiş de un milion. Dr. Costinescu i-a recomandat să nu deie

5 April.

Ardelenii se vor retrage şi din Cameră.

In mijlocul unei încordate atenţii — respectuoase! — Stere atacă pe Inculeţ pentru demagogia anti-naţională (!) a alegerilor din Basarabia...

Prinţul Carol, viind la Teatrul Popular, a spus lui Livescu: — Nu ştiu pe cine găsesc: pe directorul Teatrului Popular ori pe sub-directorul Teatrului Naţional.

Princesa Elisabeta e bolnavă de tifos. De la Belgrad Regina aleargă la Atena.

6 April.

Se aduce chestia Basarabiei. Relevez meritele lui Vaida şi lui Take Ionescu. Camera aplaudă în picioare.

Se alege preşedinte Orleanu. Dojeneşte opoziţia. Observ răul gust al acestei ieşiri. El continuă a nu înţelege.

7 April.

Cu prilejul urgenţei cerute la un proiect relativ la proprietatea în Cadrilater, se produce, după cererea deputaţilor de acolo, îngrijoraţi pentru popularitatea lor, râspingerea. Constantinescu demisionează. Eu intervenisem contra proiectului pentru a nu se crede de alogeni că voim să-î atingem în ceia ce cred că e dreptul lor.

Mi se contestă la Senatul universitar dreptul de a lua parte la desbateri ca pro-decan. Aceasta pentru a strica recomandaţia preotului Popescu. Şi mi se comunică prin servitori că „am fost chemat din greşală".

8 April.

Săveanu, în numele majorităţii, cere iertare lui Constantinescu. Legea i se discută în secţiuni. Deputaţii Cadrilaterului anunţă însă că nu va mai fi votată decât în toamnă. Relevez neeleganţa acestei Camere.

Se ceteşte răspunsul la Mesaj, redactat de Istrate Micescu. Preşedintele întreabă Guvernul când „fixează discuţia"...

întâlnesc pe preotul Man. Ii pare rău şi lui că s'au retras din Parlament. Maniu ar fi mulţămit de cum îi susţin pe Ardeleni în Cameră.

.9 April.

Vintilă Brătianu aduce suprimarea unei largi părţi din reforma lui Titulescu. Observ că nu-i opune alt sistem. Răspunde printr'un lung discurs, foarte aplaudat.

La budget, unde subliniez nerealitatea lui, un al doilea discurs al lui V. Brătianu afirmă că partidul liberal e gata **a** face toate reformele de stânga şi că alegerile au **fost „libere"**.

10 April.

Discuţia la Mesagiu. Declaraţia **takistă e primită în tăcere,** apoi Duca atacă pe bătrânul **Brătăşanu. Bucovina, prin Marmeliuc**, face o declaraţie prin **care spune că ea „colaborează"** numai cu liberalii. Inculeţ, **invitat să facă şi el o declaraţie,**

spune că e mulțămit de aliații săi. Pistiner vorbește în numele întregii clase muncitoare. Cuvântarea mea e ascultată în liniște.

Seara, Iamandi, un transfug, e pus să-mi „răspundă". Ardeleanul Mateiu ar fi vorbit plăcut contra partidului național.

11 April.

Toni răspunde frumos lui Iamandi.

*

Cuvântare a lui Istrati Micescu, raportor, foarte susținut de Cameră. El dovedește că, dacă e vorba de o nouă Constituție întreagă, apoi nu trebuie nicio formă. Voința Regelui ajunge. De altfel, o nouă Constituție e o împrospătare a nației. Duca vorbește de politica de „demnitate" a României, al carii monopol îl are partidul liberal.

*

Seara, legea chiriilor. Leonte Moldovan, plus președintele Ligei chiriașilor din Iași, plus secretarul ministrului Sasu, strigă contra lui J. Th. Florescu. Măgură, de la Galați, aduce unele argumente de bun simț. Observ că nu e vorba de chiriași săraci și buni și de proprietari bogați și răi, ci de exploatatori și exploatați, din ambele părți. Cer a se lovi în ei, precum și în antreprenorii exploatărilor in massă, mai mult străini. Relevez suferința micului proprietar sărac. Florescu se explică foarte convenabil. Votarea luării în conssiderare, la oara 1, e dubioasă.

Martur la comuniști, dimineața. Lupu a vorbit trei oare cu patimă. Mie-mi pun întrebări. Cristescu, slăbit, pe care-1 consider ca om incapabil de a face o revoluție, Dobrogeanu, foarte prăpădit, căruia i se atribuie insulte față de Rege și Regină, și un biet ideolog, Neagu. Mă întreabă apoi și Max Goldstein, cel cu bomba de la Senat, care o recunoaște și pretinde că i-am îndreptățit, la Cameră, actul. Ii spun de-a dreptul că ar trebui închis la casa de nebuni, tocmai fiindcă argumentația lui e logică până la crimă.

înjosit fizicește, bietul student basarabean, Timoteiu Marin, aleargă la ajutorul mieu. O femeie 1-a asămuit cu un aducător de explosive... înduioșează. Maiorul Cernat, om crud, rece și amabil, grămădește și asupra lui motive de condamnare.

12 April.

Discuție pe articole la legea chiriilor. Se primesc amendamentele mele. Verific și trecerea la Senat. Mi se comunică în particular exploatarea chestiei, cu anume scopuri revoluționare', îndemnând pe chiriași a nu plăti chiriile pentru a fi expulzați, de advocatul Socor.

Răspunsul Regelui la adresă vorbește de colaborarea tuturora la refacerea terii și insistă de trei ori asupra părții avute de Coroană la reforma agrară.

Regele s'a făcut a întreba pe Maltezianu dacă e Basarabean, A răspuns că e din Ialomița. — Atunci ați mers în Basarabia ca să concurați cu Basarabenii...

Săvcanu propune o telegramă de încredere către I. Brătianu şi începe recomandând-o ca un act de „devotament".

*

La Senat Pherekude, palid ca un mort şi aproape afon, prezidează o Adunare cu totul lipsită de resort. Am impresia că votul e o simplă formalitate.

15-16 April.

Un grup de profesori poloni vizitează *ţara.* Oficialii se dezinteresează aproape total de dânşii. Oamenii o simt.

Ardelenii, prin „Lupta", se declară nemulţămiţi cu atitudinea mea. Li răspund că toate Camerele până acum au fost tot aşa de ilegal alese, dar că durerea şi nevoile naţiei trebuie să aibă public un glas înnaintea Guvernelor.

Generalul Mărdărescu acuză pe generalul Răşcanu, nu numai de haosul de la Ministeriu, dar şi de catastrofa militară, căci el ar fi lucrat supt numele lui Iliescu, mai puţin vinovat deci.

*

La Văleni cu excursioniştii poloni, cari-şi găsesc conaţionali până şi la fierăstrăul din Mâneciu. Pe drum cântă foarte puternicele lor imnuri naţionale şi interesante cântece populare.

19 April.

Vestea că Ruşii s'au înţeles cu Germanii, iertându-şi despăgubirile, cu condiţia ca Sovietele să nu le dea nici altora. Mare indignare între Aliaţi. Tocmai atunci ziarele spun că I. Brătianu a stat de vorbă cu Rathenau şi Wirth...

20 April.

Congresul la Craiova al partidului nostru. Numeroşi delegaţi. Satele din Dolj sunt reprezintate. Se lucrează cu spor şi competinţă în comisiuni.

învăţătorii, reţinuţi la un congres pe care-1 onorează toată oficialitatea, vin, cerând a li se face o conferinţă. O fac despre misiunea lor culturală faţă de monumentele istorice şi de artă populară. Fuseseră ameninţaţi că, dacă vin, li se suprimă inamovibilitatea!

A doua zi se redactează programul şi se votează statutul. Ifrim, din Iaşi, care adusese un memoriu cerând contopirea cu „naţionalii" din Ardeal, întră ca vice-preşedinte. Cihodariu e ales secretar-general, nu fără opoziţie din partea celor mai vechi, cari nu puteau găsi însă un contracandidat.

22 April.

Prin satele Doljului până la Bistreţ, Poiana şi Calafat. Primire înduioşător de caldă din partea sătenilor. La Segarcea mă primeşte preotul înaintea altarului, în odăjdii. La Calafat întrunirea e foarte cercetată.

23 April.

întoarcerea la Bucureşti cu automobilul. In judeţul Olt un

cârciumar ţerănist laudă pe Al. Iliescu şi pe Gr. Cantacuzino pentru binefacerile aduse judeţului. Spune că alegerile s'au făcut cu bâta. Ar vrea o înţelegere între noi şi ai lui.

34 *April.*

Generalul Văitoianu, fratele primului-ministru ad-interim, vine la mine să-mi propuie... înscrierea în partidul mieu.

25 April.

La Cernica, cu profesorul Focillon, din Lyon, om sincer şi bun, cu mult interes pentru lucrurile de artă româneşti.

26 April.

La Ateneu vorbeşte despre statutul funcţionarilor Demange, profesor din Paris, venit după chemarea lui Senina. Foarte multă lume. Expunere didactică, rece, fără răsunet. In loji mulţi dorm.

37 *April.*

Găsesc în „Gazeta Transilvaniei" oferta unor pribegi din Vechiul Regat către partidul naţional, în care văd un „astru", noi fiind „o steluţă fără atracţie"".

30 April.

Drum spre Banat, unde sunt chemat pentru o conferinţă la Politehnică.

Aspectul gărilor e mai românesc cu mult decât acum câteva luni. Dealurile sunt acoperite de floarea, puţin întârziată, a prunilor.

l-iu Maiu.

Vorbesc la Timişoara dimineaţa, mai mult înnaintea unui public de ţerani, preoţi şi învăţători. Asistă, dintre Şvabi, Muth, alţi doi cărturari şi prelatul Blaszkovics. După-amiazi mi se spune de un redactor evreu că s'a înţeles — şi totuşi vorbisem cu ei! — cum că am tratat pe Şvabi drept „unii cari trebuie izgoniţi"...

Era de faţă şi Chiroiu, membru al partidului naţional. Mă găsise în tren. I-am explicat atitudinea noastră contra „extensiunii" partidului său în Vechiul Regat şi a „descălecatului": ofer o trainică unire, păstrându-se organisările şi alegându-se un comitet de conducere, liber a-şi numi preşedintele şi ceilalţi membri ai comitetului de direcţie. El spune că terminul desagreabil vine de la alţii. Dar de ce-I adoptă?

Am spus şi la întrunire acelaşi lucru despre greşeala unei asemenea acţiuni.

Masă la generalul Găvănescu. Asistă — ca şi la masa de seară, dată de profesorii şcolii, şi la care şi vorbeşte — prefectul liberal. Generalul spune că un comandant i-a strigat Ia Bârlad, în zilele grele, că iată unde a dus războiul voit de dânsul. Prinţul Caro] 1-a sfătuit s'o comunice Regelui, care a fost indignat.

*

A doua conferinţă, în mijlocul unei serbări şcolare, după amiazi. Imensă lume.

Seara, foarte bună reprezentaţie de operă, cu o piesă a bătrânului Bobescu, fiul său fiind în primul rol. Se danţează admirabil Murăşanea.

2 Maiu.

DuDă cererea lui Vidu mă opresc la Lugoj. Zi de neuitat, care m'a înduioşat adânc. Cuvântări la gară, multe şi calde. Copiii înşiraţi pe stradă aruncă atâtea flori de acopăr calea.

La protopopul Popovici, istoric, veche cunoştinţă. Mă lasă a înţelege câtă valoare poate avea „alipirea" lui la liberali.

Aceiaşi afluenţă, de şi e cu plată, pentru o bibliotecă, la conferinţă. Fac apelul la solidaritatea naţională pe care l-am făcut şi dincolo. Am venit odată, spun la masă, unde s'au adunat toate partidele, cu solia libertăţii, acupa pe aceia a frăţietăţii o aduc.

Vizitez şcolile, foarte bine ţinute, unde pretutindeni aflu cuvinte bune, şi filatura de mătasă în care, supt conducerea unui Italian, un Român din Ocna Moldovei, V. Popa, face să lucreze sute de fete românce la torturile de borangic, mai mult pentru export.

Petrecut de Vidu şi câţiva prieteni până la Caransebeş, plec încărcat de daruri şi de amintiri.

*

O foaie de muzică din Berlin publică cele mai urâte injurii la adresa noastră, „ciobanii", de d-na Elena Burmaz şi chiar de soţul ei. Korodi făgăduieşte o rectificare şi — o morală.

La Geneva s'a pus în programul memorandului către Rusia şi Basarabia şi Tesaurul.

5 Maiu.

Spre Curtea-de-Argeş, pentru Congresul Ligei. Multă lume bucuroasă. întâmpinare caldă. Oraşul e frumos împodobit şi plin de lume, de acolo şi dintre ai noştri.

6 Maiu.

Deschiderea Congresului în ziua de Sf. Gheorghe. Dintre Saşi au venit Korodi, G. Miiller, archivarul din Sibiiu, Schullerus, Beddăus, Connert, Rudolf Spek, redactorul la „Deutsche Tagespost", dintre Şvabi, Krâuter, pe care-1 încredinţez din nou că n'am căutat a jigni prin nimic pe ai lui. Korodi răspunde la salutările mele printr'un discurs pe care i l-am tradus româneşte. E foarte mişcat.

Episcopul Teutsch n'a putut veni. Bernady, deputatul ungur pe care-1 invitasem, răspunde că numai boala-1 reţine, dar va căuta ca altă dată maghiarimea să fie reprezintată după cuviinţă.

La catedrală ne primeşte episcopul Puiu, bunul mieu găzduitor, cu un călduros şi curagios cuvânt de întâmpinare.

După amiazi se vizitează Biserica Domnească.

7 Maiu.

A doua şedinţă a Congresului. Comisiunile numite pentru cercetarea deosebitelor puncte aduc referate interesante. Se ieau hotărârile.

Şi azi vorbeşte Batzaria, foarte aplaudat.

La masa comună Kräuter ne surprinde printr'un admirabil

discurs românesc, în care asamănă Argeşul cu Weimar şi influenta mea cu a lui Goethe.

Ca reprezintant al Ministeriului de Instrucţie, Valaori ni făgăduieşte tot sprijinul şi are cuvinte calde pentru mine.

8 Maiu.

Excursie la Cumpăna în munte. Păduri sălbatec tăiate. Se plăteşte Statului, în loc de replantare, o amendă ridiculă, cu care nu se poate face nimic. Societatea e acum — românească. Intre supraveghetori un biet colonel rus nenorocit.

9 Maiu.

Spre Craiova cu automobilul.

10 Maiu.

Intăiele trei conferinţe la Craiova, cu un public imens, care creşte necontenit.

11 Maiu.

Alte două conferinţe. Se reprezintă a doua oară — după Argeş — actul mieu „Zidirea mănăstirii de la Argeş".

12 Maiu.

Ultima conferinţă la Craiova şi întors la Bucureşti.

13 Maiu.

Ardelenii strecoară pretutindeni articole despre „descălecare". Răspândesc zvonul că M. Popovici mi-a oferit cele mai bune condiţii pentru fuziune şi eu am refuzat!

/4 *Maiu.*

La Iaşi fac o conferinţă la Societatea studenţilor în ştiinţe, una la Societatea pentru profilaxia tuberculozei, alta la Ateneul Popular.

Oraşul e mai vioiu. Comerţul îmbogăţeşte elementul evreiesc. Pe şoseaua Ţuţorei carele se ţin în şir. Se duce mai ales fierărie în Basarabia.

15 Maiu.

Spre Bucureşti. In tren Şt. Ciobanu. Arată cum a scăzut prestigiul nostru în Basarabia prin politica proastă. Revenirile guvernelor au distrus supunerea necondiţionată de odinioară. Districtele de Sud îşi vând covoarele şi-şi trimet fetele la slujit în Chişinău şi aiurea. Banii din afară susţin şcolile particulare străine, care atrag populaţia de altă limbă. Angelescu, care a produs o bună impresie, evitând total politica, vrea examene la Stat. Limba românească se răspândeşte. Dar'numărul refugiaţilor, până Ia un milion, ni face mult rău. Şi el vede salvarea numai în consolidarea noastră militară, culturală şi morală.

La Bucureşti dureroasa veste a recăderii în tifos, cu pleurezie, a principesei Elisabetâ. Regele şi Regina au alergat la Atena.

16 Maiu

Starea principesei se menţine foarte rea, în mijlocul sincerei dureri publice.

Academia şi-a reînceput ieri şedinţele, prezidată de D. Onciul, restabilit. Atmosferă de catacombe. Toate hotărârile sunt luate de'nnainte.

17 Maiu.

Aceiaşi stare a principesei. Dr. Djuvara o îngrijeşte acum.

18' Maiu.

La Academie se discută asupra scurtării la zece zile a sesiunii generale şi a trecerii ca onorari a membrilor activi cari refuză să iea parte la lucrări.

Ştiri mai bune despre principesa Elisabeta.

21 Maiu.

La Brăila, pentru o conferinţă despre trecutul oraşului.

22 Maiu.

întoarcere prin Văleni. Oraşul a votat în majoritate în contra mea la ultimele alegeri. "Plaiul tot aşa, pentru că în sprijinul candidaturii „ţărăniste" a unui mic advocat din Ploieşti era făgăduiala de a tăia pe nimic copacii din pădure.

Starea principesei Elisabeta s'a îmbunătăţit.

23 Maiu.

Maniu-mi comunică dorinţa lui, care nu e perfect restabilit, de a ne vedea în trei. Călătoria făcându-se pe altă linie decât a Ardealului, trebuie să renunţ la această plăcere. Cineva-mi spune că el s'a plâns de rămânerea rnea mea în Parlament şi de ...urările ce i-aş fi făcut, la plecare, lui I. Brătianu.

Starea principesei Elisabeta se menţine mai bună. Regele şi Regina se vor întoarce în ţară. Nunta principesei Mărioara s'a zăbovit o săptămână.

25-29 Maiu.

Spre Paris, cu oprire la Veneţia.

4 ***Iunie.***

încep lecţiile de bibliografie balcanică (trei la număr) la Hautes Etudes. Urmează la Sorbonne şase altele despre „forme bizantine şi realităţi balcanice" şi cinci despre Istoria Românilor. Puţini dintre ai noştri: au examene. Un public francez care se menţine, urcându-se şi până la o sută de persoane, toate atente. La deschidere, decanul Brunot, „informat" de anume Români, atinge manifestaţia de Ia „13 Mart". Nu preget s'o explic, arătând că francomanii de ia 1906 au fost germanofilii de la 1922.

10 Iunie.

Vintilă Brătianu a plecat. I-ar fi reuşit consolidarea bo-

nurilor de tezaur. S'ar fi purtat amabil şi ar fi fost ascultat cu plăcere.

*

Prinţul Nicolae în trecere spre Londra. Mi se asigură că principesa Elisabeta, despre care veniseră ştiri rele, e în plină convalescenţă. Serbările nunţii de Ia Belgrad au fost măreţe. Ziarele pariziene vorbesc de princesa „Mariola" şi dau reproduceri de instantanee.

11 Iunie.

Vestea morţii lui Duiliu Zamfirescu, pe care acum câteva zile l-am lăsat voinic la Academie. Nu e de crezut.

Apoi şi aceia, uimitoare, a morţii lui Take Ionescu. Mi se vorbise numai de o stare rea a lui.

Presa franceză, afară de articolele lui de Flers şi Gauvain, trece cam răpede asupra celui mai statornic prieten al Franciei.

30 Iunie.

După injuriosul articol prin care Păltânea mă prezintă ca duşman al Franciei — cutare strigă că „trebuie să fiu împiedecat de a prinde rădăcini şi în Paris —, mi se aduce o scrisoare a lui Montandon, vechiul informator al revistei „Mercure de France" cu privire Ia „literele române", care, chemat de mine, naiv, ca martur, declară, cu insulte, că am fost lăudătorul Germaniei şi batjocoritorul Francezilor „înainte şi după războiu până la victorie" şi că e o neruşinare să fiu corespondent al Acadetniei de Inscripţii şi director al Şcolii româneşti din Paris. Scriu lui St.-Aulaire pentru o mărturie.

Parastas pentru Take Ionescu la capela română. Aproape nimeni dintre Români. Oficialitatea franceză e bine reprezintată. Singură d-ra Văcărescu plânge.

l-iu Iulie.

Inaugurarea, mult zăbovită, din cauza deszicerilor ministrului Berard (în războiu cu Universitatea), a Şcolii noastre. Asistă Appell, care vorbeşte şi căruia-i răspunde Antonescu (sunt silit să adaug câteva cuvinte despre valoarea politică a înfiinţării şcolii), Brunot, Diehl, de Martonne, Glotz, deputatul Lorin, profesorul Brunei. Mă bucură în deosebi venirea vechiului mieu profesor Bemont, pe care I-am cercetat acum două zile în Iocuinţa-i înflorită de la Croissy-sur-Seine. Se recitează (d-ra Ventura emoţionează adânc prin imnul d-nei de Noailles către Ile-de-France şi comorile ei).

2 Iulie.

Serbare pentru populaţia din Fontenay. Ea cere şi imnul naţional românesc.

3-4 *Iulie.*

Spre Veneţia. Aici directorul Băncii englezeşti din Bucureşti, rugat a plăti viza paşaportului în lire, nu în lei, aruncă în faţa consulului insulta de bacşiş. E arestat şi liberat numai după rugămintea consulului englez.

5-6 Iulie.

Spre Timişoara. In oraş advocaţii străini luptă şi mai departe contra introducerii limbii româneşti în judecată. Şi

unii Români se adaugă la ci pentru a face opoziţie Guvernului.

8 Iulie.

La Bucureşti. Căldură, murdărie, boală, insulte reciproce...

Gr. Filipescu vine la mine pentru a-mi oferi fusiunea cu amicii săi, supt conducerea mea şi pe baza programului nostru. Spun că în principiu sunt foarte bucuros.

9 Iulie.

Inaugurarea Fundaţiei Prinţului Carol. Puţină lume. Prinţul vorbeşte, improvizând cu talent şi căldură. E des aplaudat. Mulţămeşte lui Marghiloman, care i-a închinat Filarmonica. Acesta speră să aibă, unit cu Averescu, moştenirea lui Brătianu.

Prinţul caută a căpăta sprijinul lui Vintilă Brătianu, care-i opune organizaţia lui oficială de la Ministeriu. întrebat de mine, Brătianu obiectează numai că Prinţul nu trebuie să conducă şcoli. Guşti îmi explică lipsa de bună credinţă a obiecţiilor, care au fost de mult înlăturate.

Principesa-mi spune că va călători prin ţară şi că a început să înveţe româneşte. Sora ei Irena nu se amestecă în conversaţie.

Dupa-amiazi, Stelian Popescu şi G. Mironescu la mine Îmi spun ca Take Ionescu a murit de ulceraţie şi ruperea aorte.. S'a simţit cu o durere în piept dimineaţa. Apoi puterile i-au scăzut. Peste vre-o două oare i-a perit vederea. Faţa era total desfigurată.

îngroparea a fost mai strălucită ca a regelui Carol. Lumea se îngrămădia cu sinceritate pentru ultimul omagiu.

11 Iulie.

Plecare prin Văleni spre Ardeal.

12 Iulie.

Conferinţă în Braşov despre mijloacele morale prin care se pot îndrepta tristele împrejurări de la noi. Aderenţii partidului naţional, deosebit de înverşunaţi aici, o ieau asupra lor. Dr. Dobrescu vorbeşte în cancelaria liceului despre moravurile „fanariotice". Un tânăr profesor declară la masă că generaţia lui nu se va putea înţelege niciodată cu cea din Vechiul Regat; doar copiii lor să poată...

*

Mi se vorbeşte de dorinţa lui Maniu de a ne întâlni la Cluj. Fixez Miercurea următoare.

13 Iulie.

La Sibiiu. Vorbesc despre neînţelegerile factice dintre Românii din Ardeal şi cei din Vechiul Regat. Publicul e foarte numeros şi arată multă căldură. Mitropolitul Bălan, la care sunt în gazdă, aprobă călduros iniţiativa mea de apropiere şi de împăciuire. Se arată însă dârz duşman al uniţilor şi spune că nu se va lăsa până nu-şi va căpăta turmă pierdută. Are, cu toată tinereţa lui, accente fanatice care impresionează.

In drum, la Făgăraş, mi s'a vorbit de antagonismul conîeskmal. Clerici uniţi mi se plâng că la sărbătorile naţionale

protopopul orfocfox Borzea nu sufere ca masa lor să stea lângă a lui. Orice altă religie e mai bine considerată. Mi s'au arătat nemulţămiri şi faţă de ofiţeri, fără respect pentru casa unde sunt găzduiţi.

La Orăştie părintele Moţa spune că în genere societatea românească a înaintat de la Unire şi că singurii nemulţămiţi sunt oamenii politici. El e în luptă cu Aurel Vlad, care scoate o foaie de concurenţă, acuzându-1 că a trădat partidul naţional.

li Iulie.

La Sălişte. Mi se cere o conferinţă pentru seară. Asistă şi studenţi, basarabeni în excursie, cărora în zădar mă silesc a face să li între 'n minte frumuseja versurilor lui Eminescu. Pe ziduri „Trăiască Ioan Lupaş".

15 Iulie.

Spre Caransebeş pe la Grădişte, unde ruinele sunt în cea mai deplină părăsire. Găzduire la bunul episcop Traian Bădescu.

Lumea mă priveşte cu cea mai mare bucurie. Regretă că s'a lăsat înşelată, dăunăzi, de literaţii evrei din Craiova. Primarul, un German, manifestă bune sentimente cetăţeneşti; unii îl acuză de nesinceritate.

16 Iulie.

Prjn Lugoj, unde s'a instalat cu pompă mare noul episcop unit Alexandru Nicolescu, şi prin Timişoara, unde prinţul Carol şi princesa au venit pentru serbări sportive, spre Arad. Minunate colecţii de artă şi istorie în Palatul Cultural. Un institutor ungur are cea mai frumoasă expoziţie de obiecte pentru studiul intuitiv. Bibliotecă mare rămasă de la Unguri. Noi prin noi, nimic. Conferinţa e bine primită.

Ungurii sunt foarte nemulţămiţi că nu s'a dat voie să joace unei trupe din Pesta. Figurile actorilor, pretutindeni.

17 Iulie.

La Oradea-Mare. Locuiesc la episcopul Ciorogariu. Cu toată grozava rană de la braţul drept, scrie cu mâna lui; are greutate în a face cruce. A cumpărat pentru episcopie pe nimic un splendid palat.

Noul episcop unit, Frenţiu, s'a instalat fără a chema pe prefect, pe primar, pe fratele episcop-. A dat un interview la o foaie maghiară, vorbind de solidaritatea catolică. Anunţă că va aduce Iesuiţi şi călugări salesieni. Primii au venit, şi cu ei s'a dus la Beiuş. Dintre uniţi nimeni n'a venit la conferinţă. Spun protopopului Papp>, care a lucrat cândva la foaia mea, să arate episcopului că, dacă urmează aşa, mă va avea împotrivă-i.

Episcopul Ciorogariu, din parte-i, scoate foaia de luptă contra uniţilor, „Legea Românească".

Prefectul Peter e un Loren, adus de Bibescu şi profesor aici. Şi el învinuieşte pe uniţi că au o atitudine rea. Şcoala o ţin in manile lor şi întrebuinţează oameni nepregătiţi, clerici cari pe lângă catedră vând vinuri, etc. „Academia de drepturi" are şi profesori de drept canonic. Ultimele examene (de doctorat) se trec la Cluj. Profesori buni sunt Ungurii, în frunte cu directorul.

Cu Peter la hotar. S'au falsificat paşapoarte. Multe speranţe merg spre Apus. Paza îmi pare bună.

17 Iulie.

La Cluj. Caut să văd pe Maniu. Ii vorbesc călduros, dar fără a părea că-1 conving. Simte jenă a spune că ar lucra şi cu Marghiloman, dar legătura cu ţărăniştii e de sigur pusă la cale. Se plânge, cu amănunte insignificante, de reaua administrare şi cere să se răsbune legalitatea. La urmă îi spun că relaţiile noastre le socot ca întrerupte: ajungând la putere cum vrea, ele ar deveni imposibile. Dar pentru el păstrez aceleaşi sentimente.

Vaida, care strigă în redacţia „Patriei" că n'am mai niciun aderent în Ardeal, pleacă anume din oraş. Sever Dan e invizibil. Maniu asistă la conferinţa mea la Teatru, în care arăt ce e în adevăr Vechiul Regat şi cât de vechi sunt silinţele de a-1 purifica. Acelaşi public imens. Ofiţerii ar fi având ordin să asiste.

18 Iulie.

Prin Dej şi Şuncuta-Mare —• pe aici ţeranii sunt iritaţi contra „domnilor" şi-mi spun vorbe neplăcute pe cale — la Sătmar. Primire foarte bună în acest centru străin, unde am fost invitaţi cu stăruinţă. Se începe împărţirea pământurilor; ţeranii sunt bucuroşi de ele. Rămân curţi domneşti fără putinţa de a continua vechea exploatare absolut modernă. Este pe aici un Teleki, născut dintr'o Româncă.

Şi foaia ungurească „Szamos" mă salută, cu multă înţelegere. După conferinţă masă împreună. Se absentează prefectul Dragoş, fugar de la „naţionali". Sala e plină de oaspeţi.

19 Iulie.

Spre Bistriţa. Automobilul, oprit de un car, mă aruncă

pe câmp: fac două căderi în cap, şi e o minune că am rămas cu viaţă.

Primit la Bistriţa de deputatul Moldovan, aflu Ia el şi alţi „naţionali" hotărârea de a nu ceda. In publicul foarte rece, mulţi Saşi, cari urmăresc cu greu. Am cercetat şi satul Iadul şi unul din Bârgaie.

20 Iulie.

Spre Târgul-Murăşului. Mare oraş secuiesc. Superb palat cultural, cu tablouri, săli de conferinţă, etc. Bună primire la biblioteca Teleky: fiica amabilului director a revenit abia acum din Pesta, unde făcea studii de muzică.

Protopopul Câmpeanu (unit) şi Rusu (neunit) par a trăi bine laolaltă. Este dorinţa de a face ceva românesc în faţa operei mari a culturii străine. S'ar fi lucrat ceva la sate, de unde vin nobilii unguri cu patru cai înaintaşi, ignorând schimbările petrecute în ţara „lor".

Seara, la Sighişoara, unde pe a doua zi se aşteaptă miniştrii pentru împroprietărire. Administraţia locală se dă in vânt pentru pompă.

21 Iulie.

Spre Braşov. Seara suntem în Bucureşti.

22-23 Iulie.

La Bucureşti. Enormă căldură şi murdărie nemaipomenită. Un consilier comunal, maiorul Ciorobea, se sinucide pentru falsificare de acte în legătură cu un export clandes-

tin de vite. Un consilier comunal expulzat, N. N. Stoika, chiamă publicul la o întrunire contra primarului.

*

Fratele mieu mă asigură că Vintilă Brătianu va reuşi cu politica de economii.

Lipsă de carne şi în genere de hrană în oraş. Lumea rabdă în tăcere.

*

înmormântarea lui I. Scurtu, de mult bolnav de măduva spinării şi luat acum de un paratiîus. Abia câţiva cunoscuţi lângă fratele lui. Groparii desculţi ţin făcliile. Cuvântarea e ţinută frumos de profesorul Papacostea.

57 Iulie.

La Vălenii-de-Munte.

29 Iulie.

Doi profesori secui, cari doresc servicii de Stat, se prezintă la mine. Cunosc literatura noastră istorică. Unul se interesează de Sarmisegethusa şi deploră halul în care, de mult, se află.

l-iu August.

Deschiderea cursurilor, cu mulţi ascultători din afară.

2 August.

Inginerul Enacovici a făcut o foarte frumoasă conferinţă despre valută.

3 August.

Cineva, întors din Germania, îmi spune că lumea lucrează, dându-şi samă fără a o spune, de imensa greşală făcută. Sunt furioşi că mănâncă puţin şi prost. Noua generaţie creşte şubredă. Văzându-1 cum privia un grup de copii, unul din trecători i-a spus: „D-ta eşti străin; ei bine la încercarea de a ne omorî, noi vom răspunde arătând că suntem în stare a ni hrăni copiii".

6 August.

Batzaria povesteşte audienţa lui de plecare la Mohammed-Reşid, când mergea la Londra pentru tratatul de pace. Sultanul s'a interesat de ghetele Iui, pe care le-a găsit că nu sunt bune, i-a recomandat fabrica Iui de bocanci, i-a oferit cafea şi a stăruit să n'o ia cu zahăr, ci amară. Apoi, când a văzut harta, a spus însoţitorului turc al Iui Batzaria că, de şi om bătrân, n'are minte dacă-şi închipuie că scoarţa pământului poate să fie înfăţişată în chip plan. „Şi asta e o înşelătorie"... — Dregătorii lui îl tratau de „măgarul nostru".

7 August.

Gh. Taşcă, profesor la Universitatea din Bucureşti, care a a făcut lecţii aici, pleacă la Londra pentru acordul negustorilor români cu creditorii englezi (plata cu trate în cinci ani).

Poate pentru specula exportului de cereale, leul s'a suit la 12,50.

El va scădea peste câteva zile cu trei puncte.

11 August.

Excursie la Slănic. La saline se lucrează în plin. Lucrătorii ţerani pretind că nu pot economisi nimic din leafă. Directorul, care-mi arată depozite de alimente, dispensării, moară de porumb, crede că pentru folosul cârciumelor, unde merge ce s'ar putea capitaliza. Intre oaspeţi domneşte mojicia. O' tânără doamnă mă dă jos de pe trotoar şi când îi fac observaţie blândă, mă roagă să nu mă „şifonez". La penitenciar păzesc rezerviştii în zdrenţe, cu înfăţişarea unor bandiţi de operetă.

Ieau parte la excursie şi profesori secui, Kadar şi Fiilop, plus un advocat ungur-evreu din Sătmar. Sunt mulţămiţi de saline. Fulop, director la Târgul-Murăşului, imi spune că va cere şi el la anul catedra de istoria Românilor. Românul care o avea în anul aceste nici nu ştie, nici nu voia să vie aici să înveţe...

12 August.

St.-Aulaire îmi răspunde la rugămintea mea de a-mi da mărturie contra acuzatorilor de la „Mercure de France". O nobilă scrisoare de dreptate, pe care o voiu tipări, în caz de recidivă, chiar la „Mercure de France", unde a apărut un răspuns al mieu şi protestarea profesorilor şi studenţilor români din Paris, ori, altfel, la „Figaro".

*

„Adevărul" ventilează, acuma, necontenit chestia celor patru comunişti graţiaţi şi apoi împuşcaţi pe drum, continuând a face responsabil pe generalul Popovici.

*

Profesorul Gentil de la Sorbonne şi cercetătorul Albaniei, Bourcart, îşi anunţă venirea în ţară — şi la cursuri. Tot odată şi un Francez, din industrie, după cât se pare, cere a fi primit prieteneşte.

*

13 August.

N. Senina vine la Văleni să vorbească funcţionarilor. Mişcarea lor e foarte serioasă. Au pus Guvernului termin **Dână în** a doua jumătate a lui Septembre.

*

M. Popovici a spus redactorului mieu că... nu ştie ce s'a scris în foaia lui contra mea şi că ar dori să vie aici. Nu răspund nimic.

*

Mihalache, care a ţinut o întrunire la Câmpulung, declară **că** e prea loaial ca să săvârşească o „crimă" ca aceia de a se despărţi de Lupu şi Stere.

Cererea unei mari părţi a profesorilor Universităţii din Iaşi ca acesta din urmă să fie rechemat la catedră, cerere susţinută de Matei Cantacuzino, care ceruse suspendarea aceluiaşi, e refuzată de ministru. Dar nicio dată nu se fixează pentru judecarea procesului.

15 August.

Pleacă trei dintre ascultătorii unguri, Fulop, director la Petroşani, Kadar, profesor la Târgul-Murăşului, cu doamna. Ii serbătorim după cursul de seară şi li ofer colorile naţionale unite. Răspunde Fulop, foarte frumos, în ungureşte cu

o introducere românească, şi Bathori de la Orade, geograf •care a călătorit şi în Laponia şi a făcut studii la Paris, vorbeşte în româneşte, citând pe Kogălniceanu.

*

Princesa Elisabeta s'a întors. E cu totul slăbită. Abia se mişcă sprijinindu-se într'un baston. O duc pe sus de Ia un loc la altul. Va trece de la Sinaia, unde îndată a fost pusă în pat, la Bicaz. O nesfârşită compătimire dureroasă o încunjură.

*

Arşiţa se menţine, mai ales în Banat şi de-a lungul Dunării. Ar fi lipsă de hrană.

16-l'7 August.

D-rul Lupu pleacă în America. Mihalache se instalează la „Aurora" şi, reprezentant al unui „curent de clasă", declară că va face România ţersnilor.

*

In numele partidului naţional din Ardeal, care-şi chiamă alegătorii pentru a trimete delegaţii la Alba-Iulia, apare în presă un manifest care face pe „regele Ferdinand" responsabil pentru fiecare zi de durată a Ministeriului supt care nu-şi va mai putea ascunde „absolutismul". M. Popovici declară că actul nu vine de la conducerea partidului.

*

Ştefănescu-Goangă îmi spune că planul era, odată, ca,

alături de adunarea de la Alba-Iulia, ţerăniştii să strângă la Bucureşti zeci de mii de ţerani pentru orice. Maniu ar fi mai puţin străin decât cum se crede de manifestaţiile cele mai revoluţionare. Ştefănescu ar dori o acţiune de partid în Ardeal. Cred că forma unei „Acţiuni patriotice" cu membri din toate partidele ar fi cea mai potrivită.

*

La Sinaia, princesa Elisabeta e tot în pat şi nu primeşte. Regele pleacă la vânat spre Inidoara.

18 August.

Prăpăstioasă cădere a schimbului până la 7,50, după ce de la 6 se ridicase la 13.

19 August.

Ard atelierele Griviţa din Bucureşti.

*

Schimbul s'ar fi îndreptat puţin.

20 August.

Colonelul Rasoviceanu-mi spune că vine de la Sinaia cu o discretă misiune. Ştirbei 1-a chemat la Pelişor şi i-a vorbit aşa ca să-i dea impresia că vorbeşte în numele Reginei sau a Regelui. Se doreşte o protestare contra mişeliei lui Marghiloman, care a vorbit — el pretinde că s'a vorbit contra voinţei lui — în „Steagul" de lucruri pe care le vântură oamenii fără ocupaţie. Cu acest prilej se atinge chestia Guvernului. N'ar fi vorba de a se înlocui cel de faţă, dar eu n'aş trebui să mă sustrag de la răspunderi administrative. Ştirbei a mai adaus că Ardelenii, sfătuiţi să se

înțeleagă cu mine, ar fi răspuns: „Cu Marghiloman de o mie de ori, cu Iorga niciodată".

Arăt lui Rasoviceanu că o vizită a Reginei la Văleni-de-Munte, unde mă gândesc a intemeia o şcoală liberă de fete, ar permite o manifestare publică de simpatie pentru dânsa.

Şi profesorul Panaitescu mă înştiinţează de sentimentele Ardelenilor faţă de mine. M. Popovici 1-a mustrat că m'a aplaudat la Sibiiu. Supt aparenţa de loaialitaite, Maniu pune totul la cale.

Un funcţionar superior îmi scrie că Ia o recepţie ministerială în Ardeal s'a arborat tricolorul cu dungile în lat. La întrebarea lui s'a răspuns de sub-prefect că e al Ardealului. Valeriu Branişte explică lucrul: steagul Vechiului Regat nu se va primi, oricât se va impune oficial. E vorba de o unire între două teri egal îndreptăţite, ca odată Moldova şi Muntenia. Trebuie creat un steag nou...

Şi „Patria" vorbeşte de suveranitatea reciprocă. Iscălitura Zaharia Boilă ascunde, de sigur, pe Maniu.

Aici am ajuns...

„Patria" se laudă cu adeziuni din Vechiul Regat. Ea laudă ordinea ce domina în Ardeal supt străini.

Rasoviceanu spune că princesa Elisabeta nu e atât de zdrobită. La Constanța Regele s'a supărat că i se gătise recepţie oficială, necruțând-o: prefectul s'ar fi... supărat şi el şi ar fi demisionat. Totuşi princesa nu poate merge decât susţinută.

21 August.

Moartea, în urma unei operaţii de cancer, a vechiului mieu prieten Andrei Bârseanu, cel mai corect, mai bun şi mai blând om din tot Ardealul.

24 ***August.***

Sosirea profesorilor francezi Gentil şi Bourcard. Cel d'intâiu vorbeşte despre opera lui de exploraţie şi penetraţie politică în Maroc, cel de-al doilea despre Albania.

Excursie până la Ogretin. Regiunea pare a-i impresiona.

25 August.

La Slănic cu oaspeţii francezi.

La întoarcere aflu răspunsul Ta telegrama prin care-i uram Regelui, realizator al unităţii materiale a Românilor, să vadă mai ales unitatea lor morală cu însuşi ajutorul lui. Regele scrie aşa: „Să dea Domnul ca urările călduroase ce-mi aduceţi şi pe această cale, — pentru care mulţămesc din inimă — să se împlinească, cât mai degrabă. Profit de această ocazie pentru a vă aduce viile mele mulţămiri pentru cartea tot atât de frumoasă, pe cât de interesantă.

Ferdinand".

Seara, plecarea oaspeţilor francezi. Slănicul li-a plăcut foarte mult. „Sunt lucruri pe care, ca să le crezi, trebuie să le fi văzut." Misiunea lor oficială a fost cerută şi dobândită de rectorul Appell, care şi cu acest prilej a dat dovadă de iubirea lui pentru noi.

Bogrea vine la cursuri. Ce schimbat! Niciodată sufletul lui n'a fost mai ordonat în bogăția lui şi mai bucuros de a se comunica altora. Spune că după operația ce i s'a făcut şi lungâ-i zăcere se simte împuținat.

26 August.

Foarte frumoasă lecție a lui Bogrea despre condițiile materiale ale elocvenței latine pe vremea lui Cicerone. Francis Lebrun şi profesorul Charles rămân uimiți.

*

încep a veni şefii organizațiilor noastre pentru adunarea comitetului executiv. Munteanu-Rânmnic îmi comunică manifestări contra intrării la noi a lui Mituş Dimitrescu şi a prietenilor lui: e absolut sistemul țerănist al „celulei".

Matei Cantacuzino iea din nou apărarea lui Stere.

Rasoviceanu mi-a spus acum două zile că Regina acceptă propunerea mea. Va fi Marți, aici.

*

Zaharia Boilă, nepotul lui Maniu, publică în „Patria" o serie de articole şi în unul din ele mă învinuieşte că am făcut o „gafă", că mi-am atras un „blamaj", luând prezidenția Camerei lui Goldiş, căruia i-aş fi promis şi eu!

Retragerea, cu presintarea proiectului de lege agrară pe calea de inițiativă parlamentară, ar fi fost o mare greşală. Mai ales pentru că n'am consultat pe „şeful blocului", Maniu.

Aceasta cere neapărat un răspuns. Oamenii n'au un dram de loaialitate!

H7-28 August.

Se dă un răspuns „Patriei". Se decide înscrierea numai individuală a membrilor grupării lui Mituş Dimitrescu şi, eventual, a tachiştilor. Ifrim dă asigurarea că Gr. Filipescu e decis, în orice caz, a veni la noi cu amicii lui personali.

29 August.

Regina soseşte la 3, cu prințul Nicolae, cu princesa Ileana şi cu sora Moştenitoarei, care e bolnavă. După dorința mea, n'a adus nicio damă de onoare. O întovărăşeşte numai colonelul Rădescu şi o însoțitoare engleză a princesei greceşti.

Intre obişnuitele cuvinte de societate, am strecurat Reginei ce trebuie să se ştie dacă se face politică (ea a protestat că nu; am adaus: ca informație). Nu sunt pentru a „schimba boii la vad" acum; cu atât mai mult, cu cât e vorba de o discuție cu oamenii de afaceri străini şi deci ni trebuie la guvern tot oameni de afaceri. Despre Lupu şi Mihalache am spus, la curs, că noi reprezintăm democrația culturală, care, chiar dacă pare mai mică, va birui în opoziție pe cea neculturală, iar la guvern va distruge-o. In conversație am făcut teoria alegerilor care s'ar putea face fără primejdie, dar fără violențe, de un Guvern popular şi activ, cu un şef care nu doarme (Regina râde).

După o colațiune la mine acasă, mergem Ia sala de cursuri.

Un cor tocmai atunci sosit de la Bârlad cântă „Trăiască Regele". Cetesc cuvântarea, în care arăt ce a făcut Regina pentru îndeplinirea idealului românesc şi ce nerecunoştinţa o răsplăteşte. E adânc mişcată: are lacrimile în ochi. Trec la „Şcoala misionarelor culturale" pe care vreau s'o întemeiez aici. Banca Almăşeanu ar fi dispusă a da localul ei, dacă-i construim altul.

Apoi fac o scurtă conferinţă despre estetica documentului românesc.

Regina pleacă prin Cheia către Sinaia. E bucuroasă că are în acele părţi castelul Branului. Ar vrea să clădească pentru noile nevoi de familie o casă românească, şi-i place coridorul mieu.

Despre princesa Elisabeta spune că n'are plămânii atinşi, dar rana nu i s'a închis încă. E slabă la mers şi cuprinsă de o adâncă melancolie: plânge pentru un nimic ceasuri întregi. E foarte slabă, dar frumoasă. Speră că poate veni cândva din nou pe aici.

Administraţia locală n'a luat notă — afară de jandarmi — de venirea Reginei. Nu s'a prezintat primarul, administratorul de plasă. Nu s'au curăţit măcar străzile. Am măturat noi înaintea localului, frumos împodobit cu covoare.

Pentru întâia oară Regina a vorbit, biruind enorme greutăţi de limbă. A amintit bunul sprijin ce a găsit la mine totdeauna şi a mărturisit că, venită tânără în ţară, a avut gândul României Mari şi l-a păstrat la inima ei (arată cu gestul). Că va căuta să nu fie prea mică „pentru partea ce i se cere în greaua operă de după războiu, că va fi de acum mama unui întreg popor". Aplause nesfârşite i-au întovărăşit cuvintele.

Era obosită şi tuşia tare şi des.

După plecare, îndată a fost o ploaie iute şi deasă şi două curcubee s'au ridicat imense din apa Teleajenului.

31 August.

Impresionantă seară de închidere a cursului. Hovangi, fiul rectorului Academiei de drept din Oradea, ţine în buna românească pe care a învăţat-o aici într'o lună o cuvântare matură de politică împăciuitoare între cele două naţiuni.

Ziarele anunţă, cu cele liberale în frunte, că Regina a venit să viziteze... orfelinatul.

Gr. Filipescu spune lui Cihodariu că, dacă e vorba de înscrieri individuale, i-ar fi greu să aducă pe tachişti la noi, jignindu-i. Va veni el aici.

Comunicatul prin care răspingem insultele „Patriei" e atacat cu amărăciune de... Fagure în Lupta. E curioasă unitatea de atitudine cu duşmanul ei, „Adevărul".

La Ocna Sibiiului, I. Brătianu a reînoit declaraţia-i obişnuită că nu ascultă pe nimeni, nu ceteşte nimic, ci merge drept pe calea lui, după sistemul preconceput.

Se pare că în adevăr se iau măsuri pentru încoronarea Regelui în Octombre. Un Consiliu la I. Brătianu acasă ar fi decis.

2 *Septembre.*

„Gazeta Transilvaniei" lasă în sama lui Zaharia Boilă insultele din „Patria" şi declară că în Ardeal nu e nevoie de o propagandă de solidaritate, supt care s'ar ascunde pătrunderea acolo a partidului mieu.

In „Dimineaţa", C. C. Bacalbaşa constată izolarea partidului naţional, în care pare a vedea opera Reginei ori măcar a Dinastiei.

3 Septembre.

Excursie la Crasna, cu Bourcart şi cu d-na şi d-ra Gentil.

4 *Septembre.*

Excursie la Opăriţi. Primarul, care şi-a făcut singur casa întreagă, a fost prizonier la Nemţi. Li se da, în Wiirttemberg, o pâne la cinci, apoi la şapte oameni. Plata pe zece ceasuri de muncă la câmp treizeci de pfenigi; pentru fiecare ceas în plus, alţi cinci.

Pe drum, un sătean îmi spune că se miră de venirea mea, de oare ce li se spune că eu am plecat de mult din ţară.

5 Septembre.

Excursie la Olteni şi la Teişani.

Şi „Patria" are cel mai blând ton în judecarea comunicatului nostru.

6 Septembre.

Călătoria spre Braşov cu Gentil, Bourcart şi doamnele.

7 Septembre.

Prin Făgăraş la Sibiiu. Găzduiesc la Mitropolitul Bălan. Noaptea, se stinge bătrânul episcop Puşcariu. Vizitez frumosul Muzeu bisericesc nou al Saşilor.

8 Septembre.

La Sălişte, în casa primitoare a protopopului Borcia.

9 Septembre.

La Alba-Iulia. Lucrările sunt foarte satisfăcătoare. Episcopul Majlath apare une ori ca să le viziteze. Şi acum era în apropierea lor.

10 Septembre.

La Cluj. Vizităm Institutul de speologie. Ne primeşte asociatul francez al lui Racoviţă. Institutul e în cel de fisiologie al lui Apathy. Clădire cu totul nepractică, potrivită ca pentru Neapole. Zeci de mii de lei se dau pe an pentru reparaţii.

întoarcere la Sălişte, seara.

Aflu catastrofa Grecilor goniţi din Asia 'Mică. Francezii se bucură, din ură contra lui Constantin şi a Angliei. N'au dreptate.

11 Septembre.

Spre vechea graniţă de la Olt. Vizităm mănăstirea Cornetul, trecem pe la Râmnicul-Vâlcii şi petrecem noaptea la Craiova.

12 Septembre.

La Argeş. S'a găsit o inscripţie de pe la 1837 la uşa Bisericii Domneşti, în cadru. Deci intrarea e cu totul nouă. Cea veche era pe lăture.

13 Septembre.

Peste dealuri la Câmpulung. Cercetăm frumoasa clădire făcută pentru orfani de dr. Cădere. Prin ^Târgovişte. La Dealu, mormântul lui Mihai e copleşit de coroane proaste; candela militarilor e de cel mai rău gust. Şcoala nouă arată puţin solidă: începe a se fărâmiţa.

14 Septembre.

La Vălenii-de-Munte, pentru o clipă de odihnă. De la Legaţia Poloniei sunt rugat să merg la Sinaia pentru o întrevedere cu Pilsudzki.

15 Septembre.

La Sinaia. Pentru oara 3 şi jumătate mi se anunţă audienţa la preşedintele polon.

Intt'un mare salon al Palatului german, plin de sculpturi şi aurării, vine întru întâmpinarea mea mareşalul, în ţinută simplă, frumoasă, cu câteva decoraţii. Ii ofer „Istoria Artei Româneşti". îmi vorbeşte de influenţe slave, de caracter polon, pe care l-ar fi observat la noi în popor chiar. Ii arăt că nu poate fi vorba decât de o îndrumare a Slavilor de Vest, Sârbo-Croaţi. Mareşalul vorbeşte de situaţia unică a terilor noastre: mare misiune, puţine mijloace. Se impune legătura între noi. Şi în trecut au fost dese relaţiile, spune el. — „Une ori bune", adaug, „dar acum interesele ne "leagă aşa de strâns.;." Trecem la primejdiile comune. E vorba de Germani. Arăt ce grozav ne-au umilit, singurul

mcru — nu jaful — pe care nu li-1 putem uita. El înţelege, aprobă. Asemenea jigniri nu se pot uita. E, spune el, în Germani, ceva de parvenit care nu înţelege suflatul altora şi nevoile lui. Când fac bine ceva, e pentru că aşa cere norma, saltarul, die Schublade. Povesteşte cum, venind din Magdeburg la Varşovia, pentru a lua puterea, a aflat un soviet de soldaţi germani al cărui şef, un Silesian, a depus armele imediat. Aspiranţii de ofiţeri din două batalioane au refuzat. El Ii-a oferit să-i lase cu arme — dar fără, mitraliere - pâm la hotar. Au primit. El a dat ordin să fie opriţi pentru aceasta la capătul drumului prin Polonia. Arn ***iit-*** abi se forma: mai mult grupe secrete, răzleţe. La grtriţâ erai. vre-o douăzeci. Nemţii au depus totuşi armele. Cavalerism mecanic.

La urmă îmi dă cordonul Ordinului **Poloniei Restituta.** Secretarul Smutny îmi spune, emoţionat, că s'a mai dat numai lui I. Brătianu şi Duca. Mai târziu îl văd la toţi miniştrii şi generalii principali. Unii l-au cerut, s'au certat pentru el, spre desgustul lui Pilsudski. Cutare, necăpătând clasa I-iu, n'a vrut să-1 poarte şi a stat jos toată seara!

*

La 10 seara audiţie muzicală. De faţă, cu mareşalul, Regele, Regina, cei doi prinţi (princesa Ileana e, cu părechea regală sârbească, la Paris), principesele Elena şi Irena, care nu pai-,impresionate de situaţia familiei lor după înfrângerea din Asia Mică. Multă, prea multă lume. Se cântă de Enescu, apoi, în poloneşte şi ruseşte, de o Rusoaică angajată la 0-pera noastră şi. de un Ardelean cu mască nemţească, lieduri de Schumann şi o bucată din „Parsifal". Nimic românesc sau latin, afară de bucata instrumentală a lui Koreni Ia început.

r

Inculeț e foarte vesel. Asigură că pentru el nu e distincție între partide. „D-ta însuți n'ai nicio coloare", îi spun eu. Lui Cosma, şi el ministru, care mă întreabă dacă am şi eu cordonul polon: „II au toate celebritățile".

Ministrul Olandei îmi zice: „l'homme de l'histoire et de l'avenir".

Regina pleacă iute. Regele se prinde în vorbă cu nişte doamne. **Ii** recomand pe însoțitorii francezi. Se informează de Albania. Recunoaşte că prințul de Wied n'avea tact. Prințul Carol rămâne mai mult în conversație cu Gentil şi Bourcart. Se ocupă de vânătorii de munte: un accident, explozia unei ghiulele îngropate în pământ, a făcut victime între dânşii şi aceasta-1 mişcă adânc.

16 Septembre.

La 11 audiență la Regina. Mai plină de vervă ca oricând. Vorbeşte despre „adevărurile" ce i se spun din atâtea părți: i-ar rămânea să desfacă din ele „adevărul"; dar este oare un „adevăr?" Doamnelor de onoare **li-**a spus să-i conducă gospodăria, dar nu, la patruzeci şi şase de ani, şi persoana. Prinsă de războiu, îşi pierde toată vremea acum cu preocupațiile izvorâte dintr'însul. Abia de-i rămâne timp pentru ea însăşi. Lumea e mai rea ca înainte: generația veche a dispărut, cu moravuri sociale superioare. Poate că lucrurile să le îndrepte cu vremea.

Laudă pe regele Alexandru al Serbiei, modest, discret. A cerut cu mult tact mâna Domniței Măria.

Rămânând singur cu Regina, îi arăt ce situație-mi face mie, care mă simt adânc obligat a susținea pe Rege, atitudinea lui de prea deplină absorbire de către liberali. Ca de obiceiu pare să aprobe critica pe care o fac Guvernului, observând că nu e momentul de a-1 schimba până nu-şi

«*,

încearcă sistemul, dar nu adaugă nimic la cele spuse de mine.

Francezilor li-a spus cum, la Roman, sfătuită în 1917 să nu meargă din cauza revoluției în armata rusească, a declarat că în țara ei n'o poate opri nimeni. La plecarei a oferit țigări: primul a luat fără a saluta, al doilea a salutat; la urmă toți strigau „ura!". Unii o doriau „împărăteasă"

In odaie crăițe şi „ochiul boului". Li spune pe nume româneşte.

întoarsă de la Văleni, era foarte mândră că a vorbit în public şi în limba terii.

*

întoarcere la Văleni.

17 Septembre.

Aflu continuarea în „Mercure de France" a insultelor lui Păltănea şi Montandon. Atâta desgust, atâta desgust...

*

Aflu moartea lui Hepites, subit, la Brăila.

*

Ca şi Bathori, profesorul ungur Kadar scrie cu laude despre cursurile noastre.

*

Smirna a ars toată, afară de urâtul cartier musulman. Chemai cere Englezilor să iasă cu binele din Constantino-

pol. S'au spart geamurile Legației româneşti de acolo. Au îost multe excese.

18 Septembre.

In tren spre Iaşi, cu profesorii francezi.

La gara Focşani se vând fructe înfăşurate în resturile arhivei starostiei de Putna.

19 Septembre.

La Iaşi. Masă oferită de societatea Lutetia; cea de sară o oferă Primăria. Vizită la Şcoala Normală, cu o admirabilă instalaţie. In schimb Palatul administrativ e un grajd neisprăvit. Străzile sunt îngrozitoare ca murdărie.

Uzina de electricitate din Bucureşti a ars: o rachetă a pus focul.

20 Septembre.

Spre Dorohoiu prin Botoşani. In acest din urmă judeţ splendide şosele. Oraşul Botoşani e mult mai curat ca laşul.

21 Septembre.

De la Dorohoiu spre Putna, unde Biserica ardeleană a Clujului face un pelerinagiu. Drum lung şi greu cu automobilul pe un frig straşnic (a nins pe toată linia Carpaţilor). La mănăstire slujba s'a isprăvit: se întorc prea frumoase femei in port de princese. Masa e împărţită în două: poporul stă de o parte. Ministrul de Culte e în faţa păr. Ivan. In vederea prezenţei mele s'au contramandat toasturile, afară de acela pentru Rege, pe care-1 ţine episcopul de Cluj. Mitropolitul

Moldovei, episcopul de Argeş, paraliticul episcop de Roman (care-mi vorbeşte de fundaţia ce vrea să facă Ia Târgul-Ocnei). ieau parte la festivitate. Foarte mulţi preoţi de pretutindeni, dar şi femei şi ţerani. A vorbit şi I. Lupaş, lămurind rostul Vadului.

Se cercetează bogatele odoare, care impresionează adânc pe oaspeţii miei francezi.

22 Septembre.

La Bucureşti. Ieau măsuri pentru tipărirea cărţilor despre Rege şi Regină.

*

Lumea e preocupată de conflictul cu Turcii. Chemai vrea să intre în Constantinopol. Francezii şi Italienii i-o îngăduie; Anglia se opune.

Doi ofiţeri comandori din Marină vin să-mi arate cum au fost daţi pe mâna a doi Englezi, a căror întreţinere costă cât a întregului corp al ofiţerilor noştri. Cer să intervin pe lângă prinţul Carol. Englezii n'au lucrat nimic.

23 Septembre.

Spre Văleni. Cineva care a vorbit cu familia Denize spune că princesa Elisabeta, acum la Constanţa, e slabă de tot; abia i s'a închis rana. Plânge într'una. Regina a alergat din nou la dânsa.

*

Aflu că „Gazeta Transilvaniei" publică un articol-prim

în care SG spune că numai alături de mine, a cărui prezidenție de Consiliu ar fi primită cu plăcere, s'ar putea lucra în chip folositor...

*

Gr. Filipescu ar fi la Paris. Pregătește un mare ziar. Continuă a voi fuziunea cu noi. Stelian Popescu — acum bolnav — ar îi contra.

*

Necontenite adesiuni la partidul nostru, în credința, înrădăcinată, că mâne pot veni la putere.

Regele n'ar fi voit încoronarea. El ar dori să-i aducă pe recalcitranți. Cum?

24 *Septembre.*

Aflu că, la Cernăuți, Primăria a înlăturat din Piața Teatrului, acum „naționalizat", statuia lui Schiller.

25 Septembre.

Colonelul Rasoviceanu vine să-mi spuie din partea Regelui că Goga i-a propus să fiu ales eu președinte al Asociației, care să se contopească apoi cu Liga. Răspund că pentru înlăturarea adâncilor rivalități provinciale de astăzi n'aș fi împotrivă, dar nu sunt șanse de reușită, din cauza intereselor și vanităților de la „Asociație". Oricum, aceasta n'ar însemna, cum poate dorește Regele pentru Guvernul viitor, o apropiere de averescani, conservatori și autoritari.

Știrbei a spus că Regele apreciază pe Brătianu ca om de guvern, dar nu-1 iubește.

Princesa Elisabeta ar fi mai bine, de și drenajul rănii continuă. Prințul Nicolae a venit cu doi Englezi, dintre cari unul, cu puțină creștere, înjură în dreapta și în stânga. Și-a atras observațiile colonelului Rădescu. „Și concluzia?" — „Să nu mai înjurați." A promis că n'o mai face.

26 Septembre.

Conferința de la Paris dă Turcilor Adrianopolul și linia Măritei. Mustafâ-Chemal nu se grăbește a primi.

*

La Craiova naționaliștii olteni se unesc cu cei din Banat într'o Federație, alegând ca președinte pe Batzaria.

27 *Septembre.*

Karachan, în numele Sovietelor, amenință Iugoslavia și România, dacă s'ar mișca în conflictul greco-turc.

29 Septembre.

La București. Murdărie nespusă și haos complect.

Dimineața slujbă pentru Domnii de la 1822. Absolut impunătoare. Oficiază Mitropolitul, foarte demn, și episcopul Visarion. Cuvântare a preotului N. Popescu. Au asistat școlile, cu drapelele.

Apoi pelerinagiu la Tei, unde se pune lângă mormântul lui Grigore-Vodă Ghica placa de comemorație a Ligii Culturale. Totul e ținut curat. Văd în biserică tuiurile turcești

de acum un veac. In casele domneşti un azil de copii orbi, — în mare parte din războiu.

*

JJupă amiazi, conferinţa mea la Academie. Tribunele sunt pline.

Regele Constantin a abdicat. Se pare că mişcarea se îndreaptă şi contra noului rege Gheorghe.

Ciudăţenii ale zilei. Din partea lui Vaida, care nu vrea nimic cu averescanii, dar „se închină înaintea mea", profesorul Marin Ştefănescu de la Cluj îmi aduce oferte de înţelegere. Dau acelaşi răspuns ca şi lui Stelian Popescu. Dar redactorul „Patriei" Dragnea afirmă că partidul naţional se uneşte cu tachiştii şi are de gând a-mi propune o acţiune separată în Ardeal!

30 Septembre.
7 Octombre.

Săptămână de oboseli şi boală, întrebuinţată cu redactarea „Istoriei Artei".

Batzaria-mi aduce asigurările de prietenie ale lui Gr. Filipescu. Se vorbeşte tot mai mult de tratativele partidului său cu „naţionalii" din Ardeal.

împrejurările din Orient s'au „potolit". Complectă capitulare a Aliaţilor faţă de trufia lui Mustafâ-Chemal. Ar

fi gata să-1 ajute contra Grecilor, dacă aceştia nu vor să dea Tracia.

La Cluj, I. Brătianu a vorbit mai dârz decât oricând, denunţând şi nu ştiu ce relaţii, „dovedite", ale lui Lupu cu Sovietele.

Parlamentul e convocat pentru 12 Octombre.

D-na Marta Bibescu vine cu vărul ei Anton, ministru la Washington, şi cu un prinţ de Faucigng-Lucinges, coborâtor din Vodă-Bibescu. îşi arată teama unui atentat la încoronare,

5 *Octombre.*

N. Buţureanu vine de la Dorohoiu. Legea agrară nu se aplică. Regulamentul scuteşte de exproprierea totală pe cine şi-a căutat moşiile singur. Un satrap liberal de acolo inventează acum acte pentru aceasta — şi i se primesc.

12 *Octombre.*

La Bucureşti pentru serbările încoronării. Peste obiceiu, oraşul curat, se prezintă bine.

Unii cred că totuşi partidul naţional din Ardeal va asista la serbări.

14 *Octombre.*

Spre Alba-Iulia, în al doilea tren ministerial. Lume a-

mestecată. Intr'un capăt al vagonului Tăzlăuanu, evitat de toţi, dar vesel. Ceva mai departe Bădărău, neschimbat. Se zice că şi-a refăcut averea. Privit la început cu oarecare jenă, îşi găseşte prieteni.

Dintre aderenţii lui Take Ionescu, Cămărăşescu, dr. Dimitrescu-Brăila, Stelian Popescu, Derussi. Par aplecaţi să meargă cu mine. Ar vrea însă alianţa în trei, cu partidul naţional. Li explic „ipocrizia onestă" a lui Maniu. Par a fi convinşi. Dar nu a sosit la ei ceasul hotărîrii. Gr. Filipescu e în străinătate, la Paris: ar fi pregătind o mărire a „Epocei".

Se trece cu îngrijorare podul de la Valea Largă, pe care, după catastrofa de acum câteva săptămâni, erau să-1 ieie apele Prahovei, crescute de marile, necontenitele ploi.

La Alba-Iulia. Lungă oprire în gară. In faţă trenuri obişnuite, pline de lume străină care se aită furios, păzită în vagoane de poliţie şi soldaţi. Sate din împrejurimi — puţine — se strecoară în desordine. Noua gară — în locul celei arse dăunăzi — e plină de oficialii cari aşteaptă pe Regele şi Regina.

Un larg drum nou duce la cetate. E mărgenit de steaguri pe care le-a muiat neîncetata măruntă ploaie rece. Totuşi fac impresie. Mulţimea oaspeţilor se îmbulzeşte printre vardişti şi oaste.

In biserica încoronării, ia nouă ceasuri, cei mai mulţi şi-au luat locurile. Averescu — invitat special al Regelui, prin mareşal, mi se spune, şi prin scrisoare a Reginei —, în uniformă de general de cavalerie, e lângă Marghiloman, la stânga în faţă, unde mi se fixase şi mie locul. îndată, sunt acoperiţi însă de altă lume. Mai jos în faţa diplomaţilor, pot privi mai bine ce se petrece.

Pe când Duca, sprinten, are înfăţişarea cui ar conduce ceremonia, Brătianu, izolat şi sumbru, aşteaptă lângă dvera cea mare. Nu pare de loc bolnav, cu tot zvonul apropiatei operaţii la Paris. Are, ca şi Pherekyde, colanul Ordinului Carol I-iu.

Princesa Elisabeta — acum Regina Greciei — şi sora ei Regina Serbiei apar, împreună cu Princesa Moştenitoare, singuratecă, distantă, părând a nu cunoaşte pe nimeni. Fiica mai mare a Regelui ţine în mână — din cauza bolii genunchiului, înţepenit, — un baston pe care nu se razimă. Slabă, palidă, e foarte frumoasă. După câtva timp, e silită să se aşeze. Se va ridica numai la momente solemne. Sora ei, după cura de la Marienbad, e simţitor mai slabă. Toată lumea o găseşte mult mai bine.

Mândră intrare a Regelui şi Reginei, cu Prinţul Carol.

Slujba ar fi mai impozantă cu o mai bună grupare a Vlădicilor. Coroanele, mantiile se binecuvântează în biserică, unde lipsesc uniţii ca şi catolicii. Lumea iese spre baldachinul din curte, meschin prin materialul ieftin si supţirimea beţigaşelor tricolore.

Punerea coroanelor emoţionează. E ceva mişcător de familiar în sărutarea pe care Regele o dă Reginei. Discursul lui Pherekyde e sec şi demn; al Iui Orleanu cearcă să ajungă la gingăşii poetice care nu-1 prind. In loc de căldurosul „Trăiască" al mulţimilor, care n'a venit ori au fost îndepărtate, răsună militărescul, oficialul „ura" banal pe care-1 auzi la toate pompele de la noi.

Sunt mai multe aclamaţii când, cu coroanele pe cap, soţii regali apar în balconul reşedinţei gătite pentru ei. Ambii mulţămese voioşi. Se crede, un moment, că Regele va vorbi din nou, data aceasta poporului.

Nu se face recepţia anunţată. Ceasul mesei grăbeşte.

Sunt la masa regală după Marghiloman, Averescu şi Coandă, înnaintea lui Mişu, cu care se sfârşeşte şirul.

Până a începe dejunul, Goga se apropie de mine, cerând să reluăm relaţiile ca pentru încoronare. Ii spun că personal contra lui n'am nimic. Critică prostia partidului naţional. Ar dori să avem aceiaşi atitudine. — Prin presa noastră, îi răspund. El reia „Ţara Noastră", cu o colorată descriere a Adunării de Unire aici, la Alba-Iulia, de fratele lui, Eugeniu, altfel om de talent. îmi spune cum cutare, la schimbul coroanelor, şi-ar fi făcut o avere de un milion de Iei.

Brătianu-mi prinde mâna în treacăt, cu banale vorbe de recunoaştere a sufletului mieu. E aşa de greu să-i răspund....

Trebuie să vorbesc cu Mişu. N'ar părea a fi înfeodat liberalilor. Regretă că nu s'a putut evita venirea lor, că lipseşte unirea partidelor de opoziţie. Ţine de rău pe prinţul Carol pentru prea vastele-i proiecte culturale.

îndată strălucita defilare a trupelor.

Fac cunoştinţa ministrului Iaponiei, a trimesului Olandei, tânăr general doritor de a ni cunoaşte ţara, a nunciului. Acesta, cu pălăria scoasă, face protestări de iubire pentru Români şi se arată gata a-şi da ajutorul literar, dacă voim să facem ceva. Peste puţin văd pe Mitropolitul din Blaj. II întreb de e adevărat că n'a fost în biserică. — Da. — E îngrozitor. Şi mă îndepărtez de dânsul. Tânărul episcop Hossu dă vina pe Roma, care a telegrafiat în acest sens. In zădar s'au rugat ei o noapte întreagă de nunciu, care a fost inexorabil. Promite explicaţii. Eu îi spun că aş fi fost în stare să li suprim orice subvenţie de Stat. Episcopii uniţi sunt priviţi cu o deosebită răceală de toată lumea.

Regina e aclamată cu un entuziasm extraordinar. Pare să aibă douăzeci de ani mai puţin şi e de cea mai comunicativă veselie. La sfârşit, ministrul Poloniei zice: „Eu reprezint un Stat republican, dar aş dori ca la Varşovia să se poată vedea aşa ceva".

Ministrul Americei se minunează de inteligenţa feţelor ţerăneşti. O spune şi lui Argetoianu, care afirmă că puterea de rezistenţă a formaţiunilor de săteni e incomparabilă cu a orăşenilor cari, într'un ceas, rămân pe jumătate în drum.

Meteş e în public; Onişor între invitaţi. Totuşi sunt şi membri ai partidului naţional, care, acesta, e foarte jenat să concilieze absenţa lui cu sentimentele dinastice pe care le profesează.

La plecare Regele vorbeşte mult lui Averescu. Lucrul se observă. Se fac prognosticuri. De altfel partidul asigură că el va veni la Guvern.

15 Octombre-
16 Octombre.

Invitaţii sunt lăsaţi în câmp la Mogoşoaia şi defilează cu bagajele în camioane stricate înnaintea celor 10.000 de primari înşiraţi la Şosea supt steagurile ce flutură. întâmplarea mă pune şi de data aceasta cu Tăzlăuanu.

Văd de la Academie trecerea Regelui şi a suitei sale. Regina şi fiicele, foarte aclamate, urmează în trăsură închisă. Cortegiul istoric, rânduit de Costin Petrescu, e foarte frumos. Dar cade o ploaie sălbatecă. Scumpele costume se strică Femeile din grupurile alegorice au rochiile lipite de trup.

Seara, masă la Palat. Sunt lângă trimesul Danemarcei, care nu ştie mai nimic despre noi. După masă, membrii Misiunilor extraordinare nu au prilej să cunoască pe nimeni. Mulţi caută pe Foch, care nu mai pare aşa de voinic

şi marţial ca pe calul de paradă. Vorbeşte Reginei eu gesturi toarte iuţi. Regele, în acest timp, face fericirea lui Marghiloman. Regina-şi cheltuieşte toată graţioasa artă pentru a mulţămi pe Averescu. Mă abordează apoi întrebându-mă dacă în adevăr mi-a plăcut aspectul ei la defilare. Ii spun că generalului i-a plăcut mai mult atenţia deosebită pe care i-a dat-o. Prinţul îmi vorbeşte de misiunea engleză, pentru care mi-a şi scris, scuzând-o: acuzatorii sunt doi ofiţeri superiori incapabili şi intriganţi, cari vor trebui să plece; o ştiu şi-şi răzbună. Apără pe regele Constantin şi-mi spune că atitudinea mea faţă de dansul a plăcut princesei. 0 seară masacrantă.

17 Octombre.

Reprezentaţie la Teatru. După un bun act de Wagner, „Rapsodia" lui Enescu răsărind din fundul orchestrei şi o ridiculă parodie istorică de fabricantul Mircea Rădulescu.